

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ВИЩОЇ ОСВІТИ

На правах рукопису

ПРОХОР ІРИНА ПЕТРІВНА

УДК 378.11(477)

ТЕНДЕНЦІЇ В УПРАВЛІННІ ПРИВАТНОЮ ВИЩОЮ ОСВІТОЮ
УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

13.00.06 – теорія і методика управління освітою

Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Науковий керівник
ЛУГОВИЙ ВОЛОДИМИР
ІЛАРІОНОВИЧ,
доктор педагогічних наук,
професор, дійсний член
НАПН України

Київ - 2015

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	4
ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ПРИВАТНОЮ ВИЩОЮ ОСВІТОЮ	16
1.1 Аналіз вітчизняних джерел з проблеми управління приватною вищою освітою	16
1.2 Аналіз зарубіжних джерел з розвитку приватної вищої освіти: управлінський аспект	31
1.3 Ключові поняття та принципи управління приватною вищою освітою	40
Висновки до першого розділу	61
РОЗДІЛ 2	
ПЕРЕДУМОВИ, ЕТАПИ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПРИВАТНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ (КІНЕЦЬ ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТ.)	65
2.1 Загальна методика й методологічні основи дослідження тенденцій в управлінні приватною вищою освітою України	65
2.2 Соціально-економічні, організаційно-педагогічні передумови становлення та розвитку приватної вищої освіти України (кінець ХХ – початок ХХІ ст.)	82
2.3 Основні етапи, особливості розвитку та управління приватною вищою освітою України (кінець ХХ – початок ХХІ ст.)	93
2.4 Приватизація освітніх послуг як одна з головних тенденцій розвитку вищої освіти	105
Висновки до другого розділу	111

РОЗДІЛ 3

УПРАВЛІННЯ ПРИВАТНОЮ ВИЩОЮ ОСВІТОЮ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	116
3.1 Тенденції в управлінні приватною вищою освітою України та їх відповідність європейським вимірам	116
3.2 Модифікація управління через диверсифікацію інституціональних структур приватної вищої освіти	134
3.3 Трансформація моделі фінансування приватної вищої освіти на основі приватно-державного партнерства	155
3.4 Актуалізація управління якістю через розвиток внутрішніх інституційних структур забезпечення якості вищої освіти у приватних закладах вищої освіти	169
3.5 Рекомендації щодо управління приватною вищою освітою в умовах європейської інтеграції	185
Висновки до третього розділу	194
ВИСНОВКИ	198
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	205
ДОДАТКИ	290

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

- ВНЗ – вищий навчальний заклад
- ГПУ – Господарський кодекс України
- ДІНЗ – Державна інспекція навчальних закладів
- ЄКТС – Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система –
European Credit Transfer and Accumulation System
- ЄС – Європейський Союз
- ЗВО – заклад(и) вищої освіти
- СУЯ – Система управління якості
- КМУ – Кабінет Міністрів України
- МАК – Міжгалузева акредитаційна комісія
- МОН України – Міністерство освіти і науки України
- НКО – некомерційна організація(-ії)
- п. – пункт статті закону
- ПВНЗ – приватний вищий навчальний заклад
- ПКУ – Податковий кодекс України
- ПрАТ – приватне акціонерне товариство
- ст. – стаття закону
- ЦКУ – Цивільний кодекс України
- СНР-2008 – Система національних рахунків – 2008
- ТОВ – товариство з обмеженою відповідальністю
- УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка
- ВСС – British Accreditation Council – Британська акредитаційна рада
- СІНЕ – The Boston College Center for International Higher Education –
Міжнародний центр вищої освіти в Бостонському коледжі
- DS – Diploma Supplement – Додаток до диплому
- ЕС – European Commission – Європейська Комісія

- EHEA – European Higher Education Area – Європейський простір вищої освіти
- ENQA – European Association for Quality Assurance in Higher Education – Європейська асоціація забезпечення якості вищої освіти
- EQAR – European Quality Assurance Register for Higher Education – Європейський реєстр забезпечення якості вищої освіти
- EQF-LLL – European Qualifications Framework for Lifelong Learning – Європейська рамка кваліфікацій для навчання впродовж життя
- ERA – European Research Area – Європейський дослідницький простір
- ESG – Standards and Guidelines for Quality Assurance in the EHEA – Стандарти і рекомендації із забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти
- EUA – European University Association – Європейська асоціація університетів
- EURASHE – European Association of Institutions in Higher Education – Європейська асоціація закладів вищої освіти
- HEFCE – Higher Education Funding Council for England – Рада з фінансування вищої освіти Англії
- IHE – International Higher Education – журнал «Міжнародна вища освіта»
- IIEP UNESCO – International institute for education planning UNESCO – Міжнародний інститут з освітнього планування ЮНЕСКО
- ILO – International Labour Office – Міжнародний офіс праці
- ISCED – International Standard Classification of Education – Міжнародна стандартна класифікація освіти
- LLL – Lifelong Learning – Навчання впродовж життя
- OECD – Organisation for Economic Co-operation and Development – Організація економічного співробітництва і розвитку
- PHE – private higher education – приватна вища освіта
- PHEI – private higher education institution – приватний заклад вищої освіти

TRAC – Transparent Approach to Costing – система Прозорого підходу до визначення витрат

QA – Quality Assurance – забезпечення якості

QF-EHEA – Qualification Framework for the European Higher Education Area – Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти

UIS – UNESCO Institute for Statistics – Інституту статистики UNESCO

UNESCO-CEPES – European Centre for Higher Education / Centre Européen pour l'Enseignement Supérieur – Європейський центр вищої освіти
ЮНЕСКО

WB – World Bank – Всесвітній банк

2008 SNA – The System of National Accounts, 2008

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Європейський поступ сучасної України конкретизовано у положеннях Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [473], Програми діяльності Уряду на 2015–2016 роки [329] та Стратегії сталого розвитку «Україна 2020» [484], де реформа вищої освіти визнана як один із ключових пріоритетів.

Орієнтири для розбудови Європейського простору вищої освіти, до якого належить і вища освіта України, визнані у відповідних деклараціях та комюніке конференцій міністрів, відповідальних за вищу освіту (1999–2015 рр.), та Комюніке Європейської Комісії «Підтримуючи розвиток і професійну діяльність – порядок денний для модернізації систем вищої освіти Європи» (2011) [545] (як відповідь на цілі Стратегії «Європа 2020» (2010) [320] знайшли своє відображення у новому Законі України «Про вищу освіту» (2014) [155] та проекті Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 року (2015) [453].

Серед основних викликів сучасного розвитку системи вищої освіти України – удосконалення управління вищою освітою (у тому числі через децентралізацію, дерегуляцію, залучення громадськості та зміни механізмів фінансування); розширення автономії та зростання відповідальності закладів вищої освіти; підвищення якості освітніх послуг, у тому числі через розвиток сектору приватної вищої освіти.

Приватний сектор вищої освіти України станом на початок 2014/2015 навчального року охоплював: 144 заклади вищої освіти (22,7 % від загальної кількості закладів); 154,9 тис. студентів (9,2 % загальної чисельності) [306, с. 10]. Дані засвідчують, що приватні заклади вищої освіти є вагомим та невід’ємною складовою освітньої системи України. Поряд із цим, відносно

молодий вік вітчизняного сектору приватної вищої освіти і висока динаміка суспільних змін актуалізують проблему удосконалення управління приватною вищою освітою України в умовах європейської інтеграції.

Приватні заклади вищої освіти впевнено ввійшли в освітнє середовище України, посівши вагоме місце в його структурі, і послідовно роблять важливу суспільну справу, стверджуючи себе як невід'ємну частину системи освіти в Україні. В той же час, складність, багатоаспектність управлінських проблем, що визначають характер практичних змін у розвитку приватної вищої освіти України, потребує запровадження передових освітніх управлінських моделей і технологій, які зумовлюють підвищення ефективності діяльності закладів вищої освіти приватної форми власності.

Здійснений аналіз вітчизняних і зарубіжних наукових праць з теорії управління (Г. Дмитренка [121], Є. Смірнова [436] та ін.), освітньої політики (В. Андрущенко [10–15], В. Захарченка [343], В. Кременя [216–219], С. Ніколаєнка [71], М. Степка [444–451] та ін.), управління вищою освітою (Д. Дзвінчука [117], І. Драч [134], Г. Єльнікової [144–145], С. Калашнікової [177–178], В. Ковтунця [149], Л. Коробович [206], В. Лугового [234; 239; 241], В. Пікельної [319], П. Третьякова [472], О. Шарова [494] та ін.), розвитку приватної вищої освіти (Ф. Альтбаха [531–528], В. Астахова [19–23], К. Астахової [36–44], Н. Варгеса [700–702], І. Добрянського [123–133], О. Друганової [135–136], Б. Корольова [207–209], Д. Левай [612–600], А. Осіпіана [632–633], М. Очкасової [309–315], В. Постолатія [127], О. Сидоренка [427–431], І. Тимошенка [463–466], Д. Тулей [688], Т. Фінікова [491–494], Н. Шаронової [511–513]), управління приватними закладами вищої освіти (В. Білого [53–54], С. Жарої [147], В. Огаренка [287–292], Є. Утіна [488], В. Ширяєва [516]) засвідчив актуальність проблеми управління та розвитку вищої освіти. Поряд із цим, завдання наукового обґрунтування тенденцій в управлінні приватною вищою освітою України в умовах європейської інтеграції залишається не вирішеним.

Аналіз наукових джерел та нормативних документів, що регламентують освітню діяльність у сфері приватної вищої освіти, процес європейської інтеграції вищої освіти України, досвіду розвитку приватної вищої освіти України дав змогу виявити низку *суперечностей між*:

– необхідністю в удосконаленні діяльності приватної вищої освіти України й недостатністю наукового обґрунтування теоретичних засад управління приватною вищою освітою України з урахуванням європейського досвіду;

– потребою у забезпеченні якості вищої освіти у приватних закладах вищої освіти в умовах посиленої конкуренції на ринку освітніх послуг у системі вищої освіти та відсутністю науково-обґрунтованої стратегії розвитку вищої освіти на принципах рівності форм власності, яка задекларована у Конституції України.

Необхідність розв'язання зазначених суперечностей, актуальність даної проблематики, її практичне значення, недостатнє вивчення та потреба у подальшому науковому розробленні зумовили вибір теми дисертаційного дослідження **«Тенденції в управлінні приватною вищою освітою України в умовах європейської інтеграції»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи відділу політики та врядування у вищій освіті Інституту вищої освіти НАПН України за темою «Автономія та врядування у вищій освіті» (0113U003102).

Тему дисертації затверджено Вченою радою Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України (протокол від 30 квітня 2015 р. № 4/10) та узгоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол від 23 червня 2015 р. № 5).

Хронологічні межі дослідження охоплюють кінець ХХ (1991 р.) – початок ХХІ ст. (2014 р.).

Мета і завдання дослідження. *Мета* дослідження полягає у виявленні та науково-теоретичному обґрунтуванні тенденцій в управлінні приватною вищою освітою України та розроблення рекомендацій щодо його модернізації в умовах європейської інтеграції.

Відповідно до сформульованої мети визначено завдання дослідження:

- проаналізувати стан дослідження проблеми управління приватною вищою освітою, з’ясувати рівень її науково-теоретичного узагальнення;
- обґрунтувати теоретичні основи управління приватною вищою освітою України;
- визначити особливості розвитку та управління приватною вищою освітою України кінця ХХ – початку ХХІ ст.;
- виявити тенденції в управлінні приватною вищою освітою України в умовах європейської інтеграції;
- розробити практичні рекомендації щодо управління приватною вищою освітою України в умовах європейської інтеграції.

Об’єкт дослідження – розвиток приватної вищої освіти України як специфічного сектору освітньої сфери.

Предмет дослідження – тенденції в управлінні приватною вищою освітою України в умовах європейської інтеграції.

Методи дослідження. Для реалізації мети та виконання поставлених завдань використано такі наукові методи:

- *пошуково-бібліографічний метод* – для з’ясування стану дослідження проблеми, обрання перспективних напрямів дослідження;
- *аналіз, синтез, узагальнення* – дозволили обґрунтувати теоретичні основи управління приватною вищою освітою та визначити поняттєво-категоріальний апарат;

- *конструктивно-генетичний метод* – уможливив встановлення науково-обґрунтованої періодизації розвитку приватної вищої освіти України;
- *статистичний метод* – застосовано для ідентифікації особливостей розвитку приватної вищої освіти;
- *системний аналіз* – для виявлення принципів і тенденцій в управлінні приватною вищою освітою в умовах європейської інтеграції;
- *порівняльно-аналітичний метод* – використано для виокремлення тенденцій в управлінні приватною вищою освітою України та визначення їх відповідності європейським вимірам;
- *метод наукового прогнозування* – дозволив сформулювати висновки та обґрунтувати практичні рекомендації щодо управління приватною вищою освітою України в умовах європейської інтеграції.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що в дисертації

вперше:

- виявлено тенденції в управлінні приватною вищою освітою України в умовах європейської інтеграції (модифікація управління приватною вищою освітою через диверсифікацію інституціональних структур; трансформація моделі фінансування приватної вищої освіти на основі приватно-державного партнерства; актуалізація управління якістю через розвиток внутрішніх інституційних структур забезпечення якості вищої освіти у приватних закладах вищої освіти);
- обґрунтовано систему принципів управління приватною вищою освітою України в умовах європейської інтеграції (адаптивності; диверсифікації; пропорційності та збалансованості; прозорості);

удосконалено:

- зміст понять – «управління приватною вищою освітою» – щодо цілеспрямованої взаємодії суб'єктів управління в особі держави, органів громадського самоврядування, засновників та керівників приватних закладів

вищої освіти; «тенденції в управлінні приватною вищою освітою» – щодо зумовленості напрямів та форм закономірностей розвитку моделей управління приватною вищою освітою впливом зовнішніх та внутрішніх факторів; «приватний заклад вищої освіти» – в частині створення за організаційно-правовою формою приватна організація (установа, заклад), або товариство з обмеженою відповідальністю, або приватне акціонерне товариство; «приватна вища освіта» – в аспекті системи приватних закладів вищої освіти, де особи здобувають формальну (неформальну) академічну або професійну освіту;

– систематизацію соціально-економічних (швидка зміна кон'юнктури ринку праці, його нерівномірна насиченість, посилення автономії закладів вищої освіти та тенденцій до прагматичної активізації у своїй діяльності ринкових підходів) та організаційно-педагогічних (реалізація приватними закладами вищої освіти концепції безперервної освіти та освітньої активності протягом усього життя людини, диверсифікація і регіоналізація форм та способів отримання освіти) передумов становлення й розвитку закладів приватної форми власності в Україні кінця XX – початку XXI ст.;

– сутність тенденцій розвитку приватної вищої освіти України (посилення процесів приватизації у вищій освіті; урізноманітнення організаційно-правових форм діяльності приватних закладів вищої освіти; інтеграції приватних закладів вищої освіти через процеси злиття та поглинання; диверсифікації джерел фінансування, у тому числі участь держави у фінансуванні приватної вищої освіти; запровадження системи зовнішнього та внутрішнього забезпечення якості вищої освіти), що обумовили зміни в управлінні;

подальшого розвитку набули:

– особливості розвитку та управління приватною вищою освітою України відповідно до розробленої періодизації розвитку приватних закладів вищої освіти в Україні кінця XX – початку XXI ст.;

– перспективи використання в управлінській діяльності приватних закладів вищої освіти інструментів стратегічного планування, зокрема стратегій інституційного розвитку (диференціації; вертикальної, горизонтальної та прогресивної інтеграції).

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що:

– результати дослідження щодо розвитку приватної вищої освіти були використані при підготовці проекту концепції створення першого в Україні Міжнародного освітнього консорціуму «Перший міжнародний корпоративний університет»;

– розроблено змістовні модулі «Приватна вища школа в системі сучасної освіти України», «Управління приватною вищою освітою України» навчальних та робочих програм курсу «Педагогіка вищої школи».

Результати дисертаційного дослідження впроваджено в управлінську та науково-методичну діяльність ПрАТ «ВНЗ «Київська гуманітарна академія» (довідка про впровадження від 10 липня 2015 р. № 443), ПВНЗ «Харківський інститут екології та соціального захисту» (довідка про впровадження від 30 липня 2015 р. № 364), ПВНЗ «Краматорський економіко-гуманітарний інститут» (довідка про впровадження від 31 липня 2015 р. № 311), Інституту вищої освіти НАПН України (довідка про впровадження від 17 серпня 2015 р. № 304).

Особистий внесок здобувача. Усі представлені в дисертації наукові положення, висновки й рекомендації сформульовані особисто автором і є її науковим доробком. У публікації [402] автору належить опис діяльності Агенції із забезпечення якості вищої освіти (The Quality Assurance Agency for Higher Education, QAA), аналіз Британського кодексу якості вищої освіти (The UK Quality Code for Higher Education (Quality Code)), аналітичний огляд процесу запровадження зовнішньої оцінки якості через процедуру інституційного аудиту та особливостей його проведення у приватних закладах вищої освіти Сполученого Королівства.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дослідження обговорено на засіданнях: ректорату та вченої ради ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Київська гуманітарна академія», вченої ради і кафедри педагогіки та управління освітою ПВНЗ «Краматорський економіко-гуманітарний інститут»; відділу політики та врядування у вищій освіті Інституту вищої освіти НАПН України; нарадах керівників вищих навчальних закладів приватної форми власності в Асоціації навчальних закладів України.

Основні положення й висновки дисертаційної роботи викладено в доповідях на науково-практичних конференціях різного рівня:

– *міжнародних*: III Міжнародній науково-практичній конференції «Управління процесом кадрового забезпечення інноваційного розвитку вищих навчальних закладів України» (м. Київ, 2009), IV Міжнародній науково-практичній конференції «Управління процесом кадрового забезпечення інноваційного розвитку вищих навчальних закладів України» (м. Київ, 2010), I Міжнародній науково-практичній конференції «Perspertywy rozwoju nauki we współczesnym świecie» (м. Краків, 2012), VI Міжнародній науково-практичній конференції «Управління процесом кадрового забезпечення інноваційного розвитку вищих навчальних закладів України» (м. Київ – Буча, 2012), VI Міжнародній науково-практичній конференції «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології» (м. Київ, 2012), I Міжнародній науково-практичній конференції «Perspertywy rozwoju badan naukowych w 21 wieku» (м. Щецин, 2013), VIII Міжнародній науково-практичній конференції «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології» (м. Київ, 2012), III Міжнародній науково-практичній конференції «Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу» (м. Київ, 2014); I Міжнародній конференції «Реформа вищої освіти в Україні: критичні питання у сфері законодавчих та інституційних трансформацій» (м. Київ, 2015);

– *всеукраїнській*: «Морозівські педагогічні читання» (м. Київ, 2011);

– *звітних*: ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Київська гуманітарна академія»: «Актуальні проблеми сучасної лінгвістики та педагогіки вищої школи» (м. Київ, 2014, 2015), Інституту вищої освіти НАПН України: (м. Київ, 2014, 2015).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження висвітлені в 12 одноосібних наукових публікаціях та 1 публікації у співавторстві, серед яких: 6 статей – у наукових фахових виданнях України; 1 стаття – у зарубіжному науковому виданні, 3 публікації у збірниках матеріалів конференцій, у тому числі – 2 публікації в зарубіжних виданнях, 1 стаття у збірнику наукових праць України; 2 публікації в інформаційно-аналітичному огляді.

Структура та обсяг дисертації. Структура дисертації зумовлена логікою і завданнями дослідження, складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, списку використаних джерел (712 найменувань, з них 186 іноземними мовами), 7 додатків. Повний обсяг роботи – 319 сторінок, обсяг основного тексту – 198 сторінок. Робота містить 8 таблиць і 4 рисунки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ПРИВАТНОЮ ВИЩОЮ ОСВІТОЮ

1.1 Аналіз вітчизняних джерел з проблеми управління приватною вищою освітою

Дослідження розвитку приватної вищої освіти України як педагогічної проблеми представлено численними документальними свідоцтвами, нормативними положеннями, статистичними даними, науковими працями, які накопичувалися впродовж останніх півтора століття. Специфічність дослідження цієї тематики полягає у тому, що вчені мають справу з процесом, який мав своїх попередників у дореволюційному минулому, а тепер перебуває у стадії відродження, становлення та розвитку на цілком новій соціально-економічній основі.

Проведений аналіз засвідчив довідковий, науково-популярний, мемуарний, тобто більш джерелознавчий характер дореволюційної літератури кінця XIX – початку XX ст., яка представлена історичними хроніками діяльності окремих вищих навчальних закладів (далі – ВНЗ). Зазначимо, що на початку XX століття з'являється значна кількість як історично-двідкових видань про ВНЗ [66; 94; 214], так і робіт з проблем приватної ініціативи в освітній галузі, де дослідники наводили характеристику структури вищої освіти періоду кінця XIX – поч. XX ст., висвітлювали певні аспекти діяльності приватних ВНЗ (Д. Марголін [248, 308]), підійшли безпосередньо до визначення функцій приватних навчальних закладів (Г. Фальброк, В. Чарнолуський [275]). Таким чином, у дореволюційний та радянський періоди висвітлювалися певні аспекти діяльності приватних ВНЗ, але

узагальнюючої праці з історії виникнення, становлення та розвитку цих закладів освіти створено не було.

Лише у 1980-х та на початку 1990-х років з'явилася низка праць, у яких фрагментарно відбивалися різні сторони діяльності досліджуваних ВНЗ. Зокрема, з'являються праці Є. Днепров [111; 308], А. Іванова [167; 168], В. Лейкіної-Свирської [231; 232], у яких фрагментарно відбилися різні напрями діяльності приватних навчальних закладів різних типів і рівнів, переважно вищих курсів та інститутів; наведено дані про пожертвування приватними особами коштів на заснування та діяльність тогочасних шкіл, благодійну допомогу учням та студентам; зроблено висновки про значення приватного сектора для розвитку вітчизняного шкільництва в цілому.

Нове осмислення питання приватного шкільництва з боку науковців спостерігаємо з 90-х років ХХ століття. Причиною цього стало відродження діяльності навчальних закладів приватного сектору на теренах практично всіх держав пострадянського простору. Наукові дослідження цього періоду присвячені окремим аспектам діяльності приватних ВНЗ. Так, за останні п'ятнадцять років з'явилося чимало дисертаційних досліджень з проблем управління приватними навчальними закладами [53], історії становлення та розвитку приватної вищої школи [136], питання інституціоналізації приватної освіти та соціологічно-філософських аспектів її розвитку [314]. Характерно, що першими до історії становлення та діяльності приватних ВНЗ звернулися саме представники академічної спільноти – ректори, проректори, завідувачі кафедр та викладачі приватних навчальних закладів. Зокрема: Ю. Алексєєв [4], А. Амбросов та О. Сердюк [7–8], В. Астахов [19–23], В. Астахова [25–28], К. Астахова [36–39], К. Корсак [210–212], З. Тимошенко та І. Тимошенко [463–465] та ін.

Зазначимо, що на початку 90-х років ХХ ст. дослідники переслідували головну мету – ознайомити громадськість з проблемами, що стояли на той час перед приватною вищою школою, наголошуючи на її важливому суспільному

значенні. Саме тому цим публікаціям властива певна полемічна заостреність, адже автори прагнули зосередити увагу на тих сторонах діяльності приватних ЗВО, які потребували широкого громадського обговорення.

До середини 90-х років публікації з питань діяльності приватних ВНЗ мали певною мірою рекламно-інформаційний характер, виходили друком на сторінках всеукраїнських, регіональних і обласних періодичних видань (переважно газет). І лише з середини 90-х років з'являються перші спроби аналітичного осмислення процесів, які відбувалися наприкінці ХХ століття.

Цьому певним чином сприяло проведення наукових конференцій всеукраїнського та міжнародного рівня. Перша з них була проведена у м. Одеса на початку вересня 1993 р. Міністерством освіти України спільно з Одеським відкритим університетом. Починаючи з 1995 р. ініціатором проведення таких форумів стає ПВНЗ «Харківський гуманітарний інститут «Народна українська академія» [88; 93; 282; 454]. Починаючи з 1999 р. в академії регулярно проводяться семінари лідерів приватної освіти, за результатами яких видаються наукові матеріали [4; 139; 171; 261; 274; 282; 284; 318; 435; 439; 453].

Після накопичення необхідного обсягу фактів і зроблених перших узагальнень у другій половині 90-х років розпочинається етап наукових досліджень. У 1996–1999 рр. здійснено цілу низку дисертаційних робіт [15; 20; 68; 100; 147; 198; 412], в яких знайшли відображення різноманітні аспекти вивчення проблеми розвитку та функціонування приватної вищої освіти з точки зору філософського, соціологічного, економічного, правознавчого знання та державного управління: Г. Артюх [15], В. Астахов [20], В. Вихрова [68], О. Дікова-Фаворська [120], С. Жарая [147], О. Кондратюк [198], Н. Резанова [412].

Кінець 90-х років ознаменувався появою ґрунтовних наукових монографій, зокрема підготовлених науковцями Харкова та Запоріжжя.

Перша спроба була здійснена науковцями ПВНЗ «Харківська гуманітарна академія «Народна українська академія», які у 1998 р. підготували депоновану монографію «Концепция частного образования: принципы, содержание, проблемы реализации» [204]. Основні розділи роботи узагальнюють здобутки закладу і зосереджуються в колі основних проблем приватної освіти: сутність, принципи та перший досвід функціонування недержаних навчальних закладів; методичні інновації в сучасній приватній освіті; труднощі та проблеми становлення навчальних закладів нового типу і використання позитивного досвіду зарубіжних країн.

Своєрідним підсумком комплексного дослідження приватної освіти стала колективна монографія під редакцією В. Астахової [349]. Монографія містить велику кількість фактографічних, статистичних і документальних матеріалів, що значно підвищує її наукову цінність. Серед авторів цієї наукової праці – відомі організатори приватної вищої освіти України (Б. Холод, М. Бондаренко, М. Дубровський, І. Тимошенко, В. Зернов, Б. Отонська та ін.). Дослідники значною мірою зосереджуються на проблемах становлення нових економічних відносин в українській вищій освіті та їх правового регулювання, фокусуючи цю проблематику спеціально в контексті становлення приватної вищої освіти. В. Астахова підкреслює, що ще до середини 90-х років ХХ ст. публікацій на подібну тему у вітчизняній науковій літературі практично не було. Зокрема, в монографії робиться спроба проаналізувати теоретичні та методологічні основи виникнення, становлення і розвитку приватної освіти, дати її кількісні та якісні характеристики, визначити тенденції змін, розкрити вітчизняний і міжнародний досвід діяльності приватної вищої школи.

Монографія О. Сидоренка «Приватна вища освіта: шляхи України у світовому вимірі» [429] висвітлює результати докторської дисертації «Приватна вища школа як соціальний інститут: особливості становлення та розвитку в Україні» [430]. У науковій праці:

- розглянуто становлення приватної вищої освіти в Україні в нових соціально-економічних і політичних умовах;
- показано концептуально-методологічні основи освітньої діяльності приватних ВНЗ, систему управління й організації їхньої діяльності, особливості відносин викладачів зі студентами;
- докладно проаналізовано навчально-виховний процес як основу діяльності навчальних закладів нового типу;
- висвітлено міжнародний досвід приватної вищої школи;
- намічено шляхи подальшого удосконалення приватної вищої освіти в Україні.

Ще одна спроба науково-теоретичного аналізу передумов виникнення і розвитку феномену приватної вищої освіти України, здійснена в історичному нарисі ректора Запорізького інституту державного та муніципального управління В. Огаренка [287]. У монографії висвітлено історичні обставини відродження приватної вищої школи та її розвиток в умовах незалежної України в 1989–2001 рр. Автором розкрито основні етапи розвитку приватної вищої освіти, соціально-економічні та політичні фактори, які сприяли її формуванню, висвітлено об'єктивні та суб'єктивні труднощі, які заважали цьому процесу. Дослідник робить висновок, що демократизація та ринкові перетворення, які розгорнулися в Україні з кінця 80 – початку 90-х років ХХ століття, своїм неминучим наслідком мали комерціалізацію сфери освіти, а відтак – вели до появи ВНЗ, заснованих на недержавних джерелах фінансування. На думку В. Огаренка, історичне призначення приватної вищої освіти полягає не тільки у задоволенні освітніх потреб населення, а й у подоланні разом із державною системою ВНЗ кризи освітньої сфери суспільства і, у кінцевому рахунку, забезпеченні загально-цивілізаційного поступу України [289, с. 143]; а наростання процесу зближення і конвергенції недержавної і державної вищої школи України сприяє формуванню у цьому контексті єдиного освітнього простору держави [290, с. 114].

Аналіз педагогічних джерел початку ХХІ століття [7; 26; 28; 32; 34–36; 56; 58–59; 69; 100–101; 118; 126; 126–129; 146; 150; 281; 283; 309–312] дозволяє констатувати, що для цього періоду характерна поява значної кількості досліджень з історії вищої освіти в Україні як загалом, так і окремих її ланок.

Зокрема, об'єктом наукових досліджень М. Очкасової виступають соціологічні аспекти розвитку приватної вищої освіти України [309–310]. Автором виявлено загальні характеристики моделей становлення приватної вищої освіти в різних країнах, з'ясовано аналогії та відмінності цих моделей та фактори, що найсильніше впливають на розвиток приватної вищої школи як соціального інституту в Україні та США [311], Франції [313], через визначення співвідношення факторів макро- й мікрорівня [312].

Історичні аспекти становлення та діяльності приватних навчальних закладів досліджували: І. Добрянський [123–131; 345], В. Постолатій [127], І. Тимошенко [463], Т. Удовицька (Коваленко) [471–479]. Ученими запропоновано періодизацію цього явища, особливо ґрунтовно розглянуто період початку 90-х років ХХ ст. Зокрема, науковці виділяють чотири (І. Добрянський [123; 345], І. Тимошенко та З. Тимошенко [466]) або п'ять (К. Астахова [346], Т. Удовицька [478]) етапів розвитку приватної вищої школи в рамках державотворчого процесу в Україні. Співставлення наведених підходів до періодизації дозволяє дійти висновку, що отримані періоди майже співпадають хронологічно, а основним чинником для визначення етапів розвитку стала міра втручання держави в цей процес.

Аналіз масиву публікацій з проблем розвитку приватної вищої школи дає змогу констатувати, що наукова школа В. Астахової є науковим лідером в царині досліджуваної проблеми. У ПВНЗ «Харківська гуманітарна академія «Народна українська академія» [270] була створена науково-дослідна лабораторія з вивчення проблем вищої школи, основною метою якої є дослідження фундаментальних питань розвитку освіти і формування

інтелектуального потенціалу суспільства в умовах його трансформації. При цьому значна увага в дослідженнях приділяється питанням функціонування приватної освіти в Україні, соціокультурним факторам формування професійної культури спеціалістів у сучасній вищій школі.

Аналіз засвідчує, що сучасні дослідження проблем розвитку приватної вищої школи піднялися на наступний рівень. Розвиток системи приватної вищої освіти України ґрунтовно вивчається багатьма вітчизняними авторами (В. Астахової [31; 36], Л. Білий [53–54], О. Божко [58], Н. Борецька [59–60], О. Верхогляд [65], М. Гавран [462], Н. Дзюба [118], І. Добрянський [129–133], О. Друганова [135–136], Т. Калінічева [180], Н. Каськова [183], Б. Корольов [207–209], Д. Кучеренко [226–227], Г. Мікула [260], М. Степко [444–451], О. Третьяков [471], Т. Фінніков [491–492; 494], С. Шаров [493–494], П. Юхименко [522]). У дослідженнях:

- здійснено періодизацію та класифікацію цього явища;
- проаналізовано урядові постанови та розпорядження щодо організації приватних навчальних закладів різних рівнів акредитації, напрямів здійснення контролю з боку органів управління за їхньою діяльністю, вимоги до власників приватних навчальних закладів;
- охарактеризовано соціальні верстви населення, які навчалися в них, педагогічний та науково-педагогічний склад тощо.

Дослідженню проблеми управління приватного ВНЗ присвячено дисертаційне дослідження Л. Білого «Організаційно-педагогічні основи управління вищим навчальним закладом недержавної форми власності» [53]. Автором:

- виявлено та обґрунтовано особливості, специфіку та педагогічні умови ефективного управління ВНЗ (на основі узагальнення досвіду регіональних приватних ВНЗ та підрозділів Міжрегіональної Академії управління персоналом);

– запропоновано нове вирішення наукового завдання управління ВНЗ приватної форми власності, що виявляється в обґрунтуванні та розробленні організаційно-педагогічної моделі основ управління ВНЗ приватної форми власності як цілісної, самодостатньої системи, складовими якої є ціль, закономірності і принципи, функції, методи, умови, результат [53, с. 4].

На основі аналізу проблеми дослідження в теорії та практиці вищої професійної школи з'ясовано, що приватна вища школа утворює недержавний сектор, який має стати невід'ємною частиною єдиної системи освіти України. Дослідник аргументує підвищення значення приватного сектору вищої освіти наступними факторами:

- наближення центрів ЗВО до регіональних потреб;
- розширення сфери напрямів професійної освіти та доступності цін він сприяє доступності освіти, розширюючи конституційні права людини на освіту, розвиток і професійне самовизначення, вибір роду діяльності;
- забезпечує демократизацію освіти;
- зменшує витрати держави на вищу освіту;
- зменшує безробіття молоді та науково-педагогічних працівників, сприяє здоровій конкуренції, що стимулює вдосконалення всієї системи вищої освіти України [53, с. 13].

Важливим історико-педагогічним надбанням є дисертаційна робота «Развитие негосударственной высшей школы в Украине» І. Добрянського [123]. У праці на основі аналізу конкретно-історичних передумов визначено етапи розвитку приватної вищої школи як об'єктивного соціально-педагогічного процесу заповнення цілісності змісту освіти [123, с. 22–24]. На думку автора, цей процес обумовлений низкою обставин:

- неспроможністю державної вищої школи адекватно відповідати на зміну соціально-економічної ситуації в Україні;

- формуванням цивільно-правових інститутів, які не забезпечують ведення підприємницької діяльності, готовністю населення сприйняти приватну освіту як засіб задоволення освітніх запитів;

- потребою самореалізації певної частини викладачів державної вищої школи, появою – в результаті ринкових перетворень – потенційних замовників і виконавців платних освітніх послуг.

Окрім того, автором теоретично обґрунтована концепція розвитку приватної вищої школи як самоврядної, самофінансованої, автономної підприємницької підсистеми національної системи вищої освіти в Україні [123, с. 25–29]. Заслужують на увагу і визначені І. Добрянським тенденції розвитку приватної вищої школи в Україні:

- зміщення меж між державною і недержавною вищою освітою внаслідок об'єднання та асиміляції цих видів ринком освітніх послуг;

- посилення конкуренції між провайдерами освітніх послуг та збільшення вартості навчання;

- залежність державної вищої школи від фінансових ресурсів внаслідок відсутності державної підтримки, яка б забезпечувала напрями підготовки фахівців, які не потребують значних витрат;

- пропозиція приватної вищої школи як альтернатива навчальним програмам державного сектору освіти;

- розширення спектру інституційних послуг: стипендій і грантів, програм студентського обміну з привабливими іноземними навчальними закладами;

- розвиток соціальної інфраструктури приватних навчальних закладів (поява служб планування кар'єри та працевлаштування, забезпечення студентів високоякісними гуртожитками та підприємствами громадського харчування, спортивними комплексами);

- подолання негативних соціальних уявлень, установок, стереотипів шляхом послідовної демонстрації ефективності (завоювання та визнання

користувачами освітніх послуг), життєздатності (досягнення суспільної довіри), легітимності (акредитація в національних і міжнародних органах) [123, с. 40–42].

Таким чином, дослідником виявлено й обґрунтовано спільні та особливі риси приватної та державної вищої школи, розроблено модель приватного підприємницького ЗВО [123, с. 29–36].

Актуальні проблеми зародження і сучасного стану системи ліцензування та акредитації ВНЗ в Україні, особливості та етапи реформування системи вищої освіти в контексті перебудови структури та форм організації навчально-виховного процесу знайшли відображення у праці Т. Фінікова та І. Шарова «Вища освіта України: ліцензування і акредитація» [493]. Зазначена розвідка важлива тим, що авторами наводяться не лише приклади перебудови структури та організації освітнього процесу у державних ВНЗ, а й водночас багатопланово аналізується діяльність недержавних ВНЗ [493, с. 21–30]. Автори представляють приватну вищу школу як основу для реформування освіти в цілому, наближенні її змісту, структури до сучасних умов. Значна увага приділена питанню фінансування вищої освіти, яке розглядається як найгостріша сучасна проблема вищої освіти в Україні. На конкретних прикладах показано, що недостатнє і нестабільне державне фінансування вищої освіти породило серйозні негативні наслідки (зниження еквівалентного коефіцієнту зарплати викладачів по відношенню до її рівня в інших галузях економіки; зменшення витрат на стипендії, придбання обладнання, проведення капітального ремонту). Це, у свою чергу, призвело до переходу значної частини адміністративного, педагогічного та науково-педагогічного складу державної вищої школи до приватної, де рівень оплати праці був вищим. Хоча з часом, після появи контрактної форми навчання в державному секторі, ЗВО отримали можливість покращити рівень оплати науково-педагогічного складу [493, с. 21–22].

Заслуговує на увагу монографічне дослідження «Вища освіта в Україні» [71], до авторського колективу якого увійшли В. Болюбаш, А. Гурій, М. Згуровський, В. Кремень, К. Левківський, С. Ніколаєнко, В. Петренко, М. Степко. Ця праця є результатом комплексного аналізу системи вищої освіти (системних, інституційних та академічних структур в історичному розрізі та сьогодення, детальних пояснень процесу управління навчальних закладів, компетентностей студентів і випускників, майбутніх перспектив та завдань розвитку системи вищої освіти) в Україні після її приєднання до Болонського процесу у травні 2005 року. Авторським колективом підкреслюється пріоритетність держави у фінансовому плануванні забезпечення системи вищої освіти в Україні в межах таких параметрів:

- розробка багаторесурсної системи фінансування;
- стимуляція інвестицій, приватної ініціативи, пожертвувань на розвиток освіти;
- використання принципів ринкової економіки та систем оплати, визначення пріоритетів у фінансуванні системи освіти;
- звільнення від оподаткування за ведення освітньої діяльності з повторним інвестуванням збережених коштів в освітній процес [71, с. 22].

Аналіз публікацій, представлених у науково-теоретичному часописі «Вища освіта України» за 2001–2014 рр., виявив, що за цей період з теми розвитку приватної вищої освіти було надруковано 18 статей: В. Астахової [34], К. Астахової [40], М. Головка [101], С. Єрохіна [146], В. Журавського [150], А. Задой [152], І. Каленюк [179], В. Конащук [196], Л. Кондратенко [197], Б. Корольова [208–209], К. Корсака [212], Д. Кучеренко [226], Р. Кучми [228], П. Таланчука [460], І. Тимошенко [464], Н. Шаронової [511]. Здійснений аналіз зазначених наукових публікацій дозволяє зробити певні висновки. Систему приватної вищої освіти України в основному розглядали як загальний аспект, охоплюючи його цілісну структуру. Об'єктом дослідження виступили приватний сектор вищої освіти, окремі питання тенденцій розвитку приватної

освіти, практики діяльності окремих приватних ВНЗ. Дана ситуація пояснюється тим, що публікації були підготовлені в основному представниками приватних ВНЗ, зокрема ПВНЗ «Харківська гуманітарна академія «Народна українська академія» [34; 40], ПрАТ «ВНЗ «Національна академія управління» [146], ПВНЗ «Європейський університет» [464], ВНЗ «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» [460].

Вирішення поставлених у дослідженні завдань є можливим за умови комплексного використання нормативних документів, статистичних та архівних матеріалів, історико-педагогічної літератури та дисертаційних робіт, які складають джерельну базу даної проблеми. Усі джерела поділено на групи за принципом походження та функціональним призначенням.

Першу групу утворюють нормативно-правові акти, які регламентують загальну структуру системи вищої освіти України, діяльність її окремих ланок та безпосередньо забезпечують правові основи функціонування приватної вищої освіти. При вивченні історії виникнення і діяльності приватної вищої школи важливе місце займає аналіз цих документів, що слугують основою державної політики щодо створення та розвитку ВНЗ, легітимізації новостворених закладів освіти.

Основну частину в цій групі формують законодавчі акти, що регулювали процес виникнення і діяльність приватної вищої освіти і представлені законами і розпорядженнями, а також постановами, що мають законодавчий характер. До цієї групи відносимо;

– Конституцію України [202], Закони України [155–161], постанови Верховної Ради України [330–331], укази та розпорядження Президента України [480–482];

– постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України (далі - КМУ) [332–342; 386–389; 418];

– Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття») [114], Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до

законодавства ЄС [151], Концепцію гуманітарної освіти України [205], Національну доктрину розвитку освіти України у XXI столітті [278];

– Положення, які на державному рівні регулювали питання створення, реорганізації і ліквідації [336, 338] державної реєстрації [317], порядку затвердження та погодження статутів ЗВО [322], ліцензування освітніх послуг [324–328; 324; 335; 339] та акредитації ЗВО і напрямів підготовки (спеціальностей) у них [323; 332–334].

Наступну підгрупу становлять документи Міністерства освіти і науки України (далі – МОН України):

- рішення Колегії [71–72; 318; 388–389; 413–415];
- накази [265–272; 390].

Окрему увагу заслуговують положення, що регулюють питання організації освітнього процесу.

Вивчення комплексу законів і підзаконних актів, розпоряджень дало можливість простежити тенденції розвитку взаємовідносин МОН України, місцевих органів управління освітою з приватною вищою школою і отримання нею поступового юридичного визнання.

Відповідно до предмета нашого дослідження, великий інтерес викликали документи і матеріали, пов'язані з процесом виникнення і становлення приватної вищої школи. Насамперед, це інформаційно-аналітичні матеріали МОН України, Державного комітету статистики України, що відображають різні статистичні дані. До цієї групи відносимо також аналітичні матеріали до засідань підсумкових колегій МОН України [73; 75; 295–296], протоколи засідань Державної акредитаційної комісії, які склали теоретичну основу джерельної бази дослідження [393–397].

Зазначені документальні джерела дозволили нам:

– з'ясувати мету і завдання, етапи створення, провідні напрямки роботи та мережу приватних ЗВО;

– проаналізувати головні проблеми та недоліки, з якими ЗВО стикалися на цьому шляху, боротьбу різних точок зору з питань їх створення і функціонування, встановити дійсні кількісні та якісні показники кадрового та студентського потенціалу;

– проаналізувати ключові питання розвитку системи приватної вищої школи в контексті трансформації та інтеграції системи освіти і науки України у європейське та світове співтовариство.

На основі аналізу зазначених інформаційно-аналітичних джерел констатуємо висновок, що відсутність вичерпної інформації про найважливіші події внутрішнього життя приватних ВНЗ обмежує дослідницьке поле. Ця проблема пояснюється застарілими принципами та механізмом збору статистичної звітності в системі вищої освіти, а також загальна культура закритості та відсутності прозорості діяльності ВНЗ.

Необхідними для нашого дослідження виявилися також статистичні збірники, довідкові видання законодавчих та нормативних актів про освіту, що складають наступну частину джерел – інформаційні бюлетені Асоціації навчальних закладів України недержавної форми власності [173–175]. Інформація у довідкових виданнях доповнює матеріали інших груп джерельної бази. Зазначені матеріали містять дані про внутрішнє життя ВНЗ переважно кінця 90-х років ХХ ст. – першого десятиліття ХХІ ст., а саме: історичну довідку про їх виникнення; відомості про викладацький склад; інформацію про наявність і стан навчально-допоміжних установ і бібліотек; докладні відомості про контингент студентів за кількісними і якісними показниками; інформацію про наявність товариств і гуртків, що надає можливість проаналізувати наукову і позанавчальну діяльність у ВНЗ; окремі відомості про адміністративну і господарську діяльність.

Другу групу джерел утворюють дисертаційні дослідження проблем розвитку приватної вищої освіти, здійснені як вітчизняними науковцями [16; 21; 44; 53; 68; 120; 123; 136; 147; 225; 291; 314; 412; 430; 476; 519; 525]. За

аспектами дослідження поставленої проблеми цю групу можна розподілити на підгрупи, де розглядались відповідно:

- історико-педагогічні питання становлення, розвитку приватної вищої школи в умовах економічних змін [44; 123; 136; 525];
- управління системою приватних навчальних закладів [16; 53; 147];
- історичний досвід та етапи виникнення, становлення та розвитку приватної вищої школи [291; 476];
- інституціоналізації приватної освіти, соціологічного аналізу її розвитку в сучасних умовах [68; 120; 314; 519];
- адміністративно-правового статусу та нормативного регулювання функціонування приватних ЗВО [21; 416];
- соціально-економічні основи, управління, організації та функціонування приватної освіти [225; 430];
- філософське осмислення інституту приватної освіти [412].

Третю групу джерел дослідження складають одноосібні та колективні монографічні праці з питань стратегічного розвитку освіти таких відомих вітчизняних вчених як Ю. Алексєєв [6], Л. Батченко [47], В. Бебик [48], В. Ковтунця [149], К. Корсака [210–211], В. Кремень [219], В. Луговий [234], В. Майборода [243–244], М. Степко [70], О. Сухомлинська [456], В. Темненко [461], Т. Фініков [491–493] та окремих питань теорії управління: П. Друкера [137], Т. Іванової [169], В. Маслова [247], В. Соловйова [439], А. Файоля [489]; управління освітніми системами: Г. Дмитренка [121], Г. Єльнікової [144], С. Калашнікової [177], Л. Карамушки [297], В. Лазарева [487], В. Лугового [241], В. Пікельної [319], О. Романовського [419], П. Третькова [472], Є. Хрикова [503], Р. Шакурова [510].

Здійснений аналіз засвідчив значний інтерес вітчизняних науковців до проблеми становлення приватної вищої освіти України. Поряд з цим комплексна проблема дослідження управління розвитком приватної вищої

освіти України в умовах європейської інтеграції ще не стала предметом цілісного наукового дослідження.

Перспективними напрямками дослідження є питання тенденцій розвитку приватної вищої освіти України в умовах європейської інтеграції; управління розвитком приватної освіти у світлі імплементації нового Закону України «Про вищу освіту» [155]. Корисними для розробки рекомендацій щодо управління розвитком приватної вищої освіти України будуть дослідження провідного зарубіжного досвіду з інституціоналізації приватної вищої школи, реформування механізмів фінансування приватного сектору вищої освіти, формування системи управління якістю як механізму поліпшення надання освітніх послуг у приватних ЗВО здійснення порівняльного аналізу діяльності приватних ЗВО в країнах ЄС, США, Азії, Африки з Україною.

1.2 Аналіз зарубіжних джерел з розвитку приватної вищої освіти: управлінський аспект

Останніми роками в багатьох європейських державах відбулися якісні зміни в розвитку систем вищої освіти відповідно до вимог Європейської асоціації забезпечення якості вищої освіти (European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA) [553]. Не винятком у цьому процесі є розвиток приватного сектору як складової системи вищої освіти. Європейський центр вищої освіти ЮНЕСКО (European Centre for Higher Education/Centre Européen pour l'Enseignement Supérieur, UNESCO-CEPES), Європейська Комісія (European Commission, EC) [554], Рада Європи (Council of Europe) [545], Європейська асоціація університетів (European University Association, EUA) [559], Європейська асоціація закладів вищої освіти (European Association of Institutions in Higher Education, EURASHE) [552] зацікавлені в наданні допомоги країнам Центральної та Східної Європи у розвитку вищої освіти, особливо в питаннях підвищення якості. Ще 10 років тому можливо було зауважити, що офіційне обговорення питань приватної

вищої освіти на рівні міністрів освіти, державних закладів вищої освіти – (далі ЗВО) й університетських асоціацій у країнах цього регіону практично було відсутнім. У той же час, науковий пошук показав, що в світовій академічній спільноті спостерігається збільшення уваги до дослідження проблем приватного сектору вищої освіти.

Здійснений аналіз зарубіжних та міжнародних літературних джерел з проблем розвитку приватної вищої освіти дозволяє умовно виділити 3 основні групи за проблематикою, яка в них розглядається.

Перша група присвячується літературі з розвитку приватної вищої освіти США, Сполученого Королівства, країн Азії, Центральної та Східної Європи, яка включає публікації міжнародних організацій.

Другу групу складають дисертації та монографії з питань розвитку приватної вищої освіти окремих країн світу, та *третьою групу* літературних джерел завершують публікації, присвячені порівняльному досвіду діяльності приватної вищої школи України та інших країн світу.

До джерел *першої групи* можна віднести публікації, звіти, матеріали семінарів та міжнародних конференцій міжнародних організацій: UNESCO/CEPES [532; 594], Міжнародного офісу праці (International Labour Office, ILO) [566], Ради Європи (Council of Europe) [574–575; 651; 667–668; 678], Зальцбургського семінару (Salzburg Global Seminar) [661], Всесвітнього банку (World Bank, WB) [607; 637; 669; 671; 686; 708], Міжнародного центру вищої освіти в Бостонському коледжі (The Boston College Center for International Higher Education, CIHE) [531–530; 565; 598–599; 602–605; 660; 674; 691] під керівництвом Ф. Альтбаха (Ph. Altbach), Програми дослідження приватної вищої освіти (Program for Research On Private Higher Education, PROPHE) Університету штату Нью-Йорк (State University of New York, SUNY) під керівництвом Д. Левай (D. Levy) [610–600].

Слід виокремити ґрунтовні і глибинні дослідження питань розвитку та управління приватним сектором вищої освіти, що ведуться під керівництвом

американського вченого Ф. Альтбаха (Ph. Altbach), директора Міжнародного центру вищої освіти в Бостонському коледжі (The Boston College Center for International Higher Education, CINE) [531–532].

Окремої уваги заслуговують також публікації журналу «Міжнародна вища освіта» (International Higher Education, IHE) – інформаційного бюлетеня, що видається з 1995 року в рамках угоди між Вищою школою економіки (Higher School of Economics, HSE) та CINE один раз на квартал. У журналі представлена актуальна інформація про стан і проблеми розвитку міжнародного вищої освіти, зокрема приватного сектору, а також шляхи їх вирішення на локальному, регіональному та глобальному рівнях. Головні питання, що розкриваються в публікаціях журналу IHE включають:

- класифікація приватних закладів вищої освіти (далі – ЗВО) [602];
- історичний огляд причин виникнення, розвитку, поширення та скорочення приватного сектору вищої освіти у світі [565; 598–601; 605–608; 660; 691];
- стан та проблеми приватної вищої освіти в окремих країнах Європи (Сполучене Королівство [657], Греція [711], Португалія [672] Туреччина [569], Угорщина [629], Польща [548; 626–627], Грузія [634], Російська Федерація [592]), Азії (Японія [628; 711], Китай [543; 617–618; 710], Індія [527; 528], Малайзія [622; 673], Тайланд [636]), Латинської Америки [658; 703], Африки [600].

Аналіз публікацій журналу «Міжнародна вища освіта» показав, що питанням виникнення, розвитку та інновацій в приватному секторі вищої освіти в Україні присвячено 3 наукові публікації, які охоплюють історичний період з 1997 по 2005 роки [535; 544; 664].

Наступним важливим джерелом даних щодо розвитку приватної вищої освіти на регіональному та глобальному рівні є матеріали конференцій, семінарів, панельних дискусій, публікацій PROPHE під керівництвом Д. Левай (D. Levy), який вважається визнаним світовим фахівцем і дослідником з даної

проблеми. Слід зазначити, що головною метою створення Програми було проведення досліджень із питань приватної вищої освіти для залучення громадськості та світової академічної спільноти до дискусії, вироблення політичних рішень. З часу заснування у 2000 р. PROPHE отримувала декілька грантів Фонду Форда (Ford Foundation) до 2008 р. В даний час PROPHE працює на волонтерських засадах роботи її членів, а також непрямого фінансування з Університету в Олбані (University at Albany). Останні публікації очільника Програми Д. Левай (D. Levy) з 2010 р. висвітлюють такі питання приватного сектору вищої освіти:

- розширення сектору прибуткових приватних ЗВО (for-profit private higher education sector) у Китаї, В'єтнамі та США [675];
- регіональні аспекти поширення приватного сектору вищої освіти в країнах Європи, Азії, Латинської Америки в глобальному контексті [536; 571; 606; 603; 615];
- концептуалізації категорії «напівелітної» приватної вищої освіти (semi-elite private higher education) [611];
- співпраця державного та приватного секторів вищої освіти [609];
- державна політика країн світу щодо приватної вищої школи [604; 604]
- світові тенденції скорочення приватного сектору, зокрема неприбуткових приватних закладів вищої освіти (for-profit private higher education sector) [612–598; 613].

Здійснений аналіз матеріалів програми PROPHE показав, що історіографія проблеми розвитку приватної вищої освіти в Україні не представлена у жодній окремій публікації.

Вагому частину *другої групи* закордонних джерел складають дисертації російських науковців присвячені проблемам розвитку приватної вищої школи в сучасних умовах трансформації системи вищої освіти Російської Федерації (О. Баєва [45], О. Галицька [96], І. Гладишева [97], Л. Демідова [112–113], О. Демідова [111], А. Каганович [176], Н. Михайлова [254], О. Рекрут [411],

С. Русінова [422], Є. Утін [486], В. Харченко [501]). У своїх працях дослідники звертають увагу не тільки на успіхи у процесі становлення та розвитку приватної вищої освіти, а й зупиняються на прорахунках, з'ясовують їх причини та практичні наслідки для різних напрямів освіти. В історико-педагогічній літературі наявні праці, присвячені:

- загальним питанням становлення та тенденцій розвитку приватної вищої школи [45; 113; 166; 254; 467];
- особливостям організації педагогічного процесу [96];
- підвищенню ефективності освітнього та виховного процесу [97; 111];
- реалізації технологій педагогічного діагностування [422];
- факторам розвитку економічної освіти [471] у приватних ЗВО Російської Федерації.

Окрім того, К. Іваненко [166], Е. Саліхова [424], О. Ткачук [467], Н. Халілова [498.], В. Ширяєв [516] зосереджували свою увагу на соціологічному аспекті дослідження тенденцій, особливостей розвитку та управління системою приватної вищої освіти у сучасній Росії. Важливі аспекти правового регулювання діяльності приватної вищої школи розкриваються у дослідженнях Н. Караваєвого [181], О. Рекрута [411], В. Рожкова [416].

Для наближення якості приватної вищої освіти до міжнародних стандартів важливим є вивчення досвіду розвинених країн у цій сфері. Досвід країн Азійського та Африканського регіону у приватизації вищої освіти відображено в працях І. Гбоєги (I. Gboyega), С. Ойабаде (S. Oyebade) [563], К. Карккайнен (K. Karkkainen), С. Вінсента-Ланкріна (S. Vincent-Lancrin) [585-586], Й. Шарма (Y. Sharma) [656], С. Тама (S. Tham) [673], Дж. Тулей (J. Tooley), П. Діксона (P. Dixon) [688], Н. Варгеса (N. Varghese) та Л. Бухерта (L. Buchert) [702].

Серед усіх зарубіжних досліджень з розвитку приватної вищої освіти у різних регіонах світу особливої уваги заслуговують дослідження Н. Варгеса

(N. Varghese) [700–702]. Автор аналізує проблеми становлення приватних закладів освіти в країнах Африки, зокрема прослідковує урядову політику щодо закладів такого типу. Аналізуючи причини появи приватної вищої школи, дослідник зазначає, що глобалізаційні процеси та перехід до інформаційного суспільства вимагають широкого використання інформаційних технологій та висококваліфікованих працівників з нових спеціальностей. Це і призвело до розширення системи вищої освіти у 90-х роках ХХ століття. Державна вища школа неспроможна була задовольнити потреби всезростаючої кількості бажаючих отримати вищу освіту, що потребувало диверсифікації джерел фінансування та організаційних змін у системі ЗВО [702, с. 49]. Ці процеси призвели до приватизації освітніх послуг у державних навчальних закладах та заснування приватних ЗВО. Аналізуючи практику функціонування двох типів приватних ЗВО – прибуткових (for-profit PHEI) та безприбуткових (non-profit PHEI), автор наголошує на відсутності фінансової підтримки з боку держави для прибуткових закладів освіти, декілька з яких реєструються як корпоративні установи і здійснюють свою діяльність на підприємницьких засадах; у той час як безприбуткові приватні заклади освіти підтримуються релігійними організаціями. Автор також окремо виділяє приватні ЗВО, що засновані на капіталі іноземних держав, та здійснюють свою діяльність як багатонаціональні корпорації; а також приватні ЗВО, що співпрацюють з іноземними закладами освіти.

Досягнення, тенденції розвитку приватизації, формування політики держави щодо приватних освітніх закладів, пошук нових джерел фінансування системи освіти в країнах ЄС знайшли своє відображення у наукових працях М. Квіек (M. Kwiek) [595], Д. Левай (D. Levy) [601; 607; 614], Т. Естерманна (T. Estermann), І. Прюво (I. Pruvot) [551].

2009–2014 роки всесвітньої економічної кризи характеризуються підвищенням уваги закордонних дослідників та міжнародних організацій з

питань загального розвитку освіти до пошуку нових моделей та диверсифікації існуючих джерел фінансування. У цей період виходить друком монографічне дослідження С. Бйярсона (S. Bjarson), К.–М. Ченга (К.–М. Cheng), Дж. Філдена (J. Fielden), М.–Дж. Лематра (М.–J. Lemaitre), Д. Леві (D. Levy) [537], що дає загальне уявлення про явище приватизації освітніх послуг у сучасних умовах та диверсифікації джерел фінансування системи освіти.

Наступну наукову розвідку за редакцією Н. Варгеса (N. Varghese) та Л. Бухерта (L. Buchert) «Фінансування освіти: перегляд національних стратегій та структура всесвітньої допомоги» [702] підготовлено в рамках програми досліджень Міжнародного інституту з освітнього планування ЮНЕСКО (International institute for education planning UNESCO, ПЕР UNESCO) [583]. Цінність дослідження полягає в тому, що авторським колективом розглядаються питання нових тенденцій у системі фінансування освіти, можливості для досягнення кращого балансу через внутрішньо секторний перерозподіл ресурсів, ролі фінансової допомоги для отримання освіти, впливу фінансової кризи на розвиток освітнього простору, розробки національних стратегій та формування структури всесвітньої допомоги.

Автори притримуються думки, що сучасний рівень розвитку освіти будь-якій країні є результатом інвестувань в освітній розвиток країни у минулому та наполягають на необхідності рівного розподілу фінансувань між різними рівнями освіти [702, с. 30]. Грошові внески приватного сектору та фінансові ресурси, що отримують державні навчальні заклади внаслідок відшкодування витрат, особливо на рівні третинних програм, на думку авторів, можуть також підвищити фінансові можливості в галузі освіти. Хоча державне фінансування буде залежати виключно від встановлення внутрішніх пріоритетів у розподілі фінансових ресурсів. А у світлі фінансової кризи, що негативно вплинула на фактичне та заплановане фінансування державою системи освіти, пріоритет надається саме приватному сектору вищої освіти [702; с. 34–38].

Першими ґрунтовними іноземними працями з історії становлення приватної вищої школи України стали дослідження американського науковця Дж. Стетара (J. Stetar) «Недержавна вища освіта в Україні: перше десятиліття: історичний нарис» [663] та декілька наукових статей за зазначеною тематикою О. Панича, О. Березкіної [535; 664], Б. Сівінської [659]. У своїх дослідженнях Дж. Стетар (J. Stetar) першим звернув увагу на низку важливих аспектів формування приватної вищої освіти в Україні, зокрема таких, як:

- проблема фінансування, роль державних органів, спроби стримування об'єктивних процесів і своєрідні методи регулювання їх перебігу;
- невизначеності правового статусу ЗВО та несприйняття їх державними структурами (від МОН України до місцевих адміністрацій);
- повної залежності інституційних ресурсів від оплати за навчання, відсутності альтернативних джерел фінансування, підвищеного оподаткування, що робило становище приватних ЗВО надзвичайно нестабільним.

У цілому, фінансування приватної вищої школи, на думку дослідника, є синтезом «старої централізованої адміністративно-командної ментальності та спроб забезпечити автономію навчальних закладів і плюралізм» [663, р. 547].

За свідченням Дж. Стетара (J. Stetar), який особисто провів консультації з представниками адміністрації МОН України, керівним і науково-педагогічним персоналом восьми приватних ЗВО, поява приватного сектора в системі вищої освіти викликала «неадекватність» реакції владних структур і відверте нехтування принципом рівноправності державного і недержавного секторів вищої освіти [663, с. 570]. Замість того, щоб удосконалювати навчальний процес, відкривати нові, престижні спеціальності, впроваджувати ринкові засади в роботу державних закладів освіти, визнати факт існування приватних ЗВО і встановити з ними ділові, партнерські стосунки, вони пішли шляхом збереження державної монополії на вищу освіту. Таким чином, дослідник

робить висновок про те, що приватний сектор в Україні народжувався і розвивався у «ворожому оточенні» [663, с. 572].

Останню *третю* групу закордонних джерел складають праці, присвячені розвитку приватної вищої освіти в Україні та порівняльному аналізу окремих питань приватизації освітніх послуг у різних країнах світу. Сучасний стан галузі приватної освіти в Україні, проблеми реформування системи вищої освіти України досліджує А. Осіпіан (A. Osipian) [632–633].

Питанню порівняльного аналізу досвіду приватизації в системі вищої освіти та проблеми, що супроводжують його, присвячено працю Д. Гольцхакер (D. Holz hacker), О. Чорнойван (O. Chornoivan), Д. Язілітас (D. Yazilitas), К. Даян-Ошір (K. Dayan-Ochir) [579]. Розвідка цікава тим, що авторами не лише проаналізовано досвід чотирьох країн (Бразилії, Монголії, Нідерландів, України) у галузі приватизації освітніх послуг, розвиток та розповсюдження приватних ЗВО, їх всезростаюча залежність від приватного фінансування, а також розглянуто приклади функціонування ЗВО такого типу як бізнесових структур. Різномірний досвід вище зазначених чотирьох країн дозволяє краще продемонструвати різні аспекти приватизації для розкриття спільних проблем і шляхів їх вирішення. У підсумку автори констатують, що не дивлячись на те, що країни різняться у змісті та проблемах приватизації, це явище у певній мірі прослідковується в кожній з них, змушуючи визнати її зростаючу важливість у галузі вищої освіти на світовому рівні [579, с. 18]. Авторським колективом також підкреслюється ідея процесу приватизації як однієї з головних світових тенденцій розвитку вищої освіти. Особливу увагу автори звертають на розмаїтість форм і практики застосування приватизації освітніх послуг, що призводить до неможливості однозначного судження щодо корисності чи шкідливості зазначеного процесу та вироблення чіткої відповідної політики держави щодо нього. Визначення та статус приватизації, на думку авторів дослідження, різняться у всіх чотирьох країнах через історичні, культурні та інші відмінності [579, с. 5].

Таким чином, огляд іноземних наукових джерел показує, що проблема розвитку приватної вищої освіти в Україні в умовах європейської інтеграції розкривається лише частково. Не заперечуючи вагомого внеску авторів наведених вище робіт в теорію та практику управління вищою освітою, варто зазначити, що жоден з науковців не ставив собі за мету проаналізувати управління розвитком приватних ЗВО на рубежі ХХ–ХХІ століть, і зокрема в умовах європейської інтеграції. Не претендуючи на вичерпність спробуємо обґрунтувати та оцінити інноваційність та реальний доробок приватної вищої школи в Україні в умовах європейської інтеграції в досліджуваний період.

Вважаємо, що перспективними напрямками дослідження є аналіз закономірностей і принципів управління розвитком приватної вищої освіти України. Корисними будуть також дослідження провідного зарубіжного досвіду з діяльності приватного сектору вищої освіти для розробки рекомендацій щодо подальшого розвитку приватної вищої освіти України в умовах європейської інтеграції та здійснення порівняльного аналізу розвитку приватної вищої освіти України з іншими країнами світу, зокрема ЄС.

1.3 Ключові поняття та принципи управління приватною вищою освітою

Процеси модернізації національної системи освіти, що відбуваються в рамках інтеграції України в ЕНЕА, актуалізують питання переосмислення ролі приватної вищої школи, закономірностей і принципів управління приватною вищою освітою, підвищення державних і суспільних вимог до її діяльності, вдосконалення її законодавчої бази на сучасних теоретичних засадах.

Отже, до теоретичних основ управління приватною вищою освітою відносимо ключові поняття дисертаційного дослідження в рамках поставлених завдань, а також принципи управління приватною вищою освітою. Це, у першу чергу, вимагає аналізу теорії та практики динамічного розвитку освітнього понятійного апарату, та, у кінцевому рахунку, зумовлює

необхідність приведення у відповідність до сучасного рівня термінологічного визначення понять «приватний заклад вищої освіти», «приватна вища освіта», «управління приватною вищою освітою», «тенденції в управлінні приватною вищою освітою», а також провідних дефініцій, що застосовуються для позначення, діяльності приватних ВНЗ / ЗВО як у вітчизняній так і у зарубіжній науково-педагогічній та публіцистичній літературі.

Сучасний розвиток національної освітньо-наукової системи відбувається в принципово нових умовах продовження ринкових перетворень, що відбуваються в часи підвищення ступеня мобільності, глобалізації, посилення конкуренції та уніфікації цих систем. Категорії та процеси, новації сучасного світу, що представлені як у міжнародному так і в національному законодавстві, що складають його понятійний апарат, потребують глибокого, багатостороннього розуміння та чіткої номінації [148, с. 5].

Проаналізовані джерела дають підстави для висновку про те, що термінологічне поле приватної вищої освіти України ще не було предметом цілісного педагогічного дослідження. Окремі дефініції розглядалися вітчизняними і зарубіжними науковцями у контексті аналізу загальних процесів розвитку освіти (І. Бабин, Я. Болюбаш, А. Гармаш [280], В. Кремень [217], В. Луговий [237; 238; 241], М. Степко [70; 445–447; 451] та ін.), тенденцій та особливостей розвитку приватного освітнього сектора (В. Астахов [21, 23], К. Астахова [43–44], І. Добрянський [123; 125; 126; 133], О. Друганова [136], В. Огаренко [288; 291], О. Сидоренко [430], І. Тимошенко [466], Т. Удовицька [479], Н. Яременко [525] та ін.).

З метою уточнення поняття «приватна вища освіта» було використано офіційні дефініції з текстів нормативно-правових документів українського освітнього законодавства, намагаючись розкрити історію розвитку зазначеного поняття, охопити всі основні визначення різних видів та особливості їх трактування у працях вітчизняних науковців та зарубіжній науково-педагогічній літературі. У своїх трактуваннях ми виходили з того, що предмет

нашого дослідження – це не просто педагогічний термін, а якісно уточнена категорія, де її окремі елементи знаходяться у тісному взаємозв'язку, включаючи ознаки, притаманні терміносистемам права, економіки та педагогіки, сферам суспільного життя, які стрімко розвиваються та модернізуються.

Характерною особливістю формування сучасної термінологічної бази освітньої діяльності є те, що вона охоплює цілий ряд сфер теорії та практики: освіти, виховання, право, лексикологію, логіку, мовознавство. Ускладнює трактування досліджуваної категорії «приватна вища освіта» ще й те, що згідно з матеріалами словникових статей термін «приватний» є лексичним запозиченням, яке засвоєне українською мовою внаслідок поширення мовних контактів у ході міжнародного обміну інформацією, постійно уточнюється і розвивається. Ця дефініція багатозначна і має досить складну семантичну структуру, що пояснюється наявністю у слові декількох пов'язаних між собою лексичних значень, що виникають у результаті розвитку його номінативного (первинного) значення. З огляду на це, на підставі аналізу історії походження та семантики терміну О. Друганова доходить висновку, що в основі дефініції «приватний» лежить лексичне значення «такий, що належить окремій особі (особам); не державний, не суспільний» [136, с. 53].

Аналіз національного освітнього законодавства дозволяє зробити висновок, що у ньому бракує чіткої дефініції терміну «приватна вища освіта», враховуючи, що визначення терміну повинно бути, по-перше, адекватним поняттю, тобто строго відповідати об'єму цього поняття, а по друге, системним, тобто по можливості вказувати на місце цього терміну серед інших термінів в даній терміносистемі.

У ст. 1. Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.) термін «вища освіта» визначається як «сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей,

здобутих у вищому навчальному закладі (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти» [155]. Фактично Закон визначає «вищу освіту» як освіту, що здобувається особою у ЗВО.

У «Національному освітньому глосарії: вища освіта» [279; 280] поняття «вища освіта» і «третинна освіта» ототожнюються: «Вища освіта (higher / tertiary education) – формальна освіта, що надається на найвищих (5-му і 6-му) освітніх рівнях за Міжнародною стандартною класифікацією освіти в університетах, інших ЗВО / ВНЗ та відповідає 5–8-м рівням Європейської рамки кваліфікацій для навчання впродовж життя 1–3-му кваліфікаційним рівням Рамки кваліфікацій Європейського простору вищої освіти, 5–9-му кваліфікаційним рівням Національної рамки кваліфікацій» [280, с. 15].

У Міжнародній стандартній класифікації освіти (International Standard Classification of Education, ISCED 2011) [252] взагалі не використовується поняття «вища освіта», а лише подається визначення поняття «третинна освіта (рівні МСКО 5–8)»: «Третинна освіта ґрунтується на середній освіті, організовуючи навчальну діяльність в рамках спеціалізованих галузей освіти. Вона спрямована на навчання на більш високому рівні складності та спеціалізації. Третинна освіта включає те, що зазвичай розуміється як академічна освіта, але «третинна освіта» – ширше поняття, оскільки вона включає професійну освіту» [252, с. 91].

Для уточнення поняття «приватна вища освіта» слід звернутись і до визначення терміну «вища освіта», що прийнято OECD та використовується у звіті WB [495]: «Рівень або етап навчання, що виходить за рамки середньої освіти. Таке навчання забезпечується установами вищої освіти, такими, як державні і приватні університети, коледжі і політехнікуми, а також широким колом інших організацій, наприклад середніх шкіл, підприємств, і, крім того, у рамках окремих ініціатив, заснованих на інформаційних технологіях, і на базі державних і приватних організацій» [704, с. 135].

У своїх публікаціях С. Клепко зазначає, що запропоновані визначення не є досконалими, акцентуючи увагу на тому, що в Законі ігнорується багатозначність терміну «вища освіта», яким відображається процес, система та акумуляція результатів освітнього процесу, а визначення подане в Національному глосарії не встановлює відмінності між поняттями вищої і третинної освіти [189, с. 31–32; 190]. На думку С. Клепко найкращим трактуванням терміну «вища освіта», що відповідає сучасним реаліям є наступне: «вища освіта (higher education) – формальна академічна чи професійна освіта, що ґрунтується на середній освіті і здобувається в широкому колі організацій, в яких створюються і використовуються нові знання в культурній, соціальній і економічній сферах суспільства відповідно до найвищих (5–8-х) освітніх рівнів за Міжнародною стандартною класифікацією освіти» [190].

У Законах України «Про вищу освіту» (2002) [156] і 2014 [155] років для позначення навчальних закладів в системі приватної вищої освіти подається терміни «вищий навчальний заклад приватної форми власності».

Законом України «Про вищу освіту» (2002) [156] встановлювалось, що відповідно до форм власності, на яких заснуються ВНЗ, вони поділялись на: ВНЗ державної форми власності; ВНЗ, які перебувають у власності Автономної Республіки Крим; ВНЗ комунальної форми власності; ВНЗ приватної форми власності. При цьому, у ст. 1 Закону визначається ВНЗ приватної форми власності як «вищий навчальний заклад заснований на приватній власності і підпорядковується власнику (власникам)» [156].

Слід зауважити, що у новому Законі України «Про вищу освіту» (2014) відсутня окрема дефініція поняття «приватний вищий навчальний заклад», а його зміст можливо визначити, використовуючи за аналогією трактування поняття «вищий навчальний заклад». Отже за текстом п. 7, ст. 1. та п. 1, ст. 27. Закону України «Про вищу освіту» [155] термін «приватний вищий навчальний заклад» трактуємо як окремий вид приватної установи, яка є

юридичною особою приватного права, діє згідно з виданою ліцензією на провадження освітньої діяльності на певних рівнях вищої освіти, проводить наукову, науково-технічну, інноваційну та/або методичну діяльність, забезпечує організацію освітнього процесу і здобуття особами вищої освіти, післядипломної освіти з урахуванням їхніх покликань, інтересів і здібностей.

Аналіз свідчить також про різні підходи науковців до визначення сутності понять «приватний», «приватна власність», відповідно, «приватна школа» за радянських часів та сучасного періоду незалежності України.

Зокрема, за радянських часів у понятті «приватність» було відображено певні соціально-політичні та культурні реалії, що було обґрунтовано панівними на той час політико-ідеологічними настановами, які повністю відкидали можливість існування в соціальному суспільстві поняття «приватний» «приватна праця», «приватна власність», а відповідно, «приватні школи» подавалися як такі, що є «проявом кризи капіталізму», виникають внаслідок «недостатнього державного асигнування на освіту»; сприяють запровадженню «обхідними шляхами... буржуазних і релігійних принципів»; належать особам «політично благонадійним», які проводять освітню політику правлячих класів; обслуговують дітей заможних верств населення і утримуються «за рахунок високої плати за навчання» [348].

Займаючись дослідженням і аналізом даної категорії на сучасному етапі розвитку незалежної України І. Добрянський зауважував, що «приватність в усіх сферах життя є підставою, формою і наслідком для здобуття окремою людиною реальних можливостей існувати автономно; приватність є можливістю мати та оберігати свій суверенітет під час прийняття рішень; приватність є властивістю формування і реалізації «Я-концепції» і власного життєвого проекту людини» [125, с. 43].

Таким чином, сучасні дослідники визначають появу приватних закладів освіти як об'єктивну потребу, що зумовлена переходом до ринкової економіки, а також відновленням наукових цінностей.

У ході наукового пошуку нами виявлено, що на сьогодні у сучасній літературі поки що немає термінологічної чіткості у визначенні поняття «приватна освіта», а саме, відсутній єдиний підхід до визначення категорії «приватна вища освіта» / «приватна вища школа», тобто мережі ВНЗ, які були створені громадською і приватною ініціативою в дореволюційний період і на сучасному етапі їх діяльності. Для характеристики даної категорії дослідниками різних періодів вживалися терміни: «вільні вищі навчальні заклади», «вищі навчальні заклади, що виникли за власною ініціативою», «неурядові вищі навчальні заклади», «недержавні вищі навчальні заклади», «альтернативні заклади освіти», «приватні вищі навчальні заклади», «навчальні заклади недержавної форми власності».

Так, історичні джерела частіше вживають термін «вільні» для визначення новоутворених навчальних закладів, «вищі навчальні заклади, що виникли за власною ініціативою», «неурядові вищі навчальні заклади» [308, с. 99], «недержавні вищі навчальні заклади» [308, с. 135] Провідні вітчизняні дослідники діяльності приватних ВНЗ, говорячи про дореволюційні часи кінця XIX – початку XX ст., використовують термін «вільні» [346, с. 5], що є загальним, але не досить точним визначенням для досліджуваної категорії, так як не відображає сутності явища.

Зауважимо, що Т. Удовицька у своєму дисертаційному дослідженні переконливо наголошувала на недоцільності використання термінів «неурядові вищі навчальні заклади» та «недержавні вищі навчальні заклади», стверджуючи, що всі новостворені ВНЗ виникли та існували в рамках держави, реєстрували свої «Статути» і «Положення» в Міністерстві народної освіти й працювали в повному контакті та під контролем цих міністерств, відомств, попечителів навчальних округів, здійснювали свою діяльність в інтересах суспільства, вирішуючи насущні державні завдання, і підготовку необхідних фахівців [477, с. 59].

Зазначимо, що дослідник пропонує визначення поняття «громадські і приватні вищі навчальні заклади». Зокрема, за авторським трактуванням, «громадські і приватні вищі навчальні заклади» – це ВНЗ, що виникли в Російській імперії в середині XIX ст. (а в Україні – такі, що з'явилися в останній чверті XIX ст.) з ініціативи й за активної участі інтелігенції, фінансової підтримки громадських організацій і приватних осіб, визнані і зареєстровані державними органами [477, с. 58].

Відносно ж сучасного періоду в науково-педагогічній літературі відзначаємо відсутність серед фахового загалу єдності та відповідного консенсусу в розумінні та використанні термінів, що стосуються сектору приватної вищої освіти. Так, вітчизняні науковці у своїх визначеннях, як правило, використовують такі терміни: приватні вищі навчальні заклади, недержавні навчальні заклади, заклади освіти позабюджетного фінансування, або недержавної форми власності.

В. Огаренко ототожнює такі терміни, як «приватна вища школа», «заклади недержавної освіти», «недержавні вищі навчальні заклади», «недержавні вузи», «непідпорядковані Міністерству освіти заклади вищої школи», «недержавна освіта», «освітні установи недержавної форми власності», «недержавний сектор вищої школи в Україні» тощо [290].

В. Астахова схиляється до використання терміну «приватна школа» та водночас зауважує, що такі заклади є одним із типів недержавних навчальних закладів («приватні та інші типи недержавних навчальних закладів...») [346].

Б. Корольов, аналізуючи проблеми становлення та розвитку недержавного сектора освіти в Україні, використовує термін «приватні навчальні заклади», «недержавний сектор освіти», «ВНЗ недержавної форми власності». Водночас дослідник зазначає, що ВНЗ недержавної форми власності за своєю типологією надзвичайно різноманітні, що породило в літературі термінологічну плутанину. При цьому, термін «недержавні навчальні заклади», як стверджує дослідник, частіше використовують

прихильники державної монополії в освіті, але проти його застосування рішуче виступають працівники безпосередньо названих закладів освіти, справедливо вважаючи його неточним та некоректним [208].

У ході наукового пошуку встановлено, що для сучасного періоду функціонування приватної вищої школи характерним є намагання дослідників дати чітку дефініцію поняттю «приватна освіта». Так, І. Добрянський, узагальнюючи різні визначення поняття «приватна вища школа», виділяє, у свою чергу, такі «три суттєві базові чинники розбіжностей приватного та державного ВНЗ», як «...свобода, відповідальність та самовизначення» [128].

Окрім того, у 1993 р. на першій Всеукраїнській конференції вищих навчальних закладів, заснованих на недержавних формах власності в Одесі було ухвалено рішення відмовитися від терміну «недержавні навчальні заклади», «...бо вони всією своєю діяльністю ... сприяють розв'язанню найважливіших державних завдань і, передусім, оновленню національної системи освіти і входять до єдиного освітнього простору країни, забезпечуючи свою роботу виключно за рахунок самофінансування» [17]. 27 жовтня 1993 р. Колегія Міністерства освіти України прийняла спеціальне рішення (Протокол № 17/4) «Про приватні вищі навчальні заклади в національній системі України», в якому висловила підтримку пропозицій конференції Всеукраїнської асоціації приватних вищих навчальних закладів та затвердила заходи щодо розвитку приватної вищої освіти [17].

Проведений теоретичний аналіз зарубіжних матеріалів періодичних видань, законодавчих актів, звітів міжнародних організацій і фундаментальних досліджень, статистичних термінологічних словників та глосаріїв ISCED [252], Центру освітніх досліджень та інновацій OECD (Centre for Educational Research and Innovation – OECD, CERI-OECD), Eurostat [638], UNESCO [695], дав змогу виокремити такі терміни, що вживаються для характеристики приватного сектору освіти: «приватний освітній заклад / приватний заклад освіти» (Private

educational institution / Private education institution); «приватна установа» (Private entity); «приватний заклад, що залежить від держави» (Government dependent private institution).

З'ясовано, що у нормативних документах CERI-OECD, Eurostat [638, с. 49], UNESCO [695] термін «приватний освітній заклад / приватний заклад освіти», що застосовується для позначення навчальних закладів приватної форми власності, трактується як заклад, який контролюється і управляється недержавною організацією (наприклад, церквою, профспілкою чи комерційним підприємством, іноземною чи міжнародною організацією), отримує або не отримує фінансову підтримку від державних органів, або Рада правління якого складається в основному з членів не обраних державним органом.

Наступний термін «приватна установа» (private entity) розуміється як приватне домогосподарство, фірма, бізнес підприємство, або неприбуткова організація (в тому числі релігійна), які, хоч і не здійснюють освітню діяльність як основну, але, в той же час, можуть фінансувати діяльність в галузі освіти [560].

Термін «приватний навчальний заклад, що залежить від держави» (government dependent private institution), в Глосарії UNESCO отримало наступну дефініцію: приватний навчальний заклад, основна діяльність якого фінансується як мінімум на 50 % державними органами влади, а також ті навчальні заклади, де викладацький персонал отримує зарплату від державної установи безпосередньо або через цю установу [695].

Окрім того, в програмних документах Інституту статистики UNESCO (UNESCO Institute for Statistics, UIS) [695] зазначається, що розмежування між державними і приватними установами залежить не від сектору, який надає найбільшу частину фінансування, а від того, хто має повний контроль над закладом – державний орган або приватна структура. Повний контроль залежить від права визначати загальну політику і діяльність закладу, зокрема,

призначати співробітників або більшість членів керівного органу; приймати рішення про відкриття або закриття установи. [420, с. 18]

Заслуговує на увагу трактування поняття «вищий навчальний заклад» у «Національному освітньому глосарії: вища освіта» [280]. Авторами видання зазначається, що у національній освітній практиці використання термінів неточно узгоджується з міжнародною і європейською термінологією. Так, сучасний міжнародно прийнятий ключовий термін ISCED «заклад вищої освіти (higher education institution)», який у вітчизняній практиці традиційно визначається як «вищий навчальний заклад», трактується як «заклад освіти, основним завданням якого є забезпечення умов, необхідних для здобуття особою вищої освіти.» [280, с. 28]. Така ситуація є наслідком поняттєво-термінологічної синонімії та застосування терміну в різних контекстах, що призводить до недостатньої зрозумілості і порівнюваності вітчизняної та міжнародної вищої школи.

Дослідники також підкреслюють, що відмінність двох термінів «вищий навчальний заклад» та «заклад вищої освіти» полягає в різних акцентах: у першому випадку наголошується на вищості закладу, у другому – на вищості освіти, яка надається в навчальному закладі. У вітчизняному Законі України «Про освіту» (1991) використовувалося словосполучення «вищий заклад освіти», яке після прийняття в тому ж році Конституції України було замінено на нині діюче «навчальний заклад» [160]. У ст. 1 нового Закону України «Про вищу освіту» 2014 р. [155] наведені терміни: «вища освіта», «освітня діяльність», «освітня (освітньо-професійна чи освітньо-наукова) програма», «якість освітньої діяльності», «вищий навчальний заклад» а термін «навчальний процес» замінено на «освітній процес». Логічним було б запропонувати запровадити і термін «заклад вищої освіти» як синонім терміну «вищий навчальний заклад», наголошуючи на тому, що у зазначеному закладі здобувається сукупність компетентностей у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень

повної загальної середньої освіти. В такому випадку термін «заклад вищої освіти» повністю відповідав би європейському контексту для кращої міжнародної зрозумілості та порівнюваності національної та міжнародної систем освіти. А термін «вищий навчальний заклад» відображав би національні традиції, що закріпились в українському законодавстві та науково-педагогічній і публіцистичній літературі.

Таким чином, здійснений аналіз наукових джерел свідчить про:

- існування різних підходів у науково-педагогічній літературі до трактування поняття «приватна вища освіта»;
- наявність у сучасних вітчизняних та міжнародних наукових працях низки дефініцій, що застосовуються для характеристики діяльності навчальних закладів, ініціаторами відкриття яких стають приватні особи та установи.

Вищезазначене зумовлює необхідність уточнення терміну «приватний заклад вищої освіти», який можливо використовувати паралельно з терміном «приватний вищий навчальний заклад» під час здійснення порівняльного аналізу національної та міжнародної систем освіти.

Отже, поняття «приватний заклад вищої освіти» розуміємо як окремий вид суб'єкта господарювання, який має право на провадження освітньої діяльності відповідно до отриманої ліцензії; створений за організаційно-правовою формою приватна організація (установа, заклад), або товариство з обмеженою відповідальністю, або приватне акціонерне товариство; діє на певних рівнях вищої освіти; проводить наукову, науково-дослідну, інноваційну, методичну діяльність, забезпечує організацію освітнього процесу і здобуття особами вищої освіти, післядипломної освіти та задоволення інших освітніх потреб з урахуванням їхніх покликань, інтересів і здібностей.

На основі удосконаленого змісту поняття «приватний заклад вищої освіти» трактуємо поняття «приватна вища освіта» як систему приватних закладів вищої освіти, де особи здобувають формальну (неформальну) вищу освіту, у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої

освіти та відповідає 5–8-м освітнім рівням за Міжнародної стандартної класифікації освіти (International Standard Classification of Education, ISCED, 5–8-м рівням Європейської рамки кваліфікацій для навчання впродовж життя (European Qualifications Framework for Lifelong Learning, EQF-LLL), 1–3-му кваліфікаційним рівням Рамки кваліфікацій Європейського простору вищої освіти, 5–9-му кваліфікаційним рівням Національної рамки кваліфікацій.

Процеси входження системи освіти України до світового освітнього простору, адаптації вітчизняної вищої школи до вимог Болонського процесу ставлять перед науковцями і освітянами-практиками нові завдання щодо теоретико-методологічного обґрунтування і технологічного забезпечення розвитку суспільства знань, удосконалення механізмів управління системою вищою освітою, зокрема управління приватною вищою освітою в умовах європейської інтеграції.

Сьогодні в Україні ще залишається забагато специфічних проблем з розвитку освіти, гармонізації її відносин з європейською освітою, підвищенні рівня якості та доступності освіти. Саме тому, поряд із розширенням академічної, інституційної, фінансової та кадрової автономії ЗВО, розвиток вищої освіти недоцільно залишати без раціонально улаштованого управління. Особливого значення набуває роль управління освітою в умовах європейської інтеграції – просування української вищої освіти до європейських стандартів щодо надання освітніх послуг та реального упровадження в освітні практики принципів і норм, закріплених у Болонській декларації та інших документах, які стосуються створення ЕНЕА [677] та ERA [557].

Слід зазначити, що у процесі європейської інтеграції кожна країна, у тому числі й Україна, діє виходячи із глибоко виваженої трактовки основних положень Болонської декларації та їх співвідношення з національними особливостями. Адже система освіти кожної країни є унікальним явищем, глибоко пов'язаним з духовними та матеріальними аспектами минулого й сучасного.

Систему вищої освіти України відповідно до ст. 11 нового Закону України «Про вищу освіту» (2014) складають ЗВО усіх форм власності; рівні та ступені (кваліфікації) вищої освіти; галузі знань і спеціальності; освітні та наукові програми; стандарти освітньої діяльності та стандарти вищої освіти; органи, що здійснюють управління у сфері вищої освіти та учасники освітнього процесу [155].

Управління у сфері вищої освіти відповідно до ст. 12 Закону України «Про вищу освіту» (2014) у межах своїх повноважень здійснюють КМУ; центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки (МОН України); галузеві державні органи, до сфери управління яких належать вищі навчальні заклади; органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, до сфери управління яких належать вищі навчальні заклади; Національна академія наук України та національні галузеві академії наук; засновники ЗВО; органи громадського самоврядування у сфері вищої освіти і науки та Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (далі – Національне агентство) [155].

За визначенням В. Лугового, «управління освітою – це цілеспрямована зміна її стану. Ефективне і результативне управління потребує знання природи об'єкта управління, наявності відповідної інформації для прийняття управлінських рішень, механізмів та ресурсів їх реалізації» [241, с. 944].

Здійснений аналіз науково-педагогічної літератури сутності поняття «управління» дозволив зробити висновок щодо наявності наступних основних підходів до його визначення:

– діяльнісного, з позицій якого управління трактується як; діяльність (П. Друкер [137], В. Лазарев [229], М. Поташник [487], Т. Сорочан [440], А. Файоль [489]); вплив однієї системи на іншу, однієї людини на іншу або групу (Д. Дзвінчук [117], Г. Єльнікова [144–145]);

– системного, який характеризує управління як процес переведення системи з одного стану в якісно новий і передбачає наявність у ньому

сукупності взаємозв'язаних, взаємодіючих елементів, скоординованих заходів, спрямованих на досягнення певної мети (Б. Гаєвський [95], С. Жарая [147], В. Маслов [247]);

– соціально-психологічного, який розкриває сутність управління в першу чергу як взаємодію суб'єктів, під якою розуміється процес їх взаємопов'язаної та взаємозумовленої зміни (Л. Грицяк, Л. Калініна [104], Т. Шамова [510], П. Третьяков [472], Р. Шакуров [509]).

Окрім того, при трактуванні поняття «управління» іноді дослідниками було поєднано декілька підходів (Л. Білий [53–54], І. Драч [134], В. Кремень, С. Пазиніч, О. Пономарьова [219], Є. Хриков [503]), що засвідчує його багатовимірність та багатоаспектність.

Отже, узагальнення розуміння сутності поняття «управління» у сучасних наукових джерелах з огляду на об'єкт нашого дослідження, сучасні тенденції до децентралізації управління освітою, запровадження моделі громадського-державного управління дозволяє дати наступне визначення поняттю «управління приватною вищою освітою» – цілеспрямована взаємодія суб'єктів в особі держави, органів громадського самоврядування, засновників та керівників приватних ЗВО спрямована на підтримку та розвиток закладів вищої освіти. Формування такого партнерства в приватній освіті здійснюється шляхом переходу від суб'єкт-об'єктної до суб'єкт-суб'єктної моделі управління, що в результаті трансформується у співуправління.

З метою з'ясування особливостей управління приватною вищою освітою України в умовах європейської інтеграції вважаємо за необхідне провести компаративний аналіз управління приватною та державною вищою освітою (табл. А.1, Додаток А). Представлений аналіз свідчить, що система приватної вищої освіти є складним об'єктом управлінського впливу. Однією з головних особливостей, яка впливає на процес управління приватною вищою освітою є організаційно-правова форма діяльності приватних ЗВО. Зокрема, регулювання діяльності приватного ЗВО регламентується сукупністю чинних

нормативно-правових актів у сфері освіти та підприємницької діяльності, що визначають мету, принципи, завдання та функції діяльності приватних ЗВО, окреслюють їх правовий статус.

Структуру управління приватною вищою освітою можна представити як ієрархічну єдність. Виокремлюємо три основних рівні прийняття управлінських рішень:

- 1) рівень державних центральних органів управління;
- 2) рівень приватних ЗВО;
- 3) рівень органів громадського самоврядування.

В свою чергу система управління на рівні окремих приватних ЗВО може мати багаторівневу структуру: загальні збори управління (для ПрАТ) – управління – наглядова рада – вчена рада – робочі (ректорат – деканати – приймальна комісія тощо) та дорадчі (рада роботодавців, рада інвесторів, наукова рада тощо) органи – органи громадського самоврядування (загальні збори (конференція) трудового колективу – органи студентського самоврядування).

Зовнішнє середовище для системи приватної вищої освіти складають три основні групи зацікавлених осіб у її розвитку: держава, ринок праці та суспільство.

Держава зацікавлена у тому, щоб її громадяни отримували якісну вищу освіту і могли реалізувати свій потенціал на підприємствах, забезпечуючи економічний розвиток країни. Інтереси держави у різній мірі представляють: Верховна Рада, Кабінет Міністрів України, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Міністерство праці і соціальної політики, Міністерство фінансів, Міністерство освіти і науки України і т. д. Забезпечуючи право на отримання вищої освіти, держава надає громадянам можливість задовольняти потреби у духовному та культурному розвитку. В цілому держава зацікавлена у тому, щоб її населення складало освідченні,

високо інтелігентні особи, які намагаються розвинути свої професійні компетентності, так як саме вони є запорукою процвітання держави.

Ринок праці представлений усіма підприємствами і організаціями, які незалежно від форми власності, зацікавлені у працевлаштуванні висококваліфікованих спеціалістів, які максимально адаптовані до умов сучасних економічних відносин, володіють знаннями сучасних інформаційних технологій та високим рівнем культури. Працедавці формують запит на трудові ресурси, якими є випускники ЗВО. Підприємства зацікавлені не лише у молодих фахівцях, які швидко навчаються та володіють потенціалом для професійного зростання, а й в результатах наукової діяльності ЗВО. Результати наукових досліджень можуть бути використані для вдосконалення технологічних процесів на підприємствах чи для підвищення ефективності управлінських рішень.

Суспільство складається з окремих особистостей, які зацікавлені в отриманні певного рівня професійної підготовки, реалізації своїх соціальних та духовних потреб; різних громадських організацій, які підтримують освітні інтереси певної частини населення.

Таким чином, можна говорити про три основні групи, зовнішні по відношенню до системи приватної вищої освіти, центри прийняття рішень, які в результаті взаємодії з системою приватної вищої освіти суттєво впливають на процеси її функціонування та розвитку. Ці групи відображають різні очікування та переваги, а відповідно визначають різні цілі управління приватною вищою освітою.

Наявність різних груп зацікавлених осіб, а також структура управління приватною вищою освітою зумовлюють необхідність визначення системи принципів управління приватною вищою освітою України в умовах європейської інтеграції.

У логічному смислі принцип (від лат. *princĭpium* – початок, основа) визначається як центральне поняття, основа системи, що становить узагальнення і поширення певного положення на всі явища тієї галузі, з якої

даний принцип абстрагований; першооснова, те, що лежить в основі певної сукупності фактів, теорій, науки [490, с. 519].

Принципи державних механізмів управління приватною вищою освітою розглянуто у працях В. Астахова [20; 23], В. Вахштайна [63], Д. Дзвінчука [117], С. Жарої [147]. З іншої сторони, в процесі здійснення своєї діяльності приватні ЗВО безпосередньо взаємодіють з підприємствами і організаціями, окремими домогосподарствами, що змушує приймати управлінські рішення на основі ринкової конкуренції, про що наголошується у працях Г. Артюха [16], Т. Боголіба [57], В. Вихрова [68]. Це актуалізує завдання управління якістю вищої освіти.

Таким чином, управління у такій складній соціально-економічній системі як приватна вища освіта повинно здійснюватися на основі принципів системного підходу і програмно-цільового управління.

Так, О. Чередниченко та О. Рябко, класифікуючи задачі управління і координації на різних рівнях і в різних підсистемах системи вищої освіти, виокремлюють наступні принципи управління освітою: «жорсткої централізації»; пріоритетного управління; функціонування на основі багатоканальних механізмів; узгодженого планування; відкритого управління; «вільного ринку» [506, с. 26].

Управління системою приватних ЗВО в Україні на основі методичних та теоретичних підвалин сучасного менеджменту розглядає С. Жарая. Автор обґрунтовує доцільність використання таких системних принципів управління приватним ЗВО: об'єктивності в управлінні; прогнозування; вміння знайти головну ланку серед управлінських завдань; участі об'єкта в управлінні; співвідношення державних і недержавних засад в управлінні; випереджального розвитку теорії стосовно практики; законності та ієрархічності [147, с. 4].

Обґрунтовуючи організаційно-педагогічні основи управління приватним ЗВО Л. Білий виокремлює основні принципи управління, важливі для

побудови системи управління приватним ЗВО, а саме: науковості і перспективності; партисипативного управління; оперативності; гуманізму; поєднання прямого і зворотного зв'язку; адаптивності (гнучкості); демократизму [53, с. 16].

Отже, на основі аналізу літератури з управління вищою освітою [13; 16; 68; 117; 144; 241; 514; 574] та праць, присвячених проблемам розвитку приватної вищої освіти [43; 53–54; 147; 263; 516; 657] можемо констатувати значну кількість підходів до визначення принципів управління приватною вищою освітою, які іноді суперечать один одному, можуть бути застосовані і до управління державною вищою школою, або взагалі не містять управлінського аспекту (табл. А.1, Додаток А).

Уточнення змісту ключових понять в управлінні приватною вищою освітою України в умовах європейської інтеграції та аналіз основних підходів до визначення принципів в управлінні вищою освітою дозволило обґрунтувати наступні принципи в управлінні приватною вищою освітою:

– принцип адаптивності – передбачає реалізацію можливості адаптації інституційних структур приватної вищої освіти до умов соціально-економічного розвитку і законодавчих обмежень щодо рівності форм власності;

– принцип диверсифікації – полягає у залученні різноманітних джерел фінансування при відсутності або обмеженні державного фінансування приватної вищої освіти шляхом запровадження нових освітніх послуг, розвитку нових сфер і напрямів діяльності, не пов'язаних з основною освітньою діяльністю;

– принцип пропорційності і збалансованості – передбачає досягнення приватними ЗВО рівноваги та узгодженості між організаційною, кадровою, фінансовою та академічною автономіями та відповідальністю за якість наданих освітніх послуг;

– принцип прозорості – полягає у відкритості, зрозумілості та доступності для громадськості процесів управління на організаційному, фінансовому, кадровому, інформаційному рівнях у приватних закладах вищої освіти).

Знання закономірностей процесу допомагає виявити стійку тенденцію або спрямованість у змінах системи, а встановлення принципів розглядається як вираження необхідності або закону явища. Таким чином, на основі виявлених принципів управління приватною вищою освітою можна модернізувати управління вітчизняною системою освіти відповідно до світових прогресивних тенденцій.

Питання про виявлення тенденцій в освітній сфері стає дедалі актуальнішим. У публікаціях В. Глузмана [99], В. Лугового [240], Л. Пуховської [409] проаналізовано та узагальнено загальнопланетарні та специфічно-регіональні тенденції розвитку педагогічної освіти (стосуються і Західної Європи) [409], глобальні тенденції (мега тенденції) та підпорядковані ним субтенденції, які в свою чергу поділяються на сукупності ще менш загальних тенденцій [240, с. 165–167].

«Тенденція» (від лат. «tendo» – направляю) у філософському словнику розглядається як «напрямок, у котрому відбувається розвиток (суспільства, економіки, держави і тощо) думки чи ідеї, здійснювання закону за внутрішньо притаманною йому логікою руху» [490, с. 599].

Під «тенденціями розвитку освіти» в контексті сучасних методологічних підходів розуміють:

– напрями еволюції освіти, що зумовлюються впливом як зовнішніх, так і внутрішніх чинників [186, с. 4];

– спрямованість руху та якісні зміни, що відбуваються під час цього руху [409];

– форми прояву в конкретних умовах діючих в освітніх системах загальних закономірностей розвитку [240, с. 6];

– нові напрями і спрямованості розвитку освіти, прогресивні, інноваційні ідеї і прагнення її подальшого реформування й модернізації відповідного до нових соціокультурних і економічних умов освітнього простору [443, с. 379].

Теоретичне обґрунтування тенденцій базується на тому, що розвиток освітньої системи здійснюється у напрямках, які забезпечують поліпшення виконання нею своїх функцій. Знання тенденцій в освіті дає основу для її прогнозування і доцільного оновлення, підвищення рівня цілісності, системного управління нею, подолання емпіризму в педагогічній науці і практиці [240, с. 163–165].

Відповідно до уточненого змісту терміну «управління приватною вищою освітою», сучасних підходів до визначення тенденцій в розвитку освіти, термін «тенденції в управлінні приватною вищою освітою» розуміємо як напрями та форми прояву закономірностей розвитку моделей управління приватною вищою освітою, що зумовлюються впливом як зовнішніх (держава, ринок праці та суспільство), так і внутрішніх факторів (система приватної вищої освіти).

В той же час, виокремлення тенденцій в управлінні приватною вищою освітою України в умовах європейської інтеграції можливо за результатами системного аналізу явища приватизації у вищій освіті, особливостей розвитку та управління приватних ЗВО України наприкінці ХХ – початку ХХІ ст., визначення їх ролі і місця в системі освіти України.

Таким чином, теоретичні основи управління приватною вищою освітою України складають уточнений понятійно-категоріальний апарат, зокрема таких понять як «управління приватною вищою освітою», «тенденції в управлінні приватною вищою освітою», «приватна вища освіта», «приватний заклад вищої освіти», систему принципів управління приватною вищою освітою.

Висновки до першого розділу

1. Усебічний огляд науково-педагогічної літератури з досліджуваної теми дав змогу з'ясувати, що проблему розвитку приватної вищої освіти України вивчали в таких напрямках: історико-педагогічні питання становлення в нових соціально-економічних та політичних умовах; соціологічно-філософські аспекти розвитку в сучасних умовах; періодизація та класифікація цього явища; інституалізація приватної освіти; філософське осмислення інституту приватної освіти; адміністративно-правовий статус та нормативне регулювання діяльності приватних ЗВО; управління приватними навчальними закладами. Встановлено, що глибокого багатогранного дослідження тенденцій в управлінні приватною вищою освітою України в умовах європейської інтеграції у світлі впровадження нового Закону України «Про вищу освіту» (2014) досі не проводилося.

2. Узагальнюючи огляд дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців з теми тенденцій в управлінні приватною вищою освітою, ми можемо умовно розділити наукові праці, дисертації та публікації з обраної теми на шість груп. Першу групу утворюють нормативно-правові акти, які регламентують загальну структуру системи вищої освіти України, діяльність її окремих ланок та безпосередньо забезпечують правові основи функціонування приватної вищої освіти. Другу групу джерел складають дисертаційні дослідження проблем розвитку приватної вищої освіти, здійснені як вітчизняними, так й іноземними науковцями. Третю групу джерел дослідження складають одноосібні та колективні монографічні праці вітчизняних науковців з питань реформування вищої освіти України, розвитку приватної вищої освіти; управління системою приватних ЗВО. До четвертої групи відносимо публікації міжнародних організацій з питань розвитку приватної вищої освіти США, Сполученого Королівства, країн Азії, Центральної та Східної Європи. П'яту групу складають дисертації та монографії з питань розвитку приватної вищої освіти окремих країн світу, та шосту групу літературних джерел завершують

публікації, присвячені порівняльному досвіду діяльності приватної вищої школи України та інших країн світу.

3. Встановлено, що цінними для проведення дисертаційного дослідження з управління розвитком приватною вищою освітою України є дослідження Л. Білого, Т. Жарої з управління приватними ЗВО, В. Астахової, К. Астахової, І. Добрянського, О. Сидоренко, В. Огаренко з питань розвитку приватної вищої освіти в Україні, публікації Міжнародного центру вищої освіти в Бостонському коледжі (The Boston College Center for International Higher Education, CINE) під керівництвом Ф. Альтбаха (Ph. Altbach), Програми дослідження приватної вищої освіти (Program for Research On Private Higher Education, PROPHE) Університету штату Нью-Йорк (State University of New York, SUNY) під керівництвом Д. Левай (D. Levy).

Незважаючи на те, що у кандидатських дисертаціях Л. Білого та Т. Жарої розглядалася окремі аспекти управління приватними ЗВО, комплексна проблема дослідження тенденцій в управлінні приватною вищою освітою України в умовах європейської інтеграції залишається актуальною та не розробленою.

4. За результатами системного аналізу і синтезу офіційних дефініцій з текстів нормативно-правових актів українського освітнього законодавства, намагаючись розкрити історію розвитку термінів «приватний навчальний заклад», «приватна вища освіта», «управління приватною освітою» охопити всі основні визначення різних видів та особливості їх трактування у працях вітчизняних науковців та міжнародній науково-педагогічній літературі ми дійшли висновку про тотожне вживання термінів «вільні вищі навчальні заклади», «вищі навчальні заклади, що виникли за власною ініціативою», «неурядові вищі навчальні заклади», «недержавні вищі навчальні заклади», «альтернативні заклади вищої освіти» (alternative higher education institutions), «приватні вищі навчальні заклади», «навчальні заклади недержавної форми

власності», «приватні установи» (private entities), «приватний навчальний заклад, що залежить від держави» (government dependent private institution).

Встановлено, що труднощі щодо чіткого розмежування між державним і приватним навчальним закладом пов'язані із встановленням критерію, за яким окреслюють термін «приватний навчальний заклад». У зарубіжній літературі використовують різні критерії (фінансовий, управлінський, функціональний; за характером діяльності – «прибутковий», «неприбутковий»), тоді як у вітчизняній практиці критерієм є форма власності, що визначається залежно від засновника закладу вищої освіти.

Узагальнені результати аналізу підходів до визначення принципів в управлінні приватною вищою освітою України дало змогу з'ясувати, що дослідниками не було використано чітких критеріїв при визначенні принципів, які іноді суперечили один одному, могли бути застосовані і до управління державною вищою школою, або взагалі не містили управлінського аспекту.

5. Обґрунтовано теоретичні основи управління приватною вищою освітою України, до яких віднесено ключові поняття, принципи та тенденції в управлінні приватною вищою освітою. Удосконалено зміст ключових понять «управління приватною вищою освітою», «тенденції в управлінні приватною вищою освітою», «приватний заклад вищої освіти», «приватна вища освіта», виокремлено та науково обґрунтовано систему принципів управління приватною вищою освітою України в умовах європейської інтеграції, що зумовлено суспільно-економічними, суспільно-політичними факторами, особливостями формування та функціонування ЕНЕА, особливостями адаптації приватної вищої освіти України до вимог ЕНЕА.

6. Перспективними напрямками дослідження є: обґрунтування теоретичних основ управління приватною вищою освітою; аналіз тенденцій розвитку приватної вищої освіти України та їх відповідність європейському контексту; тенденції в управлінні приватною освітою в умовах європейської інтеграції. Корисними для розробки рекомендацій щодо управління приватною

вищою освітою України будуть дослідження провідного зарубіжного досвіду з диверсифікації інституціональних форм приватної вищої школи, реформування механізмів фінансування приватного сектору вищої освіти, формування внутрішньої системи управління якістю у приватних ЗВО; здійснення дослідження провідного зарубіжного досвіду діяльності приватних ЗВО в країнах ЄС, США, Азії, Африки; здійснення порівняльного аналізу управління приватною вищою освітою України з іншими країнами світу.

Основні результати розділу відображені у таких публікаціях автора [398, 406, 642].

РОЗДІЛ 2

ПЕРЕДУМОВИ, ЕТАПИ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПРИВАТНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ (КІНЕЦЬ ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТ.)

2.1 Загальна методика й методологічні основи дослідження тенденцій в управлінні приватною вищою освітою України

Приватна вища освіта суттєво відрізняється за своїм змістом, наповненням та організаційною діяльністю від державної, а складність, багатогранність і міждисциплінарний статус обраного напрямку дослідження зумовлюють необхідність його вивчення у методологічній системі координат. Подальше розгортання досліджень цієї теми, глибоке розуміння сутності приватної вищої освіти як педагогічного явища, закономірностей і принципів управління, інноваційне визначення тенденцій її розвитку, неможливі без оволодіння принципами, підходами, методами, формами і способами науково-пізнавальної діяльності, побудови логіки дослідницького процесу, досвіду аналізувати й передбачати його подальший розвиток.

На думку сучасних науковців [102, 238, 242; 243], недостатній методологічний рівень багатьох фундаментальних (теоретичних) наукових досліджень, а нерідко й примітивність методів, літературно-публіцистичний виклад педагогічних праць призвели до того, що багато проблем теорії педагогіки розв'язуються суб'єктивно й без належного наукового обґрунтування. Тому одним із відповідальних етапів дослідницького процесу є визначення теоретико-методологічних основ наукового пошуку та вибір методів його проведення.

Вибір напрямку дослідження визначається потребою розглядати приватну вищу освіту як підсистему освітньої сфери України. З нашої точки зору для вироблення освітньої політики та реалізації ефективних управлінських рішень

потрібно мати інформацію про стан і процеси в керованій структурі. Такий підхід до вивчення проблеми відповідає принципу об'єктивності в управлінні, втілення вимог якого неможливе без теоретичного осмислення дійсності, що, зі свого боку, вимагає пізнання об'єкту управління, його нових потреб і можливостей.

Складність, багатогранність і міждисциплінарний статус визначеного нами завдання, – виявленні та науково-теоретичному обґрунтуванні тенденцій в управлінні приватною вищою освітою України та розроблення рекомендацій щодо удосконалення управління приватною вищою освітою України в умовах європейської інтеграції, – вимагає оновлення методики дослідження з урахуванням того, що методика дослідження педагогічних проблем є сукупністю систематизованих прийомів і засобів наукового пошуку в педагогіці, правил і технології їх застосування, порядку інтерпретації одержаних результатів.

Основну роль наукового педагогічного дослідження виконує його програма тим самим обумовлює змістову цінність, якість та надійність здобутої інформації. Програма дослідження – виклад його теоретико-методологічних засад у відповідності з основною метою роботи і гіпотезою дослідження, і з зазначенням правил процедури, а також логічної послідовності операцій для їх перевірки [242, с. 66].

Отже, програма педагогічного дослідження є науковим документом, який регламентує всі етапи, стадії підготовки, організації та проведення педагогічного дослідження.

На підставі методик організації наукового дослідження [102, 243] розроблено програму педагогічного дослідження, в якій виділено такі складові:

– обґрунтування актуальності обраної теми. Головним критерієм були новизна та соціальна значущість обраної теми;

- постановка мети і конкретних завдань дослідження, які мають бути розв'язані відповідно до даної мети;

- визначення об'єкта і предмета дослідження. Об'єктом дослідження є процес або явище, що породжують проблемну ситуацію і обрані для вивчення. Предметом дослідження виступає те, що міститься в межах об'єкта;

- конкретизація мети й завдань дослідження. Мета визначається відповіддю на запитання, на які слід дати відповідь для реалізації мети дослідження;

- формулювання основної наукової гіпотези, тобто наукового припущення, ймовірного висновку з дослідження;

- вибір методів проведення дослідження – інструменту отримання фактичного матеріалу і необхідної умови досягнення поставленої в роботі мети;

- опис методики та процедури дослідження – основна частина роботи, де висвітлюються методика і техніка дослідження з використанням логічних законів і правил;

- обговорення результатів дослідження на засіданнях відділу, наукових семінарах, вчених рад із попередньою оцінкою теоретичної та практичної цінності дослідження;

- формулювання висновків, доведення гіпотези і оцінка одержаних результатів;

- оформлення результатів дослідження та впровадження їх у життя.

Узявши за основу три етапи наукового дослідження за В. Майбородою [243], з метою забезпечення системності проведення педагогічного дослідження та встановлення алгоритму дій, ми маємо власну методику дослідження.

Дослідження тривало впродовж 2011–2015 рр. відповідно до розробленої загальної методики дослідження в єдності чотирьох головних етапів.

1. Аналітико-ознайомлювальний етап (2011–2012 рр.) передбачав:

- аналіз теоретико-педагогічних вітчизняних та зарубіжних джерел, нормативно-правової бази системи вищої освіти України та країн ЄС;
- збирання матеріалу, його систематизація і класифікація;
- вивчення та відбір документальної інформації;
- складання списку використаних джерел;
- визначення завдання, об'єкта, предмета і завдань дослідження;
- підготовка статей, тез доповідей і виступів на всеукраїнських, міжнародних та звітних наукових конференціях.

2. Діагностично-пошуковий етап (2012–2013 рр.) включав:

- вибір напрямів дослідження;
- виокремлення та формулювання суперечностей;
- визначення гіпотези дослідження;
- конкретизація завдань та методики дослідження;
- написання вступу до дисертації.

На основі методичних рекомендацій, запропонованих В. Луговим, С. Калашніковою, В. Майбородою та ін., розроблено загальну методику дослідження, яка дала змогу визначити мету, об'єкт і предмет дослідження, сформулювати його основні завдання й етапи, висунути гіпотезу.

Відповідно до виявлених суперечностей сформульовано *гіпотезу дослідження*, яка базується на припущенні, що обґрунтовані теоретичні основи управління приватною вищою освітою є підґрунтям конкретної методології всього дисертаційного дослідження, а їх практична реалізація дасть можливість виокремити і обґрунтувати тенденції в управлінні приватною вищою освітою України в умовах європейської інтеграції, розробити відповідні методичні рекомендації щодо удосконалення управління та визначити прогнози щодо його розвитку. Аналіз проблем, різних концептуальних підходів до визначення ключових понять і принципів, практичного стану управління приватною вищою освітою уможливить розроблення теоретичних основ управління приватною вищою освітою.

Наявність визначеної теоретичної основи, виокремлені тенденції розвитку приватної вищої освіти країн Європейського Союзу та України, водночас, дадуть змогу науково обґрунтувати тенденції в управлінні приватною вищою освітою України в умовах європейської інтеграції. Втілення результатів дослідження у практичну управлінську діяльність буде сприяти підвищенню ефективності управління системою приватної вищої освіти України, підвищенню якості освітніх послуг та створенню механізмів інтеграції приватних закладів вищої освіти.

3. В рамках концептуально-узагальнюючого етапу (2013–2014 рр.):

– обґрунтовано принципи управління приватною вищою освітою України – перший розділ дисертації;

– розроблено загальну методику дисертаційного дослідження – другий розділ дисертації;

– розкрито соціально-економічні та організаційно-педагогічні передумови, основні етапи розвитку та особливості управління приватної вищої освіти України (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) – другий розділ дисертації;

– виявлено спільні та відмінні риси у досвіді вітчизняної та іноземної практики діяльності та управління приватною вищою освітою України – третій розділ дисертації;

– визначено тенденції розвитку приватної вищої освіти України та їх відповідність європейським вимірам в управлінні приватною вищою освітою – третій розділ дисертації;

– обґрунтовано тенденції в управлінні приватною вищою освітою України в умовах європейської інтеграції та розроблено рекомендації – третій розділ дисертації

4. Контрольно-впроваджувальний етап (2014–2015 рр.) включав:

– аналіз, систематизацію та узагальнення одержаних результатів, публікацію наукових статей у фахових виданнях за матеріалами дослідження;

- обґрунтування висновків дослідження;
- упровадження в практику (теорію) одержаних результатів;
- редагування тексту дисертації.

Дослідження проблем управління приватною вищою освітою проводилося в такому проблемному контексті: виявлення основних передумов, що спричинили формування системи приватної вищої освіти (системно-історичний аспект); аналіз внутрішньої структури і складу системи (системно-структурний аспект); розкриття взаємовідносин між державною та приватною вищою школою (системно-комунікаційний аспект); обґрунтування теоретичних основ управління приватною вищою освітою (системно-управлінський аспект), виокремлення та обґрунтування тенденцій в управлінні приватною вищою освітою України, їх відповідність європейському виміру (системно-прогностичний аспект).

Особливість методологічних принципів полягає у визначенні вихідних наукових позицій, загальних для всіх галузей знання, які виступають теорією наукового пізнання у конкретній галузі науки. Для визначення місця методології педагогічної науки в загальній системі методологічного знання розрізняють кілька рівнів методології:

- філософська методологія (охоплює філософські основи дослідження, загальнонаукові положення і виражає світоглядну інтерпретацію результатів наукової діяльності, норм і методів наукового мислення у відображенні картини світу);

- загальнонаукова методологія (системний підхід, синергетичний підхід, діяльнісний підхід, характеристика різних типів наукових досліджень);

- конкретно-наукова методологія (сукупність методів, принципів дослідження і процедур, які застосовуються саме в педагогіці);

- дисциплінарна методологія (сукупність методів, форм, принципів дослідження, які використовують у певному розділі науки).

Окрім того, С. Гончаренко виділяє також п'ятий рівень, який утворюється методикою і технікою дослідження. [102, с. 70–71].

Методологічну основу дослідження управління розвитком приватної вищої освіти України:

- основні закони і парні категорії діалектики;
- гуманістичний, комплексний, системний, діяльнісний, історичний, соціокультурний, аксіологічний підходи;
- принципи розвитку, діалектичної єдності теорії і практики як критерію істини, єдності історичного і логічного, наступності, міждисциплінарності, термінологічності, детермінізму.

Для аналізу теоретико-педагогічного пошуку важливого значення набувають базові положення дослідження, сутність яких полягає в діалектичній єдності і протилежності суб'єкта і об'єкта діяльності, соціального та індивідуального.

Методологічну роль у процесі дослідження становлення та розвитку приватної вищої школи на всіх рівнях виконують основні закони і парні категорії діалектики, що складають філософську методологію.

Закон єдності і боротьби протилежностей показує внутрішнє джерело розвитку системи приватної вищої школи: єдність і боротьбу державної та приватної вищої школи, тенденцій розвитку.

Закон переходу кількісних змін у якісні розкриває спосіб еволюції і динаміки процесу розвитку приватної вищої школи, орієнтує на пошук закономірностей, яким він підкоряється, визначає якісні й кількісні зміни, які відбуваються при цьому, виявляє зв'язки між ними.

Закон заперечення дає можливість прогнозувати напрям розвитку системи приватної вищої школи: від простого – до складного, від нижчого – до вищого, від одного – до іншого.

Використання в ході дослідження розвитку приватної вищої освіти України підходів загальнонаукової методології дозволяє всебічно розглянути обраний напрям дослідження.

Так, використання *діалектичного підходу*, в основу якого покладено зв'язок теорії і практики, принципи пізнаності реального світу, детермінованості явищ, взаємодії зовнішнього і внутрішнього, об'єктивного і суб'єктивного тощо, дає змогу обґрунтувати причинно-наслідкові зв'язки, процеси диференціації та інтеграції, постійну суперечність між сутністю і явищем, змістом і формою, об'єктивність в оцінюванні дійсності.

Вимогами *комплексного підходу* до дослідження тенденцій розвитку приватної вищої школи України в умовах європейської інтеграції є: встановлення всіх взаємозв'язків зазначеного процесу, врахування всіх зовнішніх впливів, усунення всіх випадкових факторів; використання в процесі дослідження різноманітних методів у їх різних поєднаннях [102, с. 74].

Багатогранність сторін, елементів, відношень, внутрішніх і зовнішніх факторів процесу становлення і розвитку приватної вищої школи визначає необхідність його системного вивчення. У зв'язку з цим ґрунтовного значення набуває застосування *системного підходу*, сутність якого полягає в комплексному дослідженні великих і складних об'єктів (систем), дослідженні їх як єдиного цілого з узгодженим функціонуванням усіх елементів і частин.

Згідно із системним підходом, система являє собою цілісність, що становить єдність закономірно розташованих і взаємопов'язаних частин. До загальних характеристик системи відносять цілісність, структурність, функціональність, взаємозв'язок із зовнішнім середовищем, ієрархічність, цілеспрямованість, самоорганізацію. Процес розвитку приватної вищої освіти визначається багатьма причинами, факторами й умовами, тому необхідно знайти стабілізуючі детермінації, які б забезпечували стійкість та відносну автономність системи, що розвивається.

Відповідно до виокремлених аспектів системного підходу дослідження проблем управління приватною вищою освітою проводилося в такому проблемному контексті: виявлення основних передумов, що спричинили формування системи приватної вищої освіти (системно-історичний аспект); аналіз внутрішньої структури і складу системи (системно-структурний аспект); розкриття взаємовідносин між державною та приватною вищою школою (системно-комунікаційний аспект); обґрунтування теоретичних основ управління приватною вищою освітою (системно-управлінський аспект), виокремлення та обґрунтування тенденцій в управлінні приватною вищою освітою України, їх відповідність європейському виміру (системно-прогностичний аспект).

Дослідження напрямів різнобічної організаційної, культурницько-педагогічної діяльності приватних закладів вищої освіти зумовило використання *діяльнісного підходу*, що вказує на певний компонентний склад людської діяльності. Серед найсуттєвіших її компонентів: потреба – суб'єкт – об'єкт – процеси – умови – результат. Це створює можливість комплексно дослідити таку сферу людської діяльності як приватна освіта.

Сучасне науково-теоретичне мислення прагне проникнути у сутність явищ і процесів, що вивчаються. Це можливо за умови цілісного підходу до об'єкта вивчення, розгляду його у виникненні та розвитку. Тому вивчення об'єкта і предмета дослідження здійснювалося на основі *історичного підходу*, що дає можливість дослідити виникнення, формування і розвиток процесів і подій у хронологічній послідовності з метою виявлення внутрішніх та зовнішніх зв'язків, закономірностей та суперечностей. Переосмислення й усвідомлення історичного досвіду, об'єктивна оцінка історичних реалій, виявлення та творче використання механізмів практичної реалізації сприятиме зростанню престижу приватної вищої школи на сучасному етапі розвитку країни й застереженню від помилок минулого.

Дослідження тенденцій розвитку приватної вищої школи України потребувало також використання *аксіологічного підходу*, що полягає в орієнтації приватної вищої школи на формування в особистості системи, перш за все, загальнолюдських (громадянських) норм і цінностей – у її ставленні до світу, до своєї діяльності, до самої себе.

Вивчення об'єкта дослідження зумовило доцільність використання *соціокультурного підходу*, увагу на єдності культури та соціальності, що базується на наукових досягненнях культурології, педагогіки, соціології, історичної та психологічної антропології, теорії соціальних комунікацій тощо. У контексті нашого дослідження він забезпечує багатофакторний підхід до вивчення тенденцій в управлінні приватною вищою освітою в межах та під впливом соціокультурного середовища (простору).

Інноваційні підходи до організації діяльності приватних ЗВО надали їм змогу відповідати сучасним запитам ринку праці, впроваджувати нові напрями підготовки (спеціальності), об'єднувати можливості підрозділів та нових спеціалізованих структур для надання різноманітних освітніх послуг різним верствам населення, забезпечувати багатопрофільну підготовку студентів та їх полікультурного, морального, громадянського виховання, забезпечуючи якісний навчально-виховний процес у контексті нової освітньої парадигми. Сьогодні, як ніколи, надзвичайно важливо розвивати культуротворчу освіту, в центрі якої – гуманістичний тип особистості, яка, за словами І. Зязюна «не лише споживає культурні цінності, але й примножує їх, особистості як самоцінності і цілі, а не засобу суспільного розвитку» [165, с. 16, 19].

Перехід України до масової вищої освіти спонукав приватні ЗВО до активного просування нових програм, які забезпечували потребу в навчанні впродовж усього життя, що згодом стало підґрунтям налагодження процесу неперервного навчання в умовах швидкого старіння знань. Яскравим прикладом експерименту запровадження такого освітнього модуля є, зокрема, ПВНЗ «Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»

[379] у м. Харкові, де функціонують усі ступені освітньої підготовки: дитяча школа раннього розвитку, спеціалізована економіко-правова школа, факультет довузівської підготовки, гуманітарний інститут, аспірантура та докторантура, курси підвищення кваліфікації та інститут післядипломної освіти, що в остаточному підсумку дає можливість готувати фахівців – професіоналів високого класу, особистість, орієнтовану на гуманістичні якості патріота України.

Зазначене поєднання підходів на сучасному етапі соціально-економічного розвитку країни є важливим при наданні практичних рекомендацій щодо управління приватною вищою освітою України, а також організації освітнього процесу в сучасних приватних ЗВО.

З метою забезпечення результативного дослідження проблем розвитку приватної вищої школи, тенденцій в управлінні приватною вищою освітою України в умовах європейської інтеграції вважаємо доцільним і обґрунтованим використання принципів, сформульованих на рівні загальнонаукової методології.

Принцип розвитку використано при виявленні тенденцій розвитку та управління приватною вищою освітою у її еволюції – поступовому, тривалому, безупинному розвитку від одних форм до інших, частіше від простих до більш складних. Відповідно до зазначеного, процес розвитку приватної вищої освіти розглядається в постійній зміні, русі, в постійному розв'язанні суперечностей під впливом системи внутрішніх і зовнішніх детермінант [102, с. 79]. Таким прикладом еволюції форм організації освітнього процесу, методів та засобів навчання може виступати ПВНЗ «Європейський університет» [360] у м. Києві, який починав свою діяльність з організації курсової підготовки з бухгалтерського обліку, основ підприємницької діяльності, психологічних тренінгів, видавничої діяльності, бізнес-планування на початку 90-х років минулого століття, перетворившись в унікальний освітній комплекс з єдиною концепцією навчально-виховного процесу. На сьогодні у структурі

університету працюють дитяча школа-садок «Євроленд», Гімназія «Євроленд», Бізнес-коледж, Науково-навчальний інститут права та безпеки підприємництва, Науково-дослідний інститут системних досліджень стабілізації і розвитку економіки та факультети: економіки і менеджменту, інформаційних систем і технологій, юридичний, безпеки підприємництва, практичного підприємництва і професійної адаптації, Міжнародний освітньо-підготовчий центр для іноземних студентів та аспірантура для підготовки спеціалістів вищої кваліфікації.

У процесі наукового пізнання *принцип діалектичної єдності теорії і практики як критерію істини* розкриває визначальну роль практики у процесі пізнання. Порушення оптимального співвідношення і логіки взаємовпливу теорії і практики у процесі дослідження тенденцій в управлінні приватною вищою освітою приводить до зміни якості його результативності.

Основоположним принципом наукового дослідження є методологічний *принцип об'єктивності* [102, с. 73], який виражається у всебічному врахуванні факторів, які зумовлюють зміни у процесі становлення та розвитку приватної вищої школи; умов, в яких вона розвивається; адекватності дослідницьких підходів і засобів, які дають можливість одержати знання про соціально-економічні та організаційно-педагогічні передумови виникнення, напрями організаційної, педагогічної діяльності приватних ЗВО України в умовах економічних змін в зазначений історичний період; передбачають виключення суб'єктивізму, однобічності і упередженості в підборі і оцінці фактів.

Необхідність використання методологічного *принципу всебічності* вивчення тенденцій в управлінні приватною вищою освітою зумовлено складністю, динамічністю розвитку приватних ЗВО, що нерозривно пов'язаний з багатьма факторами. Отже, його розглядаємо як певне явище, відносно відокремлене від зовнішнього середовища, і яке в той же час перебуває в тісному контакті з ним, залежності управління від історичних

факторів, соціально-економічних та організаційно-педагогічних передумов його виникнення [102, с. 74].

Принцип єдності історичного і логічного вимагає поєднання історії об'єкта (генетичний аспект) і теорії (структури, функції, зв'язків об'єкта), а також перспектив його розвитку [102, с. 75]. З даного принципу випливає вимога врахування нагромадженого досвіду, традицій, наукових досягнень минулого, а також *принцип наступності*, що вимагає максимально повного знання попереднього наукового доробку з проблеми дослідження становлення та розвитку приватної вищої школи на теренах України, різних форм прояву приватизації освітніх послуг, джерел фінансування вищої школи.

Принцип міждисциплінарності орієнтує дослідника на максимально широке використання усіх супутніх наук (історії, теорії управління, економіки, соціології, філософії), що вивчають тією чи іншою мірою окремі аспекти процесу розвитку приватної вищої школи України у зазначений період.

Будь-яке теоретичне дослідження потребує описування, аналізу та уточнення понятійного апарату конкретної галузі науки, тобто термінів і понять, що їх позначають. *Термінологічний принцип* передбачає вивчення історії формування змісту термінів «приватна вища освіта», «приватний заклад вищої освіти» і позначуваних ними понять, розробку або уточнення змісту та обсягу понять «приватизація освітніх послуг», «управління приватною вищою освітою», «тенденції в управлінні приватною вищою освітою», встановлення взаємозв'язку і субординації понять, їх місця в понятійному апараті теорії, на базі якої базується дослідження.

На базі загальних методологічних принципів виробився принцип, пов'язаний із специфікою педагогічного дослідження – *принцип детермінізму*, що вимагає враховувати вплив різних чинників і причин на предмет дослідження: як зовнішніх факторів, так і внутрішніх умов розвитку системи приватної вищої школи.

Особливості досліджуваної проблеми зумовлюють необхідність використання, окрім філософських, загальнонаукових методологічних принципів, конкретно-наукової методології, тобто сукупності методів, прийомів дослідження, що використовуються у педагогіці.

Розв'язання поставлених у дослідженні завдань передбачає використання комплексу методів, що включає:

– *пошуково-бібліографічний* – для вивчення бібліотечних каталогів, фондів, описів, бібліографічних видань з метою з'ясування стану дослідження проблеми, обрання перспективних напрямів дослідження;

– *аналіз, синтез, узагальнення* – з метою систематизації та класифікації зібраного матеріалу й обробки автентичного матеріалу, що дозволило обґрунтувати теоретичні основи управління приватною вищою освітою та визначити поняттєво-категоріальний апарат;

– *конструктивно-генетичний метод* – уможливив встановлення науково-обґрунтованої періодизації розвитку приватної вищої освіти України;

– *статистичний метод* – застосовано для оброблення статистичних і аналітичних матеріалів задля ідентифікації особливостей розвитку приватної вищої освіти;

– *системний аналіз* – для виявлення принципів і тенденцій в управлінні приватною вищою освітою в умовах європейської інтеграції;

– *порівняльно-аналітичний метод* – використано для науково-педагогічного аналізу нормативно-правових актів з питань освіти в країнах ЄС та України, вітчизняної та зарубіжної літератури з метою виокремлення тенденцій в управлінні приватною вищою освітою України та визначення їх відповідності європейським вимірам;

– *метод наукового прогнозування* – дозволив сформулювати висновки та обґрунтувати практичні рекомендації щодо управління приватною вищою освітою України в умовах європейської інтеграції.

На сучасному етапі реформування вищої школи, зокрема приватної, потребує визначення нової освітньої парадигми, розробки філософських засад. На думку І. Добрянського, головною гносеологічною проблемою, яку розв'язує сьогодні філософія освіти, є розробка практичних механізмів інтеграції філософських та педагогічних знань в галузі освіти, а центральною проблемою – проблема людського виміру освітньої системи та освітньої діяльності [129, с. 29].

Слід врахувати і той факт, що в умовах становлення інформаційного суспільства змінилася парадигма вищої освіти. Відповідно до поглядів Т. Куна («Структура наукових революцій», 1962), сутність парадигми виявляється у сукупності фундаментальних знань, цінностей, переконань і технічних прийомів, що сприймаються за зразок наукової діяльності; парадигма дозволяє долати труднощі у структурі знання, які з'являються внаслідок наукової революції і пов'язані з асиміляцією нових емпіричних даних. [223, с. 228].

Звідси Н. Дем'яненко трактує педагогічну парадигму як «сукупність теоретичних і методологічних підходів, що визначають систему освіти, втілювану в науці й практиці на конкретному історичному етапі» [108, с. 256]. Отже, парадигма є моделлю певної освітньої системи.

Специфіка професійно-орієнтованої педагогічної парадигми, що склалася в системі вищої освіти СРСР, полягала у поглибленні професіоналізації змісту освіти, набуваючи обґрунтування через принцип політехнізму та концепцію крайнього професіоналізму. Але загострення ряду негативних тенденцій (організація освітнього процесу за практично незмінних одноманітних для всіх ЗВО навчальних планів і програм, де переважаюче місце займали теоретичні дисципліни за рахунок зменшення кількості годин на практику; застосування переважно екстенсивних методів навчання; поступова формалізація організації самостійної роботи студентів) вимагало оновлення підходів до організації і змісту професійної підготовки фахівців.

Становлення наприкінці 1980-х років професійно-технологічної педагогічної парадигми було об'єктивно зумовлено зміною у цей період соціально-економічної ситуації в країні, необхідністю підготовки фахівців, здатних збільшувати ефективність професійної діяльності за потреби швидкої зміни її змісту через застосування особистісно-орієнтованих технологій; особливого «технологічного» підходу до побудови освітнього процесу в цілому; розповсюдження технології активного соціально-педагогічного навчання: дискусійні методи, ділова гра, розв'язання навчальних і виробничих завдань та ін. Та не зважаючи на перераховані переваги, до головних недоліків професійно-технологічної парадигми слід віднести втрату академічності освіти.

Від початку 1990-х років відбувається перехід до гуманітарної парадигми, що супроводжується посиленням тенденції університетизації освіти, запровадженням багатоступеневої моделі підготовки фахівців, визначенням університетів основними осередками формування висококваліфікованих кадрів на основі інтеграції високого рівня фундаментальної, спеціальної та психолого-педагогічної підготовки, гуманізації та гуманітаризації змісту навчання, спрямованого на задоволення інтересів особистості [108, с. 263].

Гуманізацію освіти у педагогічній літературі розглядають як організацію навчання з максимальним урахуванням індивідуальності студента, створення сприятливих умов для розкриття і розвитку його здібностей, його самовизначення, орієнтації навчального закладу не тільки на підготовку особистості до майбутнього життя, але й на забезпечення повноцінності її сьогодення на кожному з вікових етапів. Новий підхід до освітнього процесу характеризується ідеєю студентоцентризму, фундаментальною вірою в студента, як такого, який цікавиться світом; прагне спілкуватися з іншими; встановлювати з ними глибокі контакти та зв'язки; має відповідні цінності та

почуття, з яких одні допомагають освітньому процесу, а інші перешкоджають в розвитку та становленні даної особи.

Саме з цих позицій сформульовані завдання в Державній національній програмі «Освіта», в якій, зокрема, зазначено: «Гуманізація освіти полягає в утвердженні людини як найвищої соціальної цінності, розкритті її здібностей та задоволенні різноманітних освітніх потреб, забезпеченні пріоритетності загальнолюдських цінностей, гармонії стосунків людини і навколишнього середовища, суспільства і природи» [114, с. 9].

Гуманістичний підхід розглядають як принципові зміни змісту навчання, відмову від технократизму та екологічного невігластва, побудову цілісного процесу набуття актуальних знань і органічного комплексу гуманітарно-соціально-історичних, природничо-наукових і художніх дисциплін, об'єднаних гуманістичними смислами і духовно-моральними цілями [165, с. 16]. З гуманізацією освітнього процесу пов'язана також потреба студентської молоді у зацікавленості в об'єктивному оцінюванні їхньої праці, подоланні вічного страху перед негативною оцінкою. Саме гуманістичні принципи стали основою діяльності приватних ЗВО, які функціонують на визнанні самоцінності людини, її неповторності та індивідуальності.

Сучасна освітня практика передбачає взаємне посилення філософських підходів, їх взаємну доповнюваність. Діалогічний метод у філософії освіти виявляється надзвичайно ефективним у пошуку нових освітніх моделей, які б задовольняли нові суспільні та культурні вимоги. Такий метод стає можливим внаслідок закріплення інтегративних та кумулятивних освітніх моделей, відкритих новацій та змін. Саме тому для приватних ЗВО важливим є актуалізація діалогічного методу, який би поєднував новітні освітні тенденції в освітньому процесі.

Таким чином, кожен із виділених рівнів методологічного знання, застосованих у дослідженні, виконує свої особливі, властиві лише йому функції у науковому пізнанні управління приватною вищою освітою як

педагогічного феномену. Вважаємо, що використання розглянутих методологічних принципів та підходів, які можуть функціонувати як окремо, так і в сукупності один з одним, забезпечить всебічний аналіз досліджуваної проблеми.

2.2 Соціально-економічні, організаційно-педагогічні передумови становлення та розвитку приватної вищої школи України (кін. XX – поч. XXI ст.)

Виявлення соціально-економічних та організаційно-педагогічних передумов становлення та розвитку приватної вищої освіти України кінця XX – початку XXI століть потребує здійснення наступних кроків:

- визначити головні соціально-економічні, політичні, організаційно-педагогічні фактори, що сприяли формуванню приватного сектору у вищій освіті України;

- встановити головні причини появи приватної вищої освіти;

- виокремити світові тенденції розвитку вищої освіти;

- на підставі світових тенденцій сформулювати тенденції розвитку вищої освіти України в досліджуваний період.

Важливою складовою сучасної національної системи освіти в Україні є приватна вища школа, виникнення якої обумовлено відповідними соціально-економічними, політичними, організаційно-педагогічними факторами, що сформувалися у 90-х роках XX ст.: демократичні перетворення, що призвели до зміни ідейно-політичного, соціально-економічного та морально-ціннісного устрою суспільства; активізація духовної, економічної і політичної свобод як передумови розвитку ринкових відносин і конкуренції на ринку освітніх послуг, відродження традицій громадської і приватної ініціативи в освіті, меценатства та благодійництва, що завжди були притаманні українському народові, але за класово обумовленої парадигми історіографії радянського суспільства замовчувалися або навіть спотворювалися. Саме тому відродження

культурно-історичних цінностей українського народу, його традицій та прогресивних надбань, їх творче використання у педагогічній практиці приватної вищої школи набуває актуалізації для подальшого проектування, науково-педагогічного пошуку і забезпечення перспективи розвитку та модернізації національної системи освіти, її інтеграції до ЕНЕА.

Сучасні дослідники [27, 29, 43, 100, 292, 346, 349, 428] визначають появу приватного сектору вищої освіти України у 90-х роках ХХ ст. як об'єктивну потребу, що зумовлена переходом України до ринкової економіки, а також відновленням духовних цінностей.

До основних причин, що визначили місце й роль приватної вищої школи в освітньому просторі України кінця ХХ століття дослідники відносять:

- відсутність «механізмів швидкого реагування» з боку державних навчальних закладів на освітні запити певних соціальних груп населення;
- низький рівень мобільності студентів, що вступають до ЗВО, за межами регіону проживання, викликане як політичними, так і економічними причинами;
- масовий характер руху до приватних навчальних закладів викладачів, які не отримали можливості для реалізації своїх творчих інтересів в рамках державної вищої школи, що насамперед було характерним для 90-х років ХХ ст. [430, с. 10].

Проведене дослідження свідчить, що до числа першорядних за значимістю світових тенденцій розвитку вищої освіти кінця ХХ ст. – початку ХХІ ст. слід віднести інтенсивний процес диверсифікації. І при цьому процес становлення приватної вищої школи, як яскравий приклад диверсифікації освітніх послуг, не слід розглядати як якийсь автономний процес, як ізольоване явище. Він пов'язаний із загальними соціально-економічними і організаційно-педагогічними процесами, що відбувалися в економічній, соціальній, культурній системах розвитку суспільства. Основними причинами урізноманітнення освітніх послуг є глобальні макро-історичні та макро-

культурні тенденції розвитку, як світової спільноти, так і України зокрема, протягом усього минулого століття. Саме ці тенденції є тим контекстом світової та вітчизняної культури, тими соціально-економічними, організаційно-педагогічними підставами, в якому й на яких розвиваються сучасні процеси диверсифікації, що відбуваються в системі освіти.

Практика показує, що ринок у сфері освітніх послуг та пов'язана з ним конкуренція не тільки розширюють можливості, але й ставлять нові завдання перед приватними ЗВО, вивчення шляхів реалізації яких є досить актуальним.

В сучасних дослідженнях проблем щодо передумов диверсифікації освітніх послуг кінця ХХ – початку ХХІ ст. виокремлюються наступні взаємопов'язані тенденції у сфері вищої освіти на пострадянському просторі:

- демократизація всього освітнього простору, що передбачає ліквідацію монополії держави на освіту і перехід до суспільно-державної освітньої системи, в якій особа, суспільство і держава є рівноправними партнерами [13];

- багатоукладність і варіативність освіти, що забезпечують можливість вибору навчального закладу, програм, форм і методів навчання;

- інтернаціоналізація вищої освіти;

- активний розвиток самоврядування вузів – «автономізація» освіти [69; 346; 429]. Розвиток автономії ЗВО дозволив ініціювати та відкрити більше можливостей для створення нових навчальних закладів, зокрема приватного сектору, та сприяв розвитку підприємництва.

Окрім того, глобалізація бізнесу неминуче призводить до різкого підвищення вимог до якості підготовки персоналу, універсалізації кваліфікаційних характеристик працівників у всьому світі [91, с. 86]. Освітні процеси значною мірою стандартизуються й адаптуються до вимог корпорацій, що діють на світових ринках, набувають транскордонних та мультикультурних характеристик.

Слід зазначити, що зміни в державно-політичному та соціально-економічному устрої України кінця ХХ ст., пов'язані з отриманням

незалежності; демократизацією суспільного життя; переходом на ринкові механізми економічного розвитку та перетворенням форм власності; децентралізацією управління; інтеграцією у світовий політичний, економічний і соціокультурний простір зумовили й необхідність модернізації системи вітчизняної освіти.

Спираючись на численні дослідження стану та проблем розвитку вищої освіти [6; 11; 24; 43; 48; 69; 117; 124; 193; 208; 216; 289; 425; 430; 448; 466], нормативно-правової бази, нами було виділено основні тенденції розвитку системи вищої освіти України впродовж 90-х років ХХ ст.:

– криза вітчизняної системи вищої професійної освіти. Ця криза проявляється в загостренні проблем якості та релевантності освіти; кризі фінансування, управління, ефективності та продуктивності освітньої системи; прихильності вітчизняної освіти до старих форм і змісту навчального процесу; невідповідності кінцевого результату освітнього процесу очікуванням і замовленнями суспільства, ринку праці [430]. Приватна вища школа прагнула заповнити ті ніші вищої освіти, які не були заповнені державною вищою школою, або не задовольняли потреби населення;

– зміна парадигми вищої професійної освіти. Інноваційна гуманітарна педагогічна парадигма освіти, яка прийшла на зміну парадигми «підтримуючої» або «просвітницької» освіти, характеризується цілим рядом якісно нових рис. Головними з них є: посилення тенденції університетизації освіти; орієнтація на пріоритет особистості, що розвивається; перехід від репродуктивної моделі освіти до продуктивної, гуманістичної, культурно-орієнтованої; багатоукладність і варіативність; діяльнісний характер освіти. Найважливішою складовою нової гуманітарної педагогічної парадигми освіти стала ідея запровадження «освіти протягом усього життя» або безперервної освіти, багатоступеневої моделі підготовки фахівців, що охоплює всі форми, типи і всі рівні освіти, що виходить далеко за рамки так званої формальної освіти [108, с. 263]; формування нової соціально-культурної ситуації в освіті,

що характеризується визнанням права особистості на вільне самовизначення й вибір у сфері освітніх послуг та формування нової системи цінностей [46, с. 10]. Зокрема, вітчизняним феноменом вищої освіти, який дозволяє сформувати персональну гнучку освітню траєкторію, є наявність специфічних категорій підготовки. Близько двадцяти спеціальностей міждисциплінарного характеру (наприклад, «Адміністративний менеджмент», «Бізнес-адміністрування») можна здобувати за рівнем магістра на основі будь-якого бакалаврату. Цікавою є та обставина, що значна частина студентів таких програм навчаються в приватних ЗВО, а розвиток таких програм мотивується тим фактом, що випускники цих освітніх програм краще відповідають вимогам ринку праці та мають більшу адаптованість до змін;

– стрімке прискорення науково-технічного прогресу, яке призводить до того, що одержувані в ЗВО знання морально застарівають раніше, ніж випускники встигають отримати документи про освіту. Саме тому нова гуманітарна педагогічна парадигма на противагу традиційної передбачає освіту не як засіб закріплення чи отримання соціальних привілеїв, а один з найважливіших засобів забезпечення кожному бажаючому незалежно від матеріального та соціального стану можливостей отримання якісної освіти, тобто підкреслюється принцип рівного доступу до освітніх послуг. І в цьому випадку виникнення приватної вищої школи стало наслідком визнання не гнучкості монопольної державної системи освіти оперативно відповідати на вимоги часу, зокрема, підготувати у найкоротші терміни кадри для перспективних підгалузей економіки;

– зміна соціально-економічних засад і політичної системи в українському суспільстві, що сприяють зростанню значущості й активності особистості та руйнуванню колишньої системи цінностей. Формування нового організаційно-економічного механізму в державі відбувається в рамках переходу від патерналістської соціалістичної моделі соціальної політики до субсидіарної. Замість жорсткого визначення державою поведінки людини в

соціальної сфері та охоплення соціальним захистом практично всього населення, держава повинна забезпечити соціальні гарантії в тій мірі, в якій людина самостійно не справляється з поставленими перед нею економічними викликами. Для сфери освіти це означає, що держава бере на себе відповідальність за безкоштовне надання населенню лише певного переліку освітніх послуг, а надання послуг понад встановлений рівень виводиться на принцип платності [7, с. 61] Отже, перехід України до масової вищої освіти (чисельність студентів ЗВО з 1993/94 по 2007/08 н.р. збільшилась у 2,85 рази [300]) фактично було профінансовано за рахунок приватних коштів громадян у формі плати за навчання студентів.

Таким чином, проведений науковий пошук свідчить, що тенденція до глибокої реформи системи вищої освіти, що намітилася в 90-х роках ХХ ст. в Україні, стала закономірним процесом. Цей процес був покликаний подолати недоліки існуючої освітньої системи, урізноманітнити її, зробити краще пристосованою до внутрішніх потреб країни, до змін в економічній, соціальній та суспільних сферах життя, а також з метою інтегрувати її в світову систему освіти. В умовах поглиблення й наростання кризи в суспільстві та появи нових соціальних груп – основних носіїв соціокультурної практики та інноваційних процесів завжди виникає необхідність у якісній модернізації системи освіти.

Отже, на підставі виокремлених світових тенденцій та перелічених тенденцій розвитку вищої освіти України нами було обґрунтовано *організаційно-педагогічні передумови* становлення приватної вищої школи, до яких відносимо:

1) *необхідність наукової підтримки по розробці концепції нової педагогічної парадигми*, заснованої на принципах гуманістичного, особистісно-орієнтованого, культурологічного підходів [108, с. 264]; зміна головних задач і функцій освіти в кінці ХХ – початку ХХІ ст., що пов'язане з посиленням її інноваційної складової, в умовах модернізаційних процесів, характерних для більшості країн, що розвиваються [430, с. 13];

2) *формування нових цілей вищої школи*, зокрема, приватної вищої школи, як соціального інституту, що не тільки задовольняє потреби суспільства в професійній освіті, але й реалізовує право на освіту своїх громадян у відповідності з їх особистими потребами, інтересами та фінансовими можливостями [430, с. 28], надає можливості для впровадження нових педагогічних технологій, пошуку нових способів надання освітніх послуг, що залежать, зокрема, від інтересів замовників – студентів;

3) *посилення ролі безперервної освіти*, реалізація концепції освітньої активності протягом усього життя людини [118, с. 12–13], що передбачає як впровадження нових педагогічних технологій, так і пошук нових способів надання освітніх послуг, що враховують потреби споживачів (дистанційна освіта, комп'ютерні навчальні програми, використання мережі Інтернет-технологій і т.п.), забезпечення кожному бажаному професійної підготовки з урахуванням його потреб, здібностей та інтересів протягом усього життя, постійне оновлення знань у кожного працівника, зайнятого трудовою діяльністю в умовах практичного використання досягнень інформаційної культури. Перехід України до масової вищої освіти спонукав навчальні заклади до активного просування таких програм, що спочатку відповідало суспільній потребі в підготовці кадрів нових професій для інфраструктури ринкової економіки, а згодом стало підґрунтям налагодження процесу неперервного навчання в умовах швидкого старіння знань. Прикладом запровадження такого експериментального освітнього модуля є навчально-науковий комплекс ПВНЗ «Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія» [379] або науково-виробничий комплекс «Тернопільський інститут соціальних та інформаційних технологій (ТІСІТ)» [375] у складі Тернопільського інституту соціальних та інформаційних технологій, Тернопільської ради професійних спілок, Тернопільської обласної спілки споживчих товариств, Тернопільського кооперативного коледжу, Комунальної середньої загальноосвітньої школи № 24, м. Тернополя,

Теребовлянської обласної комунальної гімназії-спецшколи-інтернату, Благодійної фундації «Бізнес-інкубатор Тернопільщини»;

4) *посилення інтеграції усіх рівнів вищої освіти*, істотне розширення можливостей студентів щодо вибору змісту, рівня складності та форм навчання, пошуку індивідуальних шляхів свого саморозвитку, розширення доступу до традиційного переліку спеціальностей та курсів підвищення кваліфікації, а також розвиток у рамках приватної вищої школи спеціалізованих програм підготовки й курсів для дорослих, що мають або не мають вищу освіту, зростання числа та урізноманітнення змісту короткострокових курсів, Зазначимо, що програми перепідготовки більшості новостворених приватних ЗВО забезпечували якісну вищу освіту з урахуванням високої мотивації слухачів та потреб ринку праці;

5) *перебудова структури вищої освіти в напрямку об'єднання можливостей окремих закладів вищої освіти*, їх підрозділів та нових спеціалізованих структур для надання різноманітних освітніх послуг різним верствам населення, забезпечення багатопрофільної підготовки студентів та їх полікультурного, морального, громадянського виховання;

6) *вдосконалення структури та змісту професійної освіти* [220, с. 61] з метою ліквідації низької ефективності освітніх процесів внаслідок використання застарілих методик навчання, збільшення комплексу новітніх технологій, заснованих на широкому використанні особистісно-орієнтованих, дистанційних та активних форм навчання, створення студентам умов для самостійної роботи; необхідність включення курсів з вивчення соціальних процесів у суспільстві, економічної теорії та менеджменту в навчальні програми всіх навчальних закладів, незалежно від їх профілів, а також формування комп'ютерної грамотності, іншомовної компетентності як у студентів, так і науково-педагогічного складу;

7) *диверсифікація і регіоналізація форм та способів отримання освіти*. Як вихід із складної ситуації забезпечення доступності до вищої освіти, вирішення проблеми обмеження у виборі освітніх програм різного

спрямування та рівнів в регіонах з найменшою кількістю ЗВО (Причорноморський регіон, Волинська, Сумська, Миколаївська області та ін.) з'явилась достатньо велика кількість філій різних приватних ЗВО, які пропонували послуги за прийнятну для споживачів ціну. Окрім того, приватні ЗВО стали доступними для молоді з малих містечок та селищ, а також з середовища робітників підприємств та селянства тих районів, де місце розташування було одним із важливих критеріїв вибору ЗВО. Адже, вартість проїзду, житла та харчування у великих містах частіше всього перевищують вартість за навчання в приватному навчальному закладі, розташованому поблизу місця проживання студента;

9) *потреба самореалізації певної частини науково-педагогічного складу державної вищої школи.*

Отже, стан системи освіти України в другій половині ХХ ст. характеризується, з одного боку, її безпрецедентним зростанням і значними досягненнями, а з іншого – накопиченням і загостренням безлічі проблем. Наприкінці ХХ ст. Україна опинилася в унікальній ситуації: з одного боку, системна криза всередині країни і, як наслідок, нездатність державної системи відповідати на нові виклики часу, з іншого, невідворотність залучення до глобальних процесів переходу до нового типу інформаційного суспільства, «суспільства знань».

Таким чином, відповідно до загальносвітових та вітчизняних тенденцій розвитку вищої освіти наприкінці ХХ ст. можемо виокремити наступні *соціально-економічні передумови становлення приватної вищої школи:*

1) *перехід до постіндустріального, інформаційного суспільства, значне розширення масштабів міжкультурної взаємодії;*

2) *прискорення темпів розвитку суспільства, розширення можливостей політичного й соціального вибору;*

3) *швидка зміна кон'юнктури ринку праці, його нерівномірна насиченість: дефіцит одних фахівців (найчастіше – за спеціальностями,*

пов'язаними з роботою саме в умовах ринкових відносин: бізнес, управління, менеджмент, соціально-економічні науки, сфера послуг), при надлишку інших (промислово орієнтовані спеціальності);

4) *надмірне скорочення державою обсягів фінансування освіти, особливо вищої професійної, перехід від режиму бюджетного утримання вітчизняної системи освіти до режиму інвестування в нього домогосподарств, бізнесу та держави [7, с. 61]. В цьому випадку приватна вища школа надала можливості для диверсифікації джерел фінансування в сфері освіти, як результат появи внаслідок ринкових перетворень як потенційних замовників, так і провайдерів із надання платних освітніх послуг. Окрім того, розширення спектру нових освітніх послуг (організація освітніх послуг для іноземних громадян, освоєння ринків патентів і ноу-хау, надання консалтингових, маркетингових і правових послуг в різних сферах і т.д.) надавали можливість урізноманітнити джерел фінансування діяльності навчального закладу;*

5) *ліквідація державного регулювання ринку праці та розподілу випускників. З одного боку, це зумовлене домінуванням приватного роботодавця і слабкими зв'язками ЗВО з ним. З іншого боку, небажанням переважної більшості випускників йти працювати на непрестижні робочі місця з невеликою оплатою в державному секторі (особливо в сільській місцевості). Використання у стратегічному плануванні приватного ЗВО стратегії прогресивної інтеграції (progressive integration) через створення спеціальних підрозділів з питань працевлаштування випускників (наприклад, Центр планування кар'єри і працевлаштування ВНЗ «ПрАТ «Львівський інститут менеджменту» [84], Академічне бюро кар'єр ПВНЗ «Університет економіки і підприємництва» [374]) для встановлення контролю над системою розподілу випускників, посилення партнерства з представниками бізнесу з метою організації проходження стажування, практик і подальшого працевлаштування привертали увагу частини абітурієнтів, що раніше вступали до державного сектору вищої освіти;*

б) посилення автономії ЗВО та тенденцій до прагматичної активізації у своїй діяльності ринкових підходів шляхом ефективного використання потенціалу самоврядування та саморегуляції з метою виявлення можливих резервів підвищення конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг [346, с. 69].

Отже, виникнення та становлення приватної вищої школи є прямим наслідком реформи у галузі освіти, безумовним результатом нових підходів до навчання. І значна більшість таких приватних ЗВО уже посіли гідне місце в українській системі вищої освіти, дістали визнання як її невід'ємна ланка, продовжують приймати поряд з державними ЗВО участь в інтеграції до європейського освітнього простору.

У той же час аналіз досвіду функціонування приватних ЗВО свідчить про наявність істотних проблем у практиці становлення та розвитку приватної вищої школи України зазначеного періоду, що потребують подальшого наукового пошуку, серед яких: нестача штатних педагогічних кадрів з науковими ступенями та вченими званнями (не дивлячись на активне використання матеріальних стимулів для їх залучення) і власних педагогічних традицій, що пояснюється відсутністю соціальних гарантій для викладачів, обмеженою мобільністю та критичним становищем системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників; нерозвиненість власної інноваційної інфраструктури, методів внутрішньовузівського управління і, як наслідок, зниження наукового рівня навчального процесу, кваліфікації викладачів, підготовки студентів до наукової та інноваційної діяльності; труднощі в розвитку матеріальної, навчально-методичної бази більшості ЗВО, слабкий зв'язок з органами місцевого самоврядування; відсутність чіткої стратегії і тактики розвитку приватного сектору вищої освіти, необхідного рівня підтримки з боку держави.

2.3 Основні етапи, особливості розвитку та управління приватною вищою освітою України (кінець XX – початок XXI ст.)

Одним з важливих завдань при дослідженні управління приватною вищою освітою України та визначенні відповідних тенденцій в умовах європейської інтеграції є виявлення етапів її розвитку для виокремлення особливостей розвитку приватних ЗВО, з'ясування їх місця та ролі у системі вищої освіти України.

Проведений науковий пошук свідчить, що на сьогодні існує декілька підходів щодо визначення хронологічних меж та обґрунтування етапів розвитку приватної вищої освіти України наприкінці XX – початку XXI століть.

З огляду на це, на наш погляд, доцільно зауважити, що дослідники розвитку приватної вищої освіти, намагаючись виділити етапи її розвитку, найбільшу увагу зосереджували на 90-х роках XX ст., адже саме у цей період було закладено основи системних змін у вищій школі України, спостерігався інтенсивний розвиток приватних ЗВО, їх відокремлених структурних підрозділів. Якщо в перші роки незалежності працівники вищої школи змушені були керуватися документами вже неіснуючих загальносоюзних освітніх установ, то протягом 1995–2005 рр. МОН України здійснило великомасштабну роботу щодо створення нової нормативно-правової бази національної вищої школи, складеної з врахуванням кращого світового освітянського досвіду.

Проведений науковий пошук дозволяє стверджувати, що дослідниками в основу періодизації розвитку приватної вищої освіти України (кінець XX – початок XXI ст.), було покладено міру включення приватних ЗВО в освітній простір країни, рівень їх інституціоналізації, державного контролю над їх освітньою діяльністю.

Одну з перших спроб обґрунтувати періоди розвитку і становлення приватної вищої школи України наприкінці XX ст., характеризуючи її як

процес, протягом якого «нова форма освіти, по-перше, створювала себе як об'єктивна необхідність в трансформації суспільства до ринкових відносин, впливаючи й на державні форми освіти, а, по-друге, самоорганізовувалась, утверджувала на конкурентних засадах необхідний рівень кваліфікованої освіти», зробив І. Тимошенко [466, с. 80–84.] У своєму дослідженні автор виокремлює наступні чотири етапи становлення приватної вищої освіти в Україні: (1990–1992 рр.) – виникнення перших приватних закладів у формі малих підприємств та товариств з обмеженою відповідальністю на основі законів «Про підприємства в Українській РСР» [331], «Про підприємництво» [161], «Про освіту» [160], причому жодних обмежень та регламентації (ліцензування) для здійснення підприємницької діяльності у сфері освіти чинним законодавством не передбачалось; (1992 – квітень 1994 рр.) – запровадження акредитації (1992 р.) [332] та ліцензування (1993 р.) [335] ВНЗ; (квітень 1994 – квітень 1996 рр.) – конкретизація законодавчими та нормативними актами КМУ порядку створення, реорганізації й ліквідації навчально-виховних закладів, видачі суб'єктам підприємницької діяльності ліцензій на здійснення освітньої діяльності. Цей час дослідник характеризує як «складний і напружений» етап «гострої боротьби за виживання і визнання недержавної освіти як складової єдиного простору національної освіти» [466, с. 82]; (з квітня 1996 р.) – діяльність Державної акредитаційної комісії (ДАК).

Аналіз педагогічної літератури показав, що В. Огаренко [287] також спробував умовно виокремити у процесі становлення системи приватної вищої освіти наступні три етапи:

1) початок становлення (кінець 1989 – початок 1992 рр.) – необхідність проведення реєстрації приватних навчальних закладів для здійснення освітньої діяльності, хаотичність виникнення та розвитку приватних навчальних закладів, відсутність державного контролю за їх діяльністю;

2) перехід до державного регулювання (червень 1992 р. – квітень 1994 р.) – створення Міжгалузевої республіканської акредитаційної комісії,

запровадження механізмів ліцензування діяльності ВНЗ, об'єднання і створення власної громадської організації, здатної відстоювати інтереси її членів – заснування Всеукраїнської асоціації приватних вищих навчальних закладів (вересень 1993 р.);

3) посилення регулюючого впливу держави (квітень 1994 р. – 1996 р.) функціонування приватних навчальних закладів між «законом та відомчою доцільністю», примусове припинення діяльності неліцензованих ЗВО [287, с. 42–82].

Займаючись дослідженням історії розвитку недержавного сектору вищої освіти (1991 – 1999 рр.) О. Сидоренко [430] виділяє дещо інші чотири періоди функціонування приватної вищої освіти в контексті розвитку ринкових відносин: а) 1991 – початок 1992 р. – поява перших приватних ЗВО; б) 1992–1994 рр. – бурхливе зростання і стрімке збільшення чисельності приватних ВНЗ; в) 1995–1996 рр. – переломний момент у життєдіяльності приватної вищої школи: початок акредитації, деяке скорочення числа ВНЗ, завершення своєрідного кількісного етапу; г) 1996–1999 рр. – остаточне утвердження приватними ВНЗ свого права на існування; державне визнання; видача перших дипломів про вищу освіту державного зразка [430]. Окрім того, О. Сидоренко підкреслює, що в історичному контексті тенденції та риси розвитку приватного сектору освіти наприкінці ХХ століття мали визначальне значення для розуміння феномена приватної вищої школи як соціального інституту [430].

Зазначимо, що Б. Корольов переконливо стверджує, що перші три етапи мало чим відрізняються один від одного, «оскільки весь цей час на державному рівні тривав пошук найефективніших норм функціонування приватного сектора освіти», «формувався найбільш раціональна і прийнятна для сучасних умов система акредитації та ліцензування ВНЗ» [208, с. 9].

Зазначену періодизацію використано і розширено у роботі В. Гуляницького [105, с. 110–134], де автор виокремлює додатковий п'ятий

етапу розвитку приватної вищої освіти (1998–2007 рр.), який характеризує як період сталого розвитку приватної вищої школи, набуття авторитету та зосередження уваги на поліпшенні якості навчального процесу, його матеріально-технічного забезпечення.

Заслужують на увагу також результати дослідження докторської дисертації І. Добрянського. Автором визначено та обґрунтовано п'ять етапів становлення та розвитку приватної вищої школи України – від теоретичного моделювання авторських шкіл, вивчення вітчизняного та закордонного досвіду функціонування недержавної вищої школи (друга половина 80-х рр. ХХ ст.) до завершення кількісного росту приватних ВНЗ, зародження перших наукових шкіл, започаткування аспірантури та докторантури, появи перших професійних друкованих видань (початок ХХІ ст.) [125].

Досліджуючи питання становлення і головних тенденцій розвитку приватних ВНЗ в Україні та за кордоном (кінець ХХ – початок ХХІ ст.), О. Куклін також виокремлює щонайменше п'ять етапів: I етап – 1980-ті – 1991 роки (зародження); II етап – перша пол. 1990-х років (інтенсивне створення); III – середина 1990-х – початок 2000-х років (суспільне та державне визнання); IV – 2007–2011 роки (оптимізація мережі); V – завершення вступної кампанії 2011 року (переформатування, зникнення частини приватних ВНЗ, запровадження нових типів освітніх послуг) [222; с. 413–415].

Узагальнюючи вищезазначені погляди дослідників та підтримуючи їх позиції, на нашу думку, в основу періодизації розвитку приватної вищої освіти України (кін. ХХ – поч. ХХІ ст.) доцільно закласти критерій рівня державного регулювання освітньої діяльності приватних ЗВО, створення та удосконалення нормативно-правової бази вищої школи в сучасній Україні.

Таким чином, особливості розвитку та управління приватною вищою освітою України (кін. ХХ – поч. ХХІ ст.) можливо охарактеризувати відповідно до виокремлених чотирьох етапів розвитку:

I. Етап зародження та становлення приватної вищої школи (1991–1995 рр.).

– Нижня хронологічна межа зазначеного етапу обґрунтовується прийняттям ряду нормативних законодавчих актів, які сформували правову основу для створення приватних ЗВО:

– Закону УРСР «Про власність» від 7 січня 1991 р. № 697-ХІІ, ст. 2 якого закріплювала форми власності та їх рівноправність;

– Закону УРСР «Про підприємництво» від 7 лютого 1991 р. № 698-ХІІ [161], ст. 1 та ст. 2 якого закріплювали поняття підприємництва та свободу його здійснення, в тому числі по наданні освітніх послуг з метою одержання прибутку;

– Закону УРСР «Про підприємства в Українській РСР» [331], ст. 1. та ст. 2 якого закріплювали поняття, види та основні цілі підприємств як суб'єктів господарювання, що могли здійснювати науково-дослідницьку і комерційну діяльність, а отже, надавати освітні послуги;

– Закону УРСР «Про освіту» [160].

Варто зазначити, що із прийняттям Закону УРСР «Про освіту» [160] було закладено основу «регулювання суспільних відносин у галузі навчання, виховання, професійної, наукової, загальнокультурної підготовки громадян України» (ст. 2). Окрім того, Законом було зафіксовано рівноправне функціонування державних, муніципальних і недержавних за формою власності ЗВО (ст. 13); умови створення навчально-виховних закладів «державними, кооперативними, громадськими організаціями, підприємствами, установами, приватними особами відповідно до соціально-економічних, національних, культурно-освітніх потреб у них» (ст. 16) Слід зазначити, що у Законі не було означено жодних критеріїв щодо матеріально-технічної та науково-методичної бази, педагогічних кадрів, але наголошувалась необхідність забезпечення якості освіти відповідно до державних вимог. У п. 3 ст. 16 Закону також вказувалось, що порядок створення ЗВО встановлювався

Кабінетом Міністрів УРСР. Несвоєчасне розроблення порядку призвело до масового безконтрольного створення приватних ЗВО [160].

На підставі вище зазначених нормативно-правових актів почали створюватись перші приватні ЗВО, зосереджуючись переважно в м. Києві, Східній та Південній Україні. Однак, перші приватні навчальні заклади створювались ще у 1989 р. без проходження процедур ліцензування та акредитації. Так, ПВНЗ «Міжнародний інститут менеджменту (МІМ-Київ)» [257] був заснований 1989 року за ініціативи знаного науковця та громадського діяча, доктора Богдана Дмитровича Гаврилишина. Це було перше спільне українсько-швейцарське підприємство у тоді ще радянській Україні, яке заснували Міжнародний інститут менеджменту у Женеві (пізніше IMD, Швейцарія), один з кращих навчальних закладів Європи у сфері бізнес-освіти, та Інститут економіки Академії наук УРСР, директором якого на той час був видатний вчений І. Лукінов.

Законодавче унормування процедури відкриття приватних навчальних закладів та необхідність отримання спеціальних дозволів (ліцензій) для здійснення освітньої діяльності відбулося шляхом затвердження Постанови КМУ «Про порядок створення, реорганізацію і ліквідацію навчально-виховних закладів» від 5 квітня 1994 р. № 228 [336], Постанови КМУ «Про положення про порядок видачі суб'єктам підприємницької діяльності спеціальних дозволів (ліцензій) на здійснення окремих видів діяльності» від 17 травня 1994 р. № 316 [338], доповнення ст. 4 Закону «Про підприємництво» [161]. При цьому у п. 3 Порядку зазначалось, що навчальні заклади, які були створені до прийняття Постанови мали можливість здійснювати освітню діяльність без отримання ліцензії до 01 липня 1995 р. Навчальні заклади, які вже отримали ліцензії на здійснення діяльності, включались до Державного реєстру навчально-виховних закладів України.

Систему оцінювання освітньої діяльності ЗВО було започатковано Постановою КМУ «Про акредитацію вищих навчальних закладів» від

01 червня 1992 р. № 303 [256], згідно з якою акредитація визначалась як офіційне визнання права закладів здійснювати свою діяльність на рівні державних вимог і стандартів освіти. При цьому акредитація приватного ЗВО визначала його спроможність здійснювати підготовку кадрів на рівні вимог, що встановлювались для державних ЗВО, і надавала право на видачу диплому про вищу освіту встановленого зразка.

Відповідно до положень цього нормативно-правового акту було встановлено основні принципи та критерії, порядок проведення акредитації, запроваджувалась Міжгалузева республіканська акредитаційна комісія (МАК), затверджено рівні акредитації, та закріплено рівень автономії навчального закладу в певній господарській діяльності.

Процес формування національної системи акредитації було завершено прийняттям наказу Міністерства освіти України від 20 жовтня 1992 р., яким затверджувалось Положення та склад МАК під головуванням Міністра освіти України. Акредитація передбачала ліцензування, атестацію та сертифікацію. Ліцензування мали проходити всі державні ЗВО, інші – за бажанням. Наказом регламентувались вимоги до проходження акредитації: опитування випускників, експертизу дипломних і курсових робіт, результати діяльності викладацького складу, науково-дослідну роботу, стан матеріально-технічної бази тощо [504]. На підставі висновків експертної групи МАК разом з відповідними міністерствами та відомствами приймала певне рішення й подавала його на розгляд Міністерства освіти України.

Для проведення самоаналізу ЗВО була розроблена громіздка система показників, яка вміщувала близько 150 позицій і 6 розділів. Слід зазначити, низка показників були непридатними для аналізу невеликих приватних ЗВО, що викликало справжній супротив і критику їх керівників [493, с. 10].

Контроль над діяльністю ЗВО здійснювала також Державна інспекція закладів освіти при Міністерстві освіти України, створена наказом Міністерства «Про затвердження Положення про Державну інспекцію закладів

освіти при Міністерстві освіти України» від 10 лютого 1993 р. № 0006–93 на підставі постанови КМУ від 17 вересня 1992 р. № 539 [67]. Державна інспекція у відповідності з покладеними на неї завданнями систематично організовувала та здійснювала інспектування ЗВО (переважно приватних) з питань добору керівних, науково-педагогічних і педагогічних кадрів, підвищення їх кваліфікації, стану і розвитку матеріально-технічної бази, соціальної інфраструктури, навчально-виховної, методичної та наукової роботи, формування контингенту студентів, якості підготовки спеціалістів, відповідність державним стандартам та вимогам.

Зауважимо, що Міністерство освіти України у розробці нормативно-правових актів щодо питання акредитації освітньої діяльності навчальних закладів взяло за зразок американську систему акредитації, яка характеризувалася наявністю незалежної експертизи, громадського контролю і була невідконтрольною державним органам. Звичайно, головною метою запровадження процедури акредитації було поліпшення та підвищення якості підготовки спеціалістів. Однак, в умовах економічної кризи, обмежених можливостей для фінансування вищої школи, інтенсивного збільшення кількості приватних ЗВО вимоги акредитації ставали дещо формальними й неадекватними реальним процесам, а подекуди мали суперечливі наслідки.

Державні органи управління освітою далеко не одразу почали приділяти належну увагу приватним ЗВО. Засновники приватних ЗВО неодноразово визначали суперечливість перших років своєї роботи і трактували їх як «період зневіри і надії, злетів і відчаю, титанічної праці і непорозумінь» [16]. Відсутність жодних преференцій від держави, необхідність розвиватись майже з нуля, підвищений податковий тягар (більше ніж у 1,5 рази вищий у приватних ЗВО, ніж у державних [33, с. 23]), відсутність власної матеріально-технічної бази, постійного складу науково-педагогічних працівників ставили приватну вищу школу в неоднакові умови поряд з державною.

Опинившись у складних політико-економічних умовах, засновники, керівники приватних ЗВО та громадськість виявили прагнення до їх об'єднання у всеукраїнську професійну організацію для захисту своїх прав. Міністерство освіти України підтримало цю ініціативу для спрощення взаємодії з приватним сектором при проведенні державної освітньої політики, видавши наказ «Про проведення першої Всеукраїнської конференції вищих навчальних закладів, заснованих на недержавних формах власності» від 17 червня 1993 р. № 205, яка відбулася 6–10 вересня 1993 року на базі Одеського інституту підприємництва та права. За результатами конференції було прийнято рішення заснувати Всеукраїнську асоціацію приватних вищих навчальних закладів та підписано договір з 23 ЗВО.

Головою Асоціації було обрано ректора Одеського інституту підприємництва та права В. Медведєва, а з червня 1995 р. – ректора Українсько-фінського інституту менеджменту та бізнесу (зараз – Європейський університет) І. Тимошенка. 27 жовтня 1993 р. колегія Міністерства освіти України прийняла рішення «Про приватні вищі навчальні заклади в національній системі України» (Протокол № 17/4), в якому висловлювалась підтримка Асоціації та затверджувалися заходи щодо розвитку приватної вищої освіти [16]).

У зв'язку зі зміною законодавчої бази приватних ЗВО та з розширенням поля їх діяльності в березні 1998 року Асоціація була перереєстрована в Асоціацію навчальних закладів України недержавної форми власності [17], засновниками якої стали провідні приватні ЗВО України.

Асоціація створювалася з метою об'єднання зусиль освітян і науковців у пошуках інноваційних форм освіти, захисту прав ЗВО приватної форми власності, представлення їх інтересів у державних органах, «створення позитивного суспільного іміджу» [17]. Асоціація розробляла пропозиції щодо внесення змін та доповнень до правових актів, здійснювала моніторинг змін до

освітнього законодавства, аналізуючи можливі наслідки регуляторного впливу кожного нормативно-правового акту.

Таким чином, перший етап становлення приватної вищої школи характеризується наступними особливостями розвитку та управління: масовістю та безконтрольністю виникнення; невідповідністю державним вимогам низки новостворених приватних ЗВО; запровадженням державної регламентації процесу функціонування приватної вищої школи; боротьбою за конкурентоспроможність на ринку освітніх послуг і впровадження інноваційних форм провідними приватними ЗВО.

II. Етап інституалізації приватної вищої школи (1995–2002 рр.)

Крайня хронологічна межа обґрунтовується прийняттям Указу Президента України «Про заходи щодо вдосконалення діяльності органів освіти» від 10 жовтня 1995 р. та постановою КМУ «Про ліцензування, атестацію та акредитацію закладів освіти» від 12 лютого 1996 р. № 200 [258], створення Державної акредитаційної комісії (ДАК) замість Міжгалузевої республіканської акредитаційної комісії, затвердження Положення про ДАК та її склад, Положення про ліцензування закладів освіти, Положення про акредитацію вищих закладів освіти.

Слід зауважити, що ці документи надалі зазнавали численних змін, які запроваджувалися десятками урядових рішень та міністерських наказів, що гальмувало на певний час процеси ліцензування і акредитації та викликало серйозну напругу серед працівників приватної вищої школи [220, с. 89–92, 99].

На приватну вищу школу був посилений тиск з боку державних контрольних органів. За результатами перевірок представниками головного управління акредитації та Державної інспекції Міністерства освіти України, профільної комісії Верховної Ради, обласних державних адміністрацій було встановлено перевищення ліцензованих обсягів прийому, підготовку за неліцензованими спеціальностями, наявність навчальних планів і програм, які не відповідали вимогам Міністерства освіти України, слабка навчально-

матеріальна база та недоліки в комплектуванні професорсько-викладацького складу [220, с. 101]. Особливо жорсткими виявилися норми акредитації щодо наявності власної матеріально-технічної бази та постійного викладацького складу, що не дозволило багатьом невеликим приватним навчальним закладам продовжити існування.

Резюмуючи результати розвитку нормативно-правової бази регулювання діяльності приватної вищої школи, на нашу думку, слід виокремити наступні особливості розвитку приватних ЗВО другого етапу: стабілізація діяльності приватної вищої школи, основними ознаками якої стало удосконалення нормативно-правового регулювання освітньої діяльності, націлене на впорядкування господарсько-правових відносин її діяльності, підвищення якості освітніх послуг; нормалізація відносин з державною вищою школою, початок співпраці з державними ЗВО.

III. Етап вдосконалення діяльності приватної вищої школи, що пов'язано з унормуванням законодавчої бази у сфері вищої освіти (2002–2014 рр.)

Хронологічні межі зазначеного періоду обґрунтовуються прийняттям ключового нормативно-правового акту у сфері вищої освіти – Закону України «Про вищу освіту» від 17 січня 2002 р. № 2984-III [156]. Зазначеним законом було регламентовано зміст структури вищої освіти та документи, які посвідчували отримання вищої освіти; встановлено порядок управління в системі вищої освіти шляхом закріплення повноважень спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у галузі освіти і науки (Міністерства освіти і науки України); повноважень Вищої атестаційної комісії України, повноваження власника (власників) ЗВО; визначено правовий статус ЗВО, порядок ліцензування та акредитації освітньої діяльності ЗВО; правовий статус структурних підрозділів; закріплено порядок управління ЗВО, правовий статус органів управління; регламентовано порядок організації та статус учасників освітнього процесу.

На виконання Закону України «Про вищу освіту» [156] було прийнято ряд нормативно-правових актів щодо ліцензування освітніх послуг, ліцензійних умов надання освітніх послуг у сфері вищої освіти, регламентації діяльності Державної акредитаційної комісії.

Підсумовуючи зазначений третій етап розвитку приватної вищої школи, можна виокремити наступні особливості її розвитку: пошук нових форм методів в організації навчально-виховного процесу в приватних ЗВО; інституціоналізація науково-дослідної роботи; початок унормування мережі приватної вищої школи.

IV. Етап реформування приватної вищої освіти України в умовах європейської інтеграції (2014 р. – сьогодні).

Крайня хронологічна межа обґрунтовується прийняттям Закону України «Про вищу освіту» від 01 серпня 2015 р. № 1556-VII (вступив у силу 06 вересня 2014 р.) [155] з метою:

- наблизити вищу освіту в Україні до європейських стандартів і підвищити конкурентність ЗВО та науки;
- підвищити затребуваність здобутих знань і набутих навичок з боку роботодавців;
- створити можливості для наукових досліджень у рамках ЗВО;
- значно розширити автономію ЗВО України;
- сформулювати чіткі правила вступу до ЗВО із чітким визначенням ролі зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО).

Прийняття нової редакції Закону України «Про вищу освіту» [155] є одним із пріоритетних завдань програми діяльності уряду А. Яценюка від 27 лютого 2014 р. В ній зокрема зазначено, що уряд прагнути до «забезпечення доступу до якісної освіти як соціального ліфту – незалежно від рівня матеріального забезпечення родин» [457]. Крім того, автори програми наголошують на необхідності децентралізації управління системою освіти та забезпечення зв'язку освіти з вимогами сучасного ринку праці.

Імплементація нового закону забезпечить для приватних ЗВО розширення академічної, фінансової, організаційної та кадрової автономії; гарантування рівних прав поряд з державними та комунальними ЗВО у провадженні освітньої, наукової та інших видів діяльності; можливість надавати освітні послуги за неакредитованими програмами (видавати власні документи про вищу освіту); приймати участь у формуванні складу Національного агентства; претендувати на розподіл державного замовлення; отримати статус національного ЗВО та відповідні переваги; утворювати навчальні, навчально-наукові та навчально-науково-виробничі комплекси, наукові парки та входити до складу консорціуму, зберігаючи при цьому статус юридичної особи і фінансову самостійність; формувати структуру ЗВО відповідно до потреб освітньої діяльності, адже в п. 4, 5 ст. 33 Закону України «Про вищу освіту» 2014 р. [155] чітко регламентується вимога щодо структури факультетів та кафедр лише для державних і комунальних ЗВО.

Усе це дозволяє виокремити головні особливості розвитку приватної вищої освіти України відповідно до IV етапу: децентралізація в управлінні освітою, зокрема приватною вищою освітою; запровадження внутрішньої та зовнішньої системи забезпечення якості освіти; розширення академічної та організаційної автономії приватних ЗВО; пошук нових форм об'єднання закладів освіти з метою посилення конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг.

2.4 Приватизація освітніх послуг як одна з головних тенденцій розвитку вищої освіти

В умовах становлення ринкової економіки та інформаційного суспільства в Україні спостерігається трансформація всіх сфер соціального забезпечення життя населення, посилюється потреба в дослідженнях і конструктивному підході до наукового обґрунтування появи та функціонування приватної вищої освіти. Зміна характеру праці, економічної діяльності, технічної бази, її організаційних форм, вимог до рівня знань і

кваліфікації людини, її професійної та соціальної мобільності суттєво впливають на розширення переліку освітніх послуг, що надають ЗВО, які, за таких умов, все більше набувають ознак об'єктів господарювання. В той же час, не зважаючи на проблему працевлаштування випускників, масовість вищої освіти не супроводжується збільшенням фінансування, що не дозволяє реалізувати принцип рівного доступу до якісної освіти.

Досвід навіть розвинених країн свідчить, що в умовах кризи, масовості вищої освіти лише за рахунок державного фінансування вирішити проблему розвитку системи вищої освіти та задоволення попиту ринку праці неможливо. Тому роль приватної вищої школи, що сьогодні виступає одним з напрямів диверсифікації джерел фінансування ЗВО, зростає.

Водночас розвиток ринкових відносин в освітній сфері України супроводжується, в багатьох випадках, різким зниженням якості освіти, і це стосується ЗВО усіх форм власності. Девальвація вищої освіти як засобу отримання професійних знань необхідних для життєвого успіху характеризує зміну відношення молодого покоління до вищої освіти, що зводиться до отримання «нульового диплому» для підвищення соціального статусу, тимчасового вирішення проблеми працевлаштування або отримання відстрочування від призову до армії. При цьому приватна вища школа в окремих випадках може навіть мати переваги за рахунок більших можливостей кооперації з ринковими бізнесовими структурами, які все частіше стають засновниками таких закладів освіти і готують фахівців для задоволення власних потреб.

Глобалізаційні процеси та перехід до інформаційного суспільства обумовили необхідність широкого використання інформаційних технологій та висококваліфікованих працівників з нових спеціальностей, що призвело до розширення системи вищої освіти у 90х роках ХХ століття. Державна вища школа неспроможна була задовольнити потреби всезростаючої кількості бажаючих отримати вищу освіту, що потребувало диверсифікації джерел

фінансування та організаційних змін у системі ЗВО, що призвело до розвитку платних послуг у державних ЗВО та заснування приватних ЗВО.

Зміни, що відбуваються у суспільстві та вищій школі на початку XXI століття, вимагають сформулювати нові принципи співробітництва між освітою, наукою та бізнесом, серед яких експерти в сфері сучасної освіти називають: міжнародний характер програм освіти та наукових досліджень, широкий доступ до новітніх технологій, посилення партнерських взаємозв'язків між світом праці та вищою освітою, перехід до системи навчання впродовж усього життя, чітка диференціація завдання кожної категорії навчальних закладів перед суспільством як один з механізмів забезпечення рівного доступу громадян до вищої професійної освіти, яка б відповідала потребам ринку праці, інтересам самих громадян і можливостям кожної окремої людини успішно опанувати програми навчання [427].

Сучасними вітчизняними [428, 431, 450, 492] та іноземними дослідниками [528, 536, 537, 565, 579; 585-586, 591] проблем приватної вищої школи підкреслюється ідея процесу приватизації як однієї з головних світових тенденцій розвитку вищої освіти. Особливу увагу автори звертають на розмаїтість форм і практики застосування приватизації через історичні, культурні та інші відмінності різних країн, що призводить до неможливості однозначного судження щодо корисності чи шкідливості зазначеного процесу та вироблення чіткої державної політики щодо нього.

Приватизація може бути загальною або частковою, та передбачає повне усунення державного фінансування чи рух у напрямку від повного до часткового фінансування, як у так званої «квазіприватизації» [700]. Досвід багатьох країн Азії засвідчує загальну приватизацію [537, 571; 579; 606], в той час як у Східній Європі та Африці превалює «квазіприватизація» [530, 532, 537, 613; 700].

У світовій практиці вищої школи науковці виокремлюють наступні форми приватизації у сфері вищої освіти:

– заснування приватних навчальних закладів (*private higher institutions*). Деякі країни, наприклад, США, мають довгу історію розвитку приватного сектору. А в країнах Латинської Америки, приватний сектор з'явився пів століття тому, досягнувши найкращого розвитку в останніх десятиліттях ХХ ст. В багатьох країнах пострадянського регіону Європи, приватна освіта є досить новим феноменом. Приватний сектор включає як неприбуткові навчальні заклади (*non-profit HEI*), так і прибуткові (*for-profit HEI*) або навчальні заклади, що перебувають у приватній власності. Останні у своїй діяльності з своєю орієнтацією на ринок праці та отримання прибутку являють собою централізовані системи бізнес-управління з слабкою академічною культурою [574];

– приватизація як *спільний розподіл витрат (privatization as cost sharing)* між державним навчальним закладом і студентом шляхом запровадження стипендіальних / позикових схем [700, с. 19]. Витрати на вищу освіту можуть бути повністю або частково перенесені на споживача, який сплачує за навчання. Одночасно держава зменшує пряме фінансування закладів освіти та збільшує пряму фінансову допомогу для студента. Існує дві форми такого спільного розподілу витрат: відшкодування витрат та відкладений платіж. Перша – відшкодування витрат, що передбачає плату за навчання студентами; друга – відкладений платіж, що ґрунтується на державній підтримці шляхом надання позики чи стипендії, яку студенти повинні повернути після закінчення навчання [564];

– приватизація послуг у державних ЗВО для потреб приватного сектору (*privatization of services at public institutions*). Така форма характерна лише для США. У цій моделі державні заклади освіти (*public higher institutions*) підписують контракти з приватними закладами на надання останнім різних послуг, наприклад, купівля нерухомості, їжі, прання білизни, організація подорожей та розваг, купівля літератури у книгарнях, медичні послуги. Головними причинами для аутсорсингу (*outsourcing*) є накопичення

доходу, підвищена якість послуг, надання у користування обладнання, що пройшло державну технологічну експертизу, вирішення проблем укомплектованості академічного штату працівників та питання безпеки [579, с. 2];

– *диверсифікація джерел доходів та стабілізація прибутку (diversification of revenue sources and stabilization of income)*. Для вирішення проблем скорочення державного фінансування та необхідності дотримання технологічного розвитку, навчальні заклади у всьому світі заохочуються до пошуку нових альтернативних джерел фінансування, що можуть включати різні послуги (консалтинг, проведення наукових досліджень, підготовка науково-педагогічних кадрів), оренда приміщень та устаткування, продаж майна, операції з благодійними фондами на фондовій біржі, та виробництво товарів. Чим більше диверсифіковані прибуткові статті закладу освіти, тим стабільніше його фінансове становище [579, с. 3];

– *створення корпоративних університетів (corporatization of universities)* [702, с. 20]. Тенденція щодо створення корпоративних університетів може розглядатись як елемент підвищення ефективності управління і спостерігатися серед тих закладів освіти, що засновують в своїх межах відокремлені структурні підрозділи, які мають фінансову та операційну автономію. Як приклади можна назвати: спільні підрозділи платної форми навчання, сумісно організовані кращими навчальними закладами Росії та брендовими корпораціями з метою задоволення власних кадрових потреб; фінансові центри в багатьох університетах Африки; навчальні заклади, створені державними університетами у США та Бразилії з метою заробітку грошей на потреби університету; а також відокремлені структурні підрозділи університетів, що відповідають за дистанційну освіту;

– *приватизація освітніх послуг, що фінансується державою (publicly financed privatization)*. Яскравим прикладом державного фінансування приватного сектору вищої освіти з метою надання фінансової допомоги

студентам є ваучерні схеми, що запроваджуються в багатьох країнах, наприклад, у Бразилії, Казахстані, Нідерландах, Росії та деяких штатах США. Принцип грошей, що слідує за студентом зрівнює шанси державних і приватних вищих ЗВО у боротьбі за студентів. Державні кошти можуть також спрямовуватись на дослідницьку роботу, студентські позики та гранти у приватних закладах.

Усі ці форми приватизації мають своїх прибічників та опонентів, а вирішення деяких проблем може породити нові. Слід зауважити, що тенденції щодо приватизації в сфері вищої освіти чинить тиск на навчальні заклади, змушуючи їх проводити освітню діяльність більш ефективно, набираючи ознак бізнес-структур з орієнтацією на ринкові відносини, наймати на роботу професійних менеджерів-управлінців та відповідати постійно змінним потребам споживачів [579, с. 3]. В той же час приватизація, в окремих її проявах, може поступово руйнувати академічне середовище. Так, наприклад, вимоги фінансової ефективності змушують навчальні заклади у всьому світі переглядати формат оплати праці науково-педагогічного складу та змінювати політику працевлаштування викладачів з штатної форми на позаштатну з погодинною оплатою праці. Такі викладачі отримують меншу заробітну платню ніж штатні, до того ж позаштатний науково-педагогічний працівник менш імовірно буде приймати участь у прийнятті стратегічних рішень та управлінні навчальним закладом.

Відповідно до підходів закордонних дослідників до розуміння явища приватизації у вищій освіті (*privatization in higher education*) [536; 544; 579; 591; 601; 623; 634; 711] в Україні спостерігаються різні форми приватизації у сфері вищої освіти, серед яких виокремлюємо: власне заснування приватних ЗВО; прибуткові напрямки економічної діяльності державних ЗВО, регламентовані державою; навчання за кошти фізичних та юридичних осіб у державних навчальних закладах; студентські позики; дохід від альтернативних джерел (наприклад, господарська та підприємницька діяльність ЗВО, надання майна в

оренду, консалтингові послуги, видавнича справа, відкриття місць громадського харчування), пожертвування благодійних організацій, гранти від держави та іноземних організацій, фінансування приватними особами.

Слід зауважити, що розуміння явища приватизації у вищій освіті в закордонних публікаціях відрізняється від вітчизняного законодавчого контексту, де поняття «приватизація» трактується як «платне відчуження майна, що перебуває у державній власності... на користь фізичних та юридичних осіб» [158]. Окрім того, закордонними дослідниками підкреслюються, що відкриття державними ЗВО регіональних відокремлених структурних підрозділів (філіалів), започаткування платної форми навчання та надання додаткових платних послуг у державних ЗВО розмиває кордони між приватним та державним секторами вищої освіти та поглиблює приватно-державне партнерство у наданні освітніх послуг [544; 579; 591; 601].

Висновки до другого розділу

1. Приватна вища освіта досліджується в контексті чотирьох рівнів методології: філософської (фундаментальної), загальнонаукової, конкретно-наукової та дисциплінарної. Поєднання відповідних принципів (розвитку, діалектичної єдності теорії і практики, об'єктивності, всебічності, єдності історичного і логічного, наступності, міждисциплінарності, термінологічності, детермінізму) та підходів (гуманістичного, комплексного, системного, системно-діяльнісного, історичного, соціокультурного, аксіологічного, акмеологічного) до дослідження приватної вищої школи на сучасному етапі соціально-економічного розвитку країни є важливим при наданні практичних рекомендацій щодо управління розвитком сучасних приватних навчальних закладах, а також їх організації в цілому. Використання комплексу загальних та конкретних методів забезпечило всебічний аналіз досліджуваної проблеми.

2. З метою забезпечення системності проведення педагогічного дослідження та встановлення алгоритму дій розроблено загальну методику дослідження в єдності чотирьох головних етапів:

Перший етап (2011–2012 рр.) – *аналітико-ознайомлювальний*, який передбачав аналіз теоретико-педагогічних джерел, нормативно-правової бази системи вищої освіти; збирання матеріалу, його систематизацію і класифікацію; вивчення та відбір документальної інформації; складання списку використаних джерел; визначення завдання, об'єкта, предмета і завдань дослідження; підготовку статей, тез доповідей і виступів на наукових конференціях.

Другий етап (2012–2013 рр.) – *діагностично-пошуковий*, в рамках якого розроблялася методологія дослідження. На основі зібраного на попередньому етапі матеріалу вибрано напрями дослідження; виокремлено та сформульовано суперечності; визначено провідну гіпотезу дослідження; конкретизовано завдання та методики дослідження; написано вступ до дисертації.

Третій етап (2013–2014 рр.) – *концептуально-узагальнюючий* включав: обґрунтування принципів управління приватною вищою освітою України – перший розділ дисертації; обґрунтування загальної методики дисертаційного дослідження – другий розділ дисертації; розкриття соціально-економічних та організаційно-педагогічних передумов, основних етапів розвитку та особливостей управління приватної вищої освіти України (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) – другий розділ дисертації; виявлення спільних та відмінних рис у досвіді вітчизняної та іноземної практики діяльності та управління приватною вищою освітою України; визначення тенденцій розвитку приватної вищої освіти України та їх відповідність європейським традиціям; обґрунтування тенденцій в управлінні приватною вищою освітою України в умовах європейської інтеграції та розроблення рекомендацій – третій розділ дисертації.

Четвертий етап (2014–2015 рр.) – контрольньо-впроваджувальний. На цьому етапі проаналізовано, систематизовано і узагальнено отримані результати, що апробувалися на вітчизняних, міжнародних науково-практичних конференціях та в публікаціях у фахових виданнях за матеріалами дослідження, збірниках матеріалів конференцій та у зарубіжних виданнях.

3. На основі аналізу загальноосвітових та вітчизняних тенденцій розвитку освіти кінця ХХ століття визначено та систематизовано організаційно-педагогічні та соціально-економічні передумови становлення приватної вищої школи.

До *організаційно-педагогічних передумов* розвитку приватної вищої освіти в Україні віднесено: необхідність наукової підтримки по розробці концепції нової педагогічної парадигми; формування нових цілей вищої школи; посилення ролі безперервної освіти; посилення інтеграції усіх рівнів вищої освіти; перебудова структури вищої освіти в напрямку об'єднання можливостей окремих ЗВО; вдосконалення структури та змісту професійної освіти; диверсифікація і регіоналізація форм та способів отримання освіти; потреба самореалізації певної частини науково-педагогічного складу державної вищої школи.

До *соціально-економічних передумов* розвитку приватної вищої освіти в Україні віднесено: перехід до постіндустріального, інформаційного суспільства; прискорення темпів розвитку суспільства; швидка зміна кон'юнктури ринку праці; надмірне скорочення державою обсягів фінансування освіти; ліквідація державного регулювання ринку праці та розподілу випускників; посилення автономії ЗВО та тенденцій до прагматичної активізації у своїй діяльності ринкових підходів.

4. На основі аналізу історичних, соціально-економічних, організаційно-педагогічних змін, що позначилися на системі вищої освіти та узагальнення підходів до періодизації розвитку приватної вищої освіти України (кінець ХХ –

початок ХХІ ст.) виокремлено особливості розвитку та управління приватною вищою освітою України відповідно до 4 етапів:

– *I етап (1991–1995) – зародження та становлення приватної вищої школи;* створення перших приватних ЗВО, які зосереджуються переважно в м. Києві, Східній та Південній Україні; законодавче унормування процедури відкриття приватних навчальних закладів та необхідність отримання спеціальних дозволів (ліцензій) для здійснення освітньої діяльності; започаткування системи оцінювання освітньої діяльності ЗВО через процедуру акредитації; створення Державної інспекції закладів освіти при Міністерстві освіти України; заснування Всеукраїнської асоціації приватних вищих навчальних закладів.

– *II етап (1995–2002 рр.) – інституалізації приватної вищої освіти;* створення Державної акредитаційної комісії; нерівність умов функціонування державних, комунальних, з одного боку, та, з іншого боку, приватних закладів.

– *III етап (2002–2014 рр.) – вдосконалення діяльності приватної вищої школи,* що пов'язано з унормуванням законодавчої бази у сфері вищої освіти; встановлення порядку управління в системі вищої освіти шляхом закріплення повноважень спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у галузі освіти і науки (МОН України); повноважень Вищої атестаційної комісії України, повноваження власника (власників) ЗВО; визначення правового статусу ЗВО та структурних підрозділів, порядок ліцензування та акредитації освітньої діяльності ЗВО; закріплено порядок управління ЗВО, правовий статус органів управління; регламентація порядку організації та статусу учасників освітнього процесу.

– *IV етап (від 1 липня 2014 р.) – реформування приватної вищої школи України відповідно до умов євроінтеграції.* Прийняття ключового документу Закону України «Про вищу освіту» (2014) з метою наближення вищої освіти в Україні до європейських стандартів і підвищення конкурентності ЗВО та науки, підвищення затребуваності здобутих знань і набутих навичок з боку

роботодавців, створення можливостей для наукових досліджень у рамках ЗВО; розширення автономії; формування єдиних правил вступу до ЗВО з чітким визначенням ролі зовнішнього незалежного оцінювання.

5. Встановлено, що процес приватизації освітніх послуг є однією з головних світових тенденцій розвитку вищої освіти. Проаналізовано рівні (загальний, частковий) та основні форми приватизації (заснування приватних навчальних закладів (*private higher institutions*), спільний розподіл витрат між державним навчальним закладом і студентом шляхом запровадження стипендіальних / позикових схем; приватизація послуг у державних навчальних закладах, диверсифікація джерел доходів та стабілізація прибутку, створення корпоративних університетів; приватизація освітніх послуг, що фінансується державою (ваучерні схеми) у міжнародній практиці.

З'ясовано, що розуміння явища приватизації у вищій освіті (*privatization in higher education*) в закордонних публікаціях відрізняється від вітчизняного законодавчого контексту. Відповідно до закордонних підходів в Україні спостерігаються такі форми приватизації у сфері вищої освіти: власне діяльність приватних ЗВО; прибуткові напрямки економічної діяльності державних навчальних закладів, регламентовані державою; навчання за кошти фізичних та юридичних осіб у державних навчальних закладах; студентські позики; дохід від альтернативних джерел (наприклад, господарська та підприємницька діяльність навчальних закладів, надання майна в оренду, консалтингові послуги, видавнича справа, відкриття місць громадського харчування), пожертвування благодійних організацій, гранти від держави та іноземних організацій, фінансування приватними особами. Такі прояви приватизації освітніх послуг розмивають кордони між приватним та державним секторами вищої освіти та поглиблюють приватно-державне партнерство у наданні освітніх послуг.

Основні результати розділу відображені у таких публікаціях автора [398; 399; 404; 406].

РОЗДІЛ 3
УПРАВЛІННЯ ПРИВАТНОЮ ВИЩОЮ ОСВІТОЮ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ: ТЕНДЕНЦІЇ
ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

3.1 Тенденції в управлінні приватною вищою освітою України та їх відповідність європейським вимірам

Розвиток національної спільноти великою мірою детермінований станом освіти та науки. Завдяки освітньому процесу й науковим здобуткам формується інтелектуальний потенціал нації, зростає економічний прогрес, посилюються обороноздатність і конкурентоспроможність держави. Наука, а особливо освіта, не лише здійснює вплив на соціум, а й виконує його запити. На сьогодні одним із пріоритетів для держави є проведення системних і якісних реформ у цій галузі з тим, щоб посісти гідне місце у світовій спільноті.

Зокрема, важливим є питання інтеграції нашої країни до загальноєвропейського простору вищої освіти. У процесі реалізації зазначеного наміру потрібно модернізувати українську модель освіти з урахуванням загальносвітових і європейських тенденцій розвитку, власного історичного досвіду та водночас внутрішньої ситуації в країні.

Сьогодні в Україні ще залишається забагато специфічних проблем у розвитку приватної вищої освіти, у гармонізації її відносин з вітчизняним державним сектором вищої освіти, європейською освітою, у підвищенні рівня якості та доступності освіти. Саме тому, поряд із розширенням автономії ЗВО, наданням їм значної самостійності у виборі сучасних апробованих форм і методів навчання, у фінансово-господарській діяльності, у здійсненні управління поточною і стратегічною діяльністю, вищу освіту, зокрема приватну, як свідчить світова практика, недоцільно залишати без впливу з

боку держави. Особливого значення набуває роль державного управління у зв'язку з просуванням української вищої освіти до європейських стандартів щодо надання освітніх послуг та реального упровадження в освітні практики принципів і норм, закріплених у Болонській декларації і інших документах, які стосуються створення Європи знань.

Співпраця країн Європи в галузі вищої освіти формується на засадах полікультурності й національної самобутності. Зокрема, у Лісабонській конвенції 1999 р. зазначено про наявність і цінність різноманітних освітніх систем у європейському освітньому просторі. Тому співініціатори його трансформації, сповідуючи ідею «більш тісних зв'язків між вищою освітою і дослідницькими системами в кожній із країн – учасниць інтеграції», водночас проголосили гасло збереження європейського національного розмаїття культур та систем. Усе це гарантує можливість збереження за українською освітньою системою на сьогодні вкрай необхідних її засобів і компонентів, які зумовлені всім попереднім суспільно-політичним та духовним розвитком українців.

Слід зазначити, що у процесі адаптації до умов Болонської декларації кожна країна, у тому числі й Україна, діє виходячи із глибоко виваженої трактовки її основних положень і співвідношення цих положень з національними особливостями. Безперечним є те, що система освіти кожної країни є унікальним явищем, яке глибоко пов'язане з духовними та матеріальними аспектами минулого й сучасного. З огляду на це, у кожній країні освіта та її організація мають свої особливості.

Ставка на людський капітал, який би забезпечив інноваційний розвиток держави шляхом зацікавленої взаємодії вищої освіти, науки, бізнесу і влади, є визначальною. Прийнятий Закон України «Про вищу освіту» (2014) [155] – став знаковою подією і для розвитку приватної вищої освіти, адже формує нові виклики перед ЗВО країни. Це – реформа самого університету, який в сучасних умовах мусить володіти інструментами фінансової, академічної й

організаційної автономії задля своєї конкурентоспроможності як на вітчизняному, так і на міжнародному рівнях.

Наступним важливим аспектом європейської інтеграції України стало підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами [473], що відкриває надзвичайно широкі можливості для держави і з позицій створення новітнього виробництва, формування інноваційного середовища, і щодо розвитку суспільства, підвищення нашого добробуту. Це приведе до інтеграції українського науково-освітнього простору в єдиний європейський простір і виникнення глобального конкурентного середовища для університетів. Безумовно перед приватною вищою освітою постало багато проблем, пов'язаних зі створенням відповідного законодавчого поля для ефективної імплементації Закону «Про вищу освіту» (2014) [155]. Для того, щоб він запрацював на повну силу, необхідні політична воля, суспільний запит на якісну освіту, ресурси. Але потрібні активні дії університетів, насамперед приватної форми власності, яким необхідно глибше усвідомити, що лише висока академічна культура управлінського та науково-педагогічного складу забезпечить гідну якість освіти.

Стратегічними завданнями управління розвитком приватної вищої освіти в Україні є трансформація кількісних показників освітніх послуг у якісні, які мають базуватися на таких засадах [448]:

- по-перше, це національна ідея вищої освіти, зміст якої полягає у збереженні й примноженні національних освітніх традицій;

- по-друге, розвиток вищої освіти повинен підпорядковуватись законам ринкової економіки, тобто закону розподілу праці, закону змінності праці та закону конкуренції, оскільки економічна сфера є винятково важливою у формуванні логіки суспільного розвитку. Значна частина проблем, що накопичилася у системі вищої освіти, пов'язані насамперед з розбалансованістю комплексу таких чинників суспільних перетворень:

соціальних, політичних, духовного життя, суспільної відомості, культури та морально-психологічних цінностей;

– по-третє, розвиток приватної вищої освіти України слід розглядати у контексті тенденцій розвитку світових освітніх систем, у т. ч. європейських. Зокрема, привести законодавчу і нормативно-правову базу вищої освіти України до світових вимог, відповідно структурувати систему вищої освіти та її складові, упорядкувати перелік спеціальностей, переглянути зміст вищої освіти; забезпечити інформатизацію навчального процесу та доступ до міжнародних інформаційних систем. Приватній вищій школі необхідно орієнтуватись не лише на ринкові спеціальності, але й наповнити зміст освіти новітніми матеріалами, запровадити сучасні технології навчання з високим рівнем інформатизації навчального процесу, вийти на творчі, ділові зв'язки з замовниками фахівця [294].

Подальший розвиток приватної вищої освіти можливий за умов підвищення якості освіти на основі інтеграції до світового освітньо-наукового простору, демократизації усіх сфер діяльності, виконання наукових досліджень на замовлення бізнесу, посиленої співпраці з роботодавцями.

Для визначення головних тенденцій в управлінні приватною вищою освітою України в умовах європейської інтеграції вважаємо необхідним встановлення головних тенденцій у розвитку приватної вищої освіти України та їх співвимірності процесам, що відбуваються у сфері освіти в країнах ЕНЕА. Порівняльний аналіз тенденцій розвитку приватної вищої освіти в країнах ЕНЕА та України представлено у табл. Б.1 (Додаток Б).

Аналіз тенденцій розвитку приватної вищої освіти України дозволили виділити ряд тенденцій, які не відповідають європейському і глобальному контексту зростання ролі, частки, ресурсів приватної вищої освіти (в країнах OECD і ЄС, що є членами OECD). До таких тенденцій увійшли: уповільнення росту приватної вищої освіти, що обумовлено демографічною кризою, закриттям або злиттям приватних закладів вищої освіти внаслідок зменшення

попиту; слабою участю інститутів громадянського суспільства у справах вищої освіти, несформованістю правових, організаційних, фінансових й інших умов і культури для такої участі.

Тема зростання приватної вищої освіти є домінуючою у західних публікаціях початку ХХІ ст. [537; 579; 586; 591; 601; 603; 614; 654]. Експансія приватної вищої освіти триває майже безперервно, але, незважаючи на очевидне зростання, факт поточного спаду цього процесу також очевидний. Деякий спад, уповільнення росту приватної вищої освіти відбувається незважаючи на зростання його абсолютних показників [613]. Дана тенденція особливо характерна для останнього десятиліття. Причини гальмування розвитку приватної вищої освіти можливо обґрунтувати до двох категорій: соціальні та політичні чи пов'язані зі зміною політики суспільства. Розглянемо кожену причину окремо.

Зменшення росту показника чисельності студентів у системі приватної вищої освіти в значній мірі обумовлено демографічною кризою. Зрозуміло, даний фактор діє тільки в розвинених країнах, хоча іноді і країни, що розвиваються стикаються з даними проблемами.

Зміна показника чисельності студентів ЗВО України III–IV рівнів акредитації у період з 1995–1996 н.р. по 2013–2014 н.р. відображено на рис. 1.

Для визначення тенденцій у зміні попиту населення на вищу освіту, що здобувається у ЗВО за рахунок усіх джерел фінансування, включаючи приватні ЗВО, є використання показнику «охоплення населення країни вищою освітою» (цей індикатор вказує на співвідношення (у %) чисельності студентів, які навчалися, навчаються та будуть навчатись у ЗВО за рахунок певних джерел фінансування до чисельності постійного населення країни у віковій групі 15–24 роки. Цей показник відображає тренди щодо зменшення чи збільшення охоплення населення, що отримує вищу освіту у ЗВО за різними джерелами фінансування.

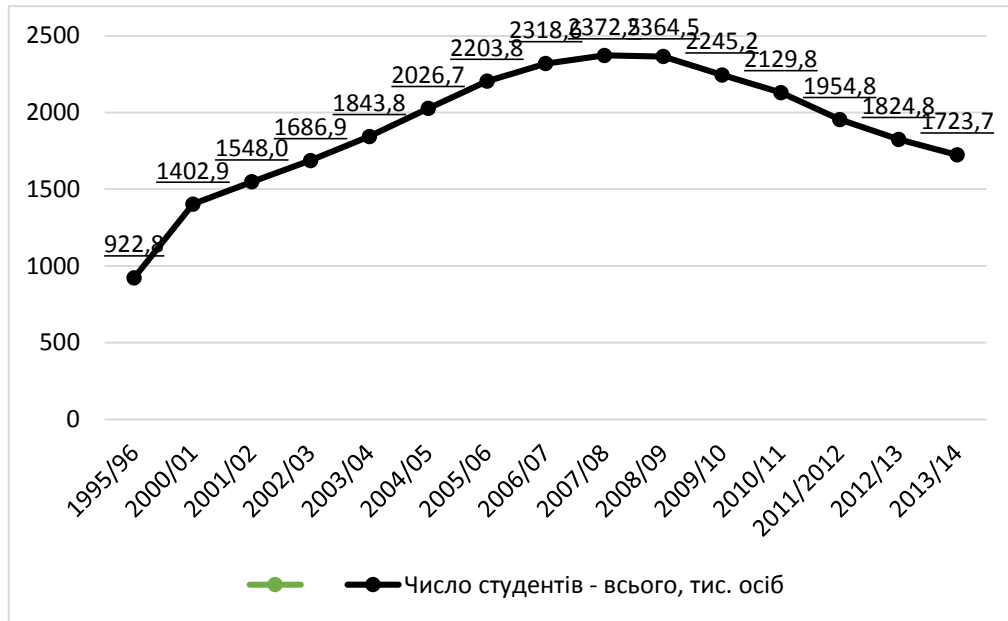

Рис. 1 Число студентів у закладах вищої освіти України III–IV рівнів акредитації у період з 1995–1996 н.р. по 2013–2014 н.р.

Джерело: складено на основі [300–306].

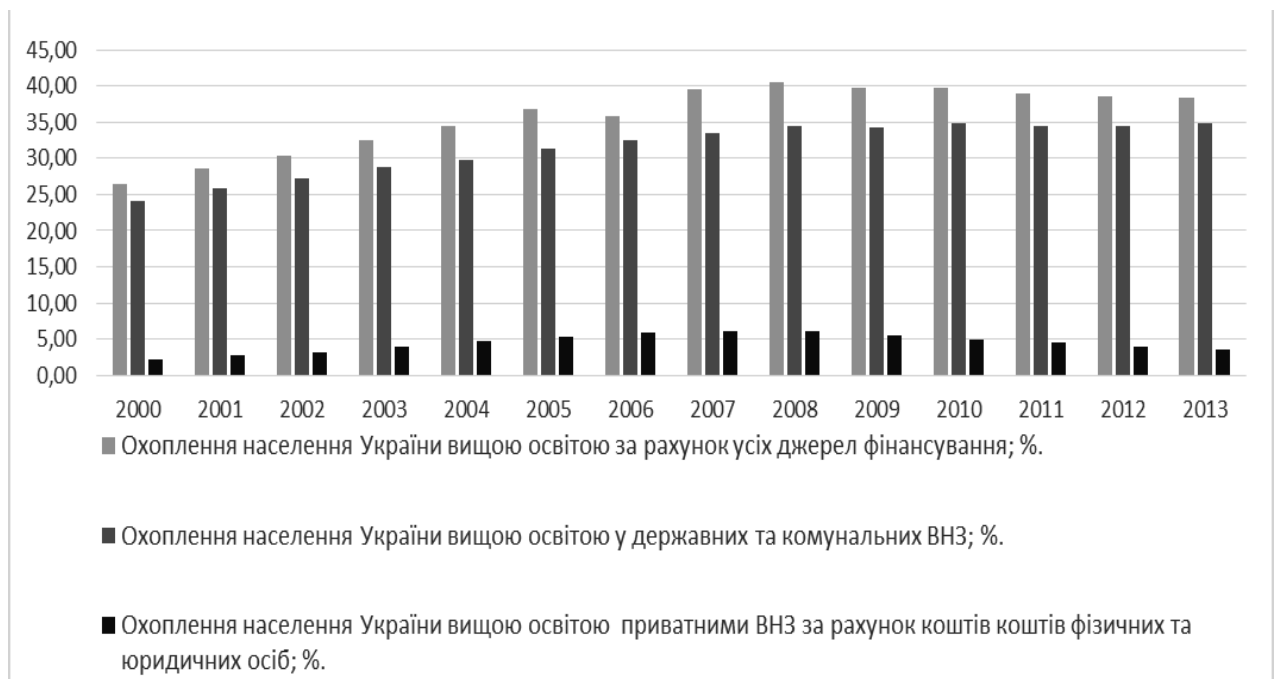

Рис. 2 Охоплення населення України вищою освітою у віковій групі 15–24 роки, % у період з 2000 по 2013 роки

Джерело: складено на основі [300–306].

На рис. 2 представлено динаміку зміни показника охоплення вищою освітою України у віковій групі 15–24 роки у період з 2000 по 2013 роки.

Аналіз змін динаміки зазначеного показника підтверджує тенденцію до збільшення широкого суспільного запиту щодо освітніх послуг у системі вищої освіти у період з 2000 по 2008 роки на рівні від 26,4 % до 40,5 % відповідно, та відносно стабільного попиту на вищу освіту, хоча і з деяким зменшенням внаслідок економічної та демографічної криз у період з 2009 по 2013 роки на рівні від 39,7 % до 38,5 % відповідно.

На регіональному рівні Україна за середнім показником охоплення населення вищою освітою у період з 2000 по 2012 роки поступається лише Російській Федерації (середнє значення рівня охоплення складає 39,3 %), а на субрегіональному – США (відповідний показник оцінюється на рівні 41,0 %), Іспанії (35,8 %), випереджаючи такі європейські країни як Польща (34,2 %), Сполучене Королівство (29,7 %) та загальне середнє значення по 28 країнам ЄС (23,9 %) (табл. В.1, Додаток В).

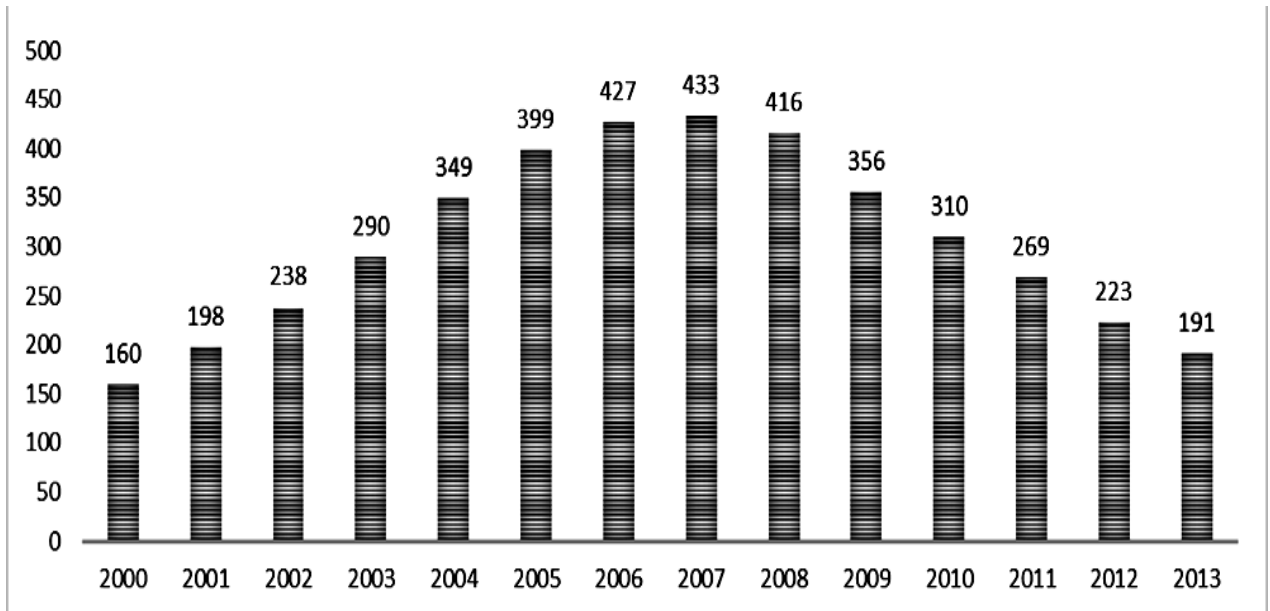
Отже, аналіз показника охоплення населення вищою освітою у віковій групі 15–24 роки вказує на те, що Україна на освітній карті світу займає за цим показником одну з провідних позицій.

Окремої уваги заслуговує аналіз даних щодо зміни чисельності студентів у приватних ЗВО України та показнику охоплення населення у віковій групі 15–25 роки вищою освітою у приватних ЗВО.

Кількість студентів у приватних ЗВО України, які навчаються за рахунок коштів фізичних та юридичних осіб на початок навчального року у період з 2000 по 2013 роки показано на рис. 3.

Аналіз зазначених статистичних даних підтвердив тенденцію до зменшення кількості студентів у приватних ЗВО України та показав, що кількість студентів у приватних ЗВО поступово зменшується з 2008 р. (416 тис. осіб), досягнувши кількості 191 тис. осіб у 2013 р. У порівнянні з 2007 р. зменшення кількості студентів відбулося майже у 2,3 рази.

Для порівняння прояву зазначеної тенденції з країнами ЄС, ми опрацювали дані Інституту статистики UNESCO (UNESCO Institute for Statistics) [695], відповідно до яких, значення показника охоплення населення у приватних ЗВО для України у 2012 р. оцінювалося на рівні 3,6 % [547; 550], який у порівнянні з найвищим показником у 2007–2008 рр. (6,1 %) продемонстрував тенденцію до зменшення майже удвічі. Так, для порівняння у Сполученому Королівстві аналогічний показник склав у 2008 р. 28,8 %, збільшившись до 31,5 % у 2012 р, для Польщі у 2008 р. 12,4 %, зменшившись до 11,9 % у 2013 р. (табл. В.2, Додаток В.2).

Рис. 3 Кількість студентів у приватних ЗВО України, які навчаються за рахунок коштів фізичних та юридичних осіб на початок навчального року, тис.
Джерело: складено на основі [301–307].

Серед проаналізованих країн зберегли тенденцію до зростання показнику охоплення населення країни у віковій групі 15–25 років приватною вищою освітою: США, де показник збільшився з 8,7 % у 2000 р. до 13,3 % у 2012 р., Іспанія (з 3,8 % у 2000 р. до 6,6 % у 2012 р.), Франція (з 3,9 % у 2000 р. до 6,0 % у 2012 р.).

До причин зменшення показника охоплення населення вищою освітою, що здобувається у приватних ЗВО в Україні можемо віднести прояви демографічної та економічної криз, запровадження інституту зовнішнього незалежного оцінювання знань випускників шкіл при вступі на освітній рівень «Бакалавр», безпосереднє зменшення мережі приватних ЗВО.

Наступним показником, за яким можна прослідкувати тенденцію до зменшення попиту на отримання вищої освіти у приватних ЗВО є показник відсотку студентів, що навчаються у приватних ЗВО, від загальної чисельності студентів, що навчаються за різними джерелами фінансування. Результати, опрацьовані за статистичними даними Інституту статистики UNESCO (UNESCO Institute for Statistics) [695] підтвердили тенденцію зменшення попиту на отримання вищої освіти у приватних ЗВО (табл. Г.1, Додаток Г).

Так, відсоток українських студентів, що навчаються у приватних ЗВО за рахунок коштів фізичних та юридичних осіб зменшився з 15,26 % у 2008 р. до 11,29 % у 2012 р. Схожа тенденція прослідковується у деяких країнах Східної і Південно-Східної Європи, зокрема Польщі, Болгарії, Естонії, Латвії, Литві. В той же час, науковий пошук показав, що демографічний фактор не вплинув серйозно на країни Західної Європи, так як там приватна вища освіта представляє незначну частку вищої освіти (за виключенням Сполученого Королівства). Тенденція до зростання попиту на отримання вищої освіти в приватних ЗВО зберіглася у Франції, Іспанії, Італії, Фінляндії. Тим не менш, в Португалії, з рекордним за західноєвропейськими мірками відсотком приватних ЗВО, його частка також впала з 33,05 % у 1999 р. до 20,17 % у 2012 р. Деякі освітні програми не набирають студентів, а кілька приватних ЗВО змушені були закритись або піддалися укрупненню в результаті злиття один з одним [547].

В той же час, приватні ЗВО, які відчули на собі вплив демографічної кризи, демонструють незадовільні показники вступних кампаній, не виконують ліцензовані обсяги навчання фахівців, переживають інтенсивне

звільнення науково-педагогічних кадрів з причин зменшення педагогічного навантаження, скорочують витрати на підтримання матеріально-технічної бази забезпечення освітнього процесу, змушені шукати шляхів об'єднання та укрупнення з іншими партнерами приватного сектору.

Наступною причиною зменшення сектору приватної вищої освіти є посилення контролю розвитку приватної вищої освіти через механізми унормування мережі ЗВО шляхом анулювання ліцензій на здійснення освітньої діяльності, запровадження платної форми навчання у державних ЗВО, створюючи додаткову конкуренцію на ринку платних освітніх послуг.

Аналіз тенденцій розвитку приватної вищої освіти України також підтвердив існування тенденцій, які відповідають європейському контексту:

- диверсифікації інституційних структур приватної вищої освіти, що виявилася у наступних інституційних формах: акредитовані державою приватні ЗВО в організаційно-правових формах приватних установ (організацій, закладів) та приватних акціонерних товариств та товариств з обмеженою відповідальністю, неакредитовані державою бізнес-школи, як працюють за спільними іноземними освітніми програмами в галузі бізнесу, менеджменту та управління бізнес-процесів;

- приведення приватними ЗВО своїх організаційно-правових форм та статутів у відповідність до Закону України «Про вищу освіту»;

- унормування мережі шляхом запровадження процесів закриття та об'єднання, модернізації приватних закладів вищої освіти;

- пошуку нових джерел фінансування в умовах зменшення контингенту студентів;

- трансформація монопольного контролю державних органів над якістю вищої освіти та освітньою діяльністю у приватних закладах через підвищення вимог ліцензування та акредитації, до запровадження національної системи зовнішнього та внутрішнього забезпечення якості вищої освіти та освітньої діяльності у закладах вищої освіти, створення незалежного (від державних

органів і закладів вищої освіти) Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти.

Зупинимось окремо на тенденції щодо унормування мережі приватних закладів вищої освіти. Слід зауважити, що в Україні ця тенденція проявилася як у приватному, так і у державному секторах вищої освіти. За твердженнями представників МОН України 664 ЗВО (520 ЗВО державної та комунальної форми власності та 144 ЗВО приватної форми власності – згідно з даними Держкомстату на початок 2014–2015 н.р. [287, с. 7.]) забагато для такої держави, як Україна. А в умовах демографічної та економічної криз така кількість негативно позначається на якості надання освітніх послуг та конкурентоспроможності вищої освіти на вітчизняному та європейському ринках праці. Тому, для мережі державного сектору вищої освіти ще у 2011 р. МОН України була запропонована двоетапна програма оптимізації. На першому етапі ЗВО планувалось передати з-під відомства різних міністерств у підпорядкування МОН України, а на другому – об'єднати навчальні заклади між собою шляхом злиття та поглинання.

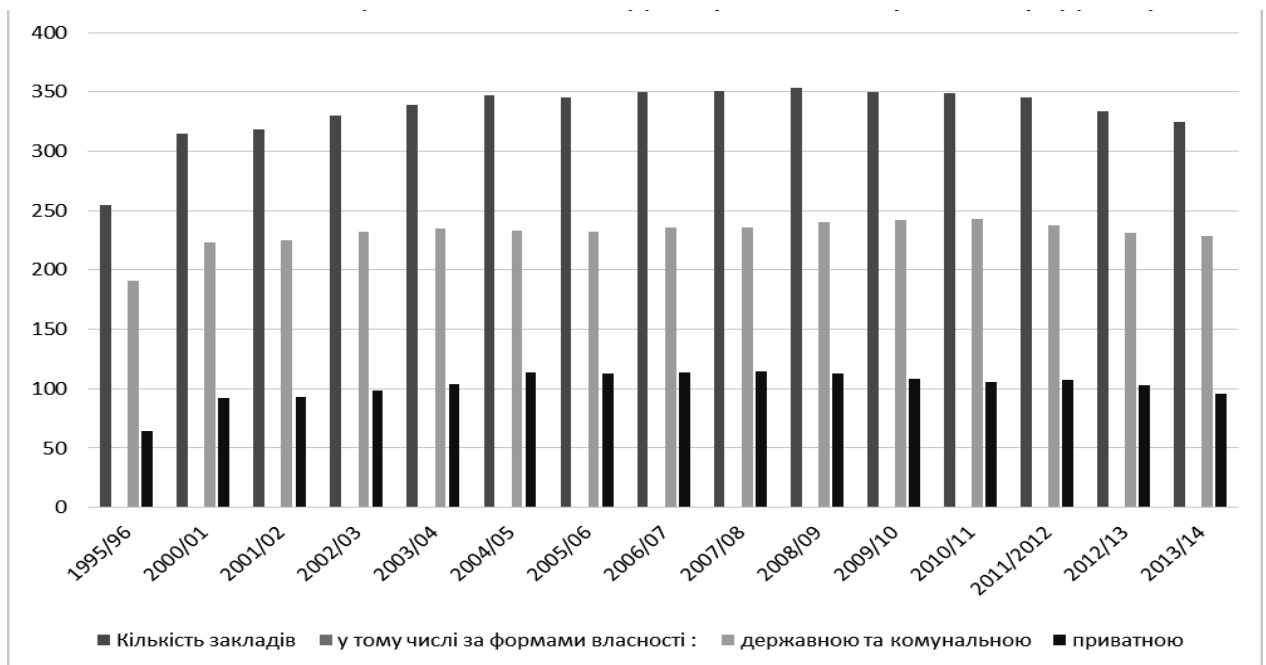

Рис. 4 Мережа закладів вищої освіти України усіх форм власності у період з 1995/1996 н.р. по 2013/2014 н.р.

Джерело: складено на основі [300306].

На рис. 4 представлено мережу ЗВО України усіх форм власності та зміну її кількісних показників у період з 1995/1996 н. р. до 2013/2014 н. р.

Аналіз статистичних даних показав, що загалом у період 2010–2013 року реорганізація торкнулась 25 ЗВО у різних регіонах України, в результаті чого зникло або було реорганізовано 18 державних ЗВО. За даними Державного комітету статистики України у період з 2010/2011 н.р. до 2014/2015 н.р. мережа ЗВО III–IV рівня акредитації державної та комунальної форм власності була зменшена на 34 заклади, тобто на 14 % від загальної чисельності державних та комунальних ЗВО у 2010/2011 н. р., в той час як кількість приватних ЗВО було зменшено на 19 закладів, або на 18 % відповідно [306, с. 8.].

Отже, можемо констатувати, що мережа ЗВО державної форми власності регулюється здебільшого заходами адміністративного характеру. Природно, що такі дії інколи призводять до протестних настроїв чи відкритих протестів керівництва й самих студентів навчальних закладів, адже такі процеси поглинання та реорганізації майже завжди передбачають не тільки скорочення державного фінансування та інших видатків, зокрема, скорочення посад адміністративних, наукових, науково-педагогічних працівників, а й утрату усталених університетських традицій.

По-іншому відбуваються процеси об'єднання приватних ЗВО. За умови відсутності державного замовлення контингент їх студентів із року в рік скорочується. Це і ставить їх засновників перед необхідністю домовлятися про концентрацію власних ресурсів і різноманітних зусиль у тій чи іншій формі. Найбільш вразливою частиною приватної вищої освіти є ЗВО орієнтовані на отримання прибутку, поглинаючи частку потенційних студентів, які не надійшли в державні ЗВО. В той же час багато приватних ЗВО змушені шукати нові форми роботи на освітньому ринку, включаючи інтернаціоналізацію освітніх послуг, навчання раніше нетрадиційних верств населення, запровадження короткострокових професійно орієнтованих

освітніх програм, пошук різних форм співпраці з іншими приватними ЗВО з метою об'єднання матеріально-технічних та кадрових ресурсів, створення спільних навчальних груп, для мінімізації витрат навчання малоформатних груп студентів за окремими програмами підготовки.

Ми поділяємо думку В. Соловйова стосовно того, що «будь-які зміни соціальної системи, навіть її скорочення, не говорячи вже про функціонування, якщо вони адекватні змінам навколишнього середовища і забезпечують виживання організації у цьому середовищі, повинні розглядатися як розвиток або прогрес для цієї системи» [439, с. 156]. Водночас неможливо не погодитись з Т. Івановою та В. Приходько, які підкреслюють необхідність управляти розвитком організації та визначають розвиток як «організований, спрямований і закономірний процес змін» [169].

Розуміння об'єктивних засад розвитку організації та необхідності практичних управлінських заходів щодо реалізації її місії та цілей лежить в основі обґрунтування стратегічних альтернатив розвитку сучасного приватного ЗВО. Стратегія розвитку ЗВО повинна відповідати змінам освітнього середовища та певному етапі життєвого циклу самого закладу освіти. Практичне застосування стратегічного планування в управлінській діяльності приватної вищої освіти відповідно до запропонованої Л. Шевченко типології стратегій внутрішнього та зовнішнього розвитку університету [514] у вітчизняній та закордонній практиці розглянуто у табл. Д.1. (Додаток Д).

Так, результати проведеного дослідження показали, що на різних етапах розвитку керівники приватних ЗВО застосовували різні інструменти стратегічного планування для підтримки конкурентоспроможності закладу на ринку освітніх послуг, зокрема стратегії розвитку ЗВО.

На етапі розвитку та становлення приватної освіти наприкінці ХХ ст. у приватному секторі вищої освіти переважали стратегії зростання (реалізація стратегії проникнення на ринок освітніх послуг, відкриття відокремлених структурних підрозділів у різних регіонах України; використання стратегії

розвитку освітнього ринку через механізм формування розподіленого університету як сукупності територіальних підрозділів (філіалів) базового ЗВО).

Законодавчою базою регулювання порядку створення територіальних відокремлених структурних підрозділів ЗВО встановлено Законом України «Про вищу освіту» (2002) [156] та постановою КМУ від 05.04.94 р. № 228 (228-94-п) «Про порядок створення, реорганізації і ліквідації навчально-виховних закладів» [336]. В той же час, участь КМУ у визначенні та формуванні мережі ЗВО обмежувалось лише ЗВО державної форми власності III–IV рівнів акредитації, а це складало менше 1/4 загальної мережі.

Питання діяльності відокремлених структурних підрозділів обговорювались в контексті інших питань діяльності ЗВО на засіданнях колегії МОН України, Державної акредитаційної комісії, де розглядалися результати ліцензування та акредитації, результати перевірок цих підрозділів Державною інспекцією навчальних закладів України. Неодноразово МОН України зверталось до керівників і власників приватних ЗВО щодо приведення діяльності підрозділів у відповідність до норм законодавства, фактичної спроможності навчального закладу забезпечити надання якісних освітніх послуг у таких підрозділах та врахування обґрунтованих потреб регіонів у фахівцях.

Аналіз рішень Колегії МОН України [414], Акредитаційної комісії [393–397], звітів про діяльність Державної інспекції навчальних закладів України [163–164] за 2007–2014 роки показав тенденцію щодо зменшення кількості створених відокремлених структурних з метою підвищення якості надання освітніх послуг у ЗВО, приведення їх діяльності у відповідність до вимог законодавства України, недопущення порушення ліцензійних умов надання освітніх послуг, на унормування мережі ЗВО та їх відокремлених структурних підрозділів. Так, на засіданні Акредитаційної комісії від 08.07.2014 р. Протокол № 110 ухвалено рішення про припинення з 2015 року прийому на навчання до всіх без винятку навчально-консультаційних пунктів та

навчально-консультаційних центрів (НКП/НКЦ), а також припинення навчання у них студентів II–V курсів [393].

Для посилення конкурентоспроможності приватних ЗВО на ринку освітніх послуг в умовах європейської інтеграції, диверсифікації джерел фінансування, створення потужних освітніх комплексів вважаємо перспективним здійснення стратегічного планування розвитку приватного ЗВО шляхом використання наступних інструментів стратегічного планування:

1) стратегії *зростання на міжнародному ринку* – інтернаціоналізація освітніх послуг призводить до повноцінного створення транснаціонального університету, запроваджуючи основи транскордонного надання вищої освіти (cross-border provision of higher education, СВНЕ); створення зарубіжних освітніх підрозділів (філій, кампусів); установа контролю над освітніми програмами, які викладаються в них, та поширення свого впливу на освітній процес у країні-імпортері транснаціональної освіти в цілому;

2) стратегії *диференціації* – формування підприємницьких або регіональних університетів; запровадження до навчальних планів курсів, які дають право на отримання комбінованого інтегрального ступеню; запровадження спільних дуальних програм навчання з іноземними партнерами;

3) стратегії *зворотної вертикальної інтеграції (vertical integration)* – створення навчально-освітніх комплексів з метою реалізації ідеї безперервної освіти в регіоні, координації освітньої і наукової діяльності, забезпечення якості освіти;

4) стратегії *прогресивної інтеграції (progressive integration)* – відкриття підрозділів з працевлаштування випускників у партнерстві з роботодавцями з метою працевлаштування; залучення роботодавців до формування освітніх програм;

5) стратегії *горизонтальної інтеграції (horizontal integration)* – формування асоціативних структур, освітніх корпорацій та консорціумів;

6) стратегії *змішаних форм інтеграції* – створення відкритих ЗВО, де студенти навчаються послідовно або паралельно у різних ЗВО; віртуальних університетів (консорціумів, асоціацій);

7) стратегії *концентричної диверсифікації* – створення нових освітніх продуктів на базі тих технологій, які вже є; відкриття програм додаткової освіти, корпоративних курсів, курсів підвищення кваліфікації;

8) стратегії *конгломератної диверсифікації* – розширення переліку додаткових послуг, не пов'язаних з освітньою діяльністю, у сфері будівництва, типографської, видавничої, бібліотечної діяльності, готельних або туристичних послуг тощо

9) стратегії *згортання* – об'єднання окремих студентських груп, спеціальностей, підрозділів з іншими ЗВО для реорганізації діяльності з метою скорочення витрат на підтримку матеріально-технічної бази, оплати праці науково-педагогічному, адміністративному складу тощо.

Науковий пошук показав, що найбільш проблемною є застосування стратегії горизонтальної інтеграції (*horizontal integration*) в управлінській діяльності приватного ЗВО шляхом об'єднання ЗВО через механізми повного або часткового злиття, злиття активів, поглинання. Ці процеси передбачають існування чіткої нормативно-правової бази щодо статусу юридичних осіб, що ліквідовуються, передачі або анулювання ліцензії на здійсненні освітньої діяльності, вимог щодо потворного проходження ліцензійної експертизи тощо.

Слід зауважити, що інтеграційні процеси злиття і поглинання у вищій освіті мають як позитивні, так і негативні наслідки. До перших слід віднести: концентрацію і більш ефективне використання матеріальних і людських ресурсів, об'єктів інфраструктури; економію за рахунок усунення дублюючих структурних підрозділів; залучення нових стратегічних інвесторів, збалансування структури ЗВО та його витрат, покращення системи управління, посилення конкурентних позицій новоствореного ЗВО на внутрішньому ринку освітніх послуг; формування транснаціонального

університету для виходу на ринки інших країн; розвиток регіонів розташування великих об'єднаних університетів.

До негативних наслідків процесів злиття і особливо поглинання відносимо: значний час процесу злиття; відсутність синергетичного ефекту при злитті кількох ЗВО; неузгодженість культур і норм ЗВО за умови об'єднання непрофільних ЗВО, що вимагає значного часу на її подолання; складнощі з управлінням новоствореним університетом; виникнення психологічного дискомфорту викладачів при роботі у нових колективах.

Науковий пошук показав, що процеси злиття і поглинання інтенсифікуються у приватній вищій освіті України. За задумом МОН України, скорочення кількості приватних ЗВО буде досягнуто не шляхом позбавлення їх ліцензії, а за рахунок укрупнення і об'єднання тих ЗВО, які не зможуть існувати самостійно в умовах жорсткої конкуренції на освітньому ринку.

Зазначимо, що адаптація системи вищої освіти до умов ЕНЕА – це пристосування до змісту і вимог, що диктуються Болонською декларацією. Приватні ЗВО в Україні повинні засвоїти цю специфіку, одночасно успадковуючи ті вміння і навички, той історичний досвід виробництва освітнього продукту, який накопичувався в Європі і передавався в провідних університетах з покоління в покоління. Така адаптація до вимог стандартів та правил на європейському освітньому ринку є особливо актуальною проблемою сучасного періоду розвитку системи освіти України в цілому.

Відмітимо, що діяльність щодо адаптації системи вищої освіти є доволі унікальною, бо кожний навчальний заклад в Україні, а особливо приватний, має свої специфічні риси. Адаптації в даному випадку потребують не тільки навчальні заклади, а й самі учасники освітнього процесу, структурні підрозділи ЗВО, матеріально-технічна база.

У ході процесу адаптації вищої освіти України до умов Болонського процесу виникає питання місії в цьому процесі органів державного управління

освітою, та тих цілей та завдань, які перед ними повстають. Управління адаптацією вищої освіти до умов Болонського процесу здійснюється шляхом управлінського впливу на сектор приватної вищої освіти, на процес отримання освіти шляхом формування відповідної системи ЗВО, освітніх стандартів, вимог до наукового, науково-педагогічного складу, абітурієнтів (запровадження системи незалежного оцінювання знань), на кінцевий продукт (результати навчання і компетентності) шляхом корегування освітнього процесу і вимог до кінцевого продукту.

Одним із найважливіших питань при обранні європейського вектору розвитку освітньої сфери України, який потребує суттєвої трансформації управління освітою і реформування діяльності конкретних ЗВО, є виважений підхід до визначення рівня автономізації управлінських структур і становлення університетської автономії. Адже це, як свідчить досвід ЗВО Європи, може стати проблемою при забезпеченні конструктивної взаємодії освіти й суспільства.

Без сумніву, децентралізація управління дає змогу приватним ЗВО акцентувати увагу на вирішенні внутрішніх питань, модернізувати і удосконалити навчальні плани, розробити нові спеціалізації в рамках освітніх програм. Але, слід зауважити, що у вищій освіті країн ЄС розширення автономії ЗВО водночас призвела до випадіння багатьох університетів із загального контексту процесів реформування суспільства, де управління розглядається не стільки як механізм, що гарантує автономію університетів, скільки як умова їх більшої відповідальності перед суспільством [294].

Саме тому на шляху до європейського освітнього простору основною перешкодою залишається відмінність не задекларованих, а реальних місії та цілей, приватної вищої школи України та європейських закладів освіти. Адаптація управління розвитком приватної вищої школи ускладнюється через недостатність досвіду участі в суспільних трансформаційних процесах,

відсутність усталених університетських традицій, слабку сформованість і структурованість громадського руху.

Отже, обґрунтування теоретичних основ управління приватною вищою освітою України, визначення основних тенденцій розвитку приватної вищої освіти України на інституційному й фінансовому рівнях, та рівні забезпечення якості вищої освіти, відповідність цих тенденцій європейському контексту дозволили виокремити наступні тенденції в управлінні приватною вищою освітою України в умовах європейської інтеграції:

- модифікація управління через диверсифікацію інституціональних структур приватної вищої освіти;
- трансформація моделі фінансування приватної вищої освіти у напрямі приватно-державного партнерства;
- актуалізація управління якості через розвиток внутрішніх інституційних структур забезпечення якості вищої освіти у приватних закладах вищої освіти.

3.2 Модифікація управління через диверсифікацію інституціональних структур приватної вищої освіти

Формуючись у межах освітнього простору України наприкінці ХХ століття, розвиваючись у тісній взаємодії з державною системою освіти, приватний сектор переживав процес інституціонального становлення. А появу та розвиток приватних ЗВО науковці розглядають як процес інституціоналізації нових освітніх форм всередині системи освіти України, що визначається потребою суспільства в нових формах соціальної діяльності, трансляції культурних цінностей, підготовки висококваліфікованих фахівців [120, с. 6].

Виходячи з цього, ми можемо визначити основні фактори інституціоналізації приватної вищої освіти в Україні, до яких, на наш погляд, належать:

– наявність в Україні достатньо розвинутої системи вищої приватної освіти, яка охоплює ЗВО I–IV рівнів акредитації, та задовольняє актуальні суспільні потреби в освітніх послугах;

– визнання державою правового статусу приватної вищої освіти, що знаходить своє втілення в розробленні та запровадженні відповідної нормативно-правової бази, яка регулює процес створення, реєстрації у Державному реєстрі вищих навчальних закладів України, системи ліцензування і акредитації ЗВО приватної форми власності;

– здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю приватних ЗВО, виконанням положень Конституції, законів України та інших нормативно-правових актів з питань освіти в частині організації навчально-виховної і науково-методичної роботи, використання педагогічного, науково-педагогічного потенціалу та матеріальних ресурсів, розвитку матеріально-технічної бази і соціальної сфери у визначених законом формах [287];

– становлення адміністративного, наукового та науково-педагогічного складу приватних ЗВО;

– поява й активне функціонування в системі вищої приватної освіти різних міжвузівських організаційних структур: Асоціації навчальних закладів України приватної форми власності [17], Міжнародної кадрової академії [251] тощо, які представляють інтереси приватних ЗВО в органах державної виконавчої влади та органах місцевого самоврядування; узагальнюють погляди та пропозиції щодо розробки та внесення змін до діючих нормативно-правових актів з питань освіти, налагоджують інформаційний зв'язок між приватними та державними ЗВО і установами державного управління; узагальнюють досвід та аналіз діяльності приватних ЗВО; забезпечують соціальний захист учасників освітнього процесу, юридичну та організаційну взаємодопомогу при форс-мажорних обставинах у порядку, визначеному чинним законодавством України; організовують тематичні семінари, конференції, курси, культурно-масові заходи;

– формування власної наукової школи в рамках якої здійснюються наукові дослідження на кафедрах та науково-дослідних лабораторіях відповідно до комплексних наукових тематик за пріоритетними напрямками з проблем освіти, економіки, екології, лінгвістики; виконуються дисертаційні дослідження, здійснюється підготовка науково-педагогічних кадрів через аспірантуру та докторантуру; проводяться наукові семінари, конференції, наради за основною тематикою; здійснюється видавнича діяльність, залучення студентів до науково-дослідної роботи, упровадження наукових результатів у практику й освітній процес; укладаються угоди про науково-технічну та творчу співпрацю з різними академічними установами, управлінськими структурами, створюються науково-навчальні та виробничі комплекси.

Станом на початок 2013/2014 навчального року налічувалось 167 ЗВО приватної форми власності I–IV рівнів акредитації (усього 803 ЗВО усіх форм власності), що складає 20,8 % від загальної кількості ЗВО; де навчається 191,08 тис. студентів (при загальній чисельності студентів у ЗВО III–IV рівнів акредитації – 1861,6 тис. осіб), що складає 10,3 % [305].

Мережа приватних ЗВО за типами закладів III–IV рівнів акредитації станом складала 42 університети, 11 академій, 60 інститутів, 43 коледжі, 3 училища та 8 технікумів [304].

Найбільша концентрація приватних ЗВО спостерігалась насамперед у м. Києві (46 приватних ЗВО), Харківській (11), Донецькій (9), Дніпропетровській (8), Запорізькій (8), Одеській (7) областях є закономірною через наявність тут потужного науково-педагогічного потенціалу, приватного капіталу, відповідної інфраструктури, більшої кількості платоспроможного населення [305].

Аналізуючи особливості розвитку приватного сектору вищої освіти та тенденції в управлінні приватною вищою освітою в Україні в умовах європейської інтеграції нами визначено тенденцію яка особливо динамічно розвивається на початку ХХІ ст. – тенденція до модифікації управління через

диверсифікацію інституціональних структур. Приватні ЗВО на основі принципів адаптивності та диверсифікації в управлінні приватною вищою освітою, намагаючись адаптуватись до постійних змін на соціально-економічному, політичному, законодавчому рівні у сфері освіти, формують інституціональні структури нової типології, побудовані на засадах інтеграції освітніх структур і гнучкості освітніх форм, та розширюють асортимент освітніх послуг. Широке розмаїття інституціональних структур, освітніх програм, впровадження нових різноманітних освітніх послуг, реалізація принципів альтернативності та варіативності надають можливість приватним ЗВО гнучко задовольняти зростаючий попит споживачів залежно від кон'юнктури ринку освітніх послуг.

На нашу думку європейський освітній досвід диверсифікації інституціональних форм приватної вищої освіти може стати дуже корисним для покращення української системи приватної вищої освіти. Хоча б тому, що він є вдалим прикладом успішного вирішення складних освітніх проблем в аспекті управління приватною вищою освітою, забезпечення якості освітніх послуг та диверсифікації джерел фінансування. Тим не менше, для застосування європейського досвіду важливо усвідомлювати історичний контекст, який пояснює, чому просте перенесення європейських практик може не принести Україні швидких очікуваних результатів, адже багато історичних рушійних процесів в Європі та Україні відбуваються в протилежних напрямках. Так, ЄС рухається шляхом об'єднання та уніфікації – від самостійності кожного ЗВО до побудови міжнародних механізмів спільного розвитку освіти. А для України важливо відійти від єдиного на національному рівні формального підходу до ЗВО різних форм власності та надати можливість самостійного розвитку приватному сектору вищої освіти.

Науковий пошук показав, що у вітчизняній та іноземній науковій літературі існують різні підходи до класифікації диверсифікованих інституційних структур приватної вищої освіти. З'ясування типології

приватних закладів освіти допоможе використати досвід іноземних країн у розробленні стратегії розвитку приватного сектору вищої освіти на інституційному рівні.

Так, вітчизняні дослідники [346; 349; 430] за принципом рівня розвитку закладу розподіляють приватні ЗВО на три групи.

Перша група – *новаторські, інноваційні ЗВО*, що міцно зарекомендували себе на ринку освітніх послуг, мають стабільний набір абітурієнтів і послідовно працюють на розвиток національної освіти (за визначенням Д. Левай (D. Levy) – напівелітні заклади (semi-elite institutions [598]). Ці ЗВО упроваджують інноваційні технології в навчальний процес, ведуть результативну науково-дослідну роботу, мають свої наукові школи, проводять підготовку наукових кадрів, визнані науковою громадськістю не лише в Україні, а й за її межами. В більшості цих ЗВО створено спеціальні підрозділи працевлаштування випускників, на високому організаційному рівні діє студентське самоврядування, розроблені власні концепції розвитку ЗВО. Абсолютна більшість цієї групи ЗВО працює за IV рівнем акредитації. В загальній кількості українських приватних ЗВО їх налічується до 30 %. Такі провідні приватні ЗВО є практично в кожному регіоні країни.

Друга група, яка складає більшість (понад 50 % від загальної кількості приватних ЗВО), – *це заклади освіти, які одержали ліцензію на право здійснення освітньої діяльності і навіть акредитовані в цілому за III–IV рівнями акредитації*, але за багато років існування так і не досягли стабільності, мають фінансові проблеми, труднощі з набором студентів, що негативно відбивається як на освітньому процесі, так і на рівні науково-дослідної роботи. Керівництво цих закладів освіти веде наполегливий пошук шляхів стабілізації свого становища, розробляє механізми об'єднання контингенту студентів, кадрового потенціалу та матеріально-технічного забезпечення з іншими ЗВО для посилення свого впливу на освітні процеси в своєму регіоні. Ці ЗВО докладають великих зусиль для того, щоб перейти до першої групи приватних ЗВО.

Третя група об'єднує ті ЗВО, які прийшли у приватну освіту лише заради отримання прибутку (за визначенням Д. Левай (D. Levy) – ЗВО, орієнтовані на задоволення зростаючого попиту на вищу освіту (demand-absorbing institutions) [598]). Саме для цих приватних ЗВО притаманні елементи агресивного маркетингу під час вступних кампаній, нестримний потік обіцянок навчити в стислі строки, видати всесвітньо визнаний диплом, організувати вступ без сертифікатів ЗНО і т. ін. Вони кидають тінь на приватний сектор вищої освіти, створюючи негативне підґрунтя для його функціонування.

Займаючись дослідженням місця і ролі приватних ЗВО в системах вищої освіти країн з перехідною економікою, американо-український колектив науковців у складі Д. Льюїса (D. Lewis), Г. Дарвіна (H. Darwin), О. Дем'янчука виокремлюють сім категорій ЗВО в залежності від місії, принципів фінансування та управління [616]. Відповідно до предмету нашого дослідження розглянемо п'ять категорій ЗВО, що стосуються приватного сектору вищої освіти, для визначення перспектив розвитку окремих інституціональних форм приватної вищої освіти в Україні:

1. *Приватні неприбуткові університети, які користуються державною підтримкою* (private non-profit universities with public assistance) або за критеріями ОЕСР – приватні ЗВО, залежні від державного фінансування (government-dependent private institutions) [556]. До цієї категорії відносяться більшість приватних ЗВО Сполученого Королівства. Відповідно до останніх статистичних даних [635, с. 6]. на початку 2012–2013 навчального року у Сполученому Королівстві навчались 2,3 мільйони студентів у 162 ЗВО, які отримують державне фінансування відповідно до рішення Ради з фінансування вищої освіти Англії (Higher Education Funding Council for England, HEFCE) [573]. За критеріями ОЕСР такі заклади відносяться до типу приватних ЗВО, залежних від державного фінансування («government-dependent private» institutions).

Зауважимо, що дану категорію приватних неприбуткових ЗВО можливо в свою чергу поділити на ті, які отримують державну допомогу, і ті, які не отримують її. Майже весь сектор приватних неприбуткових університетів в США, Японії, Індонезії, Кореї, Бельгії, Нідерландів, і де-яких країн Латинської Америки (Аргентина, Бразилія, Чилі і Колумбія) отримували в тій чи іншій мірі фінансову підтримку від держави у формі студентської фінансової допомоги, іпотеки для будівельних потреб, грантів і контрактів на проведення наукових досліджень, надання освітніх послуг і виконання окремих програм навчання. Так, в Російській Федерації запроваджено експеримент з системою ваучерів, що дозволяють деяким акредитованим приватним ЗВО отримати державне фінансування [540].

Проведений аналіз нового Закону України «Про вищу освіту» (2014) [155] дозволяє стверджувати, що такий тип приватних ЗВО може сформуватись і в Україні. Адже на підставі положення п.1 ст. 27 закону за правовим статусом ЗВО в Україні утворені у формі приватної установи працюють на засадах неприбутковості, а відповідно до п. 13 розділу XV Закону ЗВО приватної форми власності можуть приймати участь у розміщенні державного замовлення лише за умови перебування у статусі приватних установ [155]. Отже, згідно з п. 15 того ж розділу ЗВО приватної форми власності, заснованим в організаційно правовій формі товариств та інших передбачених законодавством формах повинні будуть набути статусу приватної установи [155].

2. *Приватні неприбуткові університети без державної підтримки* (private non-profit universities without public assistance). До цієї групи відносяться заклади вищої освіти, зокрема релігійного характеру, які остерігаються підтримки та втручання держави до їх діяльності та навчальних програм. Такого типу ЗВО діють лише на території США і в декількох країнах з перехідною економікою (Білорусії, Китаю, В'єтнамі, Російській Федерації). В Україні прикладом такого типу приватного ЗВО є ВНЗ «Український

католицький університет» [85], заснований благодійною організацією «Фонд св. Климентія», та поєднує академічні традиції і здобутки провідних католицьких університетів Європи.

3. *Приватні прибуткові професійні ЗВО, що належать приватним особам чи сімейству* (Private for-profit post-secondary institutions owned by individuals and families). Такі заклади вищої освіти можуть, в свою чергу бути поділені ще на дві групи. По-перше, приватні школи професійної освіти, які мають ліцензії на діяльність у всіх штатах США. До цієї категорії також підпадають школи та ЗВО сімейної власності, які зустрічаються в країнах, що розвиваються та країнах з перехідною економікою. До цієї групи ми також відносимо ЗВО Сполученого Королівства, які управляються приватними організаціями чи особами і не отримують державного фінансування на регулярній основі. Уряд визначає їх як «альтернативні освітні організації» («alternative providers»), а власне самі такі заклади воліють називати себе «незалежними» («the independent sector»). Приватні ЗВО України, засновані у формі товариств з обмеженою відповідальністю або приватних акціонерних товариств, також можуть бути зараховані до зазначеної категорії приватних ЗВО.

По-друге, існує великий спектр бізнес-шкіл у власності великих корпорацій, які у своїй діяльності орієнтуються на надання освітніх послуг у галузі бізнесу чи менеджменту і часто називають себе «університетами» для збільшення привабливості на ринку освітніх послуг. Подібні маленькі недільні і технічні училища, що належать приватним особам або сім'ям, забезпечують працевлаштуванням тисячі викладачів і приймають на навчання приблизно третину всіх студентів професійного навчання. Фактично, жоден з таких закладів освіти не є університетами і не претендують на цей статус [616].

Прикладом такого роду бізнес-шкіл в Україні є Київська школа економіки (KSE) [184], Міжнародна академія бізнесу та інформаційних технологій [369], ПВНЗ «Міжнародний Інститут Менеджменту (MIM – Київ)» [257] які пропонують освітні програми короткого циклу, в основному

магістерські програми з бізнес-адміністрування та управління, бізнесу та фінансів, економічного аналізу, фінансового менеджменту. Засновані на зламі ХХ–ХХІ ст. ці вищі школи зарекомендували себе не тільки на внутрішньому ринку освітніх послуг, але й входять до числа найкращих бізнес-шкіл Центральної та Східної Європи.

4. *Приватні прибуткові університети, що належать корпораціям* (private for-profit corporate universities). Ця категорія представляє достатньо невелику, але зростаючу частину приватного сектору вищої освіти у більшості країн з розвинутою економікою. Кількість таких корпоративних університетів постійно збільшується. Відповідно до результатів дослідження, проведеного Міжнародним університетським консорціумом з управлінської освіти (The International University Consortium for Executive Education, UNICON) [680], у світі налічується понад 10 тис. таких закладів освіти [619], які найчастіше організовуються корпораціями чи незалежними фондовими біржами. Визнаними університетами такого типу у всьому світі є Університет «Моторола» (Motorola University) [625], Гамбурзький університет – тренінговий центр корпорації McDonald's (Hamburger University. McDonald's Center of Training Excellence) [570], Кеттерінг університет (Kettering University) – колишній Інститут Дженерал Моторс (General Motors Institute) [587], Турецька авіаційна академія (Turkish Aviation Academy) компанії Турецькі авіалінії (Turkish Airlines) [688]. Слід зазначити, що багато таких корпоративних університетів здійснюють свою освітню діяльність в рамках своєї мережі університетських центрів. Історично більшість таких корпоративних приватних прибуткових університетів починали свою діяльність як курси підвищення кваліфікації для підготовки управлінських і технічних кадрів власних організацій. З часом вони усвідомили, що можуть надавати освітні послуги і за межами корпорації. Як маркетинговий крок вони використовували термін «університет» у своїх назвах, що і створювало певну плутанину на ринку освітніх послуг. Більшість з послуг, що надаються корпоративними

університетами, направлені на розвиток кар'єри, управління освітою та спеціалізовані тренінги в галузі інформаційних технологій. Такі послуги користуються високим попитом серед фахівців, які намагаються досягти високих результатів у кар'єрі, а також з причини відсутності таких програм у державних ЗВО.

Основною тенденцією розвитку цієї категорії приватних прибуткових ЗВО є отримання статусу «віртуального університету». Існуючи лише в електронній формі, такі заклади вищої професійної освіти надають освітні послуги використовуючи вебінари, дистанційне навчання та E-learning, наприклад найбільший у Сполученому Королівстві Відкритий університет (Open University) [681].

Наступною тенденцією у розвитку зазначеного типу приватних ЗВО є створення закладів ділового навчання при університетах, які відіграють важливу роль в підготовці управлінських кадрів (наприклад, Школа Бізнесу Росса Мічиганського університету (University of Michigan's Ross School of Business) [699]. Таким чином, добре налагоджені стосунки з академічними установами можуть стати суттєвою перевагою для керівників напряму корпоративного навчання, зокрема, для цього вони можуть скористатися зв'язками зі своїми рідними ЗВО, адже більшість із цих менеджерів свого часу завершили там навчання за програмою магістра з бізнес-адміністрування.

Зовнішні зв'язки з академічними установами важливі ще й тому, що 92 % керівників корпоративних університетів не мають фахової підготовки у сфері навчання та розвитку [621]. Очевидно, саме з такої причини керівники таких закладів створили власну спільноту, в рамках якої діляться навчальними ресурсами, обговорюють підходи до вирішення проблем, що полегшує процес адаптації отриманої інформації до специфіки окремих галузей. Найважливішим аспектом партнерських програм є розробка навчальних курсів, адаптованих до потреб конкретних компаній, зокрема такі, які б допомагали їм досягати своїх організаційних цілей [621].

Отже, професійні навчання та розвиток ставатимуть дедалі важливішою частиною корпоративної стратегії і в Україні. Відповідно, індустрія бізнес-навчання продовжуватиме зростання впродовж наступних років, особливо це стосується корпоративних університетів, які в змозі адаптувати свої програми до контексту проблем певної корпорації.

7. *Франчайзингові університети* (franchising universities), які швидко розвилися за останні п'ятнадцять років. У всьому світі, зокрема в Південній та Південно-Східній Азії, постсоціалістичних країнах Східної та Центральної Європи, отримали розвиток закордонні курси та програми, що запроваджуються у франчайзингових ЗВО від імені університетів Сполученого Королівства, США та Австралії. Вартість таких освітніх програм складає 1/4 або 1/3 від вартості навчання безпосередньо у самому університеті, який створив цей філіал. Так, в Україні діє Українсько-американський гуманітарний інститут «Вісконсинський міжнародний Університет (США) в Україні» [485], що є відділенням Міжнародного Вісконсинського університету у США (Wisconsin International University, USA) [706], та Міжнародний християнський університет – Київ, який було створено рішенням колегії МОН України від 23 грудня 1992 року та угоди між Київським національним економічним університетом ім. Вадима Гетьмана та Міжнародним університетом-Відень (The International University, Vienna) [259].

Отже, професійні навчання та розвиток ставатимуть дедалі важливішою частиною корпоративної стратегії. Відповідно, індустрія бізнес-навчання продовжуватиме зростання впродовж наступних років, особливо це стосується корпоративних університетів, які в змозі адаптувати свої програми до контексту проблем певної організації.

Підсумовуючи попередню класифікацію закладів вищої освіти за джерелами фінансування, можна виділити дві окремі категорії приватних ЗВО в рамках приватного сектору вищої освіти: прибуткові (for-profit) та неприбуткові (non-profit) ЗВО.

Слід зазначити, що за твердженням Д. Левай (D. Levy), складно визначити чи називати неприбуткові (non-profit) і прибуткові (for-profit) ЗВО підсекторами приватної вищої освіти або самостійними секторами. Міжнародний досвід доводить, що, в той час як прибутковий (for-profit) приватний сектор розвивається, неприбутковий (non-profit) приватний сектор витісняється як з боку прибуткового (for-profit), так і з боку державного (public) сектору. Зростання частки неприбуткового (non-profit) приватного сектору у вищій освіті, що мало місце протягом останніх десятиліть, знаходиться під загрозою [613].

Аналіз статистичних даних Агентства статистики з вищої освіти (Higher Education Statistics Agency, HESA) [577] щодо чисельності студентів у приватних незалежних від державного фінансування ЗВО (alternative providers / the independent sector) Сполученого Королівства на початок 2011/2012 н.р. за формою навчання, рівнем програми і типом ЗВО подано у табл. Е.1. (Додаток Е). Результати аналізу засвідчили, що найбільша кількість студентів навчається у приватних прибуткових ЗВО з власністю Сполученого Королівства (Private, for-profit company, wholly UK) на програмах післяшкільної подальшої освіти (Further Education) – 4,4 тис. студентів; на інших професійно-орієнтованих програмах першого рівня вищої освіти (Other Undergraduate) – 8,4 тис. студентів за Кредитно-кваліфікаційною системою (Qualifications and Credit Framework, QCF) [647], в той час як більша кількість студентів переважає у приватних неприбуткових ЗВО з іноземною власністю (private, for-profit company, international) на програмах бакалаврського (9,4 тис. студентів) та магістерського (8,5 тис. студентів) курсів.

Вважаємо за доцільне зазначити, що у російських публікаціях превалює використання російських еквівалентів «комерческий» (for-profit) / «некомерческий» (non-profit) для термінів «прибутковий» (for-profit) / «неприбутковий» (non-profit).

У V версії Системи національних рахунків – 2008 р. (The System of National Accounts 2008, 2008 SNA) вперше офіційно запроваджується термін «Некомерційні організації» (Non-profit organizations) [669]. В окремому розділі викладені чіткі визначення «некомерційних організацій» (далі – НКО), їх характеристик, поділ на підвиди: НКО, які зайняті ринковим виробництвом, і НКО, які зайняті неринковим виробництвом [432, с. 72–74]. На жаль, в Україні цей документ навіть ще не перекладено, тому доводиться використовувати його російську версію, де термін «Non-profit» перекладено як «некомерческий», що створює певну юридичну колізію щодо українських реалій [432, с. 72].

За загальним визначенням НКО у п. 4.83 СНР – 2008 [432, с. 80], на практиці їх виробнича діяльність повинна призводити до отримання певного прибутку або збитку, але будь-який прибуток, який вони, можливо, отримують, і він не може бути присвоєний будь-якою іншою інституційною одиницею. Статус НКО визначено таким чином, що інституційні одиниці, які їх створюють, керують ними або контролюють, не мають права на частку в прибутку або іншому доході, які вони отримують. Окрім того, до НКО, які зайняті виробництвом, відносяться виробники продукції, випуск якої, або більша його частина, продається по економічно значимих цінах, тобто таких, які суттєво впливають на кількість продукції, яку покупці хочуть придбати.

В Україні використання термінів «неприбуткова організація» регламентується у цілому ряді нормативних документів. Так, у ст. 85 Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ) є визначення непідприємницьких товариств, які отримують прибуток не з метою його подальшого розподілу між учасниками [505]. У п. 14.1.121 Податкового кодексу України (далі – ПКУ) говориться, що неприбуткові підприємства, установи та організації як такі, «основною метою діяльності яких є не одержання прибутку, а провадження благодійної діяльності, меценатства та іншої діяльності, передбаченої законодавством» [318]. Згідно з п. 2 ст. 3 Господарського кодексу України

(далі – ГКУ), здійснювана ними господарська діяльність не є підприємництвом і називається некомерційною господарською діяльністю. Відповідно до п. 3 ст. 3 ГКУ, «діяльність негосподарюючих суб'єктів, спрямована на створення і підтримання необхідних матеріально-технічних умов їх функціонування... є господарчим забезпеченням діяльності негосподарюючих суб'єктів» [97]. При цьому у ст. 86 ЦКУ визначено, що непідприємницькі товариства та установи поряд з основною діяльністю можуть здійснювати і підприємницьку, якщо вона не заборонена законодавчо. Якщо ж діяльність у формі підприємництва суб'єктам господарювання заборонена, вони здійснюють некомерційну господарську діяльність згідно з главою 5 ГКУ [97].

В той же час, слід зауважити, що у ПКУ визначення «неприбуткової організації», як організації, що не має на меті отримання прибутку, а лише здійснює благодійну діяльність [318], призводить до підміни поняття «неприбутковості» поняттям «благодійної діяльності», що є абсолютно неправильним, адже це є абсолютно різними видами діяльності.

З огляду на вищезазначене вважаємо за доцільне використовувати український еквівалент «неприбутковий» для терміну «non-profit» в освітньому контексті, підкреслюючи таким чином факт здійснення ЗВО освітньої діяльності без мети отримати прибуток.

За визначенням Д. Леві (D. Levy) неприбутковий підсектор (non-profit subsector) приватної вищої освіти мав серйозні переваги протягом багатьох десятиліть, так як державний сектор (public sector) не міг задовільнити зростаючі потреби населення: приватна освіта відвойовувала до 30 % від загального контингенту студентів у світі, і була в основному представлена неприбутковими ЗВО [613]. Або, принаймні, основна маса студентів навчалася у ЗВО, неприбуткових за їх юридичним статусом. Насправді, багато з цих неприбуткових ЗВО (non-profit institutions) у своїй діяльності подібні до прибуткових (for-profit institutions). В літературі їх найчастіше називають «прихованими приватними неприбутковими» ЗВО (hidden private non-profit

educational institution) [579]. Різниця між прибутковими з юридичної та неприбутковими з функціональної точки зору ЗВО не завжди усвідомлюється, що веде до певної плутанини.

Поняття «неприбуткових приватних ЗВО» (non-profit PHE institutions) найчастіше стосується практики діяльності приватної освіти в США. Один з найважливіших принципів неприбуткових ЗВО полягає у приватній добровільній діяльності, спрямованій на створення загального суспільного блага, а не з метою отримання прибутку. З юридичної точки зору такі ЗВО діють за принципом «недистрибуторних рамок» (non-distribution frames) [643], у відповідності з якими прибуток не може бути розподілений за межами закладу освіти. Хоча такі навчальні заклади отримують прибуток, він за законом не може залишити систему цього навчального закладу і повинен бути розподілений всередині цієї системи на різні цілі. Однак, за твердженнями Д. Леві (D. Levy) [613] та Р. Реннер (R. Renner) [654, с. 109] багато неприбуткових ЗВО (з юридичної точки зору) насправді отримують економічний прибуток, знаходять сумнівні з етичних позицій способи приховати його у формі високих заробітних плат адміністративного персоналу, високих заробітних плат університетських дослідників або високих виплат по грантах.

За юридичним статусом прибуткові приватні ЗВО (for-profit PHE institutions) складають у всьому світі лише малу частку сектору приватної вищої освіти, в той час як в Україні майже всі приватні заклади, зокрема створені у формі ПрАТ або ТВО працюють на основі прибутковості. Головним завданням таких ЗВО є отримання прибутку і розподіл його серед власників або акціонерів. Такі заклади освіти є компаніями, які створюють та продають освітній продукт як будь-який інший, орієнтуються на задоволення потреб споживачів у розумінні виробництва приватного блага для студентів шляхом розвитку їх професійно-ділових компетентностей, які потребує сучасний ринок праці.

Фінансовий та суспільний успіх прибуткових ЗВО призвів до зростання і розвитку сектору прибуткової освіти у Сполученому Королівстві. За останніми даними Британської акредитаційної ради (British Accreditation Council, ACC) [438] акредитовано 6 незалежних приватних ЗВО, з них 4 – неприбуткові приватні ЗВО (Лондонський університет Ріджентс (Regent's University London) [652], Букінгемський університет (the University of Buckingham) [683], ifs Університетський коледж у Лондоні (ifs University College, London) [580] та Бізнес-школа Ашріджа (Ashridge Business School) [533]) і два прибуткові ЗВО (BPP Університет (BPP University) [538] та Університет права (University of Law) [684]). Статус прибуткового ЗВО важливий лише з точки зору оподаткування, хоча місія закладу (і, відповідно, структура управління) може змінитися в результаті яких-небудь законодавчих змін.

Отже, за висновками дослідників, «сучасний темп зростання освітніх відкритих корпорацій сигналізує про трансформацію прибуткового сектора навчання з маленьких організацій, якими керують окремі родини, у гігантські компанії, якими володіють акціонери і які можуть використовувати приватний фінансовий ринок для того, щоб фінансувати їхній подальший розвиток» [588, с. 217]. Вони розширюють ринок освітніх послуг за рахунок залучення нових прошарків суспільства, для яких традиційні ЗВО є незручними або недосяжними.

Окремої уваги серед країн ЕНЕА заслуговує досвід Сполученого Королівства з диверсифікації інституціональних форм приватної вищої освіти. Згідно з критеріями ОЕСД всі британські ЗВО є приватними, незважаючи на те що більшість університетів і коледжів отримують фінансування з державного бюджету. Згідно з отриманими даними, на початок 2012–2013 навчального року в країні нараховувалось 674 незалежних приватних ЗВО (alternative providers / the independent sector) (які не отримують жодної фінансової допомоги від HEFCE), де навчалось близько 160 тис. студентів. Причому більшість студентів цього сектору припадає на декілька відносно великих освітніх установ, зосереджених переважно в Лондоні або його

передмістях [635, с. 6]. Багато приватних ЗВО – це або досить нові заклади, або ті, що пройшли реструктуризацію, ініційовану урядом з метою заохочення експансії університетів та збільшення прийому студентів [707].

Управління вищою освітою у Сполученому Королівстві децентралізовано, і в кожній з чотирьох частин королівства державне фінансування розподіляється незалежними радами, а вимоги цих рад до ЗВО і механізми регулювання їх діяльності істотно різняться.

Проведений аналіз літературних джерел [541; 635; 707] встановив, що приватні ЗВО у Сполученому Королівстві значно відрізняються один від одного цілями, фінансуванням, розміром, типом студентів, вартістю навчання, предметними областями та рівнем освітніх програм. В цілому британські незалежні ЗВО (*alternative providers / the independent sector*) можна розбити на чотири основні групи:

- 1) *перша група* – ЗВО мають право присвоювати свої власні ступені (акредитовані ЗВО);
- 2) *друга група* – ЗВО, студенти яких є громадянами Сполученого Королівства і ЄС, а ЗВО цієї групи мають право претендувати на державну фінансову підтримку на вивчення певних курсів;
- 3) *третья група* – ЗВО мають право видавати наукові ступені тільки в партнерстві з іншими акредитованими закладами освіти;
- 4) *четверта група* – входять іноземні ЗВО, що видають небританські дипломи, але про них відомо дуже мало [707].

Крім того, незалежні ЗВО (*alternative providers / the independent sector*) пропонують освітні програми професійного спрямування (не ведуть до отримання наукового ступеня), результати яких оцінюють приватні компанії, такі як Pearson, EdExcel та інші.

Найбільшою в незалежному приватному освітньому секторі (*alternative providers / the independent sector*) є третя група ЗВО, які в основному здійснюють освітню діяльність у формі маленьких освітніх закладів (як

прибуткових (for-profit), так і неприбуткових (non-profit), що надають програми професійної освіти (наприклад, у сфері бізнесу, прикладних мистецтв / дизайну, права, бухгалтерської справи, інформаційних технологій).

Деякі акредитовані незалежні приватні ЗВО (alternative providers / the independent sector) в меншій мірі підзвітні державі, ніж інші, і щорічно здійснюють набір до 5000 студентів, більшість з яких є громадянами Сполученого Королівства, і пропонують досить широкий вибір освітніх програм, а іноді навіть займаються фундаментальними і прикладними дослідженнями. Незважаючи на свій невеликий розмір, приватні незалежні ЗВО відіграють важливу роль у системі вищої освіти, орієнтуючись на попит, і пропонують британським студентам освітні програми, які легко адаптуються до нових умов (у тому числі магістерські та докторські), причому часто за ціною нижчою, ніж ЗВО, які отримують державне фінансування. Слід зауважити, що незалежні приватні ЗВО є ще й найважливішим інститутом набору іноземних студентів, багато з яких готові залишитися у Сполученому Королівстві після закінчення навчання і виконувати висококваліфіковані роботи або продовжувати навчання у фінансованих державою ЗВО.

Але найяскравішим та найближчим для України досвід диверсифікації інституціональних структур приватної вищої освіти у постсоціалістичній Центральній та Східній Європі, є досвід Польщі, де у приватній вищій школі навчається близько 29 % від загальної кількості студентів. Хоча після декількох років різкого збільшення попиту на вищу освіту, чисельність контингенту студентів у Польщі буде продовжувати скорочуватись до 2025 року як у державному, так і у приватних секторах вищої освіти у зв'язку з демографічною кризою. Приватний сектор вже зменшився на 18 % в абсолютній чисельності контингенту і на 4 % від чисельності щорічного набору студентів за період 2011–2013 років [626].

Слід зауважити, що за прикладом майже усіх країн Європи, державному сектору абітурієнти надають більшої переваги. Він має високий статус і

суспільне визнання, забезпечує якісну освіту, не вимагаючи від студентів (денного відділення) плати за навчання. Навпаки, більшість приватних ЗВО мають порівняно низький статус і легітимність, дають освіту низької якості, одночасно стягуючи істотну плату за навчання. За свідченнями іноземних експертів в умовах падіння попиту на вищу освіту державні ЗВО можуть знизити вимоги до вступників і прийняти більшу кількість тих студентів, які раніше пішли б в приватні ЗВО [626]. Хоча демографічна криза не однаково позначилася на різних частинах приватного сектора вищої освіти.

Станом на 2012/2013 навчальний рік сектор вищої освіти у Польщі представляв 470 ЗВО різної форми власності, з яких 338 – це приватні ЗВО (70,9 %), а 132 – державні. За даними на кінець 2013 року у них навчалось 1,677 млн студентів, з яких 1,217 млн (72,6 %) – у державних ЗВО, а 459 тис. (27,4 %) у приватних. У порівнянні з 2011/2012 навчальним роком загальна чисельність студентів зменшилась на 4,9 %, що вже шостий рік поспіль підтверджує тенденцію щодо демографічного спаду чисельності осіб у віці 19–24 років [669].

Результати дослідження підтвердили висновок, що Польща являє собою хороший приклад для розгляду секторальних відмінностей. Інституціональні форми приватної вищої освіти дуже диверсифіковані, маючи при цьому невелику частку так званих «напівелітних» («semielite») приватних ЗВО. Ці заклади займають перші рядки національного рейтингу, обслуговуючи досить велику частину загального студентського контингенту: 20 кращих (з 330 приватних) ЗВО у 2009 році залучили 20 % від усього контингенту приватних ЗВО Польщі (а 10 кращих утримують 10 % загального контингенту приватної вищої освіти) [596].

Але навіть таким так званим «топовим університетам» (top-ranked universities) властиві певні риси приватного сектору, які роблять їх уразливими перед демографічною кризою. По-перше, їх не надто велика науково-дослідницька активність обмежує їх академічну легітимність і статус, роблячи

їх менш привабливими для абітурієнтів, які можуть вступити до державних ЗВО. По-друге, у всіх приватних ЗВО студенти денного відділення сплачують значні кошти за навчання, в той час як в державних закладах – ні. Тим часом, навіть топові приватні ЗВО просто не мають інших істотних доходів крім плати за навчання, що обмежує їхні фінансові можливості для створення привабливих освітніх пропозицій.

В той же час, «напівелітні» («semielite») приватні ЗВО відрізняються від більшості приватних закладів, що до певної міри допомагає їм захиститися від демографічних проблем. Переважна більшість приватних польських ЗВО відносять до групи так званих «ЗВО, орієнтованих на задоволення масового попиту» на вищу освіту («demand-absorbing institutions») [598], та виникли внаслідок падіння комуністичного режиму в 1989 році, в умовах втрати державної монополії на освіту. Природно, що такі заклади освіти, як і в Україні, найбільше постраждали внаслідок демографічної кризи.

Намагаючись перейняти риси «напівелітних» («semielite») приватних освітніх закладів, польські приватні ЗВО отримують вищий статус та більш якісних студентів і викладачів у порівнянні із «ЗВО, що орієнтовані на задоволення масового попиту» («demand-absorbing institutions»). Багато з їхніх студентів походять із сімей, які в змозі щедро платити за навчання в приватному секторі, оскільки «напівелітні» («semielite») приватні ЗВО мають достатньо переваг: зосереджені у великих містах, промислових та вузівських центрах; залучають добре відомих і шанованих науково-педагогічних працівників; забезпечують їм конкурентоспроможну заробітну плату. Крім того, ці приватні ЗВО можуть залучати до співпраці за сумісництвом експертів з різних професійних галузей, підкреслюючи університетський характер освіти.

На відміну від державних ЗВО, «напівелітні» («semielite») приватні університети зосереджують більше уваги на викладанні, ніж на проведенні наукових досліджень, тому адміністратори очікують від науково-педагогічних

працівників саме серйозної педагогічної діяльності. Хоча у порівнянні з приватними «ЗВО, орієнтованими на масовий попит» («demand-absorbing institutions»), напівелітні («semielite») університети більше займаються науковими дослідженнями, що дає студентам додаткові знання і підвищує їх статус, надаючи закладам рівень академічної легітимності та авторитет. Таким чином, протиставляючи себе приватним «ЗВО, орієнтованим на масовий попит» («demand-absorbing institutions»), «напівелітні» («semielite») приватні ЗВО конкурують з авторитетними державними ЗВО, хоча і програють їм в багатьох областях наукових досліджень, що вимагають значного фінансування. Замість цього поєднання викладання високої якості та адміністративної хватки поряд з діловими зв'язками створює серйозну конкурентоспроможність для «напівелітних» («semielite») приватних ЗВО в таких затребуваних областях як управління бізнесом, право та психологія.

Динамічність і гнучкість «напівелітних» («semielite») приватних ЗВО проявляється в їх міжнародній орієнтації, яка допомагає, по-перше, створенню міжнародного іміджу через міжнародні партнерства, програми обміну та літні школи шляхом залучення студентів із зарубіжних країн, що знаходяться, головним чином, на схід від Польщі, зокрема з України; по-друге, залученню польських студентів, які цінують інтернаціоналізацію навчання, бачать можливість отримання різноманітного досвіду або вдосконалення своїх мовних навичок через спілкування з іноземцями [442].

Проектуючи європейські тенденції в управлінні приватною вищою освітою на вітчизняну практику, можемо виокремити найбільш перспективні інституціональні форми приватної вищої освіти в умовах європейської інтеграції:

- розвиток перспективних типів прибуткових приватних закладів вищої освіти: підприємницького, корпоративного, франчайзингового університетів;

- запровадження в освітній процес короткострокових професійних програм, орієнтованих на ринок праці;
- розширення зв'язків з підприємствами та громадськими організаціями через створення освітніх корпорацій та консорціумів;
- впровадження в освітній процес сучасних інформаційних технологій для залучення більшої кількості студентів через технологію дистанційного навчання (створення моделі віртуального університету).

3.3 Трансформація моделі фінансування приватної вищої освіти на основі приватно-державного партнерства

В Україні після прийняття нового Закону України «Про вищу освіту» (2014) ЗВО отримали автономію, яка «базується на ідеї університетської автономії, що означає більшу самостійність вузів у фінансовій, економічній та організаційній сферах діяльності» [155]. Саме питання трансформації моделі фінансування приватної вищої освіти України в умовах євроінтеграції викликає значний інтерес усіх зацікавлених сторін (приватних ЗВО і споживачів освітніх послуг). У цьому контексті важливим є вивчення досвіду ЄС з цього питання.

Фінансування вищої освіти за рахунок державних коштів залишається основним і пріоритетним, особливо в Скандинавських країнах, де заборонено брати зі студентів плату за навчання. За часткою витрат на освіту в структурі державних витрат у 2011 р. лідирує Норвегія – 15,31 % та Данія – 15,06 %, а в Україні даний показник складає 13,48 % [246]. Сучасною ж тенденцією у світовій практиці є все зростаюче фінансування вищої освіти приватним сектором, що пов'язано із недостатністю його фінансування державою в окремих країнах.

Щодо обсягу фінансування вищої освіти, то її частка в структурі державних витрат в Україні є досить високою – на рівні 4,64 %, тобто більше як третина всіх коштів на освіту виділяється саме на вищу, приблизно ж стільки витрачається на вищу освіту в Норвегії – 4,53 % і Данії – 4,16 %.

Незважаючи на такий високий відносний показник фінансування вищої освіти, абсолютний рівень її фінансування в Україні, особливо у витратах на 1 студента є значно нижчим. Найбільше за даними Інституту статистики ЮНЕСКО станом на 2013 р. на 1 студента витрачають у Норвегії – 41,8 тис. амер. дол., Данії – 31,5 тис. амер. дол. Швеції – 22,9 амер. дол., Нідерландах – 18,4 амер. дол., один з найнижчих показників серед наявних даних належить Україні – 1,3 амер. дол. [568].

У західних країнах економічне життя вищої освіти влаштоване на засадах фінансової автономії. У фінансових питаннях університети, включно з тими, що отримують державне фінансування, є самі собі господарями і в порівнянні з українськими ЗВО можуть самостійно приймати рішення щодо своєї діяльності. Так, Європейська асоціація університетів (European University Association, EUA) [559] вирішила здійснити ретельне порівняння університетських свобод в 29 країнах ЄС [696]. Фахівці зосередили увагу на 4 рівнях автономії: організаційному, фінансовому, академічному та працевлаштуванню. Для оцінки були взяті країни-члени ЄС, при цьому федеральні землі Німеччини розглядаються як окремі адміністративні одиниці, оскільки не мають уніфікованого законодавства для регулювання вищої освіти. Для визначення рівня автономії використовувались чіткі індикатори у кожній з чотирьох галузей, відповідно до яких країни були ранжовані за рівнем розвитку автономії.

За визначенням EUA фінансова автономія трактується як «можливість університету управляти своїми фондами та незалежно розподіляти власний бюджет для встановлення та реалізації стратегічних цілей» [562]. Як вже зазначалось раніше, європейські ЗВО отримують важливу частину своїх коштів від держави. Незалежно від того, чи це фінансування надається у вигляді постатейного бюджетного фінансування («a line-item budget») або блочного фінансування через гранти (a blocj grant), ступінь, в якій ці кошти

можуть бути вільно розподілені по різних статтях бюджету і довжина циклу фінансування є важливими аспектами фінансової автономії.

Так, рівень фінансової автономії визначається наступними індикаторами:

1. *Тривалість циклу державного фінансування.* Як і в Україні, розмір державного фінансування визначається на 1 рік ще у 25 країнах ЄС. Тривалість цього циклу визначає рівень автономії в тому сенсі, що чим рідше держава або контролюючий орган визначає обсяг фінансування, тим більше свободи має ЗВО у формуванні свого бюджету і тим рідше здійснюється контроль зовнішнім державним органом. Бюджетний цикл більше 1 року діє лише в 4 країнах: Австрії, Норвегії, Люксембурзі та Бранденбурзі.

2. *Тип державного фінансування.* В Україні з державної скарбниці виділяється фіксована сума під чітко визначені наперед статті витрат. Такий найбільш зрегульований тип фінансування застосовують всього у 3 країнах: Греції, Кіпрі, Туреччині. В більшості країн діє система, коли фіксована сума з бюджету спрямовується в ЗВО без жодних обмежень стосовно способів її витратити.

3. *Можливість позичати кошти.* Як і в Україні на законодавчому рівні заборонено позичати кошти ЗВО у таких країнах як Греція, федеральна земля Німеччини Гессе, Угорщина, Норвегія, Португалія, Швейцарія, Туреччина. У Польщі та Сполученому Королівстві університети можуть позичати кошти за певних обмежень.

4. *Можливість зберігати надлишок.* Кошти, які університет «заробив» і які не були використані, можуть без жодних обмежень залишати собі та акумулювати ЗВО 15 країн, серед яких Австрія, Фінляндія, Естонія, Франція, Нідерланди, Словаччина, Сполучене Королівство та інші. У Польщі та Туреччині зароблені кошти можуть зберігати університети, але їх розподіл контролюється зовнішнім державним органом. В Україні лише прийняттям нового Закону України «Про вищу освіту» (2014) у п. 8 ст. 71 унеможлиблюється вилучення отриманих ЗВО коштів в дохід державного або

місцевих бюджетів, а у п. 3. ст. 70 визначено право ЗВО на заснування сталого фонду (ендаументу) та розпорядження доходами від його використання відповідно до умов його функціонування [155].

5. Можливість володіти своєю матеріально-технічною базою. В Україні нерухомість державних ЗВО знаходиться на балансі університетів, але формально належить державі. Продавати будівлі університети не можуть. Переважно європейські країни теж мають подібну політику, але навіть якщо і дозволяють продавати свої будівлі, то ці операції суттєво обмежені. Всього 8 країн можуть розпоряджатись своєю нерухомістю на свій розсуд: Сполучене Королівство, Австрія, Чехія, Нідерланди та інші.

6. Можливість встановлювати розмір плати за навчання на бакалаврському, магістерському та докторському рівнях. В Україні в цьому питанні університети є доволі автономними, оскільки для студентів, які навчаються за кошти фізичних та юридичних осіб, вони можуть самі визначати вартість навчання. Інше питання, наскільки релевантним є таке ціноутворення. У більшості випадків європейські ЗВО теж самі встановлюють розмір плати за навчання, з поправкою на те, що у 12 країнах для студентів з країн-членів ЄС взагалі відсутня плата за навчання (Чеська Республіка, Данія, Фінляндія, Греція, Норвегія, Польща, Словаччина тощо). У Сполученому Королівстві плата за навчання на бакалаврському рівні у ЗВО узгоджується з державним органом.

Слід зауважити, що відкритим залишається питання справедливого та економічно обґрунтованого механізму формування вартості навчання та інших функцій, що виконує приватний ЗВО. В Україні чинним є механізм визначення вартості навчання одного студента, що навчається лише за державним замовленням. ЗВО, як державні, так і приватні, застосовують у формуванні ціни певне екстраполяційне прогнозування – ціна цього року виводиться з минулорічних цін з певним коригуванням на відсоток інфляції, при цьому ані ринковий, ані витратний методи не застосовуються.

Натомість у Сполученому Королівстві на державному рівні встановлено, що справедливий і об'єктивний підхід до визначення витрат на усі види діяльності університету – це ключ до фінансової прозорості, до ефективного використання доходів та успішного фінансового прогнозування. З 2005 р. це питання стоїть на порядку денному і контролюється окремим державним органом – Радою фінансування вищої освіти у Англії (Higher Education Funding Council for England, HEFCE), яка займається розподілом державних коштів серед ЗВО [573]. Власне, для забезпечення прозорості цією Радою була запроваджена система Прозорого підходу до визначення витрат (Transparent Approach to Costing, TRAC) [689]. Це набір принципів фінансового менеджменту для ЗВО, які повинні полегшити роботу адміністрації університетів у веденні бухгалтерії, здійсненні стратегічного планування та прийнятті рішень щодо розподілу ресурсів.

З іншого боку, така уніфікована методологія дозволить студентам та іншим стейкхолдерам контролювати витрати ЗВО. Більше того, в рамках цієї системи були запропоновані також кроки для розрахунку заробітної плати викладачам. Слід зауважити, що відповідно до методологія TRAC розраховуються витрати, а не доходи. При цьому йдеться не про ціноутворення (наприклад, про ціну навчання чи ціну проведення дослідження), а про розрахунок саме вартості навчання одного студента певної спеціальності, проведення дослідження для університетів. При цьому важливо, що HEFCE не контролює дохідну частину університетського бюджету (хоча її він теж публікує) чи надлишок зароблений університетом тощо.

Зasadничим завданням такої методології є адаптація принципів фінансового менеджменту до вищої школи, які б дозволили чесно і об'єктивно обґрунтувати витрати на той чи інший вид статутної діяльності ЗВО саме на принципах прозорості. Щороку HEFCE проводить моніторинг виконання методики ціноутворення у вищій освіті, а також організує координаційні

зустрічі з університетськими адміністраціями для вдосконалення і полегшення її впровадження.

Структура фінансування вищої освіти здійснюється по-різному, так у Великобританії фінансування приватної вищої освіти здійснюється в формі грантів, що в основному залежать від показників кількості студентів, трудомісткості та матеріаломісткості їх навчання, а також із врахуванням визначених урядом пріоритетів розвитку освіти.

Аналіз законодавчої бази в галузі освіти Сполученого Королівства показав, що політичні зміни, що відбулися у країні в останні роки, створили оптимальні умови для швидкого зростання незалежного приватного освітнього сектору (*alternative providers / the independent sector*). Ці ЗВО отримують статус університетів і стають все більш привабливими, в тому числі завдяки можливості виділення стипендій для студентів з країн, що не входять до складу ЄС, а також праву англійських і європейських студентів, що навчаються в цих закладах, претендувати на державний освітній кредит для вивчення певних курсів (хоча, на відміну від студентів традиційних британських приватних ЗВО, що отримують державне фінансування («*government-dependent private*» institutions), вони можуть розраховувати не на 9000 GBP на рік, а максимум на 6000 GBP). Багато незалежних приватних ЗВО (*alternative providers / the independent sector*) швидко нарощують прийом студентів (а з 2015/2016 навчального року буде скасовано обмеження на чисельність студентів), що відображається і на обсязі державного фінансування вищої освіти в цілому, оскільки все більше студентів претендують на освітні позики і гранти на покриття витрат на навчання та проживання. Така експансія незалежних приватних ЗВО (*alternative providers / the independent sector*) неминуче матиме прямий вплив на традиційні приватні ЗВО, фінансовані державою, яким доведеться конкурувати за студентів в умовах більш привабливої вартості навчання у незалежному приватному

секторі (alternative providers / the independent sector) та поступового зниження державного фінансування [635, с. 7–8].

У 2011 році було офіційно опубліковано Білу книгу (White paper) під заголовком «В основі системи – студенти» (Students at the Heart of the System), де зафіксовано намір уряду Сполученого Королівства зробити сектор вищої освіти відкритим для незалежного приватного сектору (alternative providers / the independent sector) [575]. Це рішення вписується в загальну політику приватизації та впровадження принципів ринкових відносин у вищу освіту Англії, яка сконцентрована навколо ідеї розширення доступу до освіти в умовах скорочення державного фінансування, орієнтації освітніх програм на потреби роботодавців, посилення експорту освітніх послуг, підвищення ефективності та комерціалізацію освітньої діяльності [575]. Однак уряди Уельсу, Шотландії і Північної Ірландії не поділяють таких поглядів, тому там сектор приватної вищої освіти як і раніше мало розвинений і відділений від державних ЗВО.

Незалежний приватний сектор (alternative providers / the independent sector) має ряд унікальних характеристик – в основному завдяки його не надто повній відповідності нормативно-правовій базі, системам фінансування і контролю якості, обов'язковим для ЗВО, що фінансуються державою. Проте існуючі тенденції ведуть до поступового розмивання відмінностей у статусі між традиційними приватними ЗВО, що фінансуються державою, та новими незалежними приватними закладами, так як система забезпечення якості вживає повільні, але системні дії для адаптації, щоб включити їх. Уряд шукає можливості для створення так званого «єдиного ігрового поля» («level playing field») для всіх закладів у сфері вищої освіти та стимулювання здорової конкуренції між ними [707, с. 27].

Традиційні приватні ЗВО, що фінансуються державою (publicly funded institutions), часто реалізують різні партнерські проекти з незалежними приватними ЗВО, наприклад, через франшизу або інші способи співпраці. Майже 30 таких традиційних ЗВО працюють спільно з незалежними

приватними інституціями у сфері реалізації програм підготовки іноземних абітурієнтів до вступу в традиційні приватні ЗВО сектору, що фінансується державою.

Участь приватного бізнесу у розвитку вищої освіти Сполученого Королівства, зокрема приватної, стає все більш і більш різноманітним. Тепер бізнесові компанії беруть участь не тільки в реалізації освітніх програм, а й у підготовці навчальних матеріалів, підтримки студентів, забезпеченні обладнанням для дистанційного навчання (наприклад, компанія Laureate Education співпрацює з Університетом Ліверпулю (University of Liverpool) [698]). Традиційні приватні ЗВО, що фінансуються державою (publicly funded institutions) теж нерідко вдаються до використання окремих сервісів, що надаються приватними компаніями, наприклад, у питаннях інформаційних технологій та інших послуг.

Отже, процес приватизації та комерціалізації вищої освіти у Сполученому Королівстві набирає обертів і приносить свої результати, тому відмінності між ЗВО різних типів будуть, швидше за все, стиратися в усьому, за винятком спочатку закладеної місії приватного закладу – отримання або, навпаки, не отримання прибутку, – яка стане єдиною принциповою відмінністю між різними секторальними частинами приватної вищої освіти.

Приватні ЗВО в Центральній Європі (за класифікацією ОЕСР так звані «незалежні приватні ЗВО» («independent private» institutions), на противагу традиційним британським приватним ЗВО, що отримують державне фінансування («government-dependent private» institutions) зазвичай у своїй діяльності не отримують субсидій від державного бюджету. За даними на 2007 р. відносна більшість іноземних студентів в Польщі (43 %) сплачували за своє навчання [705]. У 2009 р. фінансовий дохід приватних ЗВО складав наступну пропорцію: 93,1 % – плата за навчання і лише 1,8 % – фінансування наукових досліджень [596]. Суспільна реакція на можливість введення оплати за навчання для студентів денної форми навчання в державному секторі

залишається однозначно негативною. Політичною відповіддю на можливість субсидування освіти в приватному секторі стало готовність МОН України з лютого 2011 р. відкрити двері для державного фінансування приватних ЗВО. Ідея полягала в тому, що всі студенти денної форми навчання в приватному секторі 110 000 осіб (або 17 % студентів приватного сектора) – можуть отримати субсидії від держави. Це стало маленьким кроком з далекосяжними наслідками і радикальним переглядом національної освітньої політики.

Тому незважаючи на значну кількість стипендіальних програм та вагомої частки студентів з правом на безкоштовне навчання, для приватних польських ЗВО запровадження інтернаціоналізації освітніх програм стало важливим потенційним джерелом доходів. Така політика зумовлена зокрема тим, що в Польщі щорічно зменшується кількість випускників ліцеїв, а тому для підтримки загального контингенту студентів в ЗВО, залучення іноземних студентів стає пріоритетним завданням. З цією метою польськими ЗВО проводиться активна маркетингова політика, зокрема і створення ознайомчої програми «Навчальні візити до Польщі» (Study tours to Poland, STP) для рекламування польських навчальних закладів та переваг вищої освіти у Польщі.

Згідно з польським законодавством, бюджет державних університетів складається з основної дотації, плати за навчальні послуги, надходжень від наукової та господарської діяльності та плати за різні форми використання майна університету. За даними 2012 року, 78 % надходжень ЗВО складають кошти з навчальної діяльності та 14,1 % – з наукової роботи [670].

Основу державного фінансування польських ЗВО складає так звана «основна дотація», кошти з якої призначені для покриття видатків на навчання студентів денної форми, підготовку наукових кадрів та матеріальне утримання ЗВО. Вона була запроваджена у 2007 р., тоді ж відповідним розпорядженням Міністра вищої освіти був затверджений алгоритм її розрахунку. Протягом

останніх років він зазнав кількох модифікацій, наразі триває дискусія про можливе чергове його вдосконалення у 2015 р.

Теоретично дотація може надходити як до державних, так і до приватних ЗВО. Однак на практиці понад 95 % її обсягу отримують саме державні університети. За цим алгоритмом держава здійснює пропорційний поділ закладених у бюджет країни коштів. Тобто йдеться не про формулу визначення абсолютних величин, а про визначення частки кожного закладу у сумі, яку було відведено державним бюджетом.

Формула дотації включає кілька елементів, кожен з яких має свій коефіцієнт, який дещо відрізняється в залежності від типу ЗВО (академічний, медичний, мистецький, морський, професійний). Найбільшою є складова фінансування за попередній рік – вона становить 65 % від фінансування на наступний за попереднім бюджетний рік. Цей показник однаковий для усіх типів ЗВО.

Для визначення розміру дотації університети надсилають зазначені дані до Міністерства вищої школи та науки, котре, у свою чергу, верифікує отриману інформацію у відповідних базах даних державних органів статистики та кількох інших державних органів.

У Польщі немає централізованого планування обсягів підготовки фахівців з тієї чи іншої спеціальності, польські університети самостійно визначають їх у межах своїх ліцензій. Описаний вище алгоритм у першу чергу скерований на фінансування саме освітнього процесу та збільшення контингенту студентів. Мала вага показників наукової діяльності у формулі розрахунку основної дотації певною мірою компенсується існуванням окремих шляхів фінансування університетських досліджень. Польські університети беруть участь у програмах фінансування досліджень від Національного центру досліджень та розвитку, Національного центру науки, Міністерства вищої освіти і науки та у програмах Європейського Союзу.

Питання бюджетних витрат на вищу освіту з кожним роком стає дедалі гострішим у зв'язку із загальним скороченням бюджету на вищу освіту в окремих країнах та одночасним зростанням кількості охочих її отримати. Саме тому чиновники вимагають від університетів більшого, але за менші гроші. Іншими словами, йдеться про підвищення академічної продуктивності. Наприклад, не більша загальна кількість студентів, а більше студентів, що вчасно завершують навчання тощо.

Розраховувати традиційні економічні показники рентабельності чи ліквідності приватних ЗВО в Україні в принципі немає сенсу через те, що як економічні суб'єкти приватні ЗВО повинні здійснювати діяльність на неприбутковій (non-profit) основі, про що наголошено у ст. 27 Закону України «Про вищу освіту» (2014) [155] в частині здійснення діяльності ЗВО усіх форм власності на засадах неприбутковості, що суперечить прибутковій природі приватної вищої освіти в Україні.

Підпунктом 15 п. 2 розділу XV Закону України «Про вищу освіту» (2014) [155] визначено, що ЗВО приватної форми власності, засновані в організаційно-правовій формі товариств та в інших передбачених законодавством формах, можуть продовжувати свою діяльність в існуючій організаційно-правовій формі або мають право набути статусу приватної установи. Положення статей 29, 42 та 72 цього закону поширюються лише на ЗВО, що мають статус державних, комунальних і приватних установ [155].

Таким чином, на ЗВО з організаційно-правовими формами, такими як: приватне акціонерне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, приватне підприємство або об'єднання підприємств (юридичних осіб) тощо, не поширюються вимоги Закону України «Про вищу освіту» (2014) [155] щодо:

- набуття статусу національного ЗВО;
- набуття статусу дослідницького ЗВО;
- обрання, призначення та звільнення з посади керівника ЗВО;

– отримання, формування та розміщення державного замовлення, тощо.

Так, п. 7 розділу XV Закону України «Про вищу освіту» (2014) [155] засновникам ЗВО рекомендовано протягом двох років привести тип і статuti закладів освіти у відповідність із цим законом.

Враховуючи норми ст. 108 Цивільного кодексу України [505], перетворенням юридичної особи є зміна її організаційно-правової форми. Окрім того, у разі перетворення до нової юридичної особи переходять усе майно, усі права та обов'язки попередньої юридичної особи. Отже, власникам (засновникам) ЗВО приватної форми власності необхідно в найкоротші терміни провести аудит для оцінки юридичних ризиків, які за собою тягнуть податкові ризики, які виражені в наступному.

Реалізація задекларованих засад неприбутковості можлива виключно для ЗВО, що здійснюють свою діяльність у формі державної, комунальної та приватної установи. Зазначимо, що КМУ забезпечує рівні умови розвитку всіх форм власності [202].

У випадку врахування власниками (засновниками) юридичних і податкових ризиків та прийняття рішення щодо перетворення ЗВО шляхом зміни організаційно-правової форми, необхідно розробити та затвердити статут в новій редакції з врахуванням вимог ст. 15 та 27 Закону України «Про вищу освіту» (2014) [155].

Після перетворення ЗВО з врахуванням вимог Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» від 15.05.2003 р. № 755-IV [160] та Закону України «Про вищу освіту» (2014) [155], ЗВО має право на отримання статусу неприбутковості.

Слід зауважити, що включення ЗВО до Державного реєстру наукових установ, яким надається підтримка держави також дозволяє внесення його до Реєстру неприбуткових установ та організацій. При цьому, у відповідності до постанови КМУ «Про затвердження Положення про Державний реєстр наукових установ, яким надається підтримка держави» від 23 квітня 2001 р.

№ 380 [334], можуть бути включені до цього реєстру ЗВО, що провадять освітню діяльність за третім (освітньо-науковим) рівнем та (або) науковим рівнем вищої освіти, та які пройшли державну атестацію в частині наукової та науково-технічної діяльності.

Відмітимо, що ЗВО, які включені до Державного реєстру наукових установ, яким надається підтримка держави:

- користуються податковими пільгами відповідно до законодавства;
- не можуть змінювати вид наукової і науково-технічної діяльності;
- зобов'язані не менш як 50 відсотків доходу від своєї основної діяльності спрямовувати на проведення ініціативних науково-дослідних робіт та розвиток дослідницької матеріально-технічної бази (крім ЗВО) .

Після внесення ЗВО у формі приватної установи до Реєстру неприбуткових установ та організацій, такий ЗВО звільняється від сплати податку на прибуток з врахуванням статті 133.1 Податкового кодексу України [321].

Зменшення податкового навантаження для ЗВО, утворених у формі приватної установи, також можливе шляхом переходу на спрощену систему оподаткування зі сплатою єдиного податку, ставка якого в рази менша від податку на прибуток підприємств. Окрім того, Програмою діяльності КМУ передбачено зниження податкового навантаження на малий та середній бізнес, зокрема шляхом двократного зменшення ставки єдиного податку. Відсутність правових перепон при перетворенні ЗВО також підтверджується безперешкодним порядком переоформлення ліцензії на провадження освітньої діяльності [155].

Закон України «Про вищу освіту» (2014) [155] передбачає поступову зміну системи розподілу державного замовлення в Україні та з 2016 року запроваджує деякі елементи так званого підходу «гроші йдуть за студентом». Саме формування обсягів державного замовлення відбувається на рівні Міністерства економіки, до учасників цього процесу додається Національне

агентство із забезпечення якості вищої освіти. Тобто Мінекономіки визначає загальнодержавні показники за рівнями вищої освіти і спеціальностями та оприлюднює їх не пізніше, ніж за 30 календарних днів до початку вступної кампанії.

У свою чергу, абітурієнти ще на етапі подачі документів для проходження ЗНО вказують напрями, на які хочуть вступати, та відповідні ЗВО у порядку пріоритетності. Згодом за результатами ЗНО формуються загальнонаціональні рейтинги для кожного напрямку. В рамках цього рейтингу між абітурієнтами розподіляється право вчитись за бюджетні кошти.

Вступники, які здобули право навчатися за кошти державного бюджету, розподіляються в порядку черговості згідно з цим рейтингом серед ЗВО, які здійснюють підготовку фахівців за обраною спеціальністю, згідно з виставленими вступниками пріоритетами та Правилами прийому до вищих навчальних закладів. Окрім того, відповідно до пункту 13 Прикінцевих та перехідних положень закону [155] розміщення державного замовлення здійснюється у ЗВО незалежно від форми власності. Але для приватних ЗВО заснованих в організаційно-правовій формі товариств та в інших передбачених законодавством формах закріплено вимогу набути статусу приватної установи для прийняття участі в конкурсі на розміщення державного замовлення.

Насамперед запропонована новим Законом модель пропонує змінити процедуру розподілу державного замовлення. Фактично, модель розподілу бюджетних місць конкурсними комісіями існуватиме на рівні магістратури чи програм з підготовки докторів філософії. Натомість фінансування підготовки бакалаврів надходитиме не за рішенням конкурсної комісії того чи іншого замовника, а за рішенням абітурієнта, який зробить свій вибір на користь того чи іншого ЗВО. Таким чином, нейтралізуються будь-які можливості зловживань зі сторони замовника, який розподіляє місця, а ЗВО отримують ширше поле для конкуренції за абітурієнта.

Окрім цього, позитивом є впровадження легального поля для так званого перехресного вступу, який збільшить академічну мобільність та покладе більшу відповідальність на абітурієнта за свій подальший вибір траєкторії навчання.

3.4 Актуалізація управління якістю через розвиток внутрішніх інституційних структур забезпечення якості вищої освіти у приватних закладах вищої освіти

Створення національної системи управління якістю освіти тісно пов'язано з підписанням Болонської декларації (червень 1999 р., м. Болонья, Італія). Важливим положенням Болонської декларації є контроль якості освіти, що передбачає встановлення транснаціональних освітніх стандартів, відповідно до яких оцінка якості освіти буде ґрунтуватись на отриманих випускниками знаннях, навичках та вміннях. Україна отримала статус спостерігача у Болонському процесі, йшла шляхом підписання двосторонніх угод у процесі інтеграції до ЕНЕА. Перевагою Болонського процесу є визначення та оцінка стандартів якості вищої освіти по всій Європі. Болонський процес передбачає комплекс взаємопов'язаних заходів направлених на зближення освітніх систем і способів оцінки якості знань у країнах Європи.

Для досягнення цієї мети необхідні системні реформи – найбільш динамічний тип освітніх реформ, відзначаються глобальним характером, націлені на зміну освітньої парадигми й освітньої політики. Одна з довгострокових цілей їхнього проведення – зміна внутрішньої логіки освіти та його відношення з іншими соціальними сферами. Напрямки реформи торкаються ключових елементів освітньої системи: якість освіти й контроль за нею, національний освітній стандарт, відношення освіти і ринку, система фінансування та управління сфери освіти [153].

Науковий пошук засвідчив, що забезпечення якості вищої освіти не є суто європейською проблемою. В усьому світі зростає увага до якості та

стандартів, що пояснюється швидким розвитком вищої освіти і водночас здороженням вартості освітніх послуг як для держави, так і для споживачів. Нові ініціативи і вимоги, що зараз виникають як в Європі, так і поза її межами з огляду на таку інтернаціоналізацію вищої освіти, потребують відповідної реакції. В той же час, входження в ЕНЕА передбачає не упродження загального стандарту якості вищої освіти або єдиного підходу до змісту освіти, а, насамперед зближення принципів і підходів, подібність структур, конфігурацій і засобів освітніх систем окремих держав. Мається на увазі необхідність пошуку балансу цілей як у загальноєвропейському, так і в національному вимірах. На шляху до європейської інтеграції Україна зобов'язана продемонструвати, що вона серйозно ставиться до якості своїх освітніх (освітньо-професійних чи освітньо-наукових) програм і дипломів та має бажання запровадити заходи, які забезпечать і продемонструють цю якість.

Для розвитку інституційних структур забезпечення якості у приватних закладах вищої освіти перспективним є вивчення досвіду «британської» моделі якості освіти, яка базується на внутрішньому самооцінюванні академічної спільноти. У сучасному Сполученому Королівстві модель якості освіти гармонійно доповнюється континентальною, заснованою на зовнішньому оцінюванні ЗВО з погляду його відповідальності перед суспільством і державою [55], та, частково, американською. Усі рішення, що визначають перспективу розвитку галузі освіти, приймаються парламентом або урядом Сполученого Королівства незалежно від провладних політичних сил [480].

Створена в країні система гарантії якості ставить перед собою такі цілі:

- забезпечення дотримання ЗВО академічних стандартів кваліфікацій;
- гарантування якості освітніх послуг;
- розширення можливостей студентів набути освітній та професійний досвід;

- забезпечення підзвітності ЗВО щодо державних інвестувань;
- надання достовірної інформації про якість освіти й стандарти тим, хто бажає її отримати або її потребує [480].

Слід зауважити, що саме у Сполученому Королівстві поняття «моніторинг» вперше було використано в контексті отримання інформації про функціонування навчальних закладів [213].

Науковий пошук показав, що у Сполученому Королівстві тривалий час існує традиція локальної освітньої політики, яка базується на принципах інституціональної автономії та дерегуляції. Тобто, ЗВО є незалежними самоврядними корпораціями вищої освіти, які мають широке коло повноважень щодо присвоєння ступенів та інших кваліфікацій, а також акредитації власних освітніх програм.

Принцип первинної відповідальності ЗВО за внутрішнє забезпечення якості освітнього процесу закладено у понятті автономії ЗВО. Доцільно зауважити, що на відміну від вимоги нового Закону України «Про вищу освіту» (2014) щодо необхідності розробки, акредитації та запровадження внутрішніх систем забезпечення якості вищої освіти у вітчизняних ЗВО [155], на законодавчому рівні у Сполученому Королівстві не закріплено вимоги щодо функціонування у ЗВО системи забезпечення та моніторингу якості освіти. Водночас заклади професійної освіти й навчання законодавчо зобов'язані мати такі системи, що функціонують у режимі самооцінювання.

Існуюча нормативно-правова база Сполученого Королівства у сфері вищої освіти [644–646; 649; 694] регламентує забезпечення якості освіти завдяки суворому контролю за процесом присудження статусу університету («*university title*»); надання права видачі дипломів, що відповідають державним вимогам; можливості пропонувати освіту у співпраці з іншими акредитованими ЗВО, що мають право присуджувати дипломи; а також будь-якого незапланованого збільшення чисельності студентів. Діяльність приватних незалежних ЗВО регулюється аналогічним чином, і це стосується в

тому числі і якості розроблюваних освітніх програм, і фінансової життєздатності ЗВО, і організаційної системи управління. Проведений у 2013 р. опитування показало, що 82 % студентів, які навчаються в приватних незалежних ЗВО / альтернативних освітніх організаціях, задоволені якістю освіти, що цілком корелюється з відповідями студентів державних ЗВО [578].

Незалежно від того, чи знаходяться ЗВО у Сполученому Королівстві або за кордоном, отримують фінансування з державного бюджету чи фінансуються виключно з приватних джерел, вони повинні дотримуватися національного Кодексу якості вищої освіти. Контроль за якістю освітніх програм, нагляд за їх реалізацією, очільництво багатоступінчастої системи акредитації освітніх закладів та оцінювання їхніх програм здійснює Агенція з контролю якості вищої освіти (Quality Assurance Agency for Higher Education, QAA) [650], а якість програм професійного / прикладного бакалаврату контролюють професійні організації та державні органи. QAA здійснює також моніторинг та надає консультації зі стандартів і якості вищої освіти у Сполученому Королівстві (за наявності певних процедурних відмінностей в Англії, Північній Ірландії, Шотландії та Уельсі) [644]. Цю організацію було засновано у 1997 році як незалежний недержавний орган, що перебуває у власності низки організацій, які репрезентують вищу освіту Сполученого Королівства, і фінансується через внески університетів та коледжів вищої освіти.

До основних функцій агенції належать:

- публікація та ведення Кодексу якості вищої освіти (UK Quality Code for Higher Education);
- проведення зовнішніх оглядів у ЗВО та оприлюднення їхніх результатів;
- розслідування скарг щодо якості та стандартів навчання;
- проведення досліджень та розповсюдження інформації щодо затверджених практик для покращення якості;

- проведення тренінгів та інших заходів, щоб допомогти ЗВО розвивати та покращувати власні процеси забезпечення якості;
- надання уряду рекомендацій щодо акредитації ЗВО та надання права називатися університетом у Сполученому Королівстві;
- залучення студентів до роботи з забезпечення якості, керування процесами та оглядів [694].

У серпні 2014 р. було розроблено та оприлюднено стратегічний документ Агенції з забезпечення якості вищої освіти Стратегію 2014–17 (QAA Strategy 2014–17) [645], де чітко прописано стратегію розвитку агенції на визначений період, включаючи місію, цінності цілі та очікувані результати до 2017 р.

Проведений аналіз освітньої нормативно-правової бази Сполученого Королівства [635] показав, що до 2012 р. усі внутрішні процедури забезпечення й моніторингу якості освіти у британських ЗВО здійснювалось відповідно до «Кодексу практики забезпечення академічної якості й стандартів у вищій освіті» (QAA Code of Practice), який входив до збірки нормативних документів ЗВО під назвою «Академічна інфраструктура» (The Academic Infrastructure), яка також включала:

- рамки кваліфікацій вищої освіти Англії, Уельсу, Північної Ірландії і Шотландії (Frameworks for Higher Education Qualifications);
- академічні стандарти з різних галузей знань, у яких описані очікувані результати засвоєння дисциплін, в тому числі рівень розвитку компетентностей (Subject Benchmark statements);
- специфікацію програм навчання (Programme Specification Guidance).

Наразі, починаючи з 2012–2013 навчального року, на зміну «Академічній інфраструктурі» (The Academic Infrastructure) Агенція розробила новий документ «Кодекс якості вищої освіти» (UK Quality Code for Higher Education, the Quality Code) [694], в якому встановлюються основні вимоги до усіх ЗВО Сполученого Королівства.

Сьогодні Агенція є по суті основним виразником оцінювальних підходів до якості вищої освіти у Сполученому Королівстві. В своїй діяльності Агенція користується такими стрижневими поняттями, як «академічні стандарти» («academic standards») та «(академічна) якість вищої освіти» («academic quality») [649].

Зовнішня оцінка якості вищої освіти здійснюється шляхом проведення інституційного аудиту (Institutional audit).

Суть аудиту загалом полягає в наступному:

- визначається, чи достатньо залучений ЗВО до загальнонаціональної мережі, чи не занадто він ізольований від решти сектору;
- чи на рівні закладу створена і наскільки успішно діє внутрішня система гарантування якості;
- чи впливає створена у ЗВО внутрішня система гарантування якості на рівні окремих академічних дисциплін і чи узгоджується діяльність системи з поставленими цілями і завданнями [646].

Головним методом для проведення інституційного аудиту є Аудит Вищої освіти (Higher Education Review), метою якого є інформування студентів та широкої громадськості щодо відповідності освітніх послуг провайдера вищої освіти у:

- встановленні та / або та виконанні академічних стандартів (оцінки: «відповідає вимогам законодавства Сполученого Королівства» (meets UK expectations), «потребує покращення встановлення відповідності вимогам законодавства Сполученого Королівства» (requires improvement to meet UK expectations), «не відповідає вимогам законодавства Сполученого Королівства» (does not meet UK expectations);
- наданні можливостей для навчання,
- наданні інформації,
- підвищенні якості можливостей для навчання студентів (оцінки: «схвалено» (commended), «відповідає вимогам законодавства Сполученого

Королівства» (meets UK expectations), «потребує покращення встановлення відповідності вимогам законодавства Сполученого Королівства» (requires improvement to meet UK expectations), «не відповідає вимогам законодавства Сполученого Королівства» (does not meet UK expectations)) [576].

Аудит вищої освіти (Higher Education Review) є гнучким, з урахуванням ризиків метод, який застосовується, де це найбільш необхідно. Провайдери освітніх послуг у сфері вищої освіти з сильним послужним списком в управлінні якістю і підтриманні стандартів переглядаються рідше і менш інтенсивно, ніж постачальники без такого досвіду.

Отже, ЗВО, з одного боку, намагається подати про себе якомога привабливішу інформацію, а з іншого – дбає про відповідальність за правдивість цієї інформації, бо неповнота чи викривлення фактів може обернутись для ЗВО втратою авторитету. І це ще один дуже важливий стимул для ЗВО Сполученого Королівства особливо на тлі суттєвого збільшення вартості навчання, коли зменшення кількості студентів рівнозначне зменшенню фінансових надходжень.

Аналіз процедури інституційного аудиту показав значне зростання ролі студентів у житті вищої школи Сполученого Кооролівства, зокрема в оцінці її якості. Агенція проводить спільні конференції з Національною спілкою студентів (the National Union of Students), «студентські письмові подання» стають складовою частиною документів з самооцінки (self-evaluation documents, SEDs) для проведення інституційних аудитів, а члени комісій з аудиту обов'язково зустрічаються як з керівниками студентських спілок, так і з простими студентами, що навчаються на різних курсах та за різними програмами. Студенти також залучаються і до внутрішніх процедур з гарантування якості, які діють у закладі (зокрема, студенти беруть участь в процесі погодження та перевірки навчальних програм). Свою оцінку навчальним курсам студенти висловлюють шляхом заповнення відповідних анкет та бланків опитування, через «фокус-групи» або студентів-респондентів курсу.

Агенція має в своєму арсеналі також і методи оцінки якості процедур прийняття на роботу викладацького персоналу, вступу на посаду та ознайомлення з обов'язками, наставництва, спостереження за викладанням з боку колег і таке інше. Робота викладача ЗВО сьогодні все частіше оцінюється через призму урівноваженого розуміння значимості не лише наукової, але й викладацької діяльності. Здатність постійно вдосконалюватись, вміння ефективно викладати, обізнаність в новітніх досягненнях та інформаційних технологіях, конкурентоспроможність викладача є провідними цінностями ЗВО.

Уряд Сполученого Королівства схиляється до можливості того, щоб навчальний заклад визначався зі своєю специфікою як освітньої чи науково-дослідної інституції. Від цього не постраждають старі, класичні вузи, але водночас це може призвести до більшого визнання навчально-методичної роботи нових ЗВО і суттєво покращити їх фінансування недержавними організаціями.

Отже, усі британські ЗВО, які мають право присудження ступеня, що відповідає державним вимогам, несуть повну відповідальність не лише за саму можливість дати знання, але й за максимально оптимізований і найбільш ефективний спосіб донесення цих знань; іншими словами, поряд з науковістю зростає роль методики викладання.

На відміну від ЗВО, які отримують державне фінансування, від приватних незалежних ЗВО (*independent sector*) поки не вимагається надання звітних даних, що стосуються фінансової діяльності. Крім того, вони не зобов'язані брати участь у Національному опитуванні студентів (*the National Student Survey*) для виміру задоволеності освітою, а також надавати абітурієнтам так званий «Блок ключової інформації» (*the Key Information Set*) про заклад, яка зазвичай використовується ними при ухваленні рішення про вступ на програму відповідного ЗВО.

Однак у зв'язку з постійними змінами, що вносяться в нормативно-правову базу, є ймовірність того, що вимоги до приватних ЗВО підвищаться.

Деякі приватні заклади взагалі намагаються бути в тіні: вони пропонують диплом небританського зразка (не проходять Інституційного аудиту Агенції Сполученого Королівства) або просто неакредитовані дипломи (unaccredited provision). Є приватні коледжі, які, по суті, виконують функції «фабрик дипломів» («diploma mills»), продаючи фальшиві дипломи або приймаючи фіктивних студентів. Проте, швидше за все, більш строгий візовий режим поступово зведе діяльність таких організацій нанівець [707].

Важливим кроком на шляху підвищення прозорості системи вищої освіти в Україні є введення системи контролю якості, що відповідає вимогам ENQA [676]. Цей процес підтримується спеціально створеним Національним агентством. Існуюче раніше Управління ліцензування, акредитації та нострифікації МОН України було надзвичайно забюрократизованою структурою, піддавалося критиці за неефективність і відсутність гнучкості у прийнятті рішень. Таке поліпшення системи контролю якості освіти підвищить міжнародну конкурентоспроможність українських ЗВО і дозволить їм покращити своє становище в міжнародних рейтингах.

У рамках євроінтеграції поняття «якість освіти», є характеристикою філософською і вміщує економічні, соціальні, пізнавальні та культурні аспекти освіти та сприймається як всезагальна інтегральна характеристика результатів освітньої діяльності. Досягнення високої якості забезпечується органічним поєднанням управлінської діяльності (задаються цілі, зміст і характер управлінських впливів), педагогічної діяльності викладача і діяльності студента.

Відповідно до статті 16 Закону України «Про вищу освіту» 2014 р. система забезпечення якості вищої освіти в Україні являє собою триєдину систему, що включає систему внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості, а також системи забезпечення якості діяльності Національного агентства і незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти [155].

Статус та повноваження Національного агентства, що є «постійно діючим колегіальним органом, уповноваженим Законом на реалізацію державної політики у сфері забезпечення якості вищої освіти» визначається ст. 17 і 18 закону [155].

Слід зазначити, що серед 13 членів Агентства з числа представників від ЗВО України усіх форм власності приватним ЗВО надається 3 місця, що складає 23 % серед представників університетської спільноти. Звичайно відсоток не є великим, але на нашу думку, надання можливості представникам від приватних ЗВО приймати участь у роботі Агентства є свідченням прояву лібералізації держави по відношенню до приватної вищої освіти та визнанням приватного сектору як повноцінного провайдера освітніх послуг в системі вищої освіти України. В той же час п. 2 ст. 19 Закону забороняється включати до складу Агентства керівників, заступників керівників, засновників приватних ЗВО. Окрім того, до роботи в Агентстві будуть запрошені міжнародні експерти – «професори провідних іноземних вищих навчальних закладів та/або експерти інституцій, які забезпечують якість вищої освіти в інших країнах» [155].

Всі ці заходи покликані підвищити загальний рівень довіри до системи, ускладнити реалізацію різних сірих схем і сприятиме зниженню корупції у сфері вищої освіти, роблячи керівників ЗВО підзвітними громадським структурам.

В цьому контексті розроблення внутрішньої системи якості освітньої діяльності та якості вищої освіти постає справжнім викликом для більшої частини приватних ЗВО України. Відповідно до Закону така система передбачає здійснення наступних процедур і заходів:

- «1) визначення принципів та процедур забезпечення якості вищої освіти;
- 2) здійснення моніторингу та періодичного перегляду освітніх програм;
- 3) щорічне оцінювання здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних і педагогічних працівників вищого навчального закладу та регулярне

оприлюднення результатів таких оцінювань на офіційному веб-сайті вищого навчального закладу, на інформаційних стендах та в будь-який інший спосіб;

4) забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних, наукових і науково-педагогічних працівників;

5) забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, у тому числі самостійної роботи студентів, за кожною освітньою програмою;

6) забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом;

7) забезпечення публічності інформації про освітні програми, ступені вищої освіти та кваліфікації;

8) забезпечення ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату у наукових працях працівників вищих навчальних закладів і здобувачів вищої освіти.» [155].

Механізмом реалізації такої внутрішньої системи якості освітньої діяльності та якості вищої освіти слугує Система управління якості (далі – СУЯ) ЗВО. Основною метою її створення – забезпечення умов, необхідних для приведення механізму управління науково-освітньою системою ЗВО в стан, адекватний за своїми результатами сучасним вимогам до якості підготовки фахівців, що забезпечує стабільне підвищення якості освіти й освітніх послуг та сприяє формуванню у споживачів довіри до результатів навчання та отриманих загальних та професійних компетентностей випускників у поєднанні зі стійким підвищенням їх конкурентоспроможності на ринку праці. Реалізація основної мети спрямована на наступне:

– сприяння ефективному проведенню єдиної державної політики в галузі освіти і підготовки кадрів;

– захист прав здобувачів вищої освіти на здобуття освіти за певним рівнем вищої освіти, що відповідає за своїми характеристиками вимогам

державних стандартів вищої освіти (для акредитованих освітньо-професійних (освітньо-наукових) програм);

- захист суспільства від появи некомпетентних випускників – власників документів про вищу освіту;

- безперервне підвищення якості освіти та освітніх послуг;

- забезпечення наступності вимог до якості у професійній освіті і на ринку праці;

- надання учасникам освітнього процесу та адміністрації ЗВО об'єктивної інформації про фактичний рівень навчальних досягнень та інших показників якості процесу і результатів освіти;

- вдосконалення системи підсумкової атестації випускників ЗВО.

Процес формування СУЯ у приватному ЗВО можливо умовно поділити на два етапи: побудова системи та її відповідна сертифікація, що підтверджує можливість застосування СУЯ.

Науковий пошук показав, що для досягнення високого рівня підготовки фахівців та перспективної участі в конкурентній боротьбі на ринку освітніх послуг приватним ЗВО необхідно розробити і впровадити СУЯ на основі принципів загального управління якістю (TQM), виконання вимог ДСТУ ISO 9001:2009 «Система управління якістю. Вимоги» [433], з урахуванням специфічних особливостей освітньої галузі, зокрема вимог стандарту ДСТУ-П ІВА 2:2007 «Система управління якістю. Настанови застосування ISO 9001:2000 у сфері освіти» [434] та оновлених Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area, ESG) [662], ухвалених Міністерською конференцією 14-15 травня 2015 р. в Єревані.

Стандарт ISO 9001 [433] установлює вимоги до СУЯ в усіх організаціях, незалежно від їхнього типу, розміру та продукції, яку вони постачають. В усіх вимогах стандарту зосереджено увагу головним чином на результативності СУЯ для задоволення вимог замовника, їх можливо

застосовувати для внутрішніх цілей організації або для сертифікації чи укладання контрактів.

Настанови стандарту IWA 2 [434] призначені для надання допомоги закладам освіти поєднати концепції, викладені в стандартах ISO щодо СУЯ, з освітянською практикою.

Відповідно до стандарту ISO 9001 ЗВО повинен розробити, задокументувати, запровадити й підтримувати СУЯ та постійно поліпшувати її результативність відповідно до вимог цього стандарту. Матеріальним виразом СУЯ є цілісна система описів (документування) процесів, пов'язаних з гарантією якості освіти й освітніх послуг та процесів у ЗВО. Реалізація процесного підходу має на меті письмове закріплення положень, що регламентують роботу СУЯ ЗВО.

Така політика щодо внутрішнього забезпечення якості ЗВО повинна бути публічною та складати частину стратегічного менеджменту ЗВО, втілюватись через відповідні внутрішні структури та процеси, залучаючи до цього зовнішніх стейкхолдерів (студентів, працедавців) [662].

Традиційно система внутрішньої документації ЗВО, зокрема приватної форми власності, будувалася на основі наступних документів: Статуту, Положень про структурні підрозділи (про факультет, про кафедру, про відокремлений структурний підрозділ т. п.), Правил або Положень (прийому студентів, про організацію освітнього процесу, про оцінювання знань студентів, про організацію і проведення підсумкової атестації, про підготовку і проведення екзаменаційної сесії, і т. п.) і посадових інструкцій (проректора, декана, завідуючого кафедрою, завідувача навчально-методичного відділу тощо). Мінімальний набір таких документів включає наступні Положення: про факультет; про кафедру; про навчально-методичний комплекс дисципліни; про проведення підсумкової державної атестації; про організацію і проведення практик студентів; про проведення асистентської практики магістрів і т. д.

Як показує практика, всі ці документи в основному мають функціональну орієнтацію, навіть якщо вони і описують порядок виконання якого-небудь процесу або роботи. Перехід від функціональної організації управління до процесно-орієнтованої вимагає поступового перетворення існуючих в ЗВО Положень і Правил в документовані процедури системи якості.

На перших етапах побудови СУЯ ЗВО в структурі її документації можуть бути присутні діючі внутрішні нормативні документи: Положення, Порядки, Правила, інструкції тощо. При цьому слід включити їх в загальну систему ідентифікації документації СУЯ ЗВО і пред'являти до них всі вимоги, застосовні для будь-яких документів СУЯ: вимоги до змісту і побудови, порядку розробки, затвердження і перегляду, вимоги до оприлюднення і ін.

Розробка документації СУЯ ЗВО може відповідати або процесам ЗВО, або структурі вживаного стандарту якості, або комбінації з них.

При розробці СУЯ у ЗВО слід дотримуватися наступних вимог:

- система повинна бути придатною для її сертифікації у Національному агентстві або акредитованими ним незалежними установами оцінювання та забезпечення якості вищої освіти на предмет її відповідності вимогам до системи забезпечення якості вищої освіти, що затверджуються Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти;

- бути компактною, зрозумілою та зручною, не мати багато паперів;
- приносити практичну користь ЗВО та давати можливість використання її як основи для побудови інформаційної моделі діяльності ЗВО.

СУЯ повинна змінити культуру приватного ЗВО: стиль керівництва, практику набору студентів і підбору співробітників, інформаційний супровід процесів управління якістю. Одна з найважливіших функцій керівництва, яка особливо важлива на сьогоднішньому етапі розвитку освіти – це вибір напрямку розвитку ЗВО саме тоді, коли звичні засоби більше не працюють або зміни у зовнішньому середовищі змушують реагувати по-новому.

Така політика і процеси складають основу узгодженої інституційної внутрішньої системи забезпечення якості, що формує цикл безперервного вдосконалення та сприяє підзвітності закладу, має офіційний статус та є загальнодоступною [662] відповідно до принципу прозорості в управлінні приватною вищою освітою. Внутрішня система забезпечення якості повинна враховувати національний контекст, в якому працює ЗВО, інституційний контекст і стратегічний підхід закладу. Така політика підтримує:

- організацію внутрішньої системи забезпечення якості;
- усі структурні підрозділи ЗВО, адміністративний, викладацький та студентський колективи у прийнятті на себе обов'язків із забезпечення якості;
- академічну доброчесність і свободу та застерігає проти застосування академічного плагіату;
- запобігання нетолерантності або дискримінації щодо учасників освітнього процесу;
- залучення зовнішніх стейкхолдерів до забезпечення якості.

З метою визначення рівня прозорості діяльності приватних ЗВО нами було проаналізовано контент офіційних веб-сайтів 57 приватних ЗВО (табл. Ж.1, Додаток Ж.). Результати аналізу показали наступні результати:

- лише 7 (12 %) приватних ЗВО оприлюднили статuti своїх закладів;
- 46 (81 %) приватних ЗВО оприлюднили склад органів керування закладом;
- лише у 2 (4 %) приватних ЗВО ідентифіковано наявність Системи управління якістю, у т. ч. у ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК» [86], Сертифікат відповідності вимогам ДСТУ ISO 9001:2009; у ПВНЗ «Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля» [357] працює Агентство із забезпечення якості освіти, затверджено Положення про систему забезпечення якості освіти, наявні Міжнародний та український сертифікати відповідності системи управління якістю органів сертифікації «ПРИРОСТ»-члену DQS Group» та «DQS-ULGroup»;

- 2 (4 %) приватні ЗВО оприлюднили звіти про фінансову діяльність;
- в 20 (35 %) приватних ЗВО діють окремі науково-дослідні підрозділи, зареєстровано теми науково-дослідної роботи на державному рівні.

До головних причин низької прозорості діяльності приватних ЗВО, в частині оприлюднення інформації щодо фінансової, статутної, організаційної, наукової діяльності можемо віднести закритість у діяльності приватних ЗВО, небажання засновників оприлюднювати інформацію щодо засновницьких документів, складу керівних органів, фінансової діяльності; відсутність усталеної культури розміщення інформації про ЗВО на офіційних веб-сайтах як інструменту забезпечення прозорості діяльності ЗВО.

В той же час, такі невисокі результати можуть стимулювати колективи приватних ЗВО розміщувати якісну інформацію не лише про освітню, а й науково-дослідну діяльність, проведення досліджень та використання передових освітніх технологій для вільного доступу в Інтернет-просторі. На нашу думку, такі кроки не тільки допоможуть розширити коло освітнього простору приватних ЗВО та підвищать їх імідж та науковий потенціал серед академічної спільноти та громадськості, уможливллять гідно оцінити організаційні, освітні, наукові досягнення закладу освіти та його науково-педагогічних працівників.

Очікується, що в рамках Закону України «Про вищу освіту» (2014) [155] в українських приватних ЗВО, з'явиться більше можливостей для розвитку наукового потенціалу та підвищення дослідницької продуктивності. Викладацьке навантаження, яке зараз становить в середньому 900–950 годин на рік, буде знижено до 600 годин. Це дозволить викладачам більше часу присвячувати науковій роботі, в тому числі брати участь в міжнародних дослідницьких проектах, роблячи персональний внесок у досягнення загальних цілей. Це, на нашу думку, одна з найбільш помітних змін, від якої неодмінно постраждають ті науково-педагогічні працівники, хто, звикнувши до старого стану справ, не зможуть швидко пристосуватися до нових умов.

3.5 Рекомендації щодо управління приватною вищою освітою в умовах європейської інтеграції

Приєднання України до Болонського процесу, інтеграція в ЕНЕА [677] та ERA [557], прийняття прогресивного Закону України «Про вищу освіту» [155] покликані змінити національну вищу освіту і, зрозуміло, її ключові складники і чинники – освітні програми і відповідні кваліфікації (ступені).

Прийняття нового Закону України «Про вищу освіту» (2014) [155] ставить перед академічною спільнотою приватних ЗВО серйозні виклики. Адже відповідно до основних нововведень Закону в найкоротший термін необхідно буде запровадити такий обсяг інновацій, на який не наважувались попередні 10 років участі України у Болонському процесі. Це передбачає реформування самого ЗВО усіх форм власності, який в сучасних умовах мусить володіти інструментами фінансової, академічної й організаційної автономії задля розвитку своєї конкурентоспроможності. Для того, щоб Закон запрацював на повну силу необхідні, з однієї сторони – політична воля, суспільний запит на якісну освіту, ресурси; з іншої сторони – глибоке усвідомлення академічної спільноти суті реформ, а також того, що подальший розвиток конкурентоспроможного приватного ЗВО, можливий лише за умов забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти на основі інтеграції до ЕНЕА та ERA, демократизації усіх сфер діяльності, виконання наукових досліджень на замовлення бізнесу, посиленої співпраці з роботодавцями.

Відповідно до обґрунтованих тенденцій в управлінні приватною вищою освітою можемо представити рекомендації щодо управління приватною вищою освітою України в умовах європейської інтеграції, які спрямовані на:

- 1) вдосконалення інституціональних структур приватної вищої освіти;
- 2) урізноманітнення джерел фінансування;
- 3) створення інституційних структур забезпечення якості вищої освіти.

Зупинимось детально на кожній групі рекомендацій.

1. Рекомендації, спрямовані на удосконалення інституціональних структур приватної вищої освіти.

1.1. Розширення академічної та організаційної автономії приватних ЗВО передбачено у ст. 1–3 Розділу I, ст. 32 , ст. 67 Закону України «Про вищу освіту» (2014) [155].

Усвідомлюючи звичку як викладацького, так і адміністративного персоналу приватних ЗВО функціонувати у командно-адміністративній парадигмі, їх неготовність поряд з розширенням академічних та організаційних прав брати на себе відповідальність, для розвитку інституційної спроможності приватних ЗВО, розширення їх академічної та організаційної автономії, формування колегіальної відповідальності за результати та якість діяльності перспективними вважаємо виконання наступних кроків:

– Надання інформаційно-роз'яснювальної, методичної та правової допомоги приватним ЗВО під час приведення Статутів у відповідність до вимог п. 7 ст. 27 Закону України «Про вищу освіту» (2014) [155]; розробки внутрішніх нормативних документів з організації освітнього процесу; розробки положень, інструктивних матеріалів щодо проведення виборів керівників; забезпечення неухильного дотримання вимог Закону в частині ліцензування та акредитації.

– Навчання учасників освітнього процесу щодо їх прав в управлінні приватним ЗВО.

– Проведення семінарів та підвищення кваліфікації для керівників приватних ЗВО з питань університетської автономії, та популяризації найкращих практик реалізації автономії ЗВО.

1.2. Удосконалення структури системи вищої освіти України відповідно до вимог Болонського процесу та критеріїв ISCED [252] передбачено у ст. 5 Закону України «Про вищу освіту» (2014) [155]. Повернення освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста до професійної освіти на базі середньої передбачає вимогу для приватних ЗВО I–II рівня акредитації переглянути освітні програми і прийняти рішення щодо відмови від надання

освітніх послуг за освітньо-кваліфікаційним рівнем молодшого спеціаліста, щоб залишитись в системі вищої освіти через отримання ліцензії з підготовки фахівців освітньо-професійного ступеня молодшого бакалавра. В той же час у Перехідних положеннях Закону передбачено, що особливості ліцензування освітньої діяльності ЗВО I рівня акредитації для отримання ліцензії на підготовку фахівців освітньо-професійного ступеня молодшого бакалавра встановлюються МОН України [155]. Процедура переведення освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста потребує прийняття нових редакцій Закону України «Про освіту» та Закону України «Про професійно-технічну освіту». Але наразі на державному рівні не досліджено умови на ринку праці та актуальність запровадження у ЗВО освітньо-професійного рівня бакалавра, і, відповідно, не прийнято остаточне рішення щодо доцільності його запровадження. В той же час прийняття такого рішення допоможе оптимізувати мережу приватних ЗВО, провівши чітку грань між закладами, що відносяться до професійної та вищої освіти, що забезпечить порівнюваність та зрозумілість освітніх програм і кваліфікацій, що надаються закладами освіти.

1.3. Організація курсів з підготовки до ЗНО, Днів відкритих дверей, олімпіад з профільних предметів в структурних підрозділах приватних ЗВО дозволить розширити можливості профорієнтаційної роботи, ознайомити абітурієнтів з Правилами прийому до ЗВО, особливостями освітнього процесу закладу освіти, структурою освітніх програм, педагогічним та науково-педагогічним складом, матеріально-технічною базою приватного ЗВО, а таким чином привабити потенційних найкращих абітурієнтів та мотивувати їх надати цьому закладу найвищий пріоритет серед інших ЗВО.

2. Рекомендації спрямовані на диверсифікацію джерел фінансування.

2.1. Для дієвої імплементації та реалізації Закону України «Про вищу освіту» (2014) [155] в частині забезпечення статусу неприбутковості ЗВО вбачаємо за доцільне внесення змін до деяких нормативно-правових актів, а саме:

– до ст. 52 Господарського кодексу України [103] в частині можливості здійснення некомерційної господарської діяльності приватними ЗВО.

– до Податкового кодексу України [321] і іншого податкового законодавства в частині спрощеної процедури отримання ЗВО, утвореними у формі державної, комунальної та приватної установи неприбуткового статусу.

– до указу Президента України «Про Положення про національний заклад (установу) України» від 16 червня 1995 р. № 451/95 [67] в частині можливості набуття статусу національного приватними ЗВО, що задекларовано Законом України «Про вищу освіту» (2014) [155], та поновлення ст. 157 «Оподаткування неприбуткових установ та організацій» ПКУ [321], якою чітко визначалось, що: «Ця стаття застосовується до неприбуткових установ та організацій, зареєстрованих згідно з вимогами законодавства та внесених органами державної податкової служби в установленому порядку до Реєстру неприбуткових організацій та установ, які є: ... науково-дослідними установами та вищими навчальними закладами III–IV рівнів акредитації, внесеними до Державного реєстру наукових установ, яким надається підтримка держави».

2.2. Для виконання норм ст. 28 Закону щодо зміни класифікації ЗВО на університети, академії, інститути та коледжі [155] потребує внесення змін до статутів ЗВО. В той же час КМУ необхідно розробити чіткі критерії щодо віднесення ЗВО до відповідних типів. З огляду на те, що прийнятий Закон України «Про вищу освіту» (2014) є актом рамкового типу, який встановлює правові, організаційні, фінансові та інші засади функціонування системи вищої освіти, нам вважається за доцільним прийняття окремих підзаконних актів, в яких би регламентувались не лише чіткі критерії надання статусів університету, академії, інститутів чи коледжів, але й передбачали розмежування та особливості діяльності неприбуткових та прибуткових ЗВО. Адже, як зазначалось у попередніх розділах дисертації, в українському законодавстві

наразі відсутні чіткі визначення прибуткових / неприбуткових або комерційних / некомерційних ЗВО.

2.3. Вирішення питання оптимізації мережі ЗВО, зокрема приватної форми власності, передбачає проведення аналітичних досліджень з метою розроблення та запровадження оптимальних моделей оптимізації мережі ЗВО на основі використання стратегії інтеграції. Розробка плану оптимізації мережі ЗВО на національному рівні, нормативно-правової бази, яка б регламентувала процедури створення освітніх консорціумів та корпорацій, проходження ними процедури акредитації освітніх програм зі збереженням контингенту студентів та об'єднанням кадрового, інформаційного, матеріально-технічного потенціалів допомогли б створити справжні потужні регіональні освітні центри.

3. Рекомендації щодо розвитку інституційних структур забезпечення якості освіти.

3.1. Створення внутрішньої системи забезпечення та поліпшення якості вищої освіти, яка відповідає рекомендаціям і стандартам ЕНЕА, враховує кращі світові практики та виступає головною технологією досягнення відповідності освітньої системи вимогам і потребам суспільства та особистості передбачено у ст. 16 Закону [155].

Таким чином, переорієнтація системи ліцензування освітньої діяльності та акредитації освітніх програм з функції одного з головних інструментів державного управління галуззю на базову технологію стимулювання підвищення якості вищої освіти ЗВО створить умови для розвитку автономії у приватних ЗВО, формування атмосфери довіри між усіма зовнішніми та внутрішніми стейкхолдерами вищої освіти, розвитку чесної конкуренції між ЗВО усіх форм власності шляхом встановлення зрозумілих, стабільних та справедливих «правил гри» на ринку освітніх послуг.

До розробки та подальшого запровадження внутрішнього комплексу нормативно-правових актів та методичних розробок щодо забезпечення якості

освіти у приватному ЗВО вважаємо за доцільне залучити зовнішніх та внутрішніх стейкхолдерів через:

- оцінку системи внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти у Національному агентстві та / або акредитованими ним незалежними установами оцінювання та забезпечення якості вищої освіти на предмет її відповідності вимогам до системи забезпечення якості вищої освіти, затвердженої Національним агентством;

- проведення методичних семінарів щодо розробки системи внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти на базі Асоціації вищих навчальних закладів приватної форми власності з залученням досвідчених вітчизняних та міжнародних експертів;

- відкритого обговорення проектів системи внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти на Вчених радах приватних ЗВО, засіданнях Наглядової ради, ректорату, деканату, кафедр, органів громадського та студентського самоврядування з залученням представників роботодавців та бізнесу;

- створення окремої Незалежного агентства оцінювання якості освітньої діяльності приватних ЗВО, у подальшому акредитація його у Національному агентстві;

- регулярного оприлюднення результатів ліцензування освітньої діяльності, акредитації освітніх програм, оцінювання системи внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти Національним агентством та незалежними агентствами; оцінювання здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних і педагогічних працівників; наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу та інформаційних систем для ефективного управління ним; публічної інформації про освітні програми, ступені вищої освіти та кваліфікації на офіційному веб-сайті та на інформаційних стендах приватних ЗВО.

3.2. На нашу думку, до повноважень окремого Незалежного агентства оцінювання якості освітньої діяльності приватних ЗВО слід віднести:

- надання методичної допомоги приватним ЗВО у розробці та запровадженні внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти відповідно до практики найкращих приватних ЗВО світу;

- оцінювання освітніх програм та результатів навчання та/або ЗВО (їхніх структурних підрозділів) з метою вироблення рекомендацій і надання допомоги щодо постійного покращення якості освіти;

- внесення пропозицій до Національного агентства щодо акредитації освітніх програм у приватних ЗВО;

- надання приватним ЗВО методичної допомоги щодо підготовки ліцензійних та акредитаційних справ.

Співпраця незалежного агентства приватних ЗВО з Національним агентством в частині запровадження європейських стандартів і рекомендацій щодо підвищення якості вищої освіти, впровадження міжнародних компонентів в систему оцінювання та моніторингу освітньої діяльності у приватних ЗВО, просування міжнародної акредитації, допоможе інтеграції приватної вищої школи України до ЄПВО, залучення іноземних студентів до навчання у вітчизняних приватних університетах, які будуть надавати гарантовані освітні послуги європейського рівня, підвищення їх конкурентоспроможності на міжнародному рівні.

3.2. Створення нових креативних медіа-майданчиків з поліпшення якості вищої освіти у приватних ЗВО за підтримки ініціативних лідерів та груп з державних, громадських та професійних представників забезпечить необхідну публічність та прозорість; допоможе сформувати довіру до приватної вищої школи у громадськості, ринку праці та держави в цілому; сприятиме популяризації культури постійного поліпшення якості в українському суспільстві.

3.4. Реалізація принципу інтеграції освітньої та наукової діяльності у приватному ЗВО передбачено у п. 7 ст. 1 Розділу I, п. 2 ст. 26 Розділу IV шляхом проведення наукових досліджень, підготовки наукових кадрів і використання отриманих результатів в освітньому процесі.

Для підвищення частки та якості дослідницької діяльності у приватних ЗВО, рівня дослідницької компетентності здобувачів вищої освіти вбачаємо перспективними:

- забезпечення широкого доступу до міжнародних наукометричних баз;
- внесення наукових журналів провідних приватних ЗВО до міжнародних наукометричних баз;
- запровадження фінансових стимулів для науково-педагогічних працівників щодо публікацій у вітчизняних та міжнародних виданнях, внесених до міжнародних наукометричних баз;
- залучення дослідників до розробки освітніх та освітньо-наукових програм, обов'язкове включення дослідницької компетентності до них;
- розроблення структурованих докторських програм з врахуванням найкращих міжнародних практик для формування власної наукової школи та підготовки науково-педагогічних кадрів в рамках приватної освіти;
- реалізацію спільних докторських програм з зарубіжними ЗВО, провідними вітчизняними державними ЗВО;
- реалізацію спільних дослідницьких програм і проектів приватних ЗВО з державними університетами, науковими установами Національних академій наук;
- залучення приватних інвестицій та бізнесу для проведення наукових досліджень у приватних ЗВО;
- забезпечення відкритості і прозорості при підготовці до захисту наукових робіт;

- заохочення викладачів до розробки навчальних курсів, розроблених на основі результатів сучасних власних досліджень, що проводяться відповідно до затвердженої науково-дослідницької теми закладу;

- підвищення рівня академічної мобільності студентів та викладачів через підписання спільних програм з міжнародними партнерами;

- проведення майстер-класів, семінарів з формування у викладацького та адміністративного персоналу вмінь та навиків з підготовки навик написання та подачі проектних заявок, управління та звітності проектів, що фінансуються з європейських структурних фондів.

Однією з таких інновацій є запровадження нової парадигми навчання Європейського простору вищої освіти – студентоцентрованого навчання, в основу якого покладено компетентнісний підхід до побудови і реалізації освітніх програм, повна інтеграція нової структури вищої освіти, стандартів нового покоління, освітніх програм та окремих навчальних дисциплін.

Дебюрократизація системи управління вищою освітою передбачено у нормах ст. 12–15 Закону [155]. Законом передбачено запровадження принципу державно-громадського управління через державні органи влади (КМУ; МОН України; галузевими державними органами та органами місцевого самоврядування, до сфери управління яких належать ЗВО, Національною академією наук України та національними галузевими академіями наук), ЗВО (засновниками), органами громадського самоврядування у сфері вищої освіти і науки, а також гаранта забезпечення якості – Національне агентство. Окрім того, ст. 13 передбачено приведення діяльності МОН України у відповідність до ст. 19 Конституції України з орієнтацією на вироблення та реалізацію державної політики у сфері вищої освіти, науки, підготовки фахівців з вищою освітою; відмови від втручання в оперативну діяльність ЗВО; налагодження взаємодії з Національним агентством в питаннях забезпечення якості освіти через процеси ліцензування освітньої діяльності та акредитації освітніх програм, формування переліку

галузей знань та спеціальностей, розробки та затвердження стандартів вищої освіти та стандартів освітньої діяльності, порядку визнання здобутих в іноземних ЗВО ступенів вищої освіти та наукових ступенів, порядку присвоєння та позбавлення вчених звань; розширення можливості участі незалежних експертів і представників громадськості, роботодавців та учасників освітнього процесу у підготовці та прийнятті проектів нормативно-правових актів та інших рішень, що стосуються регулювання взаємодії складових системи вищої освіти та її функціонування в цілому.

Висновки до третього розділу

1. Узагальнюючи існуючі підходи до трактування термінів «приватна вища освіта», «приватний заклад вищої освіти», визначених особливостей розвитку приватної вищої освіти України уточнено зміст понять «управління приватною вищою освітою», «тенденції в управлінні приватною вищою освітою», обґрунтовано принципи в управлінні приватною вищою освітою України в умовах європейської інтеграції.

2. Визначено внесок приватної вищої освіти України у подолання соціально-економічної кризи в Україні кінця ХХ століття: створення тисячі нових робочих місць; намагання заповнити ті сфери освіти, які з різних причин не охоплювалися державними навчальними закладами або не повністю задовольняли потреби населення (підготовка фахівців з економічних, юридичних, лінгвістичних, соціологічних спеціальностей); залучення нових споживачів освітніх послуг; зміна як форми, так і змісту освітнього процесу.

3. Визначено тенденції розвитку приватної вищої освіти України, які вплинули на його управління та відповідають європейському контексту:

– диверсифікації інституційних структур приватної вищої освіти, що виявилася у наступних інституційних формах: акредитовані державою приватні заклади вищої освіти в організаційно-правових формах приватних

установ (організацій, закладів) та приватних акціонерних товариств та товариств з обмеженою відповідальністю, неакредитовані державою бізнес-школи, як працюють за спільними іноземними освітніми програмами в галузі бізнесу, менеджменту та управління бізнес-процесів;

- приведення приватними закладами вищої освіти своїх організаційно-правових форм та статутів у відповідність до Закону України «Про вищу освіту»;

- унормування мережі шляхом запровадження процесів закриття та об'єднання, модернізації приватних закладів вищої освіти;

- пошуку нових джерел фінансування в умовах зменшення контингенту студентів;

- трансформація монопольного контролю державних органів над якістю вищої освіти та освітньою діяльністю у приватних закладах через підвищення вимог ліцензування та акредитації, до запровадження національної системи зовнішнього та внутрішнього забезпечення якості вищої освіти та освітньої діяльності у закладах вищої освіти, створення незалежного (від державних органів і закладів вищої освіти) Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти.

4. На основі визначених тенденцій розвитку обґрунтовано основні тенденції в управлінні приватною вищою освітою України в умовах європейської інтеграції:

- модифікація управління приватною вищою освітою через диверсифікацію інституціональних структур;

- трансформація моделі фінансування приватної вищої освіти у напрямі приватно-державного партнерства;

- модифікація управління приватною вищою освітою через диверсифікацію інституціональних структур.

5. Розглянуто перспективи диверсифікації інституціональних структур приватної вищої освіти відповідно до класифікацій:

– за рівнем розвитку: новаторські інноваційні заклади; ліцензовані та акредитовані заклади які не досягли стабільності; заклади, орієнтовані виключно на отримання прибутку.

– за рівнем втручання держави: приватні неприбуткові університети, які користуються державною підтримкою (private non-profit universities with public assistance / government dependent private institution); приватні неприбуткові університети без державної підтримки (private non-profit universities without public assistance); приватні прибуткові професійні вищі навчальні заклади, що належать приватним особам чи сімейству (private for-profit post-secondary institutions owned by individuals and families); приватні прибуткові університети, що належать корпораціям (corporate institutions); франчайзингові університети (franchising universities).

– за метою здійснення освітньої діяльності: неприбуткові (non-profit) і прибуткові (for-profit) заклади вищої освіти.

6. Не зважаючи на повну відсутність державного фінансування приватної вищої освіти в Україні, приватні ЗВО мають ряд загальних особливостей управління, що дають їм можливість конкурувати у фінансовому плані з державними ЗВО на ринку освітніх послуг: мобільний підхід до формування організаційної структури ЗВО, системи ціноутворення, мотивації праці адміністративному та науково-педагогічному складу; відкриття власних підприємств або залучення до освітнього процесу підприємств та організацій відповідного спрямування не тільки для проходження практичної підготовки, але й проведення практичних занять за допомогою відкриття навчальних лабораторій на підприємствах; розширення переліку додаткових освітніх послуг; впровадження в освітній процес сучасних технологій, які надали б можливість наблизити навчання до місця проживання студента.

7. Перспективне впровадження внутрішніх інституційних структур забезпечення якості вищої освіти у приватних ЗВО можливе за умов: відкритого, чесного та безперервного спілкування, що руйнує внутрішні

бар'єри ЗВО; здійснення переходу від культури, яка ґрунтується на даних, що подаються в зовнішні інституції (МОН, ДІНЗ, Національне агентство), до культури, що вітає обмін інформацією всередині ЗВО (між проректорами, між кафедрами та відділами, між усіма учасниками освітнього процесу); поліпшення системи зворотних зв'язків по всьому ЗВО; використання результатів різного роду не для покарань винних, а для роздумів, пошуку та усунення слабких місць у робочих процесах, в тому числі за допомогою членів атестаційних комісій.

8. Відповідно до обґрунтованих тенденцій в управлінні приватною вищою освітою України в умовах європейської інтеграції розроблено рекомендації, що спрямовані на удосконалення інституціональних структур приватних закладів вищої освіти, диверсифікації джерел фінансування та розвитку інституційних структур забезпечення якості вищої освіти.

Основні результати розділу відображені у таких публікаціях автора [400, 401, 402; 407; 640; 641].

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і вирішення актуального наукового завдання щодо виявлення та науково-теоретичного обґрунтування тенденцій управління приватною вищою освітою України та розроблення рекомендацій щодо удосконалення управління приватною вищою освітою України в умовах європейської інтеграції. Результати проведеного наукового пошуку засвідчили досягнення мети дисертаційного дослідження, виконання поставлених завдань, що вможливило формулювання таких висновків:

1. Встановлено, що проблему управління приватною вищою освітою України вивчали вітчизняні та закордонні вчені, експерти в таких напрямках: історико-педагогічні питання становлення приватної вищої освіти в нових соціально-економічних та політичних умовах; соціологічно-філософські аспекти розвитку в сучасних умовах; періодизація та класифікація цього явища; інституалізація приватної освіти; філософське осмислення інституту приватної освіти; адміністративно-правовий статус та нормативне регулювання діяльності приватних закладів вищої освіти; управління приватними закладами вищої освіти. Поряд із цим з'ясовано, що глибокого багатогранного дослідження тенденцій в управлінні приватною вищою освітою України в умовах європейської інтеграції досі не проводилося.

2. Обґрунтовано теоретичні основи управління приватною вищою освітою України, до яких віднесено ключові поняття та принципи управління приватною вищою освітою.

Термінологічне поле управління приватною вищою освітою склали наступні поняття:

– «управління приватною вищою освітою» – цілеспрямована взаємодія суб'єктів в особі держави, органів громадського самоврядування, засновників та академічної спільноти приватних закладів вищої освіти, спрямована на підтримку та розвиток приватних закладів вищої освіти. Формування такого партнерства в приватній освіті здійснюється шляхом переходу від суб'єкт-об'єктної до суб'єкт-суб'єктної моделі управління, що в результаті трансформується у співуправління;

– «тенденції в управлінні приватною вищою освітою» – напрями та форми прояву закономірностей розвитку моделей управління приватною вищою освітою, що зумовлюються впливом як зовнішніх (держави, ринок праці та суспільство), так і внутрішніх факторів (система приватної вищої освіти);

– «приватна вища освіта» – система приватних закладів вищої освіти, де особи здобувають формальну (неформальну) вищу освіту, у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що відповідає 5–8-м освітнім рівням за Міжнародної стандартної класифікації освіти (International Standard Classification of Education, ISCED), 5–8-м рівням Європейської рамки кваліфікацій для навчання впродовж життя (European Qualifications Framework for Lifelong Learning, EQF-LLL), 1–3-му кваліфікаційним рівням Рамки кваліфікацій Європейського простору вищої освіти, 5–9-му кваліфікаційним рівням Національної рамки кваліфікацій;

– «приватний заклад вищої освіти» – окремий вид суб'єкта господарювання, який має право на провадження освітньої діяльності відповідно до отриманої ліцензії; створений за організаційно-правовою формою приватна організація (установа, заклад), або товариство з обмеженою відповідальністю, або приватне акціонерне товариство; діє на певних рівнях вищої освіти; проводить наукову, науково-дослідну, інноваційну, методичну діяльність, забезпечує організацію освітнього процесу і здобуття особами

вищої освіти, післядипломної освіти та задоволення інших освітніх потреб з урахуванням їхніх покликань, інтересів і здібностей.

До принципів управління приватною вищою освітою України в умовах європейської інтеграції віднесено:

– принцип адаптивності – передбачає реалізацію можливості адаптації інституційних структур приватної вищої освіти до умов соціально-економічного розвитку і законодавчих обмежень щодо рівності форм власності;

– принцип диверсифікації – полягає у залученні різноманітних джерел фінансування при відсутності або обмеженні державного фінансування приватної вищої освіти шляхом запровадження нових освітніх послуг, розвитку нових сфер і напрямів діяльності, не пов'язаних з основними освітніми послугами;

– принцип пропорційності і збалансованості – передбачає досягнення приватними закладами вищої освіти рівноваги та узгодженості між організаційною, кадровою, фінансовою та академічною автономіями та відповідальністю за якість наданих освітніх послуг;

– принцип прозорості – полягає у відкритості, зрозумілості та доступності для громадськості процесів управління на організаційному, фінансовому, кадровому, інформаційному рівнях у приватних закладах вищої освіти).

3. Визначено особливості розвитку та управління приватних закладів вищої освіти відповідно до виокремлених 4 етапів:

I етап (1991–1995 рр.): масовість і безконтрольність виникнення приватних закладів вищої освіти; невідповідність державним вимогам низки новостворених приватних закладів освіти; впровадження державної регламентації процесу функціонування приватної вищої школи; боротьба за конкурентоспроможність на ринку освітніх послуг і запровадження інноваційних форм організації освітнього процесу.

II етап (1995–2002 рр.): удосконалення нормативно-правового регулювання освітньої діяльності приватної вищої школи, націлене на впорядкування господарсько-правових відносин її діяльності; підвищення якості освітніх послуг як відповідь на посилений тиск держави через процедури проведення постійних перевірок та ускладнення умов ліцензування та акредитації.

III етап (2002–2014 рр.): пошук нових форм і методів в організації освітнього процесу в приватних закладах вищої освіти; інституціоналізація науково-дослідної роботи; початок унормування мережі приватної вищої школи; нормалізація відносин з державною вищою школою через співпрацю з державними закладами вищої освіти.

IV етап (з 2014 р.): децентралізація в управлінні освітою; запровадження внутрішньої та зовнішньої системи забезпечення якості освіти; розширення академічної та організаційної автономії приватних закладів вищої освіти; пошук нових форм об'єднання закладів освіти з метою посилення конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг.

4. Виявлено наступні тенденції в управлінні приватною вищою освітою України:

– модифікація управління приватною вищою освітою через диверсифікацію інституціональних структур (розвиток перспективних типів прибуткових приватних закладів вищої освіти: підприємницького, корпоративного, франчайзингового університетів; запровадження в освітній процес короткострокових професійних програм, орієнтованих на ринок праці; розширення зв'язків з підприємствами та громадськими організаціями через створення освітніх корпорацій та консорціумів; впровадження в освітній процес сучасних інформаційних технологій для залучення більшої кількості студентів через технологію дистанційного навчання (віртуальний університет);

– трансформація моделі фінансування приватної вищої освіти на основі приватно-державного партнерства (розширення можливості для приватних закладів вищої освіти приймати участь у розподілі державного замовлення за

умови зміни статусу закладу на «приватну установу»; пошук економічного обґрунтування механізму формування вартості навчання; диверсифікації освітніх послуг через можливості мобільних підходів до формування організаційної структури, ціноутворення, мотивації праці адміністративному та науково-педагогічному складу; використання стратегій зовнішнього зростання (отримання рис транснаціонального університету), диференціації освітніх послуг (масовий університет), горизонтальної інтеграції (формування асоціацій, корпорацій, консорціумів) у стратегічному плануванні приватних закладів вищої освіти);

– актуалізація управління якістю через розвиток внутрішніх інституційних структур забезпечення якості вищої освіти у приватних закладах вищої освіти (розробка та запровадження системи внутрішнього забезпечення якості освіти відповідно до вимог Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти; отримання міжнародної акредитації для підвищення рейтингу закладу вищої освіти та розширення можливостей для транскордонної освіти; розширення можливості для представників приватних закладів вищої освіти приймати участь у процедурах зовнішнього забезпечення якості через членство у Незалежному агентстві забезпечення якості вищої освіти; запровадження принципів корпоративної відповідальності за надання освітніх послуг; впровадження системи якості на основі вимог ДСТУ ISO 9001:2009 «Система управління якістю. Вимоги»; залучення науково-педагогічних працівників до наукової роботи, зокрема публікацій у рейтингових журналах).

5. Відповідно до встановлених тенденцій в управлінні приватною вищою освітою розроблено практичні рекомендації за напрямками вдосконалення інституціональних структур приватної вищої освіти, урізноманітнення джерел фінансування та створення інституційних структур забезпечення якості вищої освіти, що спрямовані на:

1) удосконалення нормативно-правової бази:

- внесення змін до Податкового Кодексу, Господарського Кодексу України та підзаконних актів до них щодо визначення статусу прибутковості та неприбутковості приватного закладу вищої освіти;

- затвердження Кабінетом Міністрів України чітких критеріїв щодо віднесення закладів вищої освіти до відповідних типів (університетів, академій, інститутів та коледжів) із встановленням вимоги щодо подальшої зміни найменування закладів вищої освіти;

2) організаційно-методичне забезпечення:

- проведення аналітичних досліджень з метою розроблення та запровадження оптимальних моделей інтеграції приватних закладів вищої освіти;

- запровадження системи внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності та вищої освіти через оцінку цієї системи у Незалежному агентстві забезпечення якості вищої освіти та/або акредитованими ним незалежними установами оцінювання та забезпечення якості вищої освіти на предмет її відповідності встановленим державним вимогам;

3) запровадження у практику діяльності приватної вищої школи:

- механізмів державно-приватного фінансування системи вищої освіти на основі попиту через використання інструментів: стипендії та гранти, ваучери, контракти трудового капіталу, що дозволить приватним закладам вищої освіти боротися за фінансові ресурси;

- проведення методичних семінарів, відкритого обговорення проектів системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти на засіданнях вчених рад, Наглядової ради, ректорату, деканату, кафедр, органів громадського та студентського самоврядування приватних закладів вищої освіти з залученням представників роботодавців та бізнесу;

- регулярне оприлюднення результатів ліцензування освітньої діяльності, акредитації освітніх програм, оцінювання системи внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти у

Національному агентстві з забезпечення якості у вищій освіті та незалежними агентствами на веб-сайтах приватних закладів вищої освіти;

– структурованих докторських програм з врахуванням найкращих міжнародних практик, спільних дослідницьких програм і проектів приватних закладів вищої освіти з державними університетами, науковими установами Національних академій наук для формування власної наукової школи та підготовки науково-педагогічних кадрів в рамках приватної освіти.

Пропоноване дослідження не розв'язує всіх питань даної проблеми. З урахуванням її складності й багатогранності перспективними напрямками її подальшого дослідження мають стати: використання приватних закладів вищої освіти як експериментальної бази перевірки інноваційних пошуків у системі вищої освіти; аспекти фінансової політики держави щодо приватних закладів вищої освіти; прогнозування розвитку системи приватної вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абiтурiентам та студентам про навчання та роботу в Польщi / Молодiжна спiлка полякiв Украiни «Квiти Полонiї» [Електронний ресурс] : [Офiцiйний сайт]. – МСПУ, 2012–2015. – Режим доступу : http://polonia.io.ua/s199611/abiturintam_ta_studentam_pro_navchannya_ta_robotu_v_polshchi/.
2. Академическая мобильность – важный фактор образовательной евроинтеграции Украины : материалы Междунар. науч.-практ. конф., 16–19 нояб. 2010 г. / Харьк. обл. гос. админ., Совет ректоров вузов Харьк. региона, Нар. укр. акад. при поддержке Междунар. фонда «Вiдродження» ; [редкол.: В. И. Астахова (отв. ред.) и др.]. – Х. : Изд-во НУА, 2010. – 363 с.
3. Актуальнi проблеми приватної освiти / С. Медведчук, Я. Романчик, Я. Ханик, I. Якимiв. – Л. : Академ. Експрес, 1997. – 135 с.
4. Актуальные проблемы гуманитарных наук и их информационное обеспечение : V Междунар. студ. науч. конф., (25 апр. 1998 г., Харьков) / В. И. Астахова (ред.) ; Харьковский гуманитарный ин-т «Народная украинская академия». – Х., 1998. – 150 с.
5. Актуальные проблемы гуманитарных наук и их информационное обеспечение : материалы VII Междунар. студ. науч. конф., (22 апр. 2000 г., Харьков) / В. И. Астахова (ред. кол.) ; Ассоциация учебных заведений Украины негосударственной формы собственности, Народная украинская академия. – Х., 2000. – 132 с.
6. Алексеев Ю. М. Украина: освiта i держава (1987–1997) / Ю. М. Алексеев. – К.: Експрес-об’ява, 1998. – 110 с.

7. Амбросов А. Е. Системный взгляд на оценку качества высшего образования / А. Е. Амбросов, А. Д. Сердюк // Материалы международной научно-методической конференции. – Полтава, 2002. – № 4.1. – С. 24–32.
8. Амбросов А. Є. Моніторинг стану приватних вузів / А. Є. Амбросов, О. Д. Сердюк // Економіка та управління. – 1999. – № 3, 4. – С. 64–67.
9. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 р.». – К. : НІСД, 2015. – 357 с.
10. Андрущенко В. П. Вища освіта в контексті глобалізації / В. П. Андрущенко // Актуальні філософські та культурологічні проблеми сучасності. – К. : Київ. нац. лінгв. ун-т, 2002. – Вип. 9. – С. 3–12.
11. Андрущенко В. П. Вища освіта України на шляху радикальних змін / В. П. Андрущенко // Вища освіта в Україні: реалії, тенденції, перспективи розвитку. – К. : АПН України. Інститут педагогіки і психології проф. освіти та ін., 1996. – Ч. I: Нова парадигма вищої освіти. – С. 6–7.
12. Андрущенко В. Теоретико-методологічні засади модернізації вищої освіти в Україні на рубежі століть / В. Андрущенко // Вища освіта України. – 2001. – № 2. – С. 5–14.
13. Андрущенко В. П. Державно-громадський характер управління освітою / В. П. Андрущенко // Вища освіта України. – 2011. – № 3. – С. 5–8.
14. Андрущенко В. П. Освіта України у світлі суспільних проблем і суперечностей / В. П. Андрущенко // Наукові праці МАУП / редкол.: М.Ф. Головатий (голов. ред.) [та ін.]. – К. : МАУП, 2003. – Вип. 5: Актуальні питання політології. – С. 23–30.
15. Андрущенко В. П. Філософія освіти в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку / В. П. Андрущенко, В. С. Лутай // Наукові записки АН ВШ України. – 2004. – № 6. – С. 59 – 72.
16. Артюх Г. М. Управління і організація освіти в перехідний до ринкових відносин період (на прикладі м. Києва) : автореф. дис. на здобуття

наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.10.03 / Артюх Галина Михайлівна ; НДІ соціально-економічних проблем. – К., 1996. – 20 с.

17. Асоціація навчальних закладів приватної форми власності. Історія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.assoc.e-u.in.ua/informaciya-pro-asociaciyu/istoriya/>.

18. Асоціація навчальних закладів України недержавної форми власності: структура та основні напрями діяльності // Економіка і управління. – 1998. – № 1. – С. 6.

19. Астахов В. В. Еще раз о государственном подходе к «негосударственному» образованию / В. В. Астахов // Вчені зап. Харк. гуманіт. ін-ту «Нар. укр. акад.» – Х., 1998. – Т. 4. – С. 204–216.

20. Астахов В. В. К вопросу о правовом регулировании альтернативного образования / В. В. Астахов // Социальная защита молодежи: состояние, проблемы и пути решения : тез. докл. и сообщ. науч.-практ. конф. (14–15 окт. 1993 г., Харьков) / Харьк. регион. центр социал. службы молодежи «Доверие», Харьк. гуманитар. ин-т «Нар. укр. акад.». – Х., 1993. – С. 157–158.

21. Астахов В. В. Правове регулювання функціонування в Україні вищих закладів освіти, заснованих на недержавній формі власності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / В. В. Астахов ; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. – Х., 1999. – 19 с.

22. Астахов В. В. Правовий статус приватних вищих навчальних закладів в Україні / В. В. Астахов // Економіка і управління. – 1998. – № 1. – С. 104–108.

23. Астахов В. В. Проблемы совершенствования правового регулирования деятельности частных учебных заведений / В. В. Астахов // Концепция частного образования: принципы, содержание, проблемы реализации / М-во образования Украины, ХГИ «НУА». – Х., 1998. – С. 158–170.

24. Астахова В. Державні і приватні вузи в системі освіти / В. Астахова // Економіка управління. – 1999. – № 3. – С. 85.
25. Астахова В. И. Глобальные проблемы образования и особенности их проявления в Украине / В. И. Астахова, Г. П. Климова. – Х., 1995. – 63 с.
26. Астахова В. И. Место и роль частных вузов в украинской национальной системе образования / В. И. Астахова // Вчені зап. Харк. гуманіт. ін-ту «Нар. укр. акад.» – Х., 2000. – Т. 6. – С. 27–45.
27. Астахова В. И. О развитии частного высшего образования на Украине / В. И. Астахова // Социол. исслед. – 1996. – № 6. – С. 97–101.
28. Астахова В. И. О становлении новых экономических отношений в украинской высшей школе и их правовом регулировании / В. И. Астахова // Управління сучасним вищим навчальним закладом : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., (Харків, 7–8 жовт. 2002 р.) / М-во освіти і науки України, Нар. Укр. Акад. [та ін.]. – Х., 2002. – С. 8.
29. Астахова В. И. Об особенностях процесса становления частного образования в Украине / В. И. Астахова // Перспективы высшей школы в негосударственном секторе образования : тез. докл. и сообщ. межвуз. науч.-практ. конф. – Ростов н/Д, 1999. – С. 5–10.
30. Астахова В. І. Концептуально-методологічні засади освітянської діяльності приватного вищого закладу освіти / В. І. Астахова // Учен. зап. Харьк. гуманіт. ін-та «Нар. укр. акад.» – Х., 1997. – Т. 3. – С. 23–34.
31. Астахова В. І. Про стан і завдання вдосконалення наукової роботи у приватних ВНЗ України / В. І. Астахова // Педагогіка і психологія. Вісник АПН України. – 2007. – № 3. – С. 33 – 41.
32. Астахова В. І. Шляхи, можливості і реалії співдружності державних і приватних ВНЗ / В. І. Астахова // Економіка і управління. – 2004. – № 1. – С. 84–91.
33. Астахова В. Приватные учебные заведения в контексте реформ / В. Астахова, Е. Астахова // Лицейс. и гимназ. образование. – 1999. – № 2. – С. 70–77.

34. Астахова В. Як ся маєш, приватний ВНЗ? / В. Астахова // Вища освіта України. – 2004. – № 1. – С. 55–60.
35. Астахова В. О государственной ответственности негосударственных вузов / В. Астахова, Е. Астахова // Высшее образование в России. – 2001. – № 2. – С. 24–35.
36. Астахова Е. В. Кадровый корпус высшей школы: метаморфозы развития / Е. В. Астахова ; [Народная украинская академия. Кафедра истории Украины]. – Х. : Изд-во НУА, 2006. – 186 с.
37. Астахова Е. В. Подготовка преподавательских кадров в системе частного образования: первое приближение к проблеме / Е. В. Астахова // Учен. зап. Харьк. гуманит. ин-та «Нар. укр. акад.» – Х., 1996. – Т. 2. – С. 66–71.
38. Астахова Е. В. Положение о приеме студентов в вузы Украины и особенности его реализации в системе частного образования / Е. В. Астахова // Досвід і проблеми реалізації ступеневої системи підготовки фахівців : зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф. – Суми, 1997. – С. 48.
39. Астахова Е. В. Трансформация социальных функций высшего образования в современных условиях / Е. В. Астахова. – Х. : ХГИ «НУА», 1999. – 74 с.
40. Астахова К. Активізація пізнавальної діяльності студентів: підходи приватного ВНЗ / К. Астахова // Вища освіта України. – 2004. – № 1. – С. 55–60.
41. Астахова К. В. Кадрові питання сучасного вищого навчального закладу: підходи приватних навчальних закладів / К. В. Астахова // Тези доп. Всеукр. наук.-метод. конф. «Сучасний стан вищої освіти в Україні: проблеми та перспективи», 24–25 трав. 2000 р. / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2000. – С. 45–47.
42. Астахова К. В. Приватна освіта України: формування студентського контингенту / К. В. Астахова // Навчання молоді на сучасному етапі: питання методології і методики : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., (Київ, 11–13 жовт. 1995 р.). – К., 1996. – С. 110–111.

43. Астахова К. В. Приватна освіта як наслідок освітянської реформи України / К. В. Астахова, Н. В. Шаронова // Управління національною освітою в умовах становлення і розвитку української державності : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., (Київ, 1998 р.) / Держ. акад. кер. кадрів. – К., 1998. – С. 319–321.

44. Астахова К. В. Розвиток інститутів освітньої сфери у трансформаційній економіці : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.00.01 / К. В. Астахова ; Харківський національний ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2007. – 21 с.

45. Баева Е. А. Организационно-педагогические условия вхождения отечественной высшей школы в общеевропейское образовательное пространство: на материале региональных негосударственных вузов : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Е. А. Баева ; Волгогр. гос. пед. ун-т. – Волгоград, 2006. – 24 с.

46. Бар Р. Б. От обучения к учению – новая парадигма высшего образования / Р. Б. Бар, Д. Таг // Университетское образование: от эффективного преподавания к эффективному учению : сб. рефератов статей по дидактике высшей школы. – Минск, 2001. – С. 9 – 12.

47. Батченко Л. В. Развитие системы высшего образования в Украине в период рыночных преобразований / Л. В. Батченко, Д. Ю. Череватский. – Донецк : Институт экономики промышленности НАН Украины, 1997. – 120 с.

48. Бебик В.М. Національна освітня політика та проблеми входження України у світовий інтелектуальний простір / В. М. Бебик // Проблеми та перспективи української реформації : кол. моногр. / за заг. ред.: М. Ф. Головатого, Г. В. Щокіна. – К. : МАУП, 2001. – С. 219–234.

49. Беляков В. С. Распределенный университет как форма расширения доступа к современному высшему образованию / В. С. Беляков // Унив. управление. – 2004. – № 5–6 (33). – С. 173–178.

50. Береговий Я. А. Асоціації приватних закладів освіти України – 10 років / Я. А. Береговий // Педагогіка толерантності. – 2003. – № 4. – С. 45–50.

51. Бирюкова М. В. Анализ тенденций формирования и развития частного сектора системы высшего образования Украины и ее Харьковской регион / М. В. Бирюкова // Концепция частного образования: принципы, содержание, проблемы реализации / М-во образования Украины, ХГИ «НУА». – Х., 1998. – С. 64 – 71.

52. Бирюкова М. В. Некоторые особенности преподавания и обучения в частных вузах Украины / М. В. Бирюкова, О. А. Стасевская // Удосконалення концепції приватної освіти в Україні та проблеми роботи в приватних вузах : тези Всеукр. наук.-практ. конф., (Харків, 1–3 лют. 1995 р.) / М-во освіти України, ХГІ «НУА» [та ін.]. – Х., 1995. – С. 134–136.

53. Білий Л. Г. Організаційно-педагогічні основи управління вищим навчальним закладом недержавної форми власності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Л. Г. Білий. – К., 2007. – 20 с.

54. Білий Л. Педагогічні аспекти застосування соціальних моделей управління вищим приватним навчальним закладом / Л. Білий // Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка / [редкол.: М. Вашуленко, А. Вихрущ, Л. Вознюк, та ін.]. – Тернопіль : ТНПУ, 2006. – № 4. – С. 8–13. – (Сер. Педагогіка).

55. Біліченко С. П. Оцінка ефективності надання якісних освітніх послуг: зарубіжний досвід [Електронний ресурс] / С. П. Біліченко. – Режим доступу : www.rusnauka.com/20.../2_87167.doc.htm/.

56. Богиня Л. П. Фінансові проблеми розвитку недержавного вузу / Л. П. Богиня // Наук. вісн. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки. – 2001. – № 4. – С. 263–265.

57. Боголіб Т. М. Ринкова модель вищого навчального закладу : монографія / Т. М. Боголіб. – К. : Міленіум, 2007. – 244 с.

58. Божко О. И. Приватная школа как гарант качества на рынке образовательных услуг / О. И. Божко // Актуальні проблеми економічного, соціально-політичного та правового захисту суб'єктів освітнього процесу : програма і матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. – Харків, 2004. – С. 44–47.

59. Борецька Н. П. Про статус і проблеми недержавного вищого навчального закладу / Н. П. Борецька, В. А. Лапоног // Педагогіка і психологія. – 2002. – № 3. – С. 38–39.

60. Борецька Н. Розвиток системи приватної вищої школи як гарантія якості освіти: аналіз деяких освітніх послуг в Україні, конкуренція та попит / Н. Борецька // Економіст. – 2005. – № 6. – С. 36–37.

61. Борисова В. І. До питання про соціальний та правовий захист студентів закладів недержавної форми власності / В. І. Борисова, Г. С. Гончаров, В. В. Астахов // Учен. зап. Харк. гуманитар. ин-та «Нар. укр. акад.». – 1997. – Т. 3. – С. 202–215.

62. Бутковський Ю. В. Міжрегіональне співробітництво як діловий фактор становлення недержавних навчальних закладів / Ю. В. Бутковський, Я. В. Грита // Структура освіти в регіоні: проблеми оптимізації : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., (Харків, 12–14 груд. 1996 р.) / Харк. гуманіт. ін-т «Нар. укр. акад.» [та ін.]. – Х., 1996. – С. 149–151.

63. Вахштайн В. С. Основные тенденции государственной политики в сфере высшего образования в странах ОЭСР / В. С. Вахштайн, Б. В. Железов, Т. А. Мешкова // Вопросы образования. – 2005. – № 2. – С. 32–46.

64. Вербицкий А. А. Кросс-культурный контекст образования и становление новой педагогической парадигмы / А. А. Вербицкий // Высшее образование сегодня. – 2008. – № 8. – С. 28–31.

65. Верхогляд О. Незалежний (приватний) сектор вищої освіти США в контексті діяльності ВНЗ України / О. Верхогляд, Ю. Романовська, О. Романовський // Освіта і управління. – 2009. – № 3–4. – С. 176–189.

66. Вечерние высшие четырехгодичные женские курсы в Киеве, учрежденные А. В. Жекулиной. – К. : Тип. 1-й Киевской артели, 1907. – 27 с.

67. Витяг із нормативних актів Міністерства освіти України. – К. : Міжнародна кадрова академія, 1998. – Ч. I. – С. 1–4.

68. Вихрова В. І. Соціальний механізм управління освітою за умов переходу до ринку: загальносоціологічний аналіз : автореф. дис. на здобуття

наук. ступеня канд. соціол. наук : спец. 22.00.06 / Вихрова Вікторія Іванівна ; Харківський держ. ун-т. – Х., 1997. – 19 с.

69. Вихрущ А. Тенденції розвитку системи приватної освіти / А. Вихрущ // Вісник Львів. ун-т. – Львів, 2001. – Вип. 15, ч. 1. – С. 84–88. – (Сер. педагогічна).

70. Вища освіта в Україні : навч. посіб. / [В. Г. Кремень, С. М. Ніколаєнко, М. Ф. Степко та ін.] ; за ред.: В. Г. Кременя, С. М. Ніколаєнка. – К. : Знання, 2005. – 327 с.

71. Вища освіта і наука – пріоритетні сфери розвитку суспільства у XXI столітті: Рішення колегії М-ва освіти і науки України від 28. 02.03 р. № 2/3–4 // Інформ. зб. М-ва освіти і науки України. – 2003. – № 8. – С. 3–14.

72. Вища освіта і наука – найважливіші сфери відповідальності громадянського суспільства та основа інноваційного розвитку: рішення колегії М-ва освіти і науки України від 24.04.05 р. № 3/2–4 // Інформ. зб. М-ва освіти і науки України. – 2005. – № 13–14. – С. 3–16.

73. Вища освіта і наука України: інформ. – аналіт. матеріали до засід. підсумк. колегії М-ва освіти і науки «Підвищення ефективності вищої освіти і науки як дієвого чинника суспільного розвитку та інтеграції в Європейське співтовариство», (Одеса, 27 лют. 2004 р.) / відп. за вип. М. Ф. Степко. – К., 2004. – 63 с.

74. Вища освіта України у національному і глобальному контекстах : зб. наук. пр. / МАУП. Яготин. філія. – Яготин, 2005. – 145 с.

75. Вища освіта України: стан та тенденції : матеріали до підсумк. колегії М-ва освіти і науки України / за ред. В. Г. Кременя. – К., 2000. – 225 с.

76. Вищий навчальний заклад «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» [Електронний ресурс] : сайт Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна». – Електронні дані. – К. : ВНЗ «ВМУРОЛ «Україна», 1991 – 2015. – Режим доступу : <http://www.vmurol.com.ua/>.

77. Вищий навчальний заклад «Донецький інститут ринку та соціальної політики» у вигляді товариства з обмеженою відповідальністю [Електронний ресурс] : сайт Донецького інституту ринку та соціальної політики. – Електронні дані. – Донецьк : ДІРСП, 2015. – Режим доступу : <http://www.dirsp.dn.ua/>.

78. Вищий навчальний заклад «Інститут реклами» у формі товариства з обмеженою відповідальністю [Електронний ресурс] : сайт Інституту реклами. – Електронні дані. – К. : Інститут реклами, 2015. – Режим доступу : <http://ir.edu.ua/>.

79. Вищий навчальний заклад «Київський славістичний університет» (ЗАТ) [Електронний ресурс] : сайт Київського славістичного університету. – Електронні дані. – К. : Київський славістичний університет, 2015. – Режим доступу : www.suem.edu.ua/.

80. Вищий навчальний заклад «Київський економічний інститут менеджменту» у формі товариства з обмеженою відповідальністю [Електронний ресурс] : сайт Київського економічного інституту менеджменту. – Електронні дані. – К. : ЕКОМЕН університет, 2015. – Режим доступу : <http://ecoman-university.kiev.ua/>.

81. Вищий навчальний заклад «Київський університет ринкових відносин» [Електронний ресурс] : сайт Київського університету ринкових відносин. – Електронні дані. – К. : КУРВ, 2015. – Режим доступу : <http://kumr.edu.ua/>.

82. Вищий навчальний заклад «Приватне акціонерне товариство «Волинський інститут економіки та менеджменту»» [Електронний ресурс] : сайт Волинського інституту економіки та менеджменту. – Електронні дані. – Луцьк: ВІЕМ, 2015. – Режим доступу : <http://viem.edu.ua/>.

83. Вищий навчальний заклад «Приватне акціонерне товариство «Львівський інститут менеджменту»» [Електронний ресурс] : сайт Львівського інституту менеджменту. – Електронні дані. – Львів: ЛІМ, 2015. – Режим доступу : <http://www.lim.lviv.ua/>.

84. Вищий навчальний заклад «Східноєвропейський університет економіки і менеджменту» (у формі товариства з обмеженою відповідальністю) [Електронний ресурс] : сайт Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. – Електронні дані. – Черкаси : Східноєвропейський університет, 2010. – Режим доступу : www.suem.edu.ua/.

85. Вищий навчальний заклад «Український католицький університет» [Електронний ресурс] : сайт Українського католицького університету. – Електронні дані. – Львів : Український католицький університет, 2015. – Режим доступу : <http://ucsu.edu.ua/>.

86. Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права «КРОК»» [Електронний ресурс] : сайт Університету економіки та права «КРОК». – Електронні дані. – К. : Університет «КРОК», 2008 – 2015. – Режим доступу : <http://www.krok.edu.ua/>.

87. Вищий навчальний приватний заклад «Дніпропетровський гуманітарний університет» [Електронний ресурс] : сайт Дніпропетровського гуманітарного університету. – Електронні дані. – Дніпропетровськ : ДГУ, 2015. – Режим доступу : <http://dgu.com.ua/>.

88. Вік XX: реформи в українській вищій школі: програма і матеріали V Багаліївських читань, 5 листоп. 2002 р. / В. І. Астахова (голов. ред.). – Х., 2002. – 219 с.

89. Воронин А. В. Зарубежный опыт интеграции университетов [Електронний ресурс] / А. В. Воронин, И. Р. Шегельман. – Режим доступу : <http://ivdon.ru/magazine/archive/n2y2013/1642>.

90. Вульфсон Б. Л. Высшее образование на Западе на пороге XXI века: успехи и нерешенные проблемы / Б. Л. Вульфсон // Педагогика. – 1999. – № 2. – С. 84 – 95.

91. Вхідження національної системи вищої освіти в європейський простір вищої освіти та наукового дослідження : моніторинг. дослідж. : аналіт.

звіт / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд дослідж. освіт. політики» ; кер. авт. кол. Т. В. Фініков. – К. : Таксон, 2012. – 54 с.

92. Вчені записки Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія» / [редкол. : В.І. Астахова (голов. ред.) та ін.]. – Х. : Вид-во НУА, 2009. – Т. 15. – 592 с.

93. Выпускники вузов Украины на рынке труда : прогр. и материалы междунар. науч.-практ. конф., (Харьков, 5 февр. 1999 г.) / М-во образования Украины, Харьк. обл. гос. администрация, Совет ректоров Харьк. региона, Укр. ин-т социал. исслед., Нац. юрид. акад. им. Ярослава Мудрого, ХГИ «НУА» ; [редкол.: В. И. Астахова (гл. ред.) и др.]. – Х., 1999. – 146 с.

94. Высшие женские курсы в г. Киеве: краткий обзор истории и современного состояния высших женских курсов в Киеве. – Саратов, 1915. – 35 с.

95. Гаєвський Б. А. Основи науки управління : навч. посіб. / Б. А. Гаєвський ; Міжрегіональна академія управління персоналом. – К., 1997. – 110 с.

96. Галицкая Е. М. Особенности организации педагогического процесса в высшем негосударственном учебном заведении : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 / Е. М. Галицкая ; Барнаул. гос. пед. ун-т. – Барнаул, 2003. – 21 с.

97. Гладышева И. А. Педагогические условия воспитания социальной ответственности у студентов негосударственного вуза : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.02 / И. А. Гладышева ; Костром. гос. ун-т им. Н. А. Некрасова. – Кострома, 2006. – 27 с.

98. Глоссарий современного образования: [термин. словарь-справочник] / Е. Ю. Усик (общ. ред.), В. И. Астахова (сост.) ; Народная украинская академія. – Х. : Изд-во НУА, 2007. – 524 с.

99. Глузман А. В. Университетское педагогическое образование, опыт системного исследования : монография / А. В. Глузман. – К. : Видавничий центр «Просвіта», 1996. – 312 с.

100. Головатий М. Ф. Приватна вища школа як соціальний інститут: особливості становлення та розвитку в Україні / М. Ф. Головатий // Педагогіка і психологія. – 2002. – № 3. – С. 50–52.

101. Головка М. Академія праці і соціальних відносин – дорога в майбутнє / М. Головка // Вища освіта України. – 2003. – № 1. – С. 88–90.

102. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження : методологічні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко. – К. ; Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. – 278 с.

103. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

104. Грицяк Л. Д. Державно-громадське управління розвитком освіти на державному, регіональному та інституціональному рівні / Л. Д. Грицяк, Л. М. Калініна // Стратегічні пріоритети. – № 3. – 2009. – С. 60–69.

105. Гуляницький В. В. Тенденції розвитку приватного сектора вищої освіти в аспекті Болонської конвенції / В. В. Гуляницький // Болонський процес: перспективи розвитку вищої освіти України : матеріали VIII Міжнар. наук. конф. «Стан і перспективи розвитку вітчизняної системи вищої освіти в контексті Болонського процесу» (Судак, Автономна Республіка Крим, 13–16 верес. 2007 р.). – К. : ДП «Видавничий дім «Персонал», 2008. – С. 110–134.

106. Дарманський М. М. Соціально-педагогічні основи управління освітою в регіоні : дис. канд. пед. наук : 13.00.01 [Електронний ресурс] / М. М. Дарманський. – К., 1999. – 383 с. – Режим доступу : <http://ukrreferat.com/index.php?referat=80814>.

107. Дем'яненко Н. М. Болонський процес і Велика хартія університетів: класичний університет в єдиному Європейському регіоні вищої освіти (1988–2003) / Н. М. Дем'яненко // Науковий вісник Миколаївського

державного університету : зб. наук. пр. – Миколаїв : МДУ, 2005. – Вип. 10: Педагогічні науки : у 2 т. – Т. 2. – С. 5–9.

108. Дем'яненко Н. М. Педагогічна парадигма вищої школи України: генеза і еволюція / Н. М. Дем'яненко // Філософія освіти. – 2006. – № 2 (4). – С. 256–265.

109. Дем'яненко Н. М. Світова інтерпретація ідеї університету: методологія, теорія, досвід реалізації / Н. М. Дем'яненко // Рідна школа. – 2008. – № 11. – С. 63–66.

110. Дем'яненко Н. М. Світові тенденції розвитку вищої освіти: диверсифікація магістратури / Н. М. Дем'яненко // Проблеми освіти : наук. зб. – К. : Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, 2010. – Вип. 63. – С. 18–25.

111. Демидова Е. Е. Повышение эффективности учебного процесса в негосударственных вузах Российской Федерации : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 / Е. Е. Демидова ; Воен. ун-т. – М., 2005. – 24 с.

112. Демидова Л. А. Педагогические пути повышения эффективности образовательного процесса в негосударственных вузах Российской Федерации : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Л. А. Демидова ; Воен. ун-т. – М., 2003. – 24 с.

113. Демидова Л. А. Развитие высшего профессионального образования студентов в негосударственных вузах Российской Федерации : автореф. дис. на соискание ученой степени д-ра пед. наук : спец. 13.00.08 / Л. А. Демидова. – М., 2008. – 45 с.

114. Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття»). – К. : Райдуга, 1994. – 62 с.

115. Державний вищий навчальний заклад «Криворізький національний університет» [Електронний ресурс] : сайт Криворізького національного

університету. – Електронні дані. – Кривий Ріг : КНУ, 2015. – Режим доступу : <http://ktu.edu.ua/>.

116. Деякі питання впорядкування мережі вищих навчальних закладів: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 черв. 2006 р. № 331-р // Офіц. вісн. України. – 2006. – № 25. – С. 84–85.

117. Дзвінчук Д. І. Сучасні тенденції розвитку та управління освітою : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філос. наук : спец. 09.00.10 / Дзвінчук Дмитро Іванович ; Ін-т вищої освіти АПН України. – К., 2007. – 36 с.

118. Дзюба Н. Вищі навчальні заклади приватної форми власності: організація діяльності та облік / Н. Дзюба // Податки та бух. облік. – 2005. – № 39. – С. 27–42.

119. Дикова-Фаворская Е. М. Основные аспекты формирования модели личности в негосударственном вузе / Е. М. Дикова-Фаворская // Нові форми виховної роботи у вищих закладах освіти України: пошуки, проблеми, завдання : прогр. та матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. – Х., 1997. – С. 18–21.

120. Дікова-Фаворська О. М. Особливості формування особистості майбутнього спеціаліста в умовах інституціоналізації приватної освіти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. соціол. наук : 22.00.06 / О. М. Дікова-Фаворська ; Харківський держ. ун-т. – Х., 1999. – 18 с.

121. Дмитренко Г.А. Стратегічний менеджмент у системі освіти : навч. посіб. / Г.А.Дмитренко. – К. : МАУП–Київ, 1999. – 399 с.

122. Днепров Э. Д. Школа, образование и педагогическая мысль дореволюционной России (неисследованные и малоисследованные проблемы) / Э. Д. Днепров // Актуальные вопросы историографии и источниковедения истории школы и педагогики. – М., 1986. – С. 228.

123. Добрянский И. А. Развитие негосударственной высшей школы в Украине : автореф. дис. на соискание ученой степени д-ра пед. наук : спец. 13.00.01 / Добрянский Игорь Анатольевич ; [ГОУ ДПО специалистов

Московской области Педагогическая академия постдипломного образования, Государственное научное учреждение «Институт теории и истории Педагогики РАО»]. – М., 2008. – 49 с.

124. Добрянський І. А. Приватна вища освіта в незалежній Україні / І. А. Добрянський. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2005. – 287 с.

125. Добрянський І. А. Приватна вища освіта: філософія, історія, практика / І. А. Добрянський. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2006. – 305 с.

126. Добрянський І. А. Приватна освіта та нові методи навчання / І. А. Добрянський // Теоретичні питання освіти та виховання : зб. наук. пр. / Київ. нац. лінгв. ун-т. – К., 2001. – Вип. 14. – С. 60–66.

127. Добрянський І. А. Громадська та приватна ініціатива в розвитку освіти України (кінець XIX – початок XX ст.) / І. А. Добрянський, В. В. Постолатій. – Кіровоград, 1998. – 143 с.

128. Добрянський І. Приватна вища освіта України та Польщі / І. Добрянський // Рідна школа. – 2004. – № 12. – С. 45–49.

129. Добрянський І. Приватна вища освіта: філософсько-практичний аспект / І. Добрянський // Рідна школа. – 2004. – № 11. – С. 28–30.

130. Добрянський І. Приватний ВНЗ – очима студентів / І. Добрянський // Освіта і управління. – 2010. – № 2–3. – С. 13–20.

131. Добрянський І. Приватний сектор вищої освіти в Україні: стан і перспективи / І. Добрянський // Рідна школа. – 2007. – № 3. – С. 3–4.

132. Добрянський І. Студент приватного вузу: відрахувати не можна, залишити! / І. Добрянський, І. Савенкова // Освіта і управління. – 2011. – № 4, т. 14. – С. 99–110.

133. Добрянський І. Феномен приватної вищої освіти / І. Добрянський // Рідна школа. – 2009. – № 2–3. – С. 15–20.

134. Драч І. Феномен управління в умовах трансформації освіти / І. Драч // Теорія та методика управління освітою. – К., 2012. – № 9. – С. 15–20.

135. Друганова О. М. Приватна ініціатива в освіті України (історико-педагогічний аспект) : монографія / О. М. Друганова. – Х. : Диво, 2008. – 556 с.
136. Друганова О. М. Розвиток приватної ініціативи в освіті України (кінець XVIII – початок XX століття): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: 13.00.01 / О. М. Друганова ; Харківський національний педагогічний ун-т ім. Г.С.Сковороди. – Х., 2009. – 42 с.
137. Друкер П. Ф. Задачи менеджмента в XXI веке : учебн. пособ. / П. Ф. Друкер ; пер. с англ. – М. : Издательский дом «Вильямс», 2000. – 272 с.
138. Дычек В. А. Инновации в области высшего образования (негосударственные вузы): проблемы становления и развития / В. А. Дычек, Г. Ф. Садриславив // Магистр. – 1997. – № 2. – С. 12–16.
139. Европейские университеты в контексте перемен XXI века // *Alma mater* (Вестник высшей школы). – 1998. – № 4. – С. 12–15.
140. Екшикеев Т. К. Конкурентные стратегии вуза [Електронний ресурс] / Т. К. Екшикеев // Проблемы современной экономики. Евразийский международный научно-аналитический журнал. – 2009. – № 3 (31). – Режим доступа: <http://www.m-economy.ru/art.php3?artid=26265/>.
141. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; голов. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
142. Ефективність та якість приватної освіти : зб. наук. пр. Міжнар. наук.-практ. конф., (Єгипет, Київ, 23–30 листоп. 2003 р.) / редкол.: І. І. Тимошенко [та ін.]. – К. : Вид-во Європейського ун-ту, 2004. – 199 с.
143. Європейський університет і модернізація освіти в Україні : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., (Нікополь, 17 трав. 2005 р.) / Європейський ун-т ; З. І. Тимошенко (голова ред. кол.). – К. : Вид-во Європейського ун-ту, 2005. – 202 с.
144. Єльнікова Г. В. Адаптивне управління: сутність, характеристика, моніторингові системи : [Колективна монографія] / [Г. В. Єльнікова, Т. А. Борова, Г. А. Полякова та ін.] / за заг. та наук. ред. Г. В. Єльнікової. – Чернівці : Технодрук, 2009. – 570 с.

145. Єльнікова Г. В. Управління вертикальне і горизонтальне / Г. В. Єльнікова // Управління освітою. – 2003. – № 13–14. – С. 10–12.
146. Єрохін С. Національна Академія управління – сучасний вищий навчальний заклад / С. Єрохін // Вища освіта України. – 2002. – № 2. – С. 46–50.
147. Жарая С. Б. Управління системою вищих навчальних закладів недержавної форми власності в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр. : 25.00.05 / С. Б. Жарая ; Укр. акад. держ. упр. при Президентові України. – К., 1999. – 17 с.
148. Жилияєв І. Б. Словник-довідник основних понять та визначень українського освітнього законодавства / І. Б. Жилияєв, Б. Г. Чижевський. – К. : Нора-Друк, 2011. – 112 с.
149. Жилияєв І. Б. Вища освіта України: стан та проблеми / І. Б. Жилияєв, В. В. Ковтунець, М. В. Сьомкін. – К. : Науково-дослідний інститут інформатики і права Національної академії правових наук України, Інститут вищої освіти НАПН України, 2015. – 96 с.
150. Журавський В. Два сектори – одна мета: осмислення досвіду становлення ВНЗ недержав. форми власності / В. Журавський // Вища освіта України. – 2003. – № 1. – С. 5–7.
151. Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства ЄС: затв. Законом України від 18 берез. 2004 р. № 1629 IV // Голос України. – 2004. – 4 черв. (№ 101). – С. 24–25.
152. Задоя А. Освіта для життя / А. Задоя // Вища освіта України. – 2003. – № 1. – С. 91–95.
153. Зайчук В. О. Управління якістю освіти як складова державної освітньої політики / В. О. Зайчук // Педагогіка і психологія. – 2007. – № 1. – С. 83–86.
154. Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II [Електронний ресурс] : веб-сайт. – Електронні дані. – Берегово : ЗУІ, 2015. – Режим доступу : <http://www.kmf.uz.ua/>.

155. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

156. Закон України «Про вищу освіту» від 17.01.2002 р. № 2984-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2984-14>.

157. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» (зі змінами та доповненнями) від 15.05.2003 р. № 755-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T030755.html.

158. Закон України «Про приватизацію державного майна» від 04.03.1992 р. № 2163-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2163-12>.

159. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про визнання кваліфікацій з вищої освіти в Європейському регіоні» № 1273'XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 51. – С. 459.

160. Закон Української РСР «Про освіту» від 23.05.1991 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12/ed19910523>.

161. Закон Української РСР «Про підприємництво» від 07.02.1991 р. № 698-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/698-12/ed19910207>.

162. Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава: програма економічних реформ на 2010 – 2014 рр. / підг. Комітетом з економічних реформ при Президентові України, 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf/.

163. Звіт про діяльність Державної інспекції навчальних закладів України за 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dinz.gov.ua/index/ua/material/475/>.

164. Звіт про діяльність Державної інспекції навчальних закладів України за 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dinz.gov.ua/index/ua/material/620>.

165. Зязюн І. А. Освітня парадигма – тип культурно-історичного мислення і творчої дії суб'єктів освіти / І. А. Зязюн // Педагогіка і психологія професійної освіти : результати досліджень і перспективи : зб. наук. пр. – 2003. – № 2 – С. 15–29.

166. Иваненко К. Б. Негосударственное высшее образование России: тенденции и особенности развития : социологический аспект исследования : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. социол. наук : спец. 22.00.06 / К. Б. Иваненко ; Ур. гос. техн. ун-т. – Екатеринбург, 2004. – 20 с.

167. Иванов А. Е. Высшая школа России конца XIX – начала XX веков: состав и юридический статус учебных заведений / А. Е. Иванов // Историографические и исторические проблемы русской культуры / АН СССР, Ин-т истории СССР. – М., 1982. – 392 с.

168. Иванов А. Е. Российское студенческое зарубежье: конец XIX – начало XX веков / А. Е. Иванов // Вопросы истории естествознания и техники. – 1998. – № 1. – С. 91 – 120.

169. Иванова Т. Ю. Теория организации / Т. Ю. Иванова, В. И. Приходько. – СПб. : Питер, 2004. – 269 с.

170. Ильинский И. Негосударственные вузы: кризис идентичности и пути его преодоления / И. Ильинский // ALMA MATER: Вестник высшей школы. – 2004. – № 7. – С. 3–12.

171. Интеграция науки и образования – парадигма XXI века : материалы междунар. науч.-теорет. конф., 18 февр. 2013 г. / Харьк. гуманитар. ун-т «Нар. укр. акад.» [и др.]. – Харьков : НУА, 2013. – 355 с.

172. Інститут дистанційного навчання. Навчання через Internet [Електронний ресурс] : Офіційний портал. – К. : МАУП, 2015. – Режим доступу : <http://do.iapm.edu.ua/>.

173. Інформаційний бюлетень : офіц. видання Асоціації навчальних закладів України недержавної форми власності. – К. : Вид-во Україно-фінського інституту менеджменту і бізнесу, 1999. – Вип. № 14. – 70 с.

174. Інформаційний бюлетень: офіц. видання Асоціації навчальних закладів України недержавної форми власності. – К. : Вид-во Україно-фінського інституту менеджменту і бізнесу, 1999. – Випуск № 15. – 60 с.

175. Інформаційний бюлетень: офіц. видання Асоціації навчальних закладів України недержавної форми власності. – К. : Вид-во Україно-фінського інституту менеджменту і бізнесу, 1999. – Випуск № 16. – 52 с.

176. Каганович А. А. Становление и развитие негосударственного высшего образования в Российской Федерации : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / А. А. Каганович ; Ульян. гос. пед. ун-т им. И. Н. Ульянова. – Ульяновск, 2005. – 18 с.

177. Калашнікова С. А. Освітня парадигма професіоналізації управління на засадах лідерства : монографія / С. А. Калашнікова ; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. – К., 2010. – 379 с.

178. Калашнікова С. А. Управління державним сектором вищої освіти в США : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.05 / С. А. Калашнікова ; Укр. акад. держ. упр. при Президентові України. – К., 1999. – 19 с.

179. Каленюк І. Приватний сектор вищої освіти України: тенденції розвитку в світовому контексті трансформаційних процесів / І. Каленюк // Вища освіта України. – 2002. – № 2. – С. 24–30.

180. Калінічева Т. Вища школа приватної форми власності у контексті європейської інтеграції: [Асоц. навч. закл. України приват. власності, яку очолює ректор Європей. ун-ту проф. І. І. Тимошенко, розпочала роботу над підвищ. іміджу приват. освіти] / Т. Калінічева // Трибуна. – 2005. – № 1–2. – С. 42–43.

181. Караваев Н. В. Юридическая личность негосударственного высшего учебного заведения : автореф. дис. на соискание ученой степени

канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / Н. В. Караваев ; Ин-т законодательства и сравнит. правоведения при Правительстве РФ. – Ижевск, 2006. – 27 с.

182. Кармаева О. А. Ведущие тенденции развития негосударственных учебных заведений в России : автореф. дис. на соискание ученой степени д-ра пед. наук : спец. 13.00.01 / О. А. Кармаева ; Ин-т общего образования. – Москва, 1997. – 49 с.

183. Каськова Н. Приватний вищий навчальний заклад – складова національного наукового й освітнього простору/ Н. Каськова // Рідна школа. – 2004. – № 12. – С. 49 – 51.

184. Київська школа економіки [Електронний ресурс] : веб-сайт. – Електронні дані. – К. : КШЕ, 2015. – Режим доступу : <http://www.kse.org.ua/uk/>.

185. Київський університет туризму, економіки і права [Електронний ресурс] : веб-сайт. – Електронні дані. – К. : КУТЕП, 2009. – Режим доступу : <http://kuter.ua/>.

186. Кирда А. Г. Тенденції розвитку цілей освіти в розвинених країнах світу і Україні (друга половина ХХ століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / А. Г. Кирда. – К., 2005. – 26 с.

187. Кириченко О. Потенціал недержавних закладів освіти: уроки трансформаційного десятиріччя / О. Кириченко, С. Лаптев // Вища школа. – 2002. – № 1. – С. 26–34.

188. Кіровоградський інститут комерції [Електронний ресурс] : веб-сайт. – Електронні дані. – Кіровоград : КІК, 2015. – Режим доступу : <http://www.kik.kr.ua/>.

189. Клепко С. Основні поняття «Закону про вищу освіту» / С. Клепко // Вища освіта України. – 2014. – № 3. – С. 30–37.

190. Клепко С. Понятійний апарат проектів закону України «Про вищу освіту» (Препринт 21.06.2014) [Електронний ресурс] / С. Клепко. – Режим доступу : <http://www.researchgate.net/publication/263568003>.

191. Коваленко Т. А. Некоторые аспекты историографии и источниковедения частного образования / Т. А. Коваленко // Учен. зап. Харьк. гуманитар. ин-та «Нар. укр. акад.». – 1996. – Т. 2. – С. 59 – 65.

192. Коваленко Т. А. Права студентов частной высшей школы: к истории вопроса / Т. А. Коваленко // Перспективы высшей школы в негосударственном секторе образования : тез. докл. и сообщ. межвуз. науч.-практ. конф., (Ростов-на-Дону, 24 апр. 1999 г.,) / М-во общ. и проф. образования Рост. обл., Рост. гос. ун-т, Ассоц. негос. вузов Юга России [и др.]. – Ростов н/Д., 1999. – С. 58–61.

193. Коваленко Т. А. Приватні навчальні заклади на Україні: врахування історичного досвіду на сучасному етапі / Т. А. Коваленко // Структура освіти в регіоні: проблеми оптимізації : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., (Харків, 12–14 груд. 1996 р.) / Харк. гуманіт. ін-т «Нар. укр. акад.» [та ін.]. – Х., 1996. – С. 181–183.

194. Коваленко Т. Экономико-правовые условия функционирования негосударственного сектора сферы высшего образования / Т. Коваленко, А. Петрова // Як нам упорядкувати вищу школу: VIII Міжнар. студ. наук. конф., 21 квіт. 2001 р. / АПН України. Ін-т вищої освіти [та ін.]. – Х., 2001. – С. 62–63.

195. Комар Ю. М. Стан і деякі проблеми розвитку вищих навчальних закладів освіти недержавної форми власності / Ю. М. Комар, В. В. Супрун // Структура освіти в регіоні: проблеми оптимізації : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., (Харків, 12–14 груд. 1996 р.) / Харк. гуманіт. ін-т «Нар. укр. акад.» [та ін.]. – Х., 1996. – С. 99–100.

196. Конащук В. Регіоналізація вищої школи: проблеми і перспективи / В. Конащук // Вища освіта України. – 2003. – № 1. – С. 36–38.

197. Кондратенко Л. Об'єднання навчальних закладів недержавної форми власності / Л. Кондратенко // Вища освіта України. – 2003. – № 1. – С. 118–119.

198. Кондратюк О. В. Форми і методи трансформації системи освіти в соціально-економічній політиці держави : автореф. дис. на здобуття наук.

ступеня канд. екон. наук : спец. 08.09.01 / О. В. Кондратюк ; Нац. акад. наук України, Ін-т регіон. дослідж. – Л., 1998. – 16 с.

199. Кононов А. А. Исследование проблем частного образования в современной научной литературе / А. А. Кононов // Учен. зап. Харьк. гуманит. ин-та «Нар. укр. акад.» – Х., 1997. – Т. 3. – С. 37–45.

200. Кононов А. А. Частное образование: социологический анализ и социальные проблемы / А. А. Кононов // Структура освіти в регіоні: проблеми оптимізації : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., (Харків, 12–14 груд. 1996 р.) / Харьк. гуманіт. ін-т «Нар. укр. акад.» [та ін.]. – Х., 1996. – С. 101–102.

201. Константинов Г. Интеллектуальное предпринимательство и предпринимательский университет [Электронный ресурс] / Г. Константинов, С. Филонович. – Режим доступа : http://www.buk.irk.ru/exp_seminar/5/doc1.pdf.

202. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К. : Парлам. вид-во, 1997. – 98 с.

203. Концептуальные основы деятельности частных вузов в предстоящем десятилетии : материалы к обсуждению на II Международ. семинаре лидеров приват. Образования (Харьков, 3–5 июля 2000 г.) / сост. В. И. Астахова ; Харьк. гуманит. ин-т «Нар. укр. акад.». – Х., 2000. – 16 с.

204. Концепция частного образования: принципы, содержание, проблемы реализации : коллектив. моногр. / [Л. А. Артеменко, В. В. Астахов, В. И. Астахова и др.] / М-во образования Украины, Харьк. гуманитар. ин-т «Нар. укр. акад. ». – Х., 1998. – 237 с.

205. Концепція гуманітарної освіти України : затв. наказом М-ва освіти України від 10 квіт. 1996 р. – К. : Генеза, 1997. – 13 с.

206. Коробович Л. Концепція управління якістю підготовки фахівців у системі педагогічного менеджменту приватного навчального закладу [Електронний ресурс] / Л. Коробович. // Теорія та методика управління освітою. – 2012. – № 8. – Режим доступа : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ttmuo_2012_8_13.pdf.

207. Корольов Б. І. Недержавні заклади освіти та їхній внесок в інтелектуальний потенціал України / Б. І. Корольов // Соціокультурні чинники розвитку інтелектуального потенціалу українського суспільства і молодь : наук. пр. та матеріали конф. – К., 2001. – Вип. 1. – С. 690–692.

208. Корольов Б. Недержавний сектор освіти в Україні: проблеми становлення і розвитку / Б. Корольов // Вища освіта України. – 2003. – № 1. – С. 8–14.

209. Корольов Б. Приватна вища школа на шляху інновацій / Б. Корольов // Вища освіта України. – 2006. – № 1. – С. 18–22.

210. Корсак К. В. Освіта, суспільство, людина в ХХІ столітті: інтегрально-філософський аналіз / К. В. Корсак ; Інститут вищої освіти АПН України. – К. ; Ніжин : Вид-во НДПУ ім. М. Гоголя, 2004. – 222 с.

211. Корсак К. В. Вища освіта і Болонський процес : навч. посіб. [для студ. вищих навч. закл.] / К. В. Корсак, І. О. Ластовченко. – К. : МАУП, 2007. – 352 с.

212. Корсак К. Приватний сектор світової вищої освіти у вирі суперечливих тенденцій: причини швидкого розв. недерж. ВНЗ України та ін. країн / К. Корсак // Вища освіта України. – 2003. – № 1. – С. 111–117.

213. Красильникова Г. Система моніторингу якості вищої освіти в університетах Великої Британії: досвід для України / Г. Красильникова // Порівняльна професійна педагогіка. – 2014. – № 4 (3). – С. 138–144.

214. Краткий обзор истории и современного состояния Высших женских курсов в Киеве. – К. : Б. и., 1913. – 190 с.

215. Кремень В. Я считаю, что вузы негосударственной формы собственности имеют все основания с оптимизмом смотреть в будущее : [Министр образования и науки Украины Василий Кремень беседует с шеф-ред. журн. «Персонал» Владимиром Гориславцем] / В. Кремень // Персонал. – 2000. – № 4. – С. 8–9.

216. Кремень В. Г. Становлення національної системи вищої освіти в Україні в контексті загальної тенденції цивілізаційного розвитку: доп. міністра

освіти і науки України на Всеукр. конф. «Сучасний стан вищої освіти в Україні: проблеми та перспективи», 24–25 трав. 2000 р. / В. Г. Кремень. – К., 2000. – 14 с.

217. Кремень В. Г. Українська освіта в добу глобалізації / В. Г. Кремень // Директор шк., ліцею, гімназії. – 2002. – № 6. – С. 4–12.

218. Кремень В. Г. Філософія освіти ХХІ ст. / В. Г. Кремень // Педагогіка і психологія. – 2003. – № 1. – С. 6–16.

219. Кремень В. Г. Філософія управління : підруч. [для студ вищ. навч. закл.] / В. Г. Кремень, С. М. Пазиніч, О. С. Пономарьов. – К. : Знання України, 2007. – 360 с.

220. Крізь терни... : нариси становлення приват. вищ. освіти в Україні / Харк. гуманіт. ін-т «Нар. укр. акад.» ; під заг. ред. В. І. Астахової. – Х., 2001. – 356 с.

221. Кряжев П. Приватний сектор світової вищої освіти у ХХІ ст. / П. Кряжев, К. Корсак // Науковий світ + Атестаційний вісник. – 2004. – № 10. – С. 2–4.

222. Куклін О. В. Становлення і розвиток приватної вищої освіти: вітчизняний та зарубіжний досвід / О. В. Куклін // Формування ринкової економіки. – 2011. – № 26. – С. 411–421.

223. Кун Т. Структура научных революций. С ввводной статьей и дополнениями 1969 г. / Т. Кун. – М. : Прогресс, 1977. – 300 с.

224. Курбатова М. В. Проблемы становления системы частного инвестирования в высшее профессиональное образование / М. В. Курбатова, Н. П. Дудченко // Университетское управление: практика и анализ. – Екатеринбург. – 2003. – № 3. – С. 61–68.

225. Кучеренко Д. Г. Соціально-економічні основи функціонування приватного сектору вищої освіти в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.01.01 / Д. Г. Кучеренко ; Інститут вищої освіти. – К., 2006. – 18 с.

226. Кучеренко Д. Державний та приватний сектори вищої освіти в Україні / Д. Кучеренко // Вища освіта України. – 2004. – № 3. – С. 40–43.
227. Кучеренко Д. Тенденції розвитку приватного сектора вищої освіти / Д. Кучеренко // Гуманіт. вісн. Переяслав-Хмельниц. держ. пед. ун-ту ім. Г. Сковороди. – Переяслав-Хмельницький, 2005. – Спец. вип. «Педагогіка. Вища освіта і Болонський процес» : матеріали Всеукр. конф., секція 1. – С. 186–193.
228. Кучма Р. Динаміка власності як чинник реформування сучасної вищої освіти в Україні / Р. Кучма // Вища освіта України. – 2002. – № 2. – С. 100–105.
229. Лазарев В. С. Управление образованием на пороге новой эпохи / В. С. Лазарев // Педагогика. – 1995. – № 5. – С. 12–18.
230. Лаурсон А. М. Частные учебные заведения ведомства Министерства народного просвещения: собр. действующих законоположений и распоряжений о част. учеб. заведениях и домаш. Обучении / А. М. Лаурсон. – СПб. : Тип. М. М. Стасюлевича, 1912. – 338 с.
231. Лейкина-Свирская В. Р. Интеллигенция в России во второй половине XIX века / В. Р. Лейкина-Свирская. – М. : Мысль, 1971. – 367 с.
232. Лейкина-Свирская В. Р. Русская интеллигенция в 1900–1917 гг. / В. Р. Лейкина-Свирская. – М., 1981. – 284 с.
233. Локшина О. Г. Тенденції розвитку змісту шкільної освіти в країнах Європейського Союзу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.01 / О. І. Локшина. – К., 2011. – 40 с.
234. Луговий В. І. Стратегія реформування освіти в Україні: рек. з освіт. політики / В. І. Луговий. – К. : «К.І.С.», 2003. – 296 с.
235. Луговий В. І. Культурно-інформаційна теорія освіти і педагогічний понятійно-категоріальний апарат / В. І. Луговий // Новий колегіум : наук. інформ. журн. – 2007. – № 5. – С. 9–16.
236. Луговий В. І. Модернізація вищої освіти в контексті Болонського процесу: проблеми сьогодення / В. І. Луговий // Педагогічна і психологічна

науки в Україні (до 15-річчя АПН України) / ред. кол.: О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, В. І. Луговий. – К. : Педагогічна думка, 2007. – Т. 4: Педагогіка і психологія вищої школи. – С. 18–28.

237. Луговий В. І. Освіта, навчання, інформація, компетентність: канонізація понять / В. І. Луговий // Історико-педагогічні студії : науковий часопис / гол. ред. Н. М. Дем'яненко. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – С. 11–16.

238. Луговий В. І. Проблема понятійно-категоріального апарату педагогічної науки / В. І. Луговий // Педагогічна і психологічна науки в Україні / відп. ред. О. В. Сухомлинська. – К. : Педагогічна думка, 2007. – Т. 1: Теорія та історія педагогіки. – С. 24–35.

239. Луговий В. І. Сучасні тенденції розвитку вищої освіти та їх вплив на модернізацію вищої школи України / В. І. Луговий // Сучасні тенденції розвитку вищої освіти, трансформації навчального процесу у технологію навчання : матеріали IV міжнар. наук.-метод. конф., (Київ, 25–26 жовт. 2007 р.). – К. : Вид-во ДУІКТ, 2007. – С. 237–243.

240. Луговий В. І. Тенденції розвитку педагогічної освіти в Україні: (теоретико-методологічний аспект) : дис. д-ра пед. наук : 13.00.01 / В. І. Луговий ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти. – К., 1995. – 429 с.

241. Луговий В.І. Управління освітою : навч. посіб. [для слухачів, аспірантів, докторантів спеціальності «Державне управління»] / В. І. Луговий. – К. : Вид-во УАДУ, 1997. – 302 с.

242. Лузан П. Г. Основи науково-педагогічних досліджень : навч. посіб. / П. Г. Лузан, І. В. Сопівник, С. В. Виговська. – К. : НАКККіМ, 2010. – 270 с.

243. Майборода В. К. Методика підготовки й оформлення рукопису та автореферату дисертації : навч. посіб. / В. К. Майборода ; за ред. В. І. Лугового. – Вид. 4-те, змін. та доповн. – Чернігів, 2013. – 244 с.

244. Майборода В. К. Трансформація підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації в Україні відповідно до основних принципів Болонського процесу / В. К. Майборода // Історико-педагогічні

студії : науковий часопис / гол. ред. Н. М. Дем'яненко. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – С. 33–35.

245. Макеев С. А. Виникнення приватної освіти як процес самоорганізації. Приватна освіта в Україні / С. А. Макеев // Проблеми гуманізму і освіти : зб. матеріалів наук.-метод. конф., (Вінниця, 21–22 трав. 2002 р.). – Вінниця, 2002. – Т. 2. – С. 157–161.

246. Малік Є. Фінансування вищої освіти: сучасні тенденції та зарубіжний досвід / Є. Малік, М. Білінець // Ефективна економіка. – 2014. – № 8 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3259/>.

247. Маслов В. І. Наукові основи та технології компетентного управління загальноосвітнім навчальним закладом : монографія / В. І. Маслов, О. С. Боднар, К. В. Гораш. – Тернопіль : Крок, 2012. – 320 с.

248. Марголин Д. Справочник по высшему образованию : руководство [для поступающих во все высшие учебные заведения за границей] / Д. Марголин. – К. : Сотрудник, 1915. – 422 с.

249. Медведєв В. Недержавна вища освіта: перші кроки / В. Медведєв // Рідна школа. – 1996. – № 2. – С. 63–64.

250. Международная Академия Бизнеса и Информационных Технологий [Электронный ресурс] : [Веб-сайт]. – Электронные данные. – К. : МАБИТ, 2009–2015. – Режим доступа: <http://mabit.com.ua/>. – Название с экрана.

251. Международная Кадровая Академия (МКА) [Электронный ресурс] : [Веб-сайт]. – Электронные данные. – К. : МКА, 2006. – Режим доступа : <http://www.mka.org.ua/>. – Название с экрана.

252. Международная стандартная классификация образования. МСКО 2011 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.uis.unesco.org/Education/Documents/isced-2011-ru.pdf>. – Название с экрана.

253. Методологічні засади педагогічного дослідження : монографія / авт. кол.: Є. М. Хриков, О. В. Адаменко, В. С. Курило [та ін.] ; за заг. ред.: В. С. Курила, Є. М. Хрикова ; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. – 248 с.

254. Михайлова Н. А. Формирование и функционирование негосударственного высшего учебного заведения : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01. / Михайлова Н. А. ; Армавир. Лингвист ун-т, 2001. – 30 с.

255. Мишечкін Г. Діяльність вищих навчальних закладів недержавної форми власності з підготовки істориків в Україні (90-ті рр. ХХ – поч. ХХІ ст.) / Г. Мишечкін // Схід. – 2004. – № 5. – С. 71–76 ; Минцберг Г. Требуется управленцы, а не выпускники МВА. Жесткий взгляд на мягкую практику управления и систему подготовки менеджеров / Г. Минцберг. – М. : Олимп-Бизнес, 2008. – 544 с.

256. Міжнародний гуманітарний університет [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Одеса : МГУ, 2015. – Режим доступу : <http://mgu.edu.ua/>.

257. Міжнародний інститут Менеджменту [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Електронні дані. – К. : МІМ-Київ, 2007. – Режим доступу : <http://www.mim.kiev.ua/>.

258. Міжнародний Соломонів університет [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Електронні дані. – К. : Міжнародний Соломонів університет, 2012. – Режим доступу : <http://www.isu.edu.ua/>.

259. Міжнародний Християнський університет – Київ при Київському національному економічному університеті ім. Вадима Гетьмана [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – К. : КНЕУ, 2015. – Режим доступу : <http://www.kneu.kiev.ua/ua/124.htm/>. – Назва з екрану.

260. Мікула Г. Приватна освіта на сучасному етапі та перспективи її розвитку в євроінтеграційному контексті / Г. Мікула // Формування ринкової

економіки в Україні : наук. зб. / Львів. ун-т ім. І. Франка. – Л., 2004. – Спецвип. 13: Економіка України в євроінтеграційних процесах. – С. 277–281.

261. Модернізація вищої освіти в Україні і світі: десять років наукового пошуку : колектив. моногр. / Ін-т вищої освіти України ; за заг. ред.: В. П. Андрущенко, В. І. Лугового, М. Ф. Степка. – Х. : Вид-во НУА, 2009. – 504 с.

262. Муратов В. Из опыта развития частного образования в ведущих странах мира и его значение для Украины / В. Муратов // Як нам упорядкувати нашу вищу школу : VIII Міжнар. студ. наук. конф., 21 квіт. 2001 р. / АПН України, Ін-т вищої освіти [та ін.]. – Х., 2001. – С. 30–31.

263. Мушинські А. Основні техніки організації та управління недержавними осередками безперервної освіти / А. Мушинські // Наукові записки. Сер.: Педагогіка. – Тернопіль, 2004. – № 5'2004. – С. 215–220.

264. Навроцкий А. И. Негосударственное высшее образование: инновация или имитация нововведения / А. И. Навроцкий // Структура освіти в регіоні: проблеми оптимізації : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., (Харків, 12–14 груд. 1996 р. / Харк. гуманіт. ін-т «Нар. укр. акад.» [та ін.]. – Х., 1996. – С. 102–104.

265. Наказ Міністерства освіти України від 04.06.1997 р. № 174 «Про затвердження Примірного статуту вищого закладу освіти» // Інформ. зб. М-ва освіти України. – 1997. – № 20. – С. 23–32. – Дод.: Порядок затвердження Статутів вищих закладів освіти в Міністерстві освіти України; Примірний статут вищого закладу освіти.

266. Наказ Міністерства освіти України від 05.08.2011р. № 937 «Про утворення державного вищого навчального закладу «Київський університет управління та підприємництва» [Електронний ресурс] : [Архів офіційного сайту ДВНЗ «Київський університет управління та підприємництва» від 21.01.2014 р.] – Електронні дані. – К. : ДВНЗ «КУУП», 2012. – Режим доступу : <http://archive.is/rCb1A#selection-1327.7-1327.96/>.

267. Наказ Міністерства освіти України від 27.10.1999 № 370 «Про затвердження Положення про порядок затвердження та погодження статутів

вищих та професійно-технічних навчальних закладів у Міністерстві освіти України» // Інформ. зб. М-ва освіти України. – 2000. – № 8. – С. 11–12.

268. Наказ Міністерства освіти і науки України від 13.06.2000 р. № 200 «Про надання молодим громадянам пільгових довгострокових кредитів для здобуття освіти у вищих навчальних закладах» // Інформ. зб. М-ва освіти України. – 2000. – № 14. – С. 15–25.

269. Наказ Міністерства освіти і науки України від 23.01.04 р. № 49 «Про затвердження Програми дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України на 2004–2005 роки» // Освіта. – 2004. – 11–18 лют. (№ 8). – С. 6–7.

270. Наказ Міністерства освіти і науки України від 21.09.04 № 745 «Про організаційні заходи щодо запровадження зовнішнього оцінювання та моніторингу якості освіти учнів загальноосвітніх навчальних закладів» // Інформ. зб. М-ва освіти і науки України. – 2004. – № 19/ 20. – С. 31.

271. Наказ Міністерства освіти і науки України від 19.02.2015 № 166 «Деякі питання оприлюднення інформації про діяльність вищих навчальних закладів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/46683/.

272. Наказ Міністерства юстиції України від 05.03.2012 № 368/5 «Про затвердження Вимог щодо написання найменування юридичної особи або її відокремленого підрозділу» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0367-12/>.

273. Народная украинская академия [Электронный ресурс] : [Веб-сайт]. – Электронные данные. – Харьков : Харьковский гуманитарный университет «Народная украинская академия», 2015. – Режим доступа : <http://www.nua.kharkov.ua/>. – Название с экрана.

274. Народная украинская академия: вчера, сегодня, завтра : Юбилейный вып. / Е. В. Астахова (ред.). – Х., 2001. – 188 с.

275. Настольная книга по народному образованию / сост.: Г. Фальброк, В. Чарнолуцкий. – М., 1901. – Т. 2. – 960 с.

276. Національна рамка кваліфікацій. Затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#n37/>.

277. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. 2008 : стат. зб. / Держкомстат України ; за ред. Н. С. Власенко ; відп. за вип. І. В. Калачова. – К. : ДП «Інформ.-вид. центр Держкомстату України», 2009. – 366 с.

278. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті. – К., 2002. – 24 с.

279. Національний освітній глосарій: вища освіта. – 2-е вид., перероб. і доп. / авт.-уклад.: В. М. Захарченко, С. А. Калашнікова, В. І. Луговий [та ін.] / за ред. В. Г. Кременя. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2014. – 100 с.

280. Національний освітній глосарій: вища освіта / авт.-уклад.: І. І. Бабин, Я. Я. Болюбаш, А. А. Гармаш [та ін.] ; за ред. Д. В. Табачника, В. Г. Кременя. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. – 100 с.

281. Недержавна освіта в оцінці студентів / Л. Закс, Г. Зборовський, І. Кощесва, О. Шукліна // Вища шк. – 2003. – № 4–5. – С. 81–89.

282. Нові форми виховної роботи у вищих закладах освіти України: пошуки, проблеми, завдання : прогр. та матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., (Євпаторія, 22–28 верес. 1997 р.) / М-во освіти України, Асоц. приват. вузів України, Харк. гуманіт. ін-т «Нар. укр. акад.». – Х., 1997. – 156 с.

283. Носков В. І. Обґрунтування інноваційної технології освіти у приватному ВУЗі / В. І. Носков // Актуальні проблеми психології : зб. – К., 2001. – Т. 1, ч. 2: Соціальна психологія. Психологія управління. Організаційна психологія. – С. 216–221.

284. О простом и сложном профессионально : (спец. выпуск Ученых записок Харьк. гуманитар. ун-та «Нар. укр. акад.», посвященный 20-летию НУА) / Харьк. гуманитар. ун-т «Нар. укр. акад.» ; [редкол.: В. И. Астахова (гл. ред.) и др.]. – Х. : Изд-во НУА, 2011. – 247 с.

285. Оболенська Т. Є. Дослідження умов взаємодії державних і приватних навчальних закладів на ринку освітніх послуг / Т. Є. Оболенська // Вісник / Нац. ун-т «Львівська політехніка». – Л., 2003. – № 469: Логістика. – С. 266–270

286. Образование как фактор формирования инновационного человеческого потенциала : программа и материалы XIX регион. науч.-практ. конф. учителей, 14 апр. 2012 г. / Нар. укр. акад. ; [редкол.: В. И. Астахова и др.]. – Харьков : Изд-во НУА, 2012. – 107 с.

287. Огаренко В. М. Недержавна вища освіта в Україні: перше десятиліття: Іст. нарис / Віктор Миколайович Огаренко ; Запоріз. ін-т держ. та муніцип. упр. – Запоріжжя, 2000. – 164 с.

288. Огаренко В. М. Недержавна вища школа в освітньому полі незалежної України / Огаренко В. М. // Ідеологія державотворення і суспільствознавча наука : тези доп. на Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяченій 10-річчю незалежності України, 31 трав. 2001 р. – Запоріжжя, 2001. – С. 300–303.

289. Огаренко В. М. Передумови і початок формування недержавного сектора вищої освіти в Україні / В. М. Огаренко // Наук. праці іст. ф-ту Запоріз. держ. ун-ту. – Запоріжжя, 2000. – Вип. 9. – С. 138–146.

290. Огаренко В. М. Приватна і державна вища школа України: від конфронтації до інтеграції / Огаренко В. М. // Грані : наук.-теорет. і громадсько-політичний альманах. – 2000. – № 5. – С. 111–118.

291. Огаренко В. М. Розвиток недержавної вищої школи в Україні (кінець 80-х – 2001 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.01 / Віктор Миколайович Огаренко ; Запоріз. держ. ун-т. – Запоріжжя, 2001. – 20 с.

292. Огаренко В. М. Формування недержавного сектора вищої школи в Україні: перший крок / Огаренко В. М. // Проблеми освіти : наук.-метод. зб. – Вип. 21. – К., 2000. – С. 83–100.

293. Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку / В. О. Огнев'юк. – К. : Знання України, 2003. – 450 с.
294. Опратний С. Особливості управлінського процесу у сфері вищої освіти // Вісн. НАДУ. – 2004. – № 3. – С. 447–453.
295. Освіта України – 2006: Інформаційно-аналітичні матеріали діяльності Міністерства освіти і науки України у 2006 році та головні завдання на 2007 рік / уклад.: А. В. Кудін, К. М. Левківський, В. П. Погребняк [та ін.] ; за заг. ред.: С. М. Ніколаєнка, Б. М. Жебровського. – К. : Знання, 2007. – 175 с.
296. Освіта України – 2007: Інформаційно-аналітичні матеріали діяльності Міністерств освіти і науки України у 2007 році / уклад.: К. М. Левківський, В. П. Погребняк, А. К. Солоденко, О. В. Дашковська. – К. : Знання, 2008. – 287 с.
297. Освітній менеджмент : навч. посіб. / за ред.: Л. Даниленко, Л. Карамушки. – К. : Шкільний світ, 2003. – С. 293–296.
298. Освітній портал Класичного приватного університету [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Запоріжжя : Класичний приватний університет, інститут інтерактивних технологій в освіті, 2002–2013. – Режим доступу : <http://www.zhu.edu.ua/>.
299. Освітологія: хрестоматія : навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів / уклад. : Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. – К. : ВП «Едельвейс», 2013. – 728 с.
300. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2005/06 навчального року : стат. бюл. / Держкомстат України ; відп. за вип. І. В. Калачова. – К. : ДП «Інформ.-вид. центр Держкомстату України», 2006. – 214 с.
301. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2009/10 навчального року : стат. бюл. / Держкомстат України; відп. за вип. І. В. Калачова. – К. : ДП «Інформ.-вид. центр Держкомстату України», 2010. – 214 с.

302. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2010/11 навчального року : стат. бюл. / Держкомстат України ; відп. за вип. І. В. Калачова. – К. : ДП «Інформ.-вид. центр Держкомстату України», 2011. – 214 с.

303. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2011/12 навчального року : стат. бюл. / Держкомстат України ; відп. за вип. І. В. Калачова. – К. : ДП «Інформ.-вид. центр Держкомстату України», 2012. – 214 с.

304. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2012/13 навчального року : стат. бюл. / Держкомстат України ; відп. за вип. І. В. Калачова. – К. : ДП «Інформ.-вид. центр Держкомстату України», 2013. – 214 с.

305. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2013/14 навчального року : стат. бюл. / Держкомстат України ; відп. за вип. І. В. Калачова. – К. : ДП «Інформ.-вид. центр Держкомстату України», 2014. – 165 с.

306. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2014/15 навчального року. Статистичний бюлетень. – К. : Державна служба статистики України, 2015. – 169 с

307. Особенности преподавания в современных условиях : прогр. и материалы метод. семинара преподавателей ХГУ «НУА», 30 янв. 2009 г. / Нар. укр. акад., каф. економіки підприємства ; [редкол.: В.И. Астахова и др.]. – Х. : Изд-во НУА, 2009. – 81 с.

308. Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР. Конец XIX – начало XX в. / под ред.: Э. Д. Днепров, С. Ф. Егорова, Ф. Г. Паначина, Б. К. Тебиева. – М. : Педагогика, 1991. – 448 с.

309. Очкасова М. П. Становление частной высшей школы как институционализация организаций / М. П. Очкасова // Вчені зап. Харк. гуманіт. ін-ту «Нар. укр. акад.» – Х., 2001. – Т. 7. – С. 135–142.

310. Очкасова М. П. Актуальные проблемы исследования процесса институционализации частного высшего образования / М. П. Очкасова // Вестник Международного Славянского университета. Сер. Социология. – 2001. – Т.4, № 4. – С. 9–11.

311. Очкасова М. П. Высшее образования США: основные элементы / Очкасова М. П. // Вчені записки Харківського гуманітарного інституту «Народна українська академія». – 2000. – Т. 5. – С. 40–55.

312. Очкасова М. П. Методологические проблемы анализа современной высшей школы как социального института / М. П. Очкасова // Вчені записки Харківського гуманітарного інституту «Народна українська академія». – 2000. – Т. 6. – С. 45–52.

313. Очкасова М. П. Особенности системы подготовки специалистов в вузах Франции / М. П. Очкасова // Вчені записки Харківського гуманітарного інституту «Народна українська академія». – 1998. – Т. 4. – С. 96–109.

314. Очкасова М. П. Особливості розвитку приватної вищої освіти в Україні: соціологічний аналіз : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. соціол. наук : спец. 22.00.06 / Очкасова Марія Петрівна ; Харківський національний ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2001. – 18 с.

315. Очкасова М. П. Проблемы взаимоотношений государственных структур и частных вузов / Очкасова М. П. // Приватное образование в посттоталитарном обществе: первые итоги, проблемы, перспективы, Харьков, 4 июня 1999 г. / М-во образования Украины, Харьковский гуманитарный институт «Народная украинская академия» [и др.]. – Х., 1999. – С. 71–73.

316. Педагогіка вищої школи / В. П. Андрущенко, І. Д. Бех, І. С. Волощук [та ін.] ; за ред.: В. Г. Кременя, В. П. Андрущенка, В. І. Лугового. – К. : Пед. думка, 2009. – 256 с.

317. Питання державної реєстрації вищих навчальних закладів : Постанова Кабінету Міністрів України від 15 берез. 2006 р. № 329 // Офіц. вісн. України. – 2006. – № 11. – Ст. 754. – С. 208–209. – Дод.: Положення про Державний реєстр вищих навчальних закладів.

318. Підвищення ефективності вищої освіти – визначальний чинник зростання соціально-економічного потенціалу держави: Рішення колегії М-ва освіти і науки України від 23.02.06 № 2/1–4 // Інформ. зб. М-ва освіти і науки України. – 2006. – № 10–12. – С. 3–14.

319. Пікельна, В. С. Управління школою : у 2-х ч. – Ч. 1 / В. С. Пікельна. – Х. : Основа, 2004. – 112 с.

320. Повідомлення Європейської Комісії «Європа 2020». Стратегія для розумного, сталого та всеохоплюючого зростання [Електронний ресурс]. – Брюсель, 03.03.2010. - Режим доступу : <http://old.minjust.gov.ua/file/31493/>.

321. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/>.

322. Положення про порядок затвердження та погодження статутів вищих та професійно-технічних навчальних закладів у Міністерстві освіти України затверджене Наказом Міністерства освіти України від 27.10.1999 р. № 370 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

323. Положенням про акредитацію вищих навчальних закладів і спеціальностей у вищих навчальних закладів та вищих професійних училищах, що затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 09.08.2001 р. № 978 [Електронний ресурс]. – 2001. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/978-2001-%D0%BF>.

324. Порядок ліцензування освітніх послуг, що затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 15.03.2006 р. № 329 [Електронний ресурс]. – 2006. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/329-2006-%D0%BF>.

325. Порядок ліцензування освітніх послуг, що затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 08.08.2007 р. № 1019 [Електронний ресурс]. – 2007. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1019-2007-%D0%BF>.

326. Порядок ліцензування освітніх послуг, що затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 31.08.2011 р. № 926 [Електронний ресурс]. – 2011. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/926-2011-%D0%BF/>.

327. Порядок ліцензування освітніх послуг, що затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 15.08.2012 р. № 801 [Електронний ресурс]. – 2012. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/801-2012-%D0%BF/>.

328. Порядок ліцензування освітніх послуг, що затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 07.08.2013 р. № 538 [Електронний ресурс]. – 2013. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/538-2013-%D0%BF/>.

329. Постанова Верховної Ради України «Про Програму діяльності Кабінету Міністрів України» від 11.12.2014 р. № 26-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/26-19/>.

330. Постанова Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань «Про стан і перспективи розвитку вищої освіти в Україні» від 4.06.2004 р. № 1755 IV // Освіта України. – 2004. – 22 черв. (№ 48–49). – С. 4.

331. Постанова Верховної ради Української РСР «Про порядок введення в дію Закону Української РСР «Про підприємства в Українській РСР» від 27.03.1991 р. № 888-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/888-12/>.

332. Постанова Кабінету міністрів України «Про акредитацію вищих навчальних закладів» від 01.06.1992 р. № 303 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/303-92-п>.

333. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державний реєстр наукових установ, яким надається підтримка держави» (зі змінами та доповненнями) від 23.04.2001 р. № 380

[Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP010380.html.

334. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державну інспекцію навчальних закладів України» від 16.10.2014 № 538 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/538-2014-%D0%BF>.

335. Постанова Кабінету Міністрів України «Про ліцензування, атестацію та акредитацію закладів освіти» від 12 лютого 1996 р. № 200 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/200-96-п/ed19960212>.

336. Постанова Кабінету міністрів України «Про порядок створення, реорганізацію і ліквідацію навчально-виховних закладів» від 05 квітня 1994 р. № 228 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/228-94-п/ed19940405>.

337. Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти» від 15.04.2015 р. № 244 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248135125/>.

338. Постанова Кабінету Міністрів України від 05.04.94 р. № 228 «Про порядок створення, реорганізації і ліквідації навчально-виховних закладів» [Електронний ресурс]. – 1994. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/228-94-%D0%BF>.

339. Постанова Кабінету Міністрів України від 12.02.1996 р. № 200 «Про ліцензування, атестацію та акредитацію закладів освіти» // Зб. постанов Уряду України. – 1996. – № 7. – С. 55–70. – Дод.: Положення про державну акредитаційну комісію; Положення про ліцензування, атестацію та акредитацію закладів освіти; Положення про акредитацію вищих закладів освіти; Положення про атестацію професійно-технічних закладів освіти.

340. Постанова Кабінету Міністрів України від 19.08.02 № 1223 «Про затвердження заходів з реалізації Національної доктрини розвитку освіти на 2002–2004 роки» // Освіта України. – 2002. – 3 верес.(№ 70/71). – С. 4.

341. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 січ. 1997 р. № 38 «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися державними навчальними закладами» // Офіц. вісн. України. – 1997. – № 4. – С. 30–34.

342. Постанова Кабінету Міністрів України від 31 груд. 2005 р. № 1312 «Про невідкладні заходи щодо запровадження зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти» // Офіц. вісн. України. – 2006. – № 1–2. – Ст. 34. – С. 123–127; Уряд. кур'єр. – 2006. – 29 берез. (№ 59). – Орієнтир. – № 8. – С. 7–8.

343. Правові засади реалізації Болонського процесу в Україні : монографія / кол. авт.: Бугров В., Гожик А., Жданова К. [та ін.] ; за заг. ред.: В. Лугового, С. Калашнікової. – К. : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2014. – 156 с.

344. Правові засади функціонування приватної освіти в Україні : наук.-практ. семінар кер. приват. навч. закл. – Х., 1995. – 126 с.

345. Приватна вища школа в сучасному соціокультурному просторі України / Добрянський І. А. // Освіта Донбасу. – 2007. – № 2 (121). – С. 74–78.

346. Приватна вища школа України на шляху інновацій : монографія / авт. кол.: Віктор Андрущенко, Борис Корольов, Валентина Астахова [та ін.] ; АПН України. Ін-т вищ. освіти, Харк. гуманіт. ун-т «Нар. укр. акад.». – Х., 2005. – 319 с.

347. Приватна освіта – вектор зростання : (Нарада кер. ВНЗ приват. форми власності) // Освіта. – 2002. – 2–9 жовт. (№ 47). – С. 8–11.

348. Приватна праця [Електронний ресурс] – Режим доступу : [xhttp://vge.pp.ua/велика_радянська_енциклопедія_chastnyj_trud.html](http://vge.pp.ua/велика_радянська_енциклопедія_chastnyj_trud.html);

349. Приватная высшая школа в объективе времени : монография / под общ. ред. В. И. Астаховой. – Х., 2000. – 464 с.

350. Приватне акціонерне товариство «Вищий навчальний заклад «Київська гуманітарна академія» (КГА) [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – К. : КГА, 2015. – Режим доступу : <http://kga.edu.ua/>.

351. Приватне акціонерне товариство «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» (МАУП) [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – К. : МАУП, 2015. – Режим доступу : <http://maup.com.ua/>.

352. Приватне акціонерне товариство «Вищий навчальний заклад «Національна академія управління» [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – К. : Національна академія управління, 2015. – Режим доступу : <http://nam.kiev.ua/>.

353. Приватний вищий навчальний заклад «Київський медичний університет УАНМ» [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – К. : КМУ УАНМ, 2013. – Режим доступу : <http://kmu.edu.ua/>.

354. Приватний вищий навчальний заклад «Хмельницький економічний університет» [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Хмельницький: ХЕУ, 2015. – Режим доступу : <http://kheu.km.ua/>.

355. Приватний вищий навчальний заклад «Буковинський університет» [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Чернівці : Буковинський університет, 2015. – Режим доступу : <http://www.bukuniver.edu.ua/>.

356. Приватний вищий навчальний заклад «Галицька академія» [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Івано-Франківськ : Галицька академія, 2015. – Режим доступу : <http://old.imega.edu.ua/321/index.php/>.

357. Приватний вищий навчальний заклад «Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля» [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Дніпропетровськ : Дніпропетровський університет ім. Альфреда Нобеля, 2012. – Режим доступу : <http://duer.edu/uk/>.

358. Приватний вищий навчальний заклад «Донецький інститут соціальної освіти» [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Донецьк : ДІСО, 2015. – Режим доступу : <http://www.diso.dn.ua/>.

359. Приватний вищий навчальний заклад «Донецький університет економіки і права» [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Донецьк : ДонУЕП, 2015. – Режим доступу : <http://www.donuep.edu.ua/>.

360. Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет» [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – К. : Європейський університет, 1991–2015. – Режим доступу : <http://www.e-u.in.ua/ukr/>.

361. Приватний вищий навчальний заклад «Київський інститут бізнесу і технологій» (у формі товариства з обмеженою відповідальністю) [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – К. : Київський Інститут Бізнесу та Технологій, 2001–2015. – Режим доступу : <http://kibit.edu.ua/>.

362. Приватний вищий навчальний заклад «Київський міжнародний університет» [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – К. : КиМУ, 1994–2015. – Режим доступу : <http://www.kymu.edu.ua/>.

363. Приватний вищий навчальний заклад «Краматорський економіко-гуманітарний інститут» [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Краматорськ : КЕГІ, 2015. – Режим доступу : <http://www.kegi.com.ua/>.

364. Приватний вищий навчальний заклад «Кременчуцький університет економіки, інформаційних технологій і управління» [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Кременчук : КУЕІТУ, 2007–2014. – Режим доступу : <http://www.kueitu.com/>.

365. Приватний вищий навчальний заклад «Макіївський економіко-гуманітарний інститут» [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Макіївка : МЕГІ, 2015. – Режим доступу : <http://www.megi.com.ua/>.

366. Приватний вищий навчальний заклад «Мистецький інститут художнього моделювання та дизайну імені Сальвадора Далі» [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – К. : МІХМД ім. Сальвадора Далі, 2015. – Режим доступу : <http://mixmd.edu.ua/>.

367. Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародна академія екології та медицини» [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – К. : МАЕМ, 2015. – Режим доступу : <http://xn--80aktc.xn-j1amh/>.

368. Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука» [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Рівне : МЕРУ, 2015. – Режим доступу : <http://www.regi.rovno.ua/>.

369. Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний інститут бізнесу» [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – К. : МІБ, 2015. – Режим доступу : <http://iib.com.ua/>.

370. Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая» [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – К. : МНТУ академіка Юрія Бугая, 2015. – Режим доступу : <http://www.istu.edu.ua/>

371. Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний університет бізнесу і права» [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Херсон : МУБіП, 2014. – Режим доступу : <http://www.mubip.org.ua/>.

372. Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний університет фінансів» [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – К. : МУФ, 2009–2014. – Режим доступу : <http://www.iuf.kpi.ua/>.

373. Приватний вищий навчальний заклад «Нікопольський економічний університет» [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Нікополь : НЕУ, 2015. – Режим доступу : <http://www.neu.edu.ua/>.

374. Приватний вищий навчальний заклад «Соціально-педагогічний інститут Педагогічна академія» [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Кіровоград : КІК РА, 1999–2007. – Режим доступу : <http://www.pa.kr.ua/>.

375. Приватний вищий навчальний заклад «Тернопільський інститут соціальних та інформаційних технологій» [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. –

Електронні дані. – Тернопіль : ТІСІТ, 2015. – Режим доступу : <http://www.tisit.edu.ua/>.

376. Приватний вищий навчальний заклад «Український гуманітарний інститут» [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Буча : Український гуманітарний інститут, 2015. – Режим доступу : <http://ugi.edu.ua/>.

377. Приватний вищий навчальний заклад «Університет економіки і підприємництва» [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Хмельницький : Хмельницький університет економіки і підприємництва, 2011. – Режим доступу : <http://unier.km.ua/>.

378. Приватний вищий навчальний заклад «Університет новітніх технологій» [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – К. : УНТ, 2015. – Режим доступу : <http://unt.kiev.ua/>.

379. Приватний вищий навчальний заклад «Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія» [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Х. : Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія», 2015. – Режим доступу : <http://www.nua.kharkov.ua/>.

380. Приватний вищий навчальний заклад «Херсонський економічно-правовий інститут» [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Херсон : ХЕПІ, 1995–2015. – Режим доступу : <http://www.hepi.edu.ua/>.

381. Приватні вищі навчальні заклади України // Нова освіта України. – 1994. – № 1. – С. 90–92.

382. Приватні вузи: етапи непростого становлення : за матеріалами звіт.-вибор. заг. зборів Асоц. навч. закл. України недерж. форми власності // Міжнар. освіта і кар'єра. – 1998. – № 2. – С. 28.

383. Приватное образование в посттоталитарном обществе: первые итоги, проблемы, перспективы : прогр. и материалы междунар. семинара лидеров приват. образования, (Харьков, 4 июня 1999 г.) / М-во образования Украины, Асоц. учеб. заведений Украины негос. формы собственности, Харьк. гуманитар. ин-т «Нар. укр. акад.» [и др.]. – Х., 1999. – 112 с.

384. Приоритетные направления развития современного образования: Программа и материалы XIII науч.-практ. конф. учителей, 8 апреля 2006 г. / Харьковская областная гос. администрация, Совет ректоров Харьковского региона, Народная украинская академия / В. И. Астахова (ред. кол.). – Х. : НУА, 2006. – 134 с.

385. Пріоритети вищої освіти України в умовах глобалізації процесів соціально-економічного розвитку : матеріали до першої лекції нового 2003/2004 навч. року у ВНЗ I – IV рівнів акредитації // Освіта України. – 2003. – 28 серп. (№ 64–65). – С. 8.

386. Про вдосконалення мережі вищих навчальних закладів: Постанова Кабінету Міністрів України від 13 серп. 1993 р. № 646 // Зібр. постанов Уряду України. – 1993. – № 14. – С. 63–64; Освіта. – 1993. – 20 серп. (№ 26). – С. 2.

387. Про вдосконалення мережі вищих навчальних закладів: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 квіт. 1994 р. № 592 // Зібр. постанов Уряду України. – 1994. – № 8. – С. 51–53.

388. Про вдосконалення мережі вищих та професійно-технічних навчальних закладів: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 трав. 1997 р. № 526 // Зібр. законодавства України. – 1997. – № 6. – С. 203–234. – Дод.: Перелік навчальних закладів, що ліквідуються; Перелік навчальних закладів, що створюються на базі ліквідованих.

389. Про вдосконалення системи акредитації як механізму забезпечення якості освіти на рівні вимог міжнародної освітньої спільноти: Рішення колегії М-ва освіти і науки України від 02.06.05 р. № 5/3–6 // Інформ. зб. М-ва освіти і науки України. – 2005. – № 21. – С. 27–28.

390. Про затвердження Ліцензійних умов надання освітніх послуг, Порядку здійснення контролю за дотриманням Ліцензійних умов надання освітніх послуг, Положення про експертну комісію та порядок проведення ліцензійної експертизи та Типового положення про регіональну раду з питань ліцензування та атестації навчальних закладів : Наказ М-ва освіти і науки

України від 24.12.2003 р. № 847 // Офіц. вісн. України. – 2004. – № 3. – С. 290–314.

391. Програма економічних реформ на 2010–2014 роки за напрямом «Реформа освіти», 2 червня 2010 р. [Електронний ресурс]. – 2010. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/content/kerprogram.html>.

392. Программа и материалы международного семинара лидеров частного образования «Приватное образование в посттоталитарном обществе: первые итоги, проблемы, перспективы», (Харьков, 4 июня 1999 г.) / Ассоциация учебных заведений Украины негосударственной формы собственности, Харьковский гуманитарный ин-т «Народная украинская академия». – Х., 1999. – 111 с.

393. Протоколи засідань Акредитаційної комісії України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ak.gov.ua/protokolu-zasidanj/>.

394. Протоколи засідань Державної акредитаційної комісії (ДАК): Витяги щодо вищих навчальних закладів інших форм власності. – К. : Вид-во СУФІСМБ, 1999. – № 12–14. – 68 с.

395. Протоколи засідань Державної акредитаційної комісії (ДАК): Витяги щодо вищих навчальних закладів інших форм власності. – К. : Вид-во СУФІСМБ, 1999. – № 20–22. – 44 с.

396. Протоколи засідань Державної акредитаційної комісії (ДАК): Витяги щодо вищих навчальних закладів інших форм власності. – К. : Вид-во СУФІСМБ, 2000. – № 24–27. – 32 с.

397. Протоколи засідань Державної акредитаційної комісії (ДАК): Витяги щодо вищих навчальних закладів інших форм власності. – К. : Вид-во СУФІСМБ, 2001. – № 28-32. – 62 с.

398. Прохор І. (Глущенко І.) Приватна вища педагогічна школа в Україні (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.) / І. Прохор (І. Глущенко) // Історико-педагогічні студії : наук. часопис / гол. ред. Н. М. Дем'яненко. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. – Вип. 5. – С. 77–82.

399. Прохор І. Еволюція і особливості системи приватної вищої освіти: до проблеми становлення і розвитку приватної вищої школи України кінця ХХ століття / І. Прохор // Теоретичний і науково-методичний часопис «Вища освіта України» (педагогічні та філософські науки). – К., 2012. – № 3 (дод. 2), т. 2. – С. 27–31.

400. Прохор І. Європейський реєстр забезпечення якості вищої освіти та аналіз підходів до визначення ключових понять щодо забезпеченням якості вищої освіти / І. Прохор // Розвиток системи забезпечення якості вищої освіти в Україні: інформаційно-аналітичний огляд / уклад.: Добко Т., Золотарьова І. [та ін.] ; за заг. ред.: С. Калашнікової, В. Лугового. – К. : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2015. – С. 10–17.

401. Прохор І. Ліцензування та акредитація як форми державного регулювання якості освіти у приватній вищій школі України кінця ХХ – початку ХХІ ст. / І. Прохор // Студентський науковий вісник ПрАТ «ВНЗ «Київська гуманітарна академія». – К., 2014. – № 4. – С. 9–14.

402. Прохор І. Механізми вдосконалення якості вищої освіти: досвід Сполученого Королівства / С. Калашнікова, С. Курбатов, І. Прохор // Розвиток системи забезпечення якості вищої освіти в Україні: інформаційно-аналітичний огляд / уклад.: Добко Т., Золотарьова І. [та ін.] ; за заг. ред.: С. Калашнікової, В. Лугового. – К. : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2015. – С. 19–23.

403. Прохор І. Приватний сектор вищої освіти: особливості розвитку в сучасних умовах / І. Прохор // Теоретичний і науково-методичний часопис «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології» – К., 2012. – № 3 (46) – С. 318–327.

404. Прохор І. Соціально-економічні, суспільно-політичні та організаційно-педагогічні передумови становлення приватної вищої школи України кінця ХІХ ст. / І. Прохор // Проблеми освіти : наук. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – К., 2010. – Вип. 63, ч. 2. – С. 38–48.

405. Прохор І. Теоретико-методологічні основи дослідження тенденцій розвитку приватної вищої школи України / І. Прохор // Теоретичний та науково-методичний часопис «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології» – К., 2014. – № 3 (54). – С. 59–69.

406. Прохор І. Термінологічне поле приватної вищої школи в контексті інтеграції України до європейського простору / І. Прохор // Теоретичний та науково-методичний часопис «Вища освіта України». Тематичний випуск «Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу» – К., 2014. – № 3 (дод. 1). – С. 65–69.

407. Прохор І. Формування управлінської команди як інструмент розвитку лідерського потенціалу приватного закладу вищої освіти / І. Прохор // Матеріали звітної конференції ІВО НАПНУ «Наука і вища освіта». – К. : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2015. – С. 19–23.

408. Процюк В. К. Проблеми діяльності навчально-виховних закладів нового типу / В. К. Процюк // Управління національною освітою в умовах становлення і розвитку української державності : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. – К., 1998. – С. 273–276.

409. Пуховська Л.П. Професійна підготовка вчителів у Західній Європі: спільність і розбіжності. – К. : Вища школа, 1997. – 179 с.

410. Рейтинг вищих навчальних закладів України (за показниками наукометричної бази даних SciVerse Scopus) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://jsi.net.ua/scopus/ratings_uni/index.html/.

411. Рекрут О. А. Административно-правовой статус негосударственных высших учебных заведений в России : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук : спец. : 12.00.14 / О. А. Рекрут. – Саратов, 2003. – 24 с.

412. Резанова Н. О. Інститут не державної освіти як чинник формування особистості: (соціально-філософський аспект) : автореф. дис. на здобуття наук.

ступеня канд. філос. наук : спец. 09.00.03 / Н. О. Резанова ; Запоріж. держ. ун-т. – Запоріжжя, 1999. – 18 с.

413. Рішення колегії Міністерства освіти і науки України від 23.05.02 р. № 5/2-4 «Про роботу відокремлених структурних підрозділів вищих навчальних закладів» // Інформ. зб. М-ва освіти і науки України. – 2002. – № 13. – С. 9–13.

414. Рішення Колегії Міністерства освіти і науки України. Протокол від 01.02.2008 р. № 1/3–6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uazakon.com/documents/date_bn/pg_gsntot.htm.

415. Рішення колегії Міністерства освіти України від 26 берез. 1997 р. № 4/3-5 «Про стан виконання Указів Президента України, завдань Програми діяльності Кабінету Міністрів України щодо структурного реформування вищої освіти, удосконалення мережі вищих навчальних закладів» // Інформ. зб. М-ва освіти України. – 1997. – № 8. – С. 3–13.

416. Рожков В. И. Правовое положение негосударственного высшего учебного заведения в организационно-правовой форме учреждения по законодательству Российской Федерации : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юридических наук : спец. 12.00.03 / Волгогр. акад. МВД России. – Волгоград, 2005. – 18 с.

417. Розенфельд Ю. Н. Педагогика партнерства – главное направление гуманизации деятельности в системе частного образования / Ю. Н. Розенфельд // Учен. зап. Харьк. гуманит. ин-та «Нар. укр. акад.». – Х., 1995. – Вып. 1. – С. 44–47.

418. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 лип. 2006 р. № 396-р «Про схвалення Концепції Державної програми розвитку освіти на 2006–2010 роки» // Офіц. вісн. України. – 2006. – № 28. – С. 239–243.

419. Романовський О. О. Феномен підприємництва в університетах світу : монографія / О.О. Романовський ; В.о. М-во освіти, науки, молоді та

спорту України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Вінниця : Нова книга, 2012.– 503 с.

420. Руководство. Обзор по формальному образованию. Институт статистики UNESCO. Монреаль, март 2014 г. Версия 1. [Электронный ресурс] – Режим доступа : http://www.uis.unesco.org/UISQuestionnaires/Documents/UIS_ED_M_2014_RU_1.pdf.

421. Рупняк Д. Принципи і стратегія діяльності ВНЗ недержавної форми власності в рамках теорії індустріалізації викладання / Д. Рупняк, В. Юзевич // Науковий вісник Чернівецького університету. Педагогіка та психологія. – Чернівці : Рута, 2004. – Вип. 211. – С. 148–157.

422. Русинова С. А. Реализация технологий педагогической диагностики в негосударственных высших учебных заведениях : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 / Русинова С. А. ; СПб. ун-т МВД РФ. – СПб., 2004. – 26 с.

423. Савзиханова С. Э. Горизонтальная интеграция вузов на ресурсном уровне путем сетевого взаимодействия / С. Э. Савзиханова // Креативная экономика. – 2011. – № 3 (51). – С. 92–96.

424. Салихова Э. М. Совершенствование управления системой российского негосударственного высшего образования в условиях трансформации: социологический анализ : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. социологических наук : спец. 22.00.08 / Салихова Э. М. ; Башкир. гос. ун-т. – Уфа, 2005. – 24 с.

425. Сафонова Н. М. Історичні аспекти реформування системи вищої освіти в Україні (90-ті рр. ХХ – початок ХХІ ст.) / Н. М. Сафонова // Історичні зап. : зб. наук. пр. / Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. – Луганськ, 2007. – Вип. 13. – С. 164–171.

426. Свинчин А. С. Проблемы и перспективы юридического образования в высших учебных заведениях негосударственной формы

собственности / А. С. Свинчин // Наук. зап. Міжнар. гуманіт. ун-ту. – Одеса, 2004. – С. 114–117.

427. Сидоренко О. Л. Державні і приватні вузи в освітньому просторі України: загальне та особливе / О. Л. Сидоренко // Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна [та ін.]. – Х., 2001. – С. 39–44.

428. Сидоренко О. Л. Місце і роль приватної освіти в освітньому просторі України / О. Л. Сидоренко // Вісн. ун-ту внутр. справ. – 2001. – Вип. 14. – С. 197–203.

429. Сидоренко О. Л. Приватна вища освіта: шляхи України у світовому вимірі / Олександр Леонідович Сидоренко. – Х. : Основа, 2000. – 255 с.

430. Сидоренко О. Л. Приватна вища школа як соціальний інститут: особливості становлення та розвитку в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра соціол. наук : спец. 22.00.03 / Університет внутрішніх справ. – Х., 2001. – 38 с.

431. Сидоренко О. Л. Приватна освіта в ринковому просторі України / О. Л. Сидоренко // Економіка і упр. – 2000. – № 4. – С. 13–18.

432. Система национальных счетов – 2008 (СНС-2008) [Электронный ресурс] // Авторское право, 2012. – 761 с. – Режим доступа : <http://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/docs/SNA2008Russian.pdf/>.

433. Системи управління якістю. Вимоги: (ISO 9001: 2008, IDT): ДСТУ ISO 9001: 2009. – [На заміну ДСТУ ISO 9001:2001; чинний від 2009.09.01]. – К. : Держспоживстандарт України, 2009. – 33 с.

434. Системи управління якістю. Настанови щодо застосування ISO 9001: 2000 у сфері освіти: (IWA 2: 2003, IDT): ДСТУ IWA-П 2: 2007. – [Уведено вперше; чинний від 2008-01-01]. – К. : Держспоживстандарт України, 2008. – 62 с.

435. Система образования Украины в условиях глобализации: состояние и прогнозы : программа и материалы XIV междунар. студ. науч.

конф., 21 апр. 2007 г. / Харьковская областная гос. администрация, Совет ректоров Харьковского региона, Народная украинская академия / В.И. Астахова (ред. кол.). – Х. : Изд-во НУА, 2007. – 138 с.

436. Смирнов Є. В. Система вартісно-орієнтованого управління підприємством / Є. В. Смирнов // Стратегія підприємства: адаптація організацій до впливу світових суспільно-економічних процесів : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 17–18 листоп. 2011 р. – К. : КНЕУ, 2011. – С. 215–218.

437. Собственность [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bse.sci-lib.com/article103754.html>.

438. Сокурянская Л. Г. Социологический портрет студента в интерьере частного образования / Л. Г. Сокурянская // Структура освіти в регіоні: проблеми оптимізації : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., (Харків, 12–14 груд. 1996 р.) / Харк. держ. ун-т «Нар. укр. акад.». – Х., 1996. – С. 111–113.

439. Соловьев В. С. Стратегический менеджмент : учебник / В. С. Соловьев. – Ростов н/Д : Феникс ; Новосибирск : Сибирское соглашение, 2002. – 448 с.

440. Сорочан Т. М. Професійне управління сучасною школою : навч. посібн. / Т. М. Сорочан. – Луганськ : Знання, 2003. – 108 с.

441. Соціально-педагогічні умови існування приватної школи у вітчизняній педагогічній думці (друга половина XIX – початок XX ст.) / О. М. Друганова // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. – 2006. – № 5. – С. 22–25.

442. Стадний Є., Світящук І. Польсько-українські академічні стосунки [Електронний ресурс] / Є. Стадний, І. Світящук. – Режим доступу : <http://www.cedos.org.ua/uk/osvita/polsko-ukrainski-akademichni-stosunky#sdfootnote14sym/>.

443. Степанова Т. М. Трансформації змісту передшкільної освіти в історії розвитку вітчизняної дошкільної педагогіки (кінець XIX–XX століття) :

[монографія] / Т. М. Степанова. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2011. – 424 с.

444. Степко М. Вища освіта України: наступні етапи модернізації / Михайло Степко // Освіта України. – 2004. – 13 лип. (№ 54–55). – С. 4.

445. Степко М. Проблеми реформування вищої освіти в контексті Болонського процесу / М. Степко // Педагогіка і психологія. – 2009. – № 1 (62). – С. 34–39.

446. Степко М. Система вищої освіти в Україні: сучасний стан, перспективи розвитку // Художня освіта в Україні: Сучас. стан, пробл. розвитку : матеріали наук.-практ. конф. – К., 1998. – С. 6–8.

447. Степко М. Ф. Болонський процес у фактах і документах (Сорбонна – Болонья – Саламанка – Прага – Берлін) / М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Карпов [та ін.]. – Тернопіль : Тернопіл. держ. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка, 2003. – 56 с.

448. Степко М. Ф. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес / М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, К. М. Левківський [та ін.] // Вища школа. – 2004. – № 2–3. – С. 97–125.

449. Степко М. Ф. Стратегія розвитку освіти в Україні / М. Ф. Степко // Управління якістю професійної освіти : зб. наук. пр. / Укр. інж.-пед. акад. – Донецьк, 2001. – С. 3–12.

450. Степко М. Ф. Відповідність стану сучасного глобалізованого суспільства – головне стратегічне завдання розвитку системи вищої освіти / М. Ф. Степко // Педагогічна і психологічна науки в Україні (до 15-річчя АПН України) / редкол.: Сухомлинська О. В., Бех І. Д., Луговий В. І. – К. : Педагогічна думка, 2007. – Т. 4: Педагогіка і психологія вищої школи. – С. 28–36.

451. Степко М. Ф. Місія вищої освіти на сучасному етапі розвитку суспільства / М. Ф. Степко // Економічні умови забезпечення якості освітніх послуг у системі вищої освіти / кол. авт. ; за заг. ред. чл.-кор. НАПН України,

д-ра екон. наук., проф. І. М. Грищенко. – К. : Педагогічна думка, 2012. – С. 5–25.

452. Стетар Дж. Оновлення та реформа вищої школи: приватна вища освіта в Україні у 1991–1996 рр. / Стетар Дж. – К., 1996. – 32 с.

453. Стратегічні напрями розвитку вищої освіти в Україні : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., (Судак, 16–18 жовт. 2003 р.). – К. : МАУП, 2004. – 224 с.

454. Структура освіти в регіоні: проблеми оптимізації : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., (Харків, 12–14 груд. 1996 р.) / М-во освіти України, Асоц. приват. вузів України, Харк. облдержадмін., Харк. міськвиконком, Харк. гуманіт. ін-т «Нар. укр. акад.». – Х. : Авеста, 1996. – 236 с.

455. Сухіна В. Ф. Про досвід організації інноваційного навчання в приватному ВНЗ / В. Ф. Сухіна // Педагогіка і психологія. – 2002. – № 3. – С. 100–104.

456. Сухомлинська О. Методологія дослідження історико-педагогічних реалій другої половини ХХ століття / О. Сухомлинська // Шлях освіти. – 2007. – № 4. – С. 6–12.

457. Схвалення Програми діяльності Кабінету Міністрів України: проблеми конституційного та законодавчого регулювання». Аналітична записка [Електронний ресурс] / Н. І. Беседіна. – К. : Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України, 2014 – Сер. «Політика». – № 9. – Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/articles/1603/#_ftn8/.

458. Таланова Ж. В. Ідентифікація вищої освіти та її результату (порівняння міжнародного і національного досвіду) / Ж. В. Таланова // Вища освіта України : теорет. та наук.-метод. часоп. – К. : Гнозис, 2008. – № 3. – С. 382–389.

459. Таланова Ж. В. Чинники і умови забезпечення якості вищої освіти в Україні в процесі інтеграції / В. І. Луговий, Ж. В. Таланова // Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка ; відп. ред.

А. Є. Конверський. – К. : ВПЦ «Київ. ун-т», 2010. – Вип. 94–96. – С. 98–103. – (Сер.: Філософія, Політологія).

460. Таланчук П. Вищий навчальний заклад нового типу. (З досвіду створення університету «Україна») / П. Таланчук // Вища освіта України. – 2003. – № 1. – С. 15–21.

461. Темненко В. Тенденції вищої освіти ХХІ ст. – десакралізація, інтернаціоналізація та інтернетизація / В. Темненко, З. Сейдаметова // Освіта і упр. – 2002. – № 1. – С. 95–103.

462. Теоретичні засади становлення та розвитку вищої освіти недержавної форми власності в Україні / Мар'яна Гавран // Вісник Львів. університету. Сер. педагогічна. – 2007. – Вип. 22. – С. 11–17.

463. Тимошенко І. І. Розвиток приватної освіти в Україні: основні підсумки і перспективи // Приватное образование в посттоталитарном обществе: первые итоги, проблемы, перспективы : прогр. и материалы междунар. семинара лидеров приват. образования. – Х., 1999. – С. 80–84.

464. Тимошенко І. Європейський університет: авангардні технології / Тимошенко І. // Вища освіта України. – 2002. – № 3. – С. 55–60.

465. Тимошенко І. І. Асоціація недержавних навчальних закладів: Кроки становлення / І. І. Тимошенко // Освіта України. – 1997. – 1 серп. – С. 1.

466. Тимошенко І. І. Недержавні приватні вузи: етапи непростого становлення / І. І. Тимошенко, З. І. Тимошенко // Директор шк. – 1999. – Черв. (№ 22). – С. 1, 8–9 ; Економіка і упр. – 1998. – № 1. – С. 9–13.

467. Ткачук О. В. Развитие негосударственного высшего образования в современной России: коммуникативный аспект : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. социолог. наук : спец. 22.00.04 / Ткачук О. В. ; Моск. гос. ун-т им. М. В. Ломоносова. – М., 2005. – 27 с.

468. Товариство з обмеженою відповідальністю «Академія адвокатури України» [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – К. : Академія адвокатури України, 2015. – Режим доступу : <http://aau.edu.ua/>.

469. Товариство з обмеженою відповідальністю «Бердянський університет менеджменту і бізнесу» [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Бердянськ : ІСТ БУМіБ, 2015. – Режим доступу : <http://www.bumib.edu.ua/uk/>.

470. Товариство з обмеженою відповідальністю «Львівський медичний інститут» [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Львів : ЛМІ, 2010. – Режим доступу : <http://www.medinstytut.lviv.ua/>.

471. Третьяков О. В. Становление научных школ частных вузов – основа евроинтеграции / О. В. Третьяков // Проблемы модернізації освіти України в контексті Болонського процесу : матеріали Першої Всеукр. наук.-практ. конф., 20–21 лют. 2004 р. / Європ. ун-т, Асоц. навч. закл. України приват. форми власності [та ін.]. – К., 2004. – С. 108–110. – Назва на обкл.: Болонський процес: Проблеми модернізації освіти України в контексті Болонського процесу.

472. Третьяков П. И. Адаптивное управление педагогическими системами : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений / Третьяков П. И., Митин С. Н., Бояринцева Н. Н. ; под ред. П. И. Третьякова. – М. : Центр «Академия», 2003. – 368 с.

473. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011/.

474. Удовицкая Т. А. Возникновение высшего частного образования в Украине: первое приближение к проблеме / Удовицкая Т. А. // Вчені зап. Харк. гуманіт. ін-ту «Нар. укр. акад.». – 1999. – Т. 5. – С. 190–198.

475. Удовицкая Т. А. Возникновение частного образования в Украине: история первого и второго рождения / Удовицкая Т. А. // Приватная высшая школа в объективе времени: украинский вариант.– Х., 2000.– С. 171–190.

476. Удовицька Т. А. Громадські і приватні вищі навчальні заклади в Україні (наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.) : автореф. дис. на здобуття наук.

ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.01 / Удовицька Т. А. ; Харківський національний ун-т ім. В. Н. Каразіна – Х., 2002. – 18 с.

477. Удовицька Т. А. До питання про визначення категорії «громадські та приватні вищі навчальні заклади» при вивченні історії вищої освіти на Україні наприкінці ХІХ– початку ХХ ст. // Вісн. Харк. ун-ту. N 506. Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих вчених м. Харкова.–Х., 2001.–Ч. 1.– С. 58–60.

478. Удовицька Т. А. Основні етапи виникнення і діяльності громадських і приватних вищих навчальних закладів в Україні в кінці ХІХ – на початку ХХ століть Удовицька Т. А. // Вчені зап. Харк. гуманіт. ін-ту «Нар. укр. акад.». – 2000. – Т. 6. – С. 146–153.

479. Удовицька Т. А. Проблеми формування правового поля діяльності громадських та приватних вищих навчальних закладів: до історії питання / Т. А. Удовицька //Актуальні проблеми економічного, соціально-політичного та правового захисту суб'єктів освітнього процесу : прогр. і матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. / М-во освіти і науки України, Народна українська академія ; редкол.: В. І. Астахова (відп. ред.) [та ін.]. – Х., 2004. – С. 170–174.

480. Уильямс П. Особенности национальной системы гарантии качества Великобритании [Электронный ресурс] / П. Уильямс // Аккредитация в образовании. Электронный журнал об образовании. – 2010. – Режим доступа : http://www.akvobr.ru/osobennosti_sistemy_garantii_kachestva_velikobritanii.html/.

481. Указ Президента України «Про заходи щодо вдосконалення системи вищої освіти України» від 17.02.2004 р. № 199/2004. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/199/2004>.

482. Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні» від 4.07.2005 р. № 1013/2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1013/2005>.

483. Указ Президента України «Про основні напрями реформування вищої освіти в Україні» від 12.09.1995 р. № 832 // Уряд. кур'єр. – 1995. – 21 верес. – С. 6. – Дод.: Основні напрями реформування вищої освіти в Україні.

484. Указ Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна - 2020» від 12.01.2015 р. № 5/2015 [Електронний ресурс] . – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5/2015/>.

485. Українсько-американський гуманітарний інститут «Вісконсинський міжнародний Університет (США) в Україні (спільний вnz освіти з колективною власністю) [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – К. : ВМУУ, 2015. – Режим доступу : <http://www.wiuu.edu.ua/uk/>.

486. Университет в условиях современности : сила традиций перед вызовами будущего : монография / [Е. Г. Михайлева, Е. В. Бирченко, Т. В. Зверко и др.] ; под общ. ред. Е. Г. Михайлевой ; Нар. укр. акад. – Харьков : Щедра садиба плюс, 2014. – 283 с.

487. Управление развитием школы : пособие для руководителей образовательных учреждений / под ред.: М. М. Поташник, В. С. Лазарева. – М. : Новая школа, 1995. – 464 с.

488. Утин Е. В. Негосударственные вузы в условиях модернизации российского образования : автореф. дис. на соискание ученой степени д-ра пед. наук : спец. 13.00.01, 13.00.08 / Утин Е. В. ; Моск. гос. ун-т культуры и искусств. – М., 2006. – 42 с.

489. Файоль А. Общее и промышленное управление / А. Файоль. – М. : Республика, 1992. – 349 с.

490. Філософський енциклопедичний словник / Є. Бистрицький, М. Булатов, А. Ішмуратов [та ін.] ; за заг. ред. В. І. Шинкарука. – К. : Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди НАНУ, 2002. – 742 с.

491. Фініков Т. В. Сучасна вища освіта: світові тенденції і Україна / Т. В. Фініков ; Міжнар. фонд дослідж. освіт. політики, Ін-т економіки та права «КРОК». – [К.] : Таксон, 2002. – 175 с.

492. Фініков Т. В. Стратегічна позиція приватного сектора освіти в Україні / Т. В. Фініков. – К. : Ун т економіки і права «Крок», 2004. – 15 с.

493. Фініков Т. В. Вища освіта України: ліцензування та акредитація: Аналітичне дослідження / Т. В. Фініков, О. І. Шаров. – К. : Навч.-метод. центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2003. – 68 с.

494. Фініков Т. Розвиток механізмів зовнішнього забезпечення якості вищої освіти в Україні / Т. Фініков, О. Шаров // Розвиток системи забезпечення якості вищої освіти в Україні: інформаційно-аналітичний огляд / уклад.: Добко Т., Золотарьова І. [та ін.] ; за заг. ред.: С. Калашнікової, В. Лугового. – К. : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2015. – С. 47–62.

495. Формирование общества, основанного на знаниях. Новые задачи высшей школы / пер. с англ. Сальникова А. А. – М. : Изд-во «Весь Мир», 2003. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://siteresources.worldbank.org/EDUCATION/Resources/278200-1099079877269/547664-1099079956815/se.pdf>.

496. Формирование профессиональной культуры специалиста в условиях современного вуза : прогр. и материалы XVII Междунар. студ. науч. конф., ([Харьков], 17 апр. 2010 г.) / М-во образования и науки Украины, Нар. укр. акад. ; [редкол.: В. И. Астахова и др.]. – Х. : Изд-во НУА, 2010. – 156 с.

497. Фролов Ю. М. Правові засади діяльності вищих навчальних закладів в Україні [Електронний ресурс] / Ю. М. Фролов // Форум права. – 2013. – № 1. – С. 1079–1085. – Режим доступу : <http://archive.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2013-1/13fjmzvu.pdf>.

498. Халилова Н. Р. Социальные проблемы становления и развития негосударственного высшего образования в современной России: региональный аспект : автореф. дис. на соискание ученой степени канд.

соціолог. наук : спец. 22.00.04 / Халилова Н. Р. ; Башкир. гос. ун-т. – Уфа, 2006. – 19 с.

499. Харківський економіко-правовий університет у формі товариства з обмеженою відповідальністю [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Х. : ХЕПУ, 2015. – Режим доступу : <http://heru.edu.ua/>.

500. Харківський інститут управління у формі товариства з обмеженою відповідальністю [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Х. : ХІУ, 2010–2015. – Режим доступу : <http://khiom.at.ua/>.

501. Харченко В. Н. Условия и факторы развития экономического образования в негосударственном высшем учебном заведении : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 / Харченко В. Н. ; Ставроп. гос. ун-т. – Ставрополь, 2006. – 25 с.

502. Харчук Т. В. Роль і місце ВЗО недержавної форми власності у системно-інституційній структуризації освіти / Т. В. Харчук // Проблеми модернізації освіти України в контексті Болонського процесу : матеріали Першої Всеукр. наук.-практ. конф., 20–21 лют. 2004 р. / Європ. ун-т, Асоц. навч. закл. України приват. форми власності [та ін.]. – К., 2004. – С. 162–165. – Назва на обкл.: Болонський процес: Проблеми модернізації освіти України в контексті Болонського процесу.

503. Хриков Є. М. Управління навчальним закладом : навч. посіб. / Є. М. Хриков. – К. : Знання, 2006. – 365 с.

504. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. 148. – Оп. 18. – Спр. 5. – Арк. 115–130.

505. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] : від 16.01.2003 р. // Офіц. сайт Верхов. Ради України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/>.

506. Чередниченко О., Рябко О. Классификация задач управления развитием системы высшего образования / О. Чередниченко, О. Рябко //

Информационные технологии. Восточно-Европейский журнал передовых технологий. – 2010. – № 6/2 (48). – С. 23–27.

507. Чернишова Є. Сучасна приватна освіта / Є. Чернишова // Освіта України. – 2002. – 19 листоп. (№ 92). – С. 4–5.

508. Чужиков В. Соціальні наслідки євроінтеграції України. Система вищої освіти [Електронний ресурс] / Чужиков В., Антонюк Л. – Режим доступу : <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/09543.pdf/>.

509. Шакуров Р. Х. Социально-психологические основы управления : руководитель и педагогический коллектив / Р. Х. Шакуров. – М. : Просвещение, 1990. – 206 с.

510. Шамова Т. И. Управление образовательным процессом в адаптивной школе / Т. И. Шамова, Т. М. Давыденко. – М. : Центр «Педагогический поиск», 2001. – 384 с.

511. Шаронова В. Діяльність приватних ВНЗ в дисертаційних дослідженнях / В. Шаронова // Вища освіта України. – 2003. – № 1. – С. 32–35.

512. Шаронова Н. В. Другий Міжнародний семінар лідерів приватної освіти: Харків – 2000 / Н. В. Шаронова // Економіка і упр. – 2000. – № 3. – С. 96–99.

513. Шаронова Н. В. Науково-дослідна робота у вищому навчальному закладі недержавної форми власності: досвід десятиліття / Н. В. Шаронова // Неперервна професійна освіта: теорія і практика : зб. наук. пр. / за ред.: І. А. Зязюна, Н. Г. Ничкало. – К. : АПНУ, 2001. – Ч. 2. – С. 19–24.

514. Шевченко Л. С. Стратегічне управління університетом: альтернативи зростання / Л. С. Шевченко // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». – 2014. – № 3 (18). – С. 20–32.

515. Шейко В. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник // В. М. Шейко, Н. М. Кушнарченко. – К. : Знання, 2008. – С. 5–201.

516. Ширяев В. П. Управление негосударственными вузами в условиях трансформации российской системы образования : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. социолог. наук : спец. 22.00.08 / Ширяев В. П. ; Рос. гос. ин-т интеллектуал. собственности Роспатента. – М., 2005. – 22 с.

517. Шиян О. М. Інституалізація приватної освіти України / О. М. Шиян // Нова парадигма : альм. наук. пр. – 2002. – Вип. 23. – С. 219–223.

518. Шиян О. М. Місце «приватної» освіти в освітянському просторі України / О. М. Шиян // Нова парадигма : альм. наук. пр. – 2000. – Вип. 18. – С. 181–185.

519. Шиян О. М. Соціальний статус навчальних закладів приватної форми власності в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. соціол. наук : спец. 22.00.94 / Оксана Миколаївна Шиян ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2002. – 17 с.

520. Экономико-правовые аспекты деятельности частных вузов и концептуальные основы их дальнейшего развития : (материалы II Международ. семинара лидеров приват. образования), (Харьков, 3–5 июля 2000 г.) / М-во образования и науки Украины, Нар. укр. акад. и др. – Х., 2000. – 207 с.

521. Экономико-правовые аспекты деятельности частных вузов и концептуальные основы их дальнейшего развития : материалы II Международ. семинара лидеров приват. образования, (Харьков, 3–5 июля 2000 г.) / Харьк. гуманит. ин-т «Нар. укр. акад.» – Х., 2000. – 206 с.

522. Юхименко П. Приватна освіта: погляд в майбутнє / П. Юхименко // Вища школа. – 2013. – № 4. – С. 15–25.

523. Языкoв O. I. Приватні навчальні заклади в освіті ХХІ століття / O. I. Языкoв // Зб. наук. пр. пед. науки / Бердян. держ. пед. ун-т. – Бердянськ, 2003. – № 3. – С. 140–145.

524. Языкoв O. Особистісно-орієнтована виховна система приватної школи та принципи її функціонування / O. Языкoв // Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка. Серія Педагогічні науки / редкол.: П. O. Пашенко (гол. ред.) [та ін.]. – Полтава, 2004. – Вип. 2 (35). – С. 92–97.

525. Яременко Н. Тенденції розвитку сучасної приватної освіти в Англії і в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Н. В. Яременко. – Х., 2012. – 20 с.

526. Ярошенко С. Переподготовка в системі негосударственного образования / С. Ярошенко // Персонал. – 1997. – № 3. – С. 38–41.

527. Agarwal P. A New Direction for Private Higher Education in India / P. Agarwal // International Higher Education. – 2010. – # 58, Winter. – P. 12–13.

528. Altbach P. Asia: Trends and Developments in Private Higher Education / Altbach P. // International Higher Education. – 2002. – # 29 Fall. – P. 10–11.

529. Altbach P. G. Private Higher Education: The Public Responsibilities and Relationships of Private Post-Secondary Institutions [Electronic resource] / Altbach P. G. ; Ed. By Wang Y. ; Public-Private Partnerships in the Social Sector: Issues and Country Experiences Issues and Country Experiences in Asia and the Pacific. – Tokyo : Asian Development Bank Institute, 2000. – Mode of Access : <http://www.adbi.org/files/2000.10.books.partnerships.social.sector.pdf>

530. Altbach P. G. Private Higher Education: Themes and Variations in Comparative Perspective in Altbach / P. G. Altbach // Private Prometheus: Private Higher Education and Development in the 21st Century. – Chestnut Hill : Centre for International Higher Education, School of Education, Boston College, 1999. – Volume 29. – Issue 3. – P. 310-323.

531. Altbach P. The Private Higher Education Revolution / Altbach P. // Education in India. – New Delhi: Atlantic Publishers, 2007. – Vol. 4. – P. 217–227.
532. Altbach P. Trends in global higher education: tracking an academic revolution: a report prepared for the UNESCO 2009 World Conference on Higher Education [Electronic resource] / Altbach P., Reisberg L., Rumb-ley L. E. // UNESCO Division of Higher Education. – Paris, France : UNESCO, 2009. – Mode of Access : <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001832/183219e.pdf>.
533. Ashridge Business School [Electronic resource] : [Official website]. – Electronic data. – Mode of Access : <https://www.ashridge.org.uk/>.
534. Balassanian B. Knowledge Services and Learning. A UNDP Capacity Development Resource / Balassanian B. // Conference Paper series Production team, Capacity Development Group – BDP, UNDP, 2006. – 36 p.
535. Berezkina E. Evolution of Private Higher Education in Ukraine / E. Berezkina, J. Stetar // International Higher Education. – 2002. – # 29 Fall. – P. 18–20.
536. Bernasconi A. A Legal Perspective on «Privateness» and «Publicness» in Latin American Higher Education / Bernasconi A. // Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice. – 2011. – Vol. 13 (4). – P. 351–365.
537. Bjarson S. A New Dynamic: Private Higher Education / Bjarson S., Cheng K.-M., Fielden J. [at al.] // World Conference on Higher Education. – UNESCO. ED, 2009. – Conf. 402. – Inf. 4. – 124 p.
538. BPP University [Electronic resource] : [Official website]. – Electronic data. – BPP University Limited – Part of the Apollo Global Education Network, 2015. – Mode of Access : <http://www.bpp.com/bpp-university/home>.
539. Bray M. Confronting the shadow education system. What government policies for what private tutoring? International Institute for Educational Planning / Bray M. – UNESCO, 2009. – 133 p.

540. Bray M. Financing Education in Transitional Societies: lessons from Russia and China / Bray M., Borevskaya N. // *Comparative Education*. – 2001. – Vol. 37, No. 3. – P. 345–365.

541. British Accreditation Council [Electronic resource] : [Official website]. – Electronic data. – British Accreditation Council for Independent Further and Higher Education (BAC), 2015. – Mode of Access : <http://www.the-bac.org/>.

542. California Virtual Campus [Electronic resource] : [Official website]. – Electronic data. – Mode of Access : <http://www.california.edu/>.

543. Cao Y. China's Private Higher Education: The Impact of Public-Sector Privatization / Cao Y., Levy D. // *International Higher Education*. – 2005. – # 41 Fall. – P. 14–15.

544. Cheng B. Ukrainian Private Universities: Elements of Corruption / Cheng B., Panych O., Stetar J. // *International Higher Education*. – 2005. – # 38 Winter. – P. 13–15.

545. Communication from the European Commission. Supporting growth and jobs – An agenda for the modernization of Europe's higher education systems. [Electronic resource]. – Brussels, 20.09.2011. – Mode of Access: http://ec.europa.eu/education/higher-education/doc1320_en.htm#doc.

546. Council of Europe [Electronic resource] : [Official website]. – Electronic data. – Strasbourg : Council of Europe, 2015. – Mode of Access : <http://www.coe.int/en/web/portal/home/>.

547. Distribution of enrolment by type of institution // Database by UNESCO Institute for Statistics [Electronic resource]. – Mode of Access : <http://data.uis.unesco.org/>.

548. Duczmal W. Access and Private Higher Education in Poland / W. Duczmal // *International Higher Education*. – 2005. – # 38 Winter. – P. 11–12.

549. Education in One World: Perspectives from Different Nations / Popov N., Wolhuter C., Almeida P., Hilton G., Ogunleye J., Chigisheva O. (Eds.) [Electronic resource] // *BCES Conference Books*. – 2013. – Vol. 11, 2013. – Mode

of Access : http://www.researchgate.net/publication/236261232_Education_in_One_World_perspectives_from_different_nations.

550. Enrolment in tertiary education, all programmes, both sexes (number). / Database by UNESCO Institute for Statistics [Electronic resource]. – Mode of Access : <http://data.uis.unesco.org/index.aspx?queryid=183&lang=en/>.

551. Estermann T., Pruvot E. B. Financially Sustainable Universities II: European universities diversifying income streams / Estermann T., Pruvot E. B. // EUA Publications, 2011. – 96 p.

552. European Association of Institutions in Higher Education (EURASHE) [Electronic resource] : [Official website]. – Electronic data. – Brussels : EURASHA, 2015. – Mode of Access : <http://www.eurashe.eu/>.

553. European Association for Quality Assurance in Higher Education (ENQA) [Electronic resource] : [Official website]. – Electronic data. – Belgium : ENQA SECRETARIAT, 2013. – Mode of Access : <http://www.enqa.eu/>.

554. European Commission (EC) [Electronic resource] : [Official website]. – Electronic data. – Mode of Access : http://ec.europa.eu/index_en.htm/.

555. European Glossary on Education. Vol. 1. Examinations, Qualifications and Titles. – Brussels : EURYDICE, 1999. – 223 p.

556. European Glossary on Education. Vol. 2. Educational institutions. – Brussels: EURYDICE, 1999. – 199 p.

557. European Research Area (ERA) [Electronic resource] : [Official website]. – Electronic data. – ERA, 2014. – Mode of Access : http://ec.europa.eu/research/era/index_en.htm.

558. European Union (EU) [Electronic resource] : [Official website]. – Electronic data. – Mode of Access : http://europa.eu/index_en.htm/.

559. European University Association (EUA) [Electronic resource] : [Website]. – Electronic data. – Mode of Access : <http://www.eua.be/Home.aspx>.

560. Eurostat's Concepts and Definitions Database. [Electronic resource]. – Mode of access:http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/nomenclatures/index.cfm?TargetUrl=LST_NOM_DTL_GLOSSARY&StrNom=CODED2&StrLanguageCode=EN/.

561. Fielden J. The growth of private and for-profit higher education providers in the UK. Research report [Electronic resource] / Fielden J., Middlehurst R., Woodfield S., Olcott D. // Universities UK, 2010. – 68 p. – Mode of Access : <http://www.universitiesuk.ac.uk/highereducation/Documents/2010/PrivateProviders.pdf/>.

562. Financial Autonomy / University Autonomy in Europe [Electronic resource]. – EUA, 2015. – Mode of Access : <http://www.university-autonomy.eu/dimensions/financial/>.

563. Gboyega I. From Public University Policy Initiatives in Nigeria: The Push and Pull Factors / I. Gboyega, S. A. Oyebade // Higher Education Management and Policy. – OECD, 2008. – Vol. 20, No. 1. – P. 71–88.

564. Genevois I. Can and should public partnerships play a role in education [Electronic resource] / I. Genevois // Directions in Educational Planning: Symposium to Honour the Work of Françoise Caillods. – Mode of Access : <http://www.iiiep.unesco.org>.

565. Giesecke H. C. Expansion and Development of Private Higher Education in East Central Europe / H. C. Giesecke // International Higher Education. – 1999. – # 16 Summer. – P. 2–4.

566. Global Employment Trends 2012 // International Labour Office. – Geneva : ILO, 2012. – 121 p.

567. Glossary of QQA [Electronic resource]. – Mode of Access : <http://www.qaa.ac.uk/about-us/glossary?Category=A#4/>.

568. Government expenditure per tertiary student in constant USD / Data of UNESCO Institute of Statistics [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://data.uis.unesco.org/index.aspx?queryid=189#/>.

569. Guruz K. The Development of Private Higher Education in Turkey / K. Guruz // International Higher Education. – 2006. – # 45 Fall. – P. 11–12.

570. Hamburger University. McDonald's Center of Training Excellence. [Electronic resource] : [Official website]. – Electronic data. – McDonald's, 2010. – 2015. – Mode of Access : http://www.aboutmcdonalds.com/mcd/corporate_careers/training_and_development/hamburger_university.html/.

571. Heller D. E., Callender C. Student Finance in Asia: Privatization amid Decisive Inter-sectoral Difference. Student Financing of Higher Education: A Comparative Perspective / D. E. Heller, C. Callender. – Routledge, 2013. – 288 p.

572. Higher Education Better Regulation Group (HEBRG) Annual Report 2010 [Electronic resource]. – Mode of Access : http://www.universitiesuk.ac.uk/highereducation/Documents/2011/HEBRG_AnnualReport2010.pdf

573. Higher Education Funding Council for England (HEFCE) [Electronic resource] : [Official website]. – Electronic data. – Mode of Access : <http://www.hefce.ac.uk/>.

574. Higher Education Governance in Europe: Policies, structures, funding and academic staff. – Eurydice, 2008. – 149 p.

575. Higher Education in Europe 2009: Developments in the Bologna Process. European Commission. – Belgium : EACEA, 2009. – 72 p.

576. Higher Education Review: A handbook for QAA subscribers and providers with access to funding from HEFCE undergoing review in 2014–15, June 2014 [Electronic resource]. – Mode of Access : <http://www.qaa.ac.uk/en/Publications/Documents/HER-handbook-14.pdf/>.

577. Higher Education Statistics Agency [Electronic resource] : [Official website]. – Electronic data. – Mode of Access : https://www.hesa.ac.uk/index.php?option=com_googlesearch/.

578. Higher Education: Students at the Heart of the System. Presented to Parliament by the Secretary of State for Business, Innovation and Skills By Command of Her Majesty, June 2011 [Electronic resource]. – BIS, Department for

Business Innovation and Skills, 2011. – 83 p. – Mode of Access : https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/31384/11-944-higher-education-students-at-heart-of-system.pdf/.

579. Holzacker D. O. Privatization In Higher Education: Cross-Country Analysis Of Trends, Policies, Problems, And Solutions / Holzacker D. O., Chornoivan O., Yazilitas D., Dayan-Ochir K. – Washington : Institute for Higher Education Policy, March, 2009. – 21 p.

580. ifs University College [Electronic resource] : [Official website]. – Electronic data. – ifs University College, 2015. – Mode of Access : <http://www.ifslearning.ac.uk/>.

581. Indicator B3: How much public and private investment is there in education? / Education at a Glance 2014 [Electronic resource]. – OECD, 2014. – Mode of Access : <http://gpseducation.oecd.org/IndicatorExplorer?/>

582. International Higher Education. The quarterly publication of CIHE [Electronic resource] : [Official website]. – Electronic data. – Boston : The Trustees of Boston College, 2015. – Mode of Access : <https://www.bc.edu/research/cihe/ihe.html/>.

583. International institute for education planning UNESCO (IIEP UNESCO) [Electronic resource] : [Official website]. – Electronic data. – Mode of Access : <http://www.iiep.unesco.org/en/>.

584. International Labour Organization (ILO) [Electronic resource] : [Official website]. – Electronic data. – ILO, 1996–2015. – Mode of Access : <http://www.ilo.org/global/lang-en/index.htm/>.

585. Karkkainen K. Emergence of Private Higher Education Funding within the OECD Area / Karkkainen K. – OCDE, 2006. – 26 p.

586. Karkkainen K. Globalization and Higher Education: What might the future bring? Educational Research and Innovation Higher Education to 2030 [Электронный ресурс] / Karkkainen K., Vincent-Lancrin S. – OECD Publishing,

2009. – Vol.2, Globalization. – Available at: <http://www.oecd.org/edu/imhe/44302672.pdf>.

587. Kettering University [Electronic resource] : [Official website]. – Electronic data. – Kettering University, 2013. – Mode of Access : <https://www.kettering.edu/>.

588. Kinser K. Dimensions of Corporate Ownership in For-Profit Higher Education / K. Kinser // *The Review of Higher Education*. – 2007. – Vol. 30 (3). – P. 217–245.

589. Kinser K. Education for profit / K. Kinser // *Academe*. – 2008. – Vol. 94 (2). – P. 137–140.

590. Kinser K. For-Profit Institutions Need to Be Classified, Too / K. Kinser // *The Chronicle of Higher Education*. – 2007. – Vol. 53 (30). – P. B9–B10.

591. Kinser K. The Global Growth of Private Higher Education / Kinser K., Levy D., Silas J., Bernasconi A. [et al.] // *ASHE Higher Education Report*. – 2010. – Vol. 36, No. 3. – 152 p.

592. Kodin E. Problems of Private Higher Education in Russia / E. Kodin // *International Higher Education*. – 1996. – # 6 December. – P. 11–12.

593. Komunikat N. 18 Ministra nauki I szkolnictwa wyzszego z dnia 26 sierpnia 2008 r. w sprawie wysokosci stypendiow przyznawanych cudzoziemcom bedacym stypendystami strony polskiej oraz cudzoziemcom pochodzenia polskiego studiacy w kraju swego zamieszkania [Online] / N. Komunikat. – Protokół dostępu : <http://buwiwm.edu.pl/wp-content/uploads/2015/06/komunikat.pdf/>.

594. Kremen V. UNESCO-CEPES. Higher Education in Ukraine / V. Kremen, S. Nikolajenko. – Bucharest, 2006. – 98 p.

595. Kwiek M. Academic Entrepreneurship and Private Higher Education in Europe / M. Kwiek // *Entrepreneurialism in Universities and the Knowledge Economy. Diversification and Organisational Change in European Higher Education*. – Maidenhead ; New York : Open University Press ; McGraw-Hill, 2008. – P. 100–120.

596. Kwiek M. Polish Private Higher Education, Politics, and Demographics / M. Kwiek // *International Higher Education*. – 2011. – # 64. – P. 20–21 [Electronic resource]. – URL : http://www.bc.edu/content/dam/files/research_sites/cihe/pdf/IHEpdfs/ihe64.pdf
597. Lechuga V. Assessment, Knowledge, and Customer Service: Contextualizing Faculty Work at For-Profit Colleges and Universities / V. Lechuga // *The review of Higher Education*. – 2008. – Vol. 31 (3). – P. 287–307.
598. Levy D. An International Exploration of Decline / D. Levy // *International Higher Education*. – 2010. – # 61, 2010. – P. 10–12.
599. Levy D. Analyzing a Private Revolution: The Work of PROPHE / D. Levy // *International Higher Education*. – 2005. – # 39 Spring. – P. 13–14.
600. Levy D. Egyptian Private Higher Education at a Crossroads / D. Levy, M. Sabry // *International Higher Education*. – 2011. – # 65 Fall. – P. 13–15.
601. Levy D. Expanding Higher Education Capacity through Private Growth: Contributions and Challenges / D. Levy // *The Observatory on Borderless Higher Education*. – January 2003. – 21 p.
602. Levy D. For-profit versus Nonprofit Private Higher Education / D. Levy // *International Higher Education*. – 2009. – # 54 Winter. – P. 12–13.
603. Levy D. How Important is Private Higher Education in Europe? A Regional Analysis in Global Context» / D. Levy // *European Journal of Education*. – 2012. – # 47 (2). – P. 178-197.
604. Levy D. Introduction: «Private Higher Education and Public Policy: A Global View / D. Levy, W. Zumeta // *Journal of Comparative Policy Analysis*. – 2011. – Vol. 13 (4). – P. 345–349.
605. Levy D. Legitimacy and Private Higher Education in Eastern Europe / D. Levy // *International Higher Education*. – 2005. – # 38 Winter. – P. 7–8.
606. Levy D. Policy report: «Private Higher Education in East Asia: Reality & Policy.» [Electronic resource] / D. Levy // *World Bank Flagship Project*. – 2010.

– Mode of Access : <http://siteresources.worldbank.org/INTEASTASIAPACIFIC/Resources/EastAsianriPrivateHigherEducation.pdf>.

607. Levy D. Private-public interfaces in higher education development: Two sectors in sync? [Electronic resource] / D. Levy // Paper presented at Conference on Higher Education and Development, the 2007 World Bank Regional Seminar on Development Economics, January 16–17, at Beijing, China. – Mode of Access : <http://siteresources.worldbank.org/INTABCDE2007BEI/Resources/DanielLevy.PDF>.

608. Levy D. Public Money for Private Higher Education / D. Levy // International Higher Education. – 2007. – # 49 Fall. – P. 14–15.

609. Levy D. Public Policy and Private Higher Education / D. Levy, W. Zumeta // A special issue of the Journal of Comparative Policy Analysis. – 2011. – #13 (4). – P. 383–396.

610. Levy D. Public Policy for Private Higher Education: A Global Analysis / D. Levy // Journal of Comparative Policy Analysis. – 2011. – # 13 (4). – P. 383–396.

611. Levy D. Semi-Elite Private Higher Education: Toward a New Conceptual Category,» PROPHE working paper [Electronic resource] / D. Levy. – Mode of Access: <http://www.albany.edu/dept/eaps/prophe/activities.html>

612. Levy D. Squeezing the Nonprofit Sector / D. Levy // International Higher Education. – 2013. – # 71 Spring. – P. 10–12.

613. Levy D. The Decline of Private Higher Education / D. Levy // Higher Education Policy. – 2013. – № 26. – P. 25–42.

614. Levy D. Unanticipated Development: Perspectives on Private Higher Education's Emerging Roles [Electronic resource] / D. Levy // PROPHE Working Paper #1, Program for Research on Private Higher Education (PROPHE), State University of New York at Albany. – April 2002. – Режим доступа : <http://www.albany.edu/~prophe/publication/paper.html>.

615. Levy D. Venezuelan Higher Education: The Chavez Revolution / D. Levy // *International Higher Education*. – 2011. – # 62. – P. 25–26.
616. Lewis D. R., Darwin H., Demyanchuk A. Private higher education in transition countries / D. R. Lewis [a.o.], H. Darwin, A. Demyanchuk. – Kyiv : Publishing House «KM Academia», 2003. – 97 p.
617. Lin J. China: Private Trends / Lin J. // *International Higher Education*. – 2004. – # 36 Summer. – P. 17–18.
618. Lin J., Hayhoe R. China's Private Universities: A Successful Case Study / J. Lin, R. Hayhoe // *International Higher Education*. – 2008. – # 51 Spring. – P. 6–8.
619. Mabizela M. Private Surge amid Public Dominance in Higher Education: The African Perspective / M. Mabizela // *Journal of Higher Education in Africa*. – 2007. – Vol. 5, No. 2&3. – P. 15–38.
620. MaineREN. Maine's Research and Education Network [Electronic resource] : [Official website]. – Electronic data. – Networkmaine, 2015. – Mode of Access : <http://www.maineren.net/>.
621. Mihelich M. Special Report: Executive Education. Chief Learning Officer, December 14, 2014 [Electronic resource] / M. Mihelich. – Mode of Access : <http://www.clomedia.com/articles/5938-special-report-executive-education>.
622. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego [Online]. – Warsaw : Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, 2015. – Protokół dostępu : <http://www.nauka.gov.pl/ministerstwo/>.
623. Molly N. Corporatization and Privatization of Malaysian Higher Education / N. Molly // *International Higher Education*. – 1998. – # 10 Winter. – P. 7–8.
624. Monroe P. Relation of Community, State, Government, Church, and School in the United States / P. Monroe, F. Clarke, Ph. Kohnstamm (eds.) [et al.] // *Church, Community, and State in Relation to Education* [Electronic Resource]. –

London : Routledge, Taylor & Francis Group, 2012. – Vol. 37. – P. 63–84. – Mode of Access : http://samples.sainsburysebooks.co.uk/9781136670251_sample_828587.pdf/.

625. Motorola University [Electronic resource] : [Official website]. – Electronic data. – Motorola, Inc., 1994–2002. – Mode of Access : <http://www.muelearn.com/home/main.aspx>.

626. Musial-Sadilek J. Challenges to Top-Ranked Private Universities in Poland / J. Musial-Sadilek // *International Higher Education*. – 2013. – # 73. – P. 20–21 [Electronic resource]. – URL: <http://ejournals.bc.edu/ojs/index.php/ihe/article/view/6120>.

627. Musial-Sadilek J. Polish Semielite Private Institutions / J. Musial-Sadilek // *International Higher Education*. – 2009. – # 56 Summer. – P. 14–15

628. Nagasawa M. Gender Stratification / M. Nagasawa // *Japanese Private Higher Education*. – 2005. – # 40 Summer. – P. 10–12.

629. Nagy-Darvas J. Private Higher Education in Hungary / J. Nagy-Darvas // *International Higher Education*. – 1997. – # 9 Fall. – P. 6–8.

630. Open Universities Australia [Electronic resource] : [Official website]. – Electronic data. – Open Universities Australia, 2015. – Mode of Access : <https://www.open.edu.au/>.

631. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) [Electronic resource] : [Official website]. – Electronic data. – Organisation for Economic Co-operation and Development, 2015. – Mode of Access : <http://www.oecd.org/>.

632. Osipian A. L. Corruption and Reform in higher Education in Ukraine. – *Canadian and International Education* / A. L. Osipian // *Education canadienne at international*. – 2009. – Vol. 28, Issue 2, Art. 8. – 20 p.

633. Osipian A. L. The impact of Human on Economic Growth: A Case Study in Post-soviet Ukraine, 1989–2009 / A. L. Osipian. – Palgrave Macmillan, 2009. – 240 p.

634. Pachuaschvili M. Dual Privatization in Georgian Higher Education / M. Pachuaschvili // *International Higher Education*. – 2005. – # 41 Fall. – P. 17–18.

635. Patterns and trends in UK higher education. Higher education: a diverse and changing sector. – Universities UK, 2014. – 31 p.

636. Praphamontripon P. Diversification within the Thai Private Sector / P. Praphamontripon // *International Higher Education*. – 2005. – # 40 Summer. – P. 12–13

637. *Priorities and Strategies for Education: A World Bank Review*. Washington, DC: The World Bank, 1995. [Electronic resource] – Mode of Access: http://siteresources.worldbank.org/EDUCATION/Resources/278200-1099079877269/547664-1099080118171/Priorities_and_Strategies_for_Ed_WB_Review.pdf.

638. Private education institution / *Data Collection on Education Systems: Definitions, Explanations and Instructions*, UNESCO, OECD, Eurostat, 2011. P. – 49. [Electronic resource]. – Mode of access: <http://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=2123>.

639. Prokhor I. Development of private higher education amid public dominance in higher education: the Ukrainian perspective [Electronic resource] / I. Prokhor. – Mode of Access : <http://www.edu-trends.info/conference-materials/>.

640. Prokhor I. The Growth and Decline of Private Higher Education in Ukraine: Implications for Equity and Quality / I. Prokhor // *International Journal of Economics and Society*. – March-April, 2015. – № 1. – P. 143–147.

641. Prokhor I. P. Government regulation of the private sector in higher education of Ukraine / I. P. Prokhor // *Perspektywy rozwoju badan naukowych w 21 wieku : Materiały Miedzynarodowej Naukowi-Praktycznej Konferencji (27.02.2013–28.02.2013)*. – Szczecin, 2013. – Part 3/1. – P. 22–26.

642. Prokhor I. P. Private higher education institutions in education space in Ukraine / I. P. Prokhor // *Perspektywy rozwoju nauki we współczesnym świecie:*

Materiały Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej Konferencji (29.03.2012 – 31.03.2012). – Kraków, 2012. – P. 44–48.

643. Pusser B. Public Purpose and Private Enterprise / B. Pusser, D. Doane // Change. – 2001. – Vol. 33 (5). – P. 18–22.

644. QAA Review, The Quality Assurance Agency for Higher Education, 2014 [Electronic resource]. – Mode of Access : <http://www.qaa.ac.uk/en/Publications/Documents/QAA-Review-2014.pdf/>.

645. QAA Strategy 2014–17 [Electronic resource]. – Mode of Access : <http://www.qaa.ac.uk/en/Publications/Documents/QAA-Strategy-2014–17.pdf/>.

646. QQA: How we review higher education [Electronic resource]. – Mode of Access : <http://www.qaa.ac.uk/reviews-and-reports/how-we-review-higher-education/higher-education-review/>.

647. Qualifications and Credit Framework (QCF) [Electronic resource] : [Official website]. – Electronic data. – Accredited Qualifications, 2012. – Mode of Access : <http://www.accreditedqualifications.org.uk/qualifications-and-credit-framework-qcf.html/>.

648. Qualifications Frameworks in the European Higher Education Area [Electronic resource] : [Official website]. – Electronic data. – European Higher Education Area, 2014. – Mode of Access : <http://www.ehea.info/article-details.aspx?ArticleId=65/>.

649. Quality Assurance Agency for Higher Education (UK). Handbook for academic review [Electronic resource]. – Electronic data. – QAA, 2000. – Mode of Access : www.qaa.ac.uk/public/.

650. Quality Assurance Agency for Higher Education, QAA [Electronic resource] : [Official website]. – Electronic data. – QAA, 2015. – Mode of Access : <http://www.qaa.ac.uk/>.

651. Recommendation of the Committee of Ministers to member States on the responsibility of public authorities for academic freedom and institutional

autonomy [Electronic resource]. – Council of Europe, 2012. – Mode of Access : <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1954741&Site=CM>.

652. Regent's University London [Electronic resource] : [Official website]. – Electronic data. – Regent's University London, 2015. – Mode of Access : <http://www.regents.ac.uk/>.

653. Reisz R. D. Public Policy for Private Higher Education in Central and Eastern Europe [Electronic resource] / R. D. Reisz. – Wittenberg : Institut für Hochschulforschung an der Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg, 2003. – Mode of Access : http://www.hof.uni-halle.de/dateien/ab_2_2003.pdf

654. Renner R. Higher Ed., Inc.: The rise of the For-Profit University. Book Review / R. Renner // The Journal of Higher Education. – 2003. – Vol. 74 (1). – P. 108–111.

655. Seiden M. For-Profit Colleges Deserve Some Respect [Electronic resource] / M. Seiden // The Chronicle of Higher Education. – 2009. – Vol. 55 (41). – Mode of Access : <https://blogs.njit.edu/ocw/2009/07/13/for-profit-colleges-deserve-some-respect/>.

656. Sharma Y. Expansion of Private Higher Education [Electronic resource] / Y. Sharma. // University World News. Global Edition. – 12 Jul., 2009. – Issue No: 83. – Mode of Access : <http://www.universityworldnews.com/article.php?story=20090707152445674>

657. Shattock M. From the Private to the Public Governance of Universities: Britain and Europe [Electronic Resource] / M. Shattock // International higher education. – 2007. – # 48 Summer. – P. 9–10. – Mode of access : <https://ejournals.bc.edu/ojs/index.php/ihe/article/viewFile/7978/7129>.

658. Silas J. C. Demand-Absorbing Private Institutions in Mexico / J. C. Silas // International Higher Education. – 2008. – # 51 Spring. – P. 8–9.

659. Siwinska B. Europe: Tired pioneers in Eastern and Central Europe [Electronic Resource] / B. Siwinska // University World News. – 13 Nov., 2011. –

Issue No: 197. – Mode of access : <http://www.universityworldnews.com/article.php?story=2011111215313914/>.

660. Slantcheva-Durst S. Global Citizens and Private Higher Education / S. Slantcheva-Durst // *International Higher Education*. – 2005. – # 38 Winter. – P. 8–10.

661. Smolentseva A. Access to Higher Education in the Post-Soviet States: Between Soviet Legacy and Global Challenges [Electronic resource] / A. Smolentseva // Paper delivered at Salzburg Global Seminars, Session 495, October 2–7, At Salzburg, Austria. – 2012ю – Mode of access : http://www.salzburgglobal.org/fileadmin/user_upload/Documents/2010–2019/2012/495/Session_Document_AccesstoHigherEducation_495.pdf.

662. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area [Electronic resource] // European Association for Quality Assurance in Higher Education. – Yerevan, May 2015.– Mode of Access : https://www.eqar.eu/fileadmin/documents/e4/ESG_endorsedMay2015.pdf.

663. Stetar J. Ukrainian Private Higher Education (Emergence of) / J. Stetar // *The Rising Role and Relevance of Private Higher Education in Europe* / eds.: Wells P. J., Sadlak J., Vlasceanu L. – Bucharest : UNESCO Centre European pour l'Enseignement Supérieur (CEPES) / European Centre for Higher Education, 2007. – P. 519–584.

664. Stetar J. Evolution of Ukrainian Private Higher Education: 1991–2003 [Electronic resource] / Stetar J., Panych O., Berezkina E. – N.J. : Seton Hall University, 2003. – Mode of Access : www.prophecee.net/research.htm.

665. Stocker J. Reform and Innovation: Ukraine's New Private Universities / J. Stocker, J. Stetar // *International Higher Education*. – 1997. – # 7 March. – P. 14–15.

666. Supplementary guidance on writing the self-evaluation document for Higher Education Review, Sep., 2013 [Electronic resource]. – Mode of Access :

<http://www.qaa.ac.uk/en/Publications/Documents/Supplementary-guidance-on-writing-the%20self-evaluation-document-for-Higher-Education-Review.pdf/>.

667. Survey among students in higher education institutions, in the EU Member States, Croatia, Iceland, Norway and Turkey. Special Target Survey. Summary // Flash Eurobarometer. Students and Higher Education Reform. – The Gallup Org. – 2009. – № 260 – 22 p.

668. Survey among students in higher education institutions, in the EU Member States, Croatia, Iceland, Norway and Turkey. Special Target Survey. Analytical report // Flash Eurobarometer. Students and Higher Education Reform. – The Gallup Org. – 2009. – № 260 – 125 p.

669. System of National Accounts 2008 – (New York: a publication of the Commission of the European Communities, International Monetary Fund, Organization for Economic Cooperation and Development, United Nations, and the World Bank, 2009) [Electronic resource]. – Mode of Access: <http://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/docs/SNA2008.pdf/>.

670. Szkoły wyższe i ich finanse w 2013 r. [Online]. – Warsaw : Główny Urząd Statystyczny, 2013. – 213 s. – Protokół dostępu : <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkoły-wyzsze-i-ich-finanse-w-2013-r-,2,9.html/>.

671. Task Force on Higher Education and Society, 2000. Higher education in developing countries: peril and promise [Electronic resource]. – Washington DC : World Bank, 2000. – Mode of Access : <http://documents.worldbank.org/curated/en/2000/02/437224/higher-education-developing-countries-peril-promise>.

672. Teixeira P. N. Declining Demand and Private Higher Education: The Portuguese Case / P. N. Teixeira // International Higher Education. – 2006. – # 44 Summer. – P. 14–15.

673. Tham S. Y. Exploring Access and Equity in Malaysia's Private Higher Education / S. Y. Tham // ADBI Working Paper Series. Asian Development Bank Inst. – 2011. – No. 280. – 28 p.

674. The Boston College Center for International Higher Education (CIHE) [Electronic resource] : [Official website]. – Electronic data. – The Trustees of Boston College, 2015. – Mode of Access : <http://www.bc.edu/research/cihe/>.

675. The Emergence of the For-Profit Private Higher Education Sector: Dynamics in China, Vietnam, and the US. Proceedings of the 59th Conference of the Comparative International Education Society meeting in Washington, DC, March 10, 2015. [Electronic resource] – Mode of Access: <http://www.albany.edu/dept/eaps/prophe/CIES2015.html>.

676. The European Association for Quality Assurance in Higher Education (ENQA) [Electronic resource] : [Official website]. – Electronic data. – ENQA Secretariat, 2013. – Mode of Access : <http://www.enqa.eu/>.

677. The European Higher Education Area (EHEA) [Electronic resource] : [Official website]. – Electronic data. – European Higher Education Area, 2014. – Mode of Access : <http://www.ehea.info/>.

678. The European Higher Education Area in 2012: Bologna Process Implementation Report [Electronic resource]. – Brussels: Eurydice, 2012. – 220 p. – Mode of Access : <http://www.ehea.info/Uploads/%281%29/Bologna%20Process%20Implementation%20Report.pdf>.

679. The European Qualifications Framework for Lifelong Learning [Electronic resource]. – Mode of Access : http://ec.europa.eu/dgs/education_culture.

680. The International Consortium for Executive Education (UNICON) [Electronic resource] : [Official website]. – Electronic data. – UNICON, 1997–2015. – Mode of Access : <http://uniconexed.org/en/>.

681. The Open University [Electronic resource] : [Official website]. – Electronic data. – UK : The Open University, 2015. – Mode of Access : <http://www.open.ac.uk/>.

682. The UK Quality Code for Higher Education [Electronic resource]. – Mode of Access : <http://www.qaa.ac.uk/assuring-standards-and-quality/the-quality-code/>.

683. The University of Buckingham [Electronic resource] : [Official website]. – Electronic data. – UK: University of Buckingham, 2015. – Mode of Access : <http://www.buckingham.ac.uk/>.

684. The University of Law [Electronic resource] : [Official website]. – Electronic data. – The University of Law, 2015. – Mode of Access : <http://www.law.ac.uk/about/our-companies/>.

685. The University of Manchester [Electronic resource] : [Official website]. – Electronic data. – The University of Manchester, 2015. – Mode of Access : <http://www.manchester.ac.uk/>.

686. The World Bank (WB) [Electronic resource] : [Official website]. – Electronic data. – The World Bank Group, 2015. – Mode of Access : <http://www.worldbank.org/>.

687. The European Quality Assurance Register for Higher Education (EQAR) [Electronic resource] : [Official website]. – Electronic data. – Mode of Access: <https://www.eqar.eu/>.

688. Tooley J. Education is good for the Poor. A Study of Private Schools Serving the Poor in Low-Income Countries / J. Tooley, P. Dixon. – USA : Cato Institute, 2005. – 64 p.

689. Transparent Approach to Costing (TRAC) Guidance. The Joint Costing and Pricing Steering Group [Electronic resource]. – UK : HEFCE, 2005. – Mode of Access : <http://www.jcpsg.ac.uk/guidance/>.

690. Turkish Aviation Academy [Electronic resource] : [Official website]. – Electronic data. – Havacılık Akademisi, 2014. – Mode of Access : <https://akademi.thy.com/>.

691. Tursunkulova B. Private Higher Education in Central Asia / B. Tursunkulova // International Higher Education. – 2005. – # 38 Winter. – P. 10–11.

692. Two Decades of Reform in Higher Education in Europe: 1980 onwards. – Brussels : EYRYDICE, 2000. – 194 p.

693. UK higher education providers – advice on consumer protection law [Electronic resource]. – UK : CMA, March 12, 2015. – 67 p. – Mode of Access: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/428549/HE_providers_-_advice_on_consumer_protection_law.pdf/.

694. UK Quality Code for Higher Education: General introduction [Electronic resource]. – Mode of Access : <http://www.qaa.ac.uk/en/Publications/Documents/Quality-Code-introduction.pdf>.

695. UNESCO Institute for Statistics [Electronic resource] : [Official website]. – Electronic data. – UIS, 2014. – Mode of Access : <http://www.uis.unesco.org/Pages/default.aspx/>.

696. UNESCO Institute for Statistics. Glossary. [Electronic resource] : [Official website]. – Electronic data. – UIS, 2014. – Mode of Access : <http://www.uis.unesco.org/Pages/Glossary.aspx>.

697. University Autonomy in Europe [Electronic resource] : [Official website]. – Electronic data. – Mode of Access : <http://www.university-autonomy.eu/>.

698. University of Liverpool [Electronic resource] : [Official website]. – Electronic data. – The Russell Group, 2015. – Mode of Access : <http://www.liv.ac.uk/>.

699. University of Michigan's Ross School of Business [Electronic resource] : [Official website]. – Electronic data. – Stephen M. Ross School of Business at the University of Michigan, 2015. – Mode of Access : <https://michiganross.umich.edu/>.

700. Varghese N. V. Private Higher Education in Africa. International Institute for Educational Planning [Электронный ресурс] / N. V. Varghese. – UNESCO, 2004. – Режим доступа : www.unesco.org/iiep/PDF/pubs/PrivatHEAfr.pdf.

701. Varghese N. V. Growth and expansion of private education in Africa / N. V. Varghese. – UNESCO : International Institute for Educational Planning, 2006. – 241 p.

702. Varghese N. V. Financing education: Redesigning national strategies and the global aid architecture / N. V. Varghese, L. Buchert // A report from the IWGE. – UNESCO : International Institute for Educational Planning, 2011. – 208 p.

703. Velasco N. A Latin American Private University Strives To Become «World Class» / N. Velasco, P. Rosso // International Higher Education. – 2006. – # 43 Spring. – P. 18–20.

704. Wagner A. Tertiary Education and Lifelong Learning: Perspectives, Findings and Issues from OECD Work / A. Wagner. – Paris : OECD/IMHE, 1998. – P. 135.

705. Weingarten J. Tuition Fees at Universities in Europe – Overview and Comparison [Electronic resource] / J. Weingarten. – Mode of Access : <http://www.mastersportal.eu/articles/405/tuition-fees-at-universities-in-europe-overview-and-comparison.html/>.

706. Wisconsin International University [Electronic resource] : [Official website]. – Electronic data. – WIUUSA, 2015. – Mode of Access : <http://www.wiu-usa.edu/>.

707. Woofield S. Private Higher Education in the United Kingdom: Myths and Realities / S. Woofield // International Higher Education. – 2014. – # 76. – P. 11–12 [Electronic resource]. – Mode of Access : <http://ejournals.bc.edu/ojs/index.php/ihe/article/view/5523/4918/>.

708. World Development Report. Knowledge for Development. 1998/99. – N. Y. : World Bank ; Oxford Univ. Press, 1999. – 251 p.

709. World Guide to Higher Education. A comparative survey of systems, degrees and qualifications // Third edition. – UNESCO, France, 1996. – 571 p.

710. Yan F. China's New Private Education Law / F. Yan, D. Levy // International Higher Education. – 2003. – # 31 Spring. – P. 9–10.

711. Yonezawa A. Further Privatization in Japanese Higher Education? / A. Yonezawa // International Higher Education. – 1998. – # 13 Fall. – P. 20–22.

712. Ziguras C. Private Higher Education in Greece: Protests Against Recognition / C. Ziguras, G. McBurnie // International Higher Education. – 2006. – # 45 Fall. – P. 24–27.

ДОДАТКИ

- Додаток А Таблиця А.1. Порівняльний аналіз управління державною та приватною вищою освітою
- Додаток Б Таблиця Б.1. Тенденції розвитку приватної вищої освіти в Україні та країнах Європейського простору вищої освіти
- Додаток В Таблиця В.1. Охоплення населення України та країн Європейського Союзу вищою освітою у віковій групі 15-24 роки
- Додаток В.2 Таблиця В.2. Охоплення населення України та країн Європейського Союзу вищою освітою у віковій групі 15-24 роки у приватних ЗВО
- Додаток Г Таблиця Г.1. Відсоток студентів приватних ЗВО від загальної кількості студентів, які навчаються у різних ЗВО за всіма джерелами фінансування
- Додаток Д Таблиця Д.1. Чисельність студентів у приватних незалежних від державного фінансування ЗВО Сполученого Королівства на початок 2011/2012 н.р. за формою навчання, рівнем програми і типом ЗВО
- Додаток Е Таблиця Е.1. Практичне застосування інструментів стратегічного планування в системі управління приватною вищою освітою: вітчизняний та іноземний досвід
- Додаток Ж Таблиця Ж.1. Оприлюднення інформації про управлінську діяльність приватних закладів вищої освіти України на офіційних веб-сайтах
- Додаток К Довідки про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Порівняльний аналіз управління державною та приватною вищою освітою

Критерії управління	Державна вища освіта (система державних та комунальних ЗВО)	Приватна вища освіта (система приватних ЗВО)
1	2	3
Суб'єкти управління	Держава, керівники державних ЗВО, органи громадського самоврядування	Держава, керівники та/або засновники приватних ЗВО, органи громадського самоврядування
Рівні прийняття управлінських рішень	Ієрархічність управління (підпорядкованість органів управління по вертикалі). Рівні управління: 1) центральні органи управління; 2) регіональні органи управління; 3) місцеві органи управління; 4) рівні установ (державні ЗВО) та їх підрозділів; 5) органи громадського самоврядування	Рівні управління: 1) державні центральні органи управління (реєстрація, ліцензування та акредитація, моніторинг діяльності через ДІНЗ); 2) рівні установ (приватні ЗВО) та їх підрозділів (організація та здійснення освітньої та іншої статутної діяльності); 3) органи громадського самоврядування (організація освітньої діяльності, моніторинг)
Організаційно-правова форма ЗВО	Державна організація (установа, заклад), комунальна організація (установа, заклад)	Приватна організація (установа, заклад), ТОВ, ПрАТ
Засновник ЗВО	Держава	Фізична або юридична особа (група осіб), громадська організація
Основні складові системи управління ЗВО	Структура ЗВО визначається ст. 33 Закону України «Про вищу освіту» (2014), а саме: - кількісні показники чисельності студентського складу факультету, кількості кафедр у складі факультету; - кількісні та якісні показники науково-педагогічного складу кафедри. Головні управлінські структури: вчена рада, наглядова рада, робочі та дорадчі органи, органи громадського самоврядування.	Структура ЗВО різномірна, визначається у Статуті ЗВО. Частина складається з департаментів (факультетів), інші – з інститутів. Головні управлінські структури: загальні збори акціонерів (ПрАТ), правління, вчена рада, наглядова рада, робочі та дорадчі органи, органи громадського самоврядування

Продовження табл. А.1

1	2	3
Принципи управління	<p>– «Жорсткої централізації», пріоритетного управління, функціонування на основі багатоканальних механізмів; узгодженого планування (О. Чередниченко, О. Рябко);</p> <p>– об'єктивності в управлінні, прогнозування, участі об'єкта в управлінні, співвідношення державних і недержавних засад в управлінні, законності та ієрархічності (С. Жарая);</p> <p>– науковості і перспективності, партисипативного управління, оперативності, поєднання прямого і зворотного зв'язку, адаптивності (гнучкості), демократизму (Л. Білий).</p>	<p>– Відкритого управління; «вільного ринку», функціонування на основі багатоканальних механізмів; (О. Чередниченко, О. Рябко);</p> <p>– об'єктивності в управлінні, прогнозування, участі об'єкта в управлінні, співвідношення державних і недержавних засад в управлінні, законності та ієрархічності (С. Жарая);</p> <p>– науковості і перспективності, партисипативного управління, оперативності, поєднання прямого і зворотного зв'язку, адаптивності (гнучкості), демократизму (Л. Білий).</p>
Автономія ЗВО	Академічна, організаційна (часткова), кадрова (часткова).	Академічна, організаційна, кадрова, фінансова.
Фінансування	<p>– Державний бюджет;</p> <p>– місцевий бюджет;</p> <p>– кошти фізичних та юридичних осіб.</p>	<p>– Кошти фізичних та юридичних осіб;</p> <p>– надходження від наукової, комерційної та виробничої статутної діяльності.</p>
Забезпечення якості вищої освіти	<p>– Система внутрішнього забезпечення якості ЗВО, акредитована у Національному агентстві або акредитованих незалежних установах оцінювання та забезпечення якості вищої освіти;</p> <p>– система зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності ЗВО.</p> <p>Обов'язкове ліцензування освітньої діяльності у сфері вищої освіти у ЗВО.</p> <p>Акредитація освітньої програми у Національному агентстві для видачі диплома державного зразка за спеціальністю.</p>	<p>– Система внутрішнього забезпечення якості ЗВО, акредитована у Національному агентстві або акредитованих незалежних установах оцінювання та забезпечення якості вищої освіти;</p> <p>– система зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності ЗВО.</p> <p>Обов'язкове ліцензування освітньої діяльності у сфері вищої освіти у ЗВО.</p> <p>Акредитація освітньої програми у Національному агентстві для видачі диплома державного зразка за спеціальністю.</p> <p>Можливість видачі власного диплома про вищу освіту у ЗВО (без проходження акредитації освітньої програми).</p>
	–	

Тенденції розвитку приватної вищої освіти в Україні та країнах Європейського простору вищої освіти.

Назва тенденції	Досвід країн Європейського Союзу	Досвід України
На інституційному рівні		
Посилення процесів приватизації у сфері вищої освіти	<p>Заснування приватних ЗВО; запровадження платної форми навчання у державних ЗВО; створення корпоративних університетів; приватизація освітніх послуг, що фінансується державою (ваучерні схеми), фінансування приватними особами, пожертвування благодійних організацій, гранти від держави та іноземних організацій. Найкраще - розвинуті країни Західної Європи (Сполучене Королівство, Іспанія, Франція Італія)</p> <p>У постсоціалістичних країнах Східної та Центральної Європи (Польща, Литва, Латвія, Естонія) превалює тенденція до поступового зменшення обсягів приватного сектору у вищій освіті внаслідок економічної а демографічної криз.</p>	<p>Заснування приватних ЗВО; запровадження платної форми навчання у державних ЗВО; студентські позики; дохід від альтернативних джерел (господарська та підприємницька діяльність ЗВО, надання майна в оренду, консалтингові послуги, видавнича справа, відкриття місць громадського харчування); фінансування приватними особами, пожертвування благодійних організацій, гранти від держави та іноземних організацій.</p> <p>Тенденція до інтенсивного збільшення кількості приватних ЗВО наприкінці ХХ ст., змінилась на поступове зменшення приватного сектору після 2008 р., внаслідок економічної та посилення демографічної кризи, запровадження інституту ЗНО.</p>
Урізноманітнення інституційних форм і статусів приватних ЗВО	<p>Приватні ЗВО представлені у наступних інституційних формах:</p> <ul style="list-style-type: none"> - приватні неприбуткові ЗВО, які користуються фінансовою підтримкою держави, - приватні неприбуткові ЗВО, які не користуються фінансовою підтримкою держави, - приватні прибуткові ЗВО, що належать приватним особам або сімейству, - корпоративні ЗВО, - франчайзингові ЗВО. 	<p>Приватні ЗВО представлені у наступних інституційних формах:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ЗВО в організаційній формі ПВНЗ; - ЗВО в організаційній формі ТОВ або ПрАТ; - бізнес-школи неакредитовані державою, які працюють за спільними іноземними освітніми програмами в галузі бізнесу, фінансів, менеджменту та управління бізнес-процесів.

Продовження табл. Б.1.

Посилення ролі прибуткових приватних ЗВО (for-profit HEI) у частці приватного сектору	Чітке розмежування між приватними прибутковими (for-profit PHE institutions) та неприбутковими (non-profit PHE institutions) ЗВО у нормативно-правових актах в галузі освіти. Проходження прибутковими приватними ЗВО державної акредитації для посилення конкуренції з державними ЗВО на ринку послуг. Професійні програми (бізнес, комп'ютерні і інформаційні технології, охорона здоров'я, освіта).	Відсутнє чітке розмежування між приватними прибутковими (for-profit PHE institutions) та неприбутковими (non-profit PHE institutions) ЗВО у нормативно-правових актах в галузі освіти. Відповідно до Прикінцевих положень Закону України «Про вищу освіту» приватні ЗВО, засновані у формі ТОВ або ПрАТ, повинні переглянути власні Статути та прийняти рішення щодо зміни організаційної форми на установу.
Інтеграція приватних закладів вищої освіти через злиття та об'єднання приватних ЗВО	Злиття і поглинання приватних ЗВО з метою створення потужних науково-дослідницьких, регіональних університетів. Ініційовано урядом реструктуризацію з метою заохочення експансії університетів та збільшення прийому студентів Сполученому Королівстві на початку 2000-х рр.: злиття двох університетів — Манчестерського університету Вікторії (Victoria University of Manchester) та Інституту науки і технологій Манчестерського університету (University of Manchester Institute of Science and Technology, UMIST) — в єдиний Університет Манчестеру (University of Manchester) [685], який став одним із найбільших ЗВО країни.	Зменшення кількості приватних ЗВО з 2010/2011 р. на 19 % шляхом анулювання ліцензій на здійснення освітньої діяльності, приєднання до більш потужних приватних або державних ЗВО. Малочисельність контингенту студентів, розпорошеність більшості приватних ЗВО призводить до неефективного управління, породжує дублювання спеціальностей з підготовки фахівців, створює труднощі у здійсненні контролю за якістю вищої освіти, обмежує можливості громадян продовжувати навчання за програмами більш високого рівня, призводить до значних фінансових витрат зі сторони власників та засновників на утримання приватних ЗВО. Наслідок - пошук приватними ЗВО відповідної стратегії для створення освітніх корпорацій та консорціумів з метою об'єднання матеріально-технічних, кадрових, фінансових ресурсів.
На фінансовому рівні		
Участь держави у фінансуванні підготовки студентів у приватних ЗВО	Розвинуті країни Західної Європи здійснюють державне фінансування перспективних ЗВО, незважаючи на їхню приналежність до державної чи приватної систем освіти. Процеси приватизації освітніх послуг сприймаються як диверсифікація джерел фінансування.	Приватні ЗВО в організаційній формі установ отримали право приймати участь у розподілі державного бюджету після прийняття нового Закону України «Про вищу освіту».

Продовження табл. Б.1.

	<p>Створення урядових структур та законодавчих механізмів контролю за використанням виділених коштів. Наприклад, Рада фінансування вищої освіти у Англії (Higher Education Funding Council for England, HEFCE), яка займається розподілом державних коштів серед ЗВО. Запроваджена система Прозорого підходу до визначення витрат (Transparent Approach to Costing, TRAC).</p> <p>Структура фінансування вищої освіти: у формі грантів, що в основному залежать від показників кількості студентів, трудомісткості та матеріаломісткості їх навчання, а також із врахуванням визначених урядом пріоритетів розвитку освіти.</p> <p>У Польщі всі студенти денної форми навчання в приватному секторі можуть отримати субсидії від держави відповідно до рішення Міністерства від 2011 р.</p>	
<p>Диверсифікація джерел фінансування для покриття зменшення контингенту студентів внаслідок демографічної кризи</p>	<p>Формування асоціативних структур, освітніх корпорацій та консорціумів; створення відкритих ЗВО, де студенти навчаються послідовно або паралельно у різних ЗВО; віртуальних університетів (консорціумів, асоціацій); відкриття програм додаткової освіти, корпоративних курсів, курсів підвищення кваліфікації.</p> <p>Бізнесові компанії у беруть участь не тільки в реалізації освітніх програм, а й у підготовці навчальних матеріалів, підтримки студентів, забезпеченні обладнанням для дистанційного навчання (наприклад, компанія Laureate Education співпрацює з Університетом Ліверпулю (University of Liverpool)).</p> <p>Інтернаціоналізація освітніх програм у приватних ЗВО.</p>	<p>Розширення переліку додаткових послуг, не пов'язаних з освітньою діяльністю, у сфері будівництва, типографської, видавничої, бібліотечної діяльності, готельних або туристичних послуг тощо; відкриття програм додаткової освіти, корпоративних курсів, курсів підвищення кваліфікації; курсів іноземних мов</p>

Продовження табл. Б.1.

Посилення фінансової автономії та запровадження прозорі системи формування вартості навчання та витрат коштів ЗВО	<p>У фінансових питаннях ЗВО, включно з тими, що отримують державне фінансування, є самі собі господарями можуть самостійно приймати рішення щодо своєї діяльності.</p> <p>Встановлено, що справедливий і об'єктивний підхід до визначення витрат на усі види діяльності ЗВО – це ключ до фінансової прозорості, до ефективного використання доходів та успішного фінансового прогнозування.</p>	<p>Приватні ЗВО не отримують державного фінансування, тому користуються повною фінансовою автономією.</p> <p>Відкритим залишається питання справедливого та економічно обґрунтованого механізму формування вартості навчання та інших функцій, що виконує приватний ЗВО</p>
На рівні забезпечення якості вищої освіти		
Посилення контролю державних органів над якістю вищої освіти та освітньою діяльністю у приватних ЗВО через запровадження та підвищення вимог ліцензування та акредитації	У країнах Східної та Південно-Східної Європи відбувається посилення регулюючих процедур для приватної вищої освіти: посилення стандартів ліцензування, запровадження обов'язкової процедури акредитації	Постійне посилення ліцензійних умов надання освітніх послуг та жорсткої, контрольованої державою системи акредитації, інтенсивного контролю ДНЗ України щодо виконання приватними ЗВО вимог конституції та інших-нормативно-правових актів з питань вищої освіти. Стандартизація та виконання єдиних ліцензійних умов є обов'язковими для всіх ЗВО, незалежно від форми власності.
Запровадження систем зовнішнього та внутрішнього забезпечення якості вищої освіти та освітньої діяльності у ЗВО на національному рівні	Поступове розмивання відмінностей у статусі між традиційними приватними ЗВО, що фінансуються державою, та новими незалежними приватними закладами Сполученого Королівства, так як система забезпечення якості вживає повільні, але системні дії для їх адаптації. Створення так званого «єдиного ігрового поля» («level playing field»). для всіх закладів у сфері вищої освіти, стимулювання здорової конкуренції.	Відповідно до статті 16 Закону України «Про вищу освіту» (2014) система забезпечення якості вищої освіти в Україні являє собою триедину систему, що включає систему внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості, а також системи забезпечення якості діяльності Національного агентства і незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти

Додаток В
Таблиця В.1.

Охоплення населення України та країн Європейського Союзу вищою освітою у віковій групі 15-24 роки

Показники	РОКИ														
	Звіт														
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	середнє значення
США	33,09	33,56	38,76	39,86	39,98	39,38	40,55	40,94	41,84	43,61	46,48	47,59	47,41	-	41,00
Російська Федерація	30,67	33,54	35,62	37,28	38,71	39,54	40,81	41,88	42,55	43,12	43,07	42,39	42,04	-	39,32
Іспанія	31,28	31,79	32,38	33,31	34,21	34,60	34,84	35,19	35,93	37,07	39,57	42,01	43,16	-	35,80
Україна	26,36	28,58	30,43	32,58	34,54	36,78	35,87	39,61	40,47	39,74	39,85	39,02	38,50	38,47	35,56
Білорусь	27,05	28,50	29,90	31,31	32,42	34,04	35,44	36,94	36,98	38,82	41,32	44,39	46,96	-	35,70
Польща	24,39	27,30	29,37	30,78	32,10	33,80	34,99	35,96	37,42	38,41	39,76	39,94	40,01	-	34,17
Італія	26,47	27,75	29,03	30,55	32,31	33,28	33,53	33,53	33,10	33,03	32,58	32,40	31,74	-	31,48
Сполучене Королівство	28,22	28,32	30,06	30,03	28,92	29,02	29,22	29,30	28,80	29,89	30,85	31,23	31,54	-	29,65
Франція	26,78	26,83	26,42	27,09	27,17	27,20	27,27	27,08	27,10	27,41	28,50	28,68	29,12	-	27,43
ЄС (28 країн)	-	-	-	28,14	28,99	29,59	30,13	30,41	30,80	31,93	32,99	33,78	34,22	-	23,92
Німеччина	-	21,84	22,29	22,83	23,53	22,86	23,15	23,27	23,25	25,69	27,41	30,18	32,74	-	23,00
Туреччина	-	12,71	13,20	15,05	15,45	16,50	18,38	19,30	20,00	23,15	27,98	30,26	34,44	-	20,54

«-» Дані відсутні.

Джерело: опрацьовано на основі [547; 695].

Додаток В.2

Таблиця В.2

Охоплення населення України та країн Європейського Союзу вищою освітою
у віковій групі 15-24 роки у приватних ЗВО

Показники	РОКИ														
	Звіт														
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	середнє значення
Сполучене Королівство	28,22	28,32	30,06	30,03	28,92	29,02	29,22	29,30	28,80	29,89	30,85	31,23	31,54	-	29,65
США	8,72	8,71	8,99	9,26	9,56	9,78	10,35	10,56	10,91	11,71	12,78	13,30	13,29	-	10,61
Польща	6,71	7,70	8,31	8,70	9,16	9,96	10,79	11,58	12,42	12,81	13,06	12,53	11,86	-	10,43
Іспанія	3,84	4,19	4,40	4,53	4,65	4,61	4,68	4,85	5,06	4,34	5,87	6,20	6,58	-	4,91
Франція	3,89	4,09	4,19	4,36	4,44	4,47	4,52	4,63	4,91	5,16	5,61	5,76	5,96	-	4,77
Російська Федерація	2,26	2,94	3,41	3,99	4,57	4,90	5,41	5,83	6,13	5,83	6,10	5,61	-	-	4,75
Білорусь	2,41		3,14	3,56	4,83	4,79	4,81	4,90	4,90	5,14	5,46	5,93	5,95	-	4,65
Україна	2,19	2,35	2,82	3,38	4,06	5,42	5,27	6,10	6,09	5,44	4,96	4,54	3,96	3,58	4,30
Італія	1,69	1,96	1,92	1,99	2,07	2,13	2,43	2,59	2,30	2,52	2,77	3,11	3,00	-	2,34
Туреччина	-	0,40	0,44	0,50	0,61	0,73	0,88	0,98	1,11	1,32	1,44	1,56	1,86	-	0,91
Німеччина	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-	0,00

«-» Дані відсутні.

Джерело: опрацьовано на основі [547; 550; 695].

Додаток Г
Таблиця Г.1

Відсоток студентів приватних закладів вищої освіти від загальної кількості студентів,
які навчаються у закладах вищої освіти за всіма джерелами фінансування

Індикатор / Роки	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Країни													
Білорусія	8,89	-	10,50	11,36	14,91	14,08	13,56	13,28	13,25	13,24	13,22	13,37	12,67
Болгарія	10,50	11,31	12,56	13,44	14,36	16,43	18,54	19,59	20,78	21,29	21,96	20,10	18,50
Грузія	54,16	23,56	21,38	20,24	18,95	20,34	20,74	21,20	29,69	28,50	27,11	20,91	24,79
Естонія	-	83,36	83,22	82,79	82,30	82,22	83,60	83,76	84,16	84,22	83,85	83,20	82,59
Іспанія	12,29	13,18	13,58	13,59	13,59	13,32	13,42	13,79	14,09	11,71	14,83	14,75	15,25
Італія	6,37	7,08	6,60	6,52	6,39	6,40	7,23	7,71	6,95	7,64	8,52	9,59	9,44
Кіпр	56,22	-	62,89	68,15	70,36	67,78	66,61	67,82	69,71	71,68	70,08	66,99	62,27
Латвія	-	..	99,21	98,80	97,95	96,50	96,09	95,79	95,10	94,59	93,78	93,30	92,70
Литва	3,94	3,91	4,39	4,99	6,70	7,43	8,28	9,26	11,51	12,11	11,76	11,50	10,80
Польща	27,50	28,19	28,30	28,28	28,53	29,46	30,84	32,20	33,18	33,36	32,86	31,37	29,64
Португалія	31,77	29,45	28,19	27,52	27,02	25,90	24,99	24,93	24,56	24,28	23,41	22,28	20,17
Російська Федерація	-	-	-	-	11,03	12,23	12,75	13,60	14,24	14,78	-	14,68	13,75
Словаччина	0,21	0,84	0,96	0,77	1,24	2,22	4,40	7,31	10,70	13,36	16,47	16,94	18,18
Словенія	97,48	95,26	94,81	-	6,88	8,02	9,19	10,47	11,50	11,99	13,41	13,94	13,55
Сполучене Королівство	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
США	26,35	25,96	23,20	23,23	23,92	24,85	25,54	25,78	26,07	26,86	27,50	27,95	28,03
Туреччина	-	3,16	3,32	3,35	3,92	4,43	4,77	5,07	5,54	5,68	5,15	5,16	5,40
Угорщина	12,88	13,37	14,30	15,02	15,46	15,05	15,03	15,46	15,80	16,25	16,58	16,78	17,02
Україна	-	8,21	9,27	10,37	11,75	13,44	14,70	15,14	15,26	14,90	13,55	12,12	11,29
Фінляндія	10,79	14,98	10,30	10,60	10,57	10,44	10,48	10,63	10,66	16,31	18,78	25,63	25,81
Франція	14,51	15,25	15,87	16,09	16,36	16,41	16,57	17,08	18,11	18,83	19,69	20,07	20,47
Хорватія	0,97	0,70	1,65	2,53	-	3,25	4,00	5,06	5,91	6,90	6,51	6,73	7,08
Чеська Республіка	4,30	4,60	-	7,03	7,53	8,91	-	12,12	13,52	14,43	15,24	15,35	14,15
Швеція	6,33	6,44	6,73	7,35	7,30	7,46	7,76	7,98	8,62	8,96	8,74	8,81	8,77
Швейцарія	19,61	19,92	20,64	21,65	21,34	19,45	18,65	18,53	17,37	17,47	17,39	17,05	18,12

«-» Дані відсутні.

Джерело: опрацьовано на основі [581; 695].

Додаток Д
Таблиця Д.1

Чисельність студентів у приватних незалежних від державного фінансування ЗВО
Сполученого Королівства на початок 2011/2012 н. р. за формою навчання, рівнем програми і типом ЗВО

Тип програми	Програми післяшкільної / подальшої освіти (Further Education)*			Інші програми першого рівня вищої освіти (Other Undergraduate)*			Програми бакалаврського рівня (First Degree)*			Програми післядипломного рівня (магістерський і PhD) (Postgraduate)*			Всього
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання	Дистанцій на освіта	Денна форма навчання	Заочна форма навчання	Дистанцій на освіта	Денна форма навчання	Заочна форма навчання	Дистанцій на освіта	Денна форма навчання	Заочна форма навчання	Дистанцій на освіта	
Тип приватного ЗВО													
Представництво не британського університету або коледжу (Campus of non-UK university or college)	775	0	0	474	93	0	1195	1	0	473	0	0	3011
Приватний ЗВО як підрозділ державного ЗВО (Private subsidiary of a public institution)	24	0	28	0	0	0	161	0	0	6	7	0	226
Приватний прибутковий ЗВО, з власністю Сполученого Королівства (Private, for-profit company, wholly UK)	4370	4528	479	8352	1542	771	8705	111	0	8060	2909	129	39956
Приватний прибутковий ЗВО, з іноземною власністю (Private, for-profit company, international)	2	0	0	13	71	4077	1953	0	1487	635	64	2641	10943

Продовження табл. Д.1.

Приватний прибутковий ЗВО, власність не встановлено	101	0	0	610	0	0	88	0	0	100	0	0	899
Приватний неприбутковий ЗВО/благодійна організація (Private, not-for profit company/charity)	1235	3756	1082	1826	2485	2842	9381	485	1931	8538	4413	1698	39672
Всього	6507	8284	1589	11275	4191	7690	21483	597	3418	17812	7393	4468	94707

* за Кредитно-кваліфікаційною системою (Qualifications and Credit Framework, QCF) [647]

Джерело: опрацьовано за даними Агентства статистики з вищої освіти (Higher Education Statistics Agency, HESA) [577]

Додаток Е
Таблиця Е.1

Практичне застосування інструментів стратегічного планування в системі управління приватною вищою освітою:
вітчизняний та іноземний досвід

Назва стратегії	Сутність стратегії	Приклад та особливості ефективного застосування стратегії у приватних закладах вищої освіти
Стратегія зростання	Використовується на етапі створення та зростання ЗВО	На початку 1990-х років. Приватні ЗВО пропонували програми підготовки фахівців для галузей, що динамічно розвивались (інформаційні технології, менеджмент, маркетинг, бізнес та адміністрування, філологія, право) та мали потужний потенціал для зростання. Реалізація внутрішніх можливостей шляхом відкриття нових спеціальностей, запровадження нових навчальних програм і вибіркової дисциплін, інтенсивної комп'ютеризації, використання в освітньому процесі новітніх інформаційних технологій, більш ефективного використання навчальних приміщень тощо.
<i>Внутрішнє зростання – за рахунок внутрішніх ресурсів ЗВО</i>		
1.1. Стратегія проникнення на ринок освітніх послуг	Зовнішнє зростання ЗВО через відкриття відокремлених структурних підрозділів у різних регіонах країни.	Кінець 1990-х років. Стрімке зростання приватних ЗВО зі 111 у 1995/1996 н. р. до 202 у 2007-2008 н. р. I-IV рівнів акредитації, а чисельності студентів у приватних закладах з 71,08 тис. до 433,41 тис. більше ніж у шість разів [301]. У зв'язку зі зменшенням ємності ринку освітніх послуг (у 2013/2014 н. р. кількість приватних ЗВО I-IV рівня акредитації зменшилася до 167 ЗВО, а кількість студентів у них — до 191,08 тис. студентів [306])
1.2. Стратегія розвитку	Вихід ЗВО з існуючими освітніми товарами і послугами на нові ринки. Стійкість ЗВО, орієнтованого на всю країну, є вищою за стійкість ЗВО, орієнтованого на свій регіон, а націленість на глобальний ринок, то його стійкість у довгостроковій перспективі істотно підвищується за рахунок розподілу ризиків не тільки всередині країни, а й за її межами.	Використання приватними ЗВО механізму формування розподіленого університету як сукупності територіальних відокремлених структурних підрозділів (далі - ВСП) базового ЗВО. Забезпечення якості освітніх послуг у ВСП досягається шляхом розподілу базового ЗВО свого навчального, наукового і адміністративного потенціалу, матеріально-технічної бази, науково-педагогічного складу та інших учасників освітнього процесу, навчально-методичних та інформаційних ресурсів. Станом на 01 січня 2008 року в Україні діяло 1004 ВСП (з урахуванням технікумів, коледжів та інститутів, що були приєднані до ЗВО III - IV рівнів акредитації та не мали статусу юридичної особи), приватних - 272, у тому числі: ВСП ЗВО I - II рівнів акредитації - 30, з них приватних - 18; . ВСП ЗВО III - IV рівнів акредитації - 974, з них приватних - 254 [301]. Найбільшу кількість ВСП мали: ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» [351] - 53; ПВНЗ «Європейський університет» [360] - 25; Київський університет культури - 25; ВНЗ «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» [76] - 21 (без урахування центрів дистанційного навчання); ВНЗ «Східноєвропейський університет економіки і менеджменту» [84] - 16; ВНЗ «Київський славістичний університет» у формі ЗАТ [79] - 9; Київський інститут бізнесу і технологій [361] - 7 [413].

Продовження табл. Е.1

		<p>Інтернаціоналізація освітніх послуг шляхом відкриття представництв приватних ЗВО у різних країнах, які займаються поширенням інформації про послуги цього закладу, проводять активну маркетингову роботу і маркетингову пропаганду через участь в освітніх виставках, відвідування шкіл, випуск рекламних буклетів тощо. Створення повноцінного транснаціонального ЗВО, запроваджуючи основи транскордонного надання вищої освіти (cross-border provision of higher education, СВНЕ) - створення приватними ЗВО зарубіжних освітніх підрозділів (філій, кампусів); установлення контролю над освітніми програмами, які викладаються в них, та поширення свого впливу на освітній процес у країні-імпортері транснаціональної освіти в цілому.</p>
1.3. Стратегія диференціації	Збільшення контингенту студентів шляхом запровадження нових або вдосконалених освітніх послуг на існуючому освітньому ринку.	<p>1) Пріоритетний розвиток одного напрямку діяльності ЗВО, який стає базовим для цього ЗВО, Для приватної вищої освіти перспективним напрямом розвитку може бути формування підприємницьких або регіональних університетів. Наприклад: програми MBA з бізнес-адміністрування, державного управління, докторські програми з бізнес-адміністрування, програми розвитку управлінського персоналу (PMD) ПВНЗ «Міжнародний інститут менеджменту (МІМ-Київ)» [257].</p> <p>2) Інноваційна діяльність ЗВО щодо запровадження до навчальних планів курсів, які дають право на отриманні комбінованого інтегрального ступеню (наприклад, право й управління; право й економіка; іноземна філологія і психологія; право і журналістика тощо); запровадження в ЗВО програм навчання з отриманням «подвійного диплому» — комбінацій двох програм, кожна з яких відповідає одній конкретній спеціальності і ступеню. Завдяки спеціально складеному навчальному плану студент може одночасно здобувати дві освіти, реалізуючи європейський принцип забезпечення траєкторії індивідуального навчання.</p> <p>Наприклад:</p> <ul style="list-style-type: none"> - спільна україно-польська програма підготовки бакалаврів за навчальними програмами Старопольської вищої школи в Кельцах (Польща) та ВНЗ «ПрАТ «Волинський інститут економіки та менеджменту» [82]; - Міжнародна програма «Європейська освіта для українського бізнесу» між Університетом інформаційних технологій та менеджменту в Жешові (Польща) та ВНЗ «ПрАТ «Львівський інститут менеджменту» [83]; - навчання фахівців з питань фондового ринку ВНЗ «ПрАТ «Львівський інститут менеджменту» [83] спільно з Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку; - Україно-австрійська програма з експортноорієнтованого менеджменту спільно з Університетом прикладних наук (м. Кремс, Австрія), Україно-нідерландська програма «Подвійний диплом» із бізнес-адміністрування у ВНЗ «Університет економіки та права КРОК» [86]; - магістерська програма подвійного диплому з економіки та прикладної економіки між Університетом Х'юстона (США) та Київською школою економіки [184]; - спільні українсько-американські бакалаврські програми з бізнес-адміністрування в Українсько-американському гуманітарному інституті «Вісконсинський міжнародний Університет (США) в Україні (спільний вчз освіти з колективною власністю) [485].

Продовження табл. Е.1.

<i>Зовнішнє зростання – за рахунок інтеграції та диверсифікації діяльності ЗВО</i>		
1.4. Стратегія інтеграції (integration of higher education) у межах освітньої галузі	Об'єднання ЗВО та розвитку зв'язків між ними	
1.4.1. Зворотна вертикальна інтеграція (vertical integration)	Встановлення контролю над системою шкільної підготовки та підготовки фахівців у ЗВО I-II рівня акредитації, які зацікавлені продовжити навчання в ЗВО	Створення навчально-освітніх комплексів, які включають у себе ЗВО, середні загальноосвітні школи і середні спеціальні освітні заклади з метою реалізації ідеї безперервної освіти в регіоні, координації освітньої і наукової діяльності, забезпечення якості освіти. Наприклад: – ПВНЗ «Європейський університет» [360], що об'єднав Науково-навчальний інститут права та безпеки підприємництва, Науково-дослідний інститут системних досліджень стабілізації і розвитку економіки, бізнес-коледж, гімназію і дитячий школу-садок; – Науково-виробничий комплекс «Тернопільський інститут соціальних та інформаційних технологій (ТІСІТ)» [375] у складі Тернопільського інституту соціальних та інформаційних технологій, Тернопільської ради професійних спілок, Тернопільської обласної спілки споживчих товариств, Тернопільського кооперативного коледжу, Комунальної середньої загальноосвітньої школи №24, м. Тернополя, Тербовлянської обласної комунальної гімназії-спецшколи-інтернату, Благодійної фундації «Бізнес-інкубатор Тернопільщини»; – навчально-науковий комплекс ПВНЗ «Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія» [379] у складі Дитячої школи раннього розвитку, Спеціалізованої економіко-правової школи, Гуманітарного університету, Центру післядипломної освіти, аспірантури та докторантури.
1.4.2. Прогресивна інтеграція (progressive integration)	Встановлення контролю над системою розподілу випускників, посилення партнерства з роботодавцями	Відкриття підрозділів з працевлаштування випускників у партнерстві з роботодавцями з метою працевлаштування. Наприклад: – Академічне бюро кар'єр ПВНЗ «Університет економіки і підприємництва» [377]; – Центр працевлаштування ВНЗ «Київський економічний інститут менеджменту» у формі ТОВ [80]; – Центр планування кар'єри і працевлаштування ВНЗ «ПрАТ «Львівський інститут менеджменту» [83]; – Центр розвитку кар'єри ВНЗ «Університет економіки та права КРОК» [86].
1.4.3. Горизонтальна інтеграція (horizontal integration)	Об'єднання ЗВО через механізми повного або часткового злиття, злиття активів, поглинання	1) Повне злиття - об'єднання двох або більше ЗВО, які раніше існували окремо, у новий ЗВО. Учасники угоди втрачають свій статус юридичної особи і ліквідовуються, а ліцензія на здійснення освітньої діяльності анулюється. Створюється новий об'єднаний ЗВО, який повинен з початку проходити процедури ліцензування, щоб розпочати освітню діяльність. Наприклад, злиття Манчестерського університету Вікторії (Victoria University of Manchester) та Інституту науки і технологій Манчестерського університету (University of Manchester Institute of Science and Technology, UMIST) — в єдиний Університет Манчестеру (University of Manchester) [685].

Продовження табл. Е.1

		<p>Часткове злиття (формування асоціативних структур) - утворення за участю двох і більше ЗВО нового підрозділу (факультету), діяльність якого управляється спільно учасниками об'єднання.</p> <p>Наприклад:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Створення освітнього консорціуму між ПВНЗ «Кіровоградський інститут комерції» [188] та ПВНЗ «Соціально-педагогічний інститут Педагогічна академія» [374]. - Злиття активів - передача до нового об'єданого ЗВО корпоративного права контролю над рештою учасників угоди про злиття, з продовженням здійснення основної діяльності останніми. <p>2) Поглинання передбачає процес приєднання одного ЗВО до іншого на певних умовах.</p> <p>Наприклад,</p> <p>3) ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна академія управління персоналу» [351] поглинула Інститут міжнародної економіки, фінансів імені Святої Великої княгині Ольги, Українсько-Російський інститут менеджменту та бізнесу імені Богдана Хмельницького;</p> <ul style="list-style-type: none"> - ПВНЗ «Міжнародний науково-технічний університет імені Юрія Бугая» [370] поглинув ПВНЗ «Український інститут лінгвістики і менеджменту»; - ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК» [86] поглинув Інститут управління природними ресурсами, Коломийський коледж (Івано-Франківська область) та Київський коледж нерухомості.
1.4.4. Змішані форми інтеграції	Поєднання різних видів інтеграції	<p>1) Відкриті ЗВО – послідовне навчання у різних ЗВО, отримання диплому із зазначенням повного списку ЗВО, де навчався; паралельне навчання у різних ЗВО, з отриманням за результатами атестації диплом (дипломів) зі спеціальності із зазначенням ЗВО, де проходило навчання; комбінації попередніх варіантів.</p> <p>Наприклад, найбільший у Сполученому Королівстві Відкритий університет (Open University) [681].</p> <p>2) Віртуальні університети (консорціуми, асоціації) - об'єднання ресурсів ЗВО, розташованих у різних регіонах з метою спільної реалізації окремих освітніх програм, насамперед у нових технологічних середовищах з метою каталогізації всіх навчальних курсів, розроблених у ЗВО-учасниках, і забезпечення академічної мобільності студентів, наприклад, у формі угод між ЗВО. Основна функція – надати можливість студентам сформувати для себе оптимальну освітню траєкторію і вивчити низку курсів у різних ЗВО без організаційних складнощів</p> <p>Наприклад, Відкриті університети Австралії (Open Universities Australia) [630] є консорціумом із 7 провідних університетів країни.</p>

Продовження табл. Е.1

1.5. Стратегія диверсифікації	Розроблення нових видів освітніх товарів або послуг з одночасним освоєнням нових сегментів ринку (регіонів або споживачів); розвиток нових сфер і напрямів діяльності, не пов'язаних з освітніми послугами ЗВО	
1.5.1. Концентрична диверсифікація	Створення нових освітніх продуктів на базі тих технологій, які вже є.	Відкриття програм додаткової освіти, корпоративних програм, курсів підвищення кваліфікації. Наприклад, <ul style="list-style-type: none"> – створення Центру професійної перепідготовки та підвищення кваліфікації у Класичному приватному університеті [298]; – відкриття корпоративних програм Lead for Growth, практичної навчальної програми з агроменеджменту, освітньої програми Агроледі у ТОВ «Київська школа економіки» [184]; – запровадження корпоративних програм закритого та відкритого типу у ПВНЗ «Міжнародний університет фінансів» [372]; – започаткування корпоративних програм РМД «міні-МВА», МВА для партнерів у ПВНЗ «Міжнародний інститут менеджменту (МІМ-Київ)» [257].
1.5.2. Вертикальна диверсифікація	Виготовлення базового освітнього продукту або надання освітньої послуги на основі освоєння і впровадження нових технологій	Інтенсивне створення підрозділів, що спеціалізуються на наданні інформаційних послуг, консалтингові агентства за різними напрямками (аудиторські фірми, маркетингові агентства, фірми з управлінського консалтингу тощо). Наприклад, <ul style="list-style-type: none"> – започаткування Юридичної клініки у ПВНЗ «Європейський університет» [360]; – відкриття Навчальної юридичної консультації у ТОВ «Академія адвокатури України» [468].
1.5.3. Горизонтальна диверсифікація	Пропозиція нових освітніх продуктів з одночасним оновленням технологій навчання	Для гуманітарних ЗВО - Розширення спектру гуманітарних спеціальностей, які до цього не входили до спеціалізації ЗВО. Наприклад, <ul style="list-style-type: none"> – відкриття нових напрямів підготовки «Економічна кібернетика», «Міжнародні економіка», «Прикладна статистика» поряд з існуючими напрямками Облік і аудит», «Фінанси і кредит», «Менеджмент» у Класичному приватному університеті [298]; – відкриття спеціальностей «Менеджмент інноваційної діяльності» поряд зі спеціальністю «Менеджмент і адміністрування» у ПВНЗ «Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля» [357].

Продовження табл. Е.1

1.5.4. Конгломератна диверсифікація	Перехід ЗВО до надання послуг, не пов'язаних з освітньою діяльністю.	Надання послуг у сфері будівництва, типографської, видавничої, бібліотечної діяльності, готельних або туристичних послуг тощо. Наприклад, теоретична і практична підготовка водіїв категорії «В» в Автошколі, надання туристичних послуг на туристичній базі відпочинку «Едельвейс», надання послуг виробничо-поліграфічного комбінату ПВНЗ «Європейський університет» [360].
Стратегія згорання	Використовується на етапі «старіння» ЗВО, в разі неможливості стабілізувати чи реорганізувати його діяльність, що супроводжується закриттям окремих факультетів, скороченням набору студентів за окремими програмами підготовки, об'єднанням з іншими ЗВО	Об'єднання факультетів романо-германської філології та міжнародних відносин, кафедр англійської філології, німецької філології та французької філології у кафедрі романо-германської філології у ПрАТ «ВНЗ «Київська гуманітарна академія» [350]. Виступив ініціатором створення першого в Україні Міжнародного освітнього консорціуму «Перший міжнародний корпоративний університет» у складі ПВНЗ «Міжнародна академія екології та медицини» [367], «ПрАТ «ВНЗ «Національна академія управління» [352], ПрАТ «ВНЗ «Київська гуманітарна академія» [350], Київського університету туризму, економіки та права [185] та 2 громадських організацій з метою об'єднання малочисельних груп у спільні потужні аудиторні потоки, створювати об'єднані структурні підрозділи для мінімізації витрат.
Стратегія поєднання різних альтернатив	Реалізується ЗВО, які мають розгалужену структуру з інститутів, факультетів та філій і здійснюють підготовку фахівців для різних галузей економіки.	Наприклад, ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна академія управління персоналом» [351] має розгалужену структуру: 7 інститутів у базовому ЗВО, Бориспільський факультет муніципального менеджменту, 20 регіональних інститутів, 12 регіональних представництв (з них: 9 центрів дистанційного навчання), 3 філії. Підготовка здійснюється за 10 напрямками: менеджмент і адміністрування, економіка та підприємництво, право, соціально-політичні науки, гуманітарні науки, міжнародні відносини, інформатика та обчислювальна техніка (комп'ютерні науки), соціальне забезпечення, специфічні категорії, сфера обслуговування.

Джерело: теоретичний матеріал опрацьовано за [419; 415; 430; 514]

Додаток Ж
Таблиця Ж.1

Оприлюднення інформації про управлінську діяльність приватних закладів вищої освіти України
на власних офіційних веб-сайтах

Назва приватного закладу вищої освіти	Назва параметру						
	Організаційно-правова форма (виконання вимоги п. 2.21. [272])	Оприлюднення Статуту	Склад керівних органів ЗВО	Система управління якості освіти	Фінансовий звіт про діяльність	Наявність наукового підрозділу, тема науково-дослідної роботи	Наявність аспірантури
ВНЗ «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» [76]	Приватний заклад (-)	-	+	-	-	Науково-дослідна частина, затверджено Тематичний план наукових досліджень на 2015-2017 рр.	+
ВНЗ «Донецький інститут ринку та соціальної політики» у вигляді ТОВ [77]	Приватний заклад (-)	-	-	-	-	Науково-дослідний центр проблем соціальної політики. Державна реєстрація 3 наукових тем.	-
ВНЗ «Інститут реклами» у формі ТОВ [78]	Приватний заклад (-)	-	-	-	-	Зареєстровано 1 наукову тему в УкрІНТЕІ	-
ВНЗ «Київський славістичний університет» (ЗАТ) [79]	ЗАТ (-)	-	+	-	-	6 наукових шкіл	+
ВНЗ «Київський економічний інститут менеджменту» у формі ТОВ [80]	ТОВ (+)	-	+	-	-	-	+
ВНЗ «Київський університет ринкових відносин» [81]	Приватний заклад (-)	-	+	-	-	Затверджено План наукової роботи на 2015 р., План проведення міжнародних та всеукраїнських конгресів, форумів, науково-практичних конференцій та семінарів у 2015 р., План проведення наукових і науково-технічних заходів	-

Продовження табл. Ж.1

ВНЗ «ПрАТ «Волинський інститут економіки та менеджменту» [82]	ПрАТ (-)	-	+	-	+	Проведення міжнародних інтернет-конференцій, міжнародних дослідницьких проектів	-
ВНЗ «ПрАТ «Львівський інститут менеджменту» [83]	ПрАТ (-)	-	+	-	-	-	-
ВНЗ «Східноєвропейський університет економіки і менеджменту» (у формі ТОВ) [84]	ТОВ (-)	-	+	-	-	11 наукових шкіл, студентські наукові товариства	+
ВНЗ «Український католицький університет» [85]	Приватний заклад (-)	+	+	-	+	Науковий відділ, проведення наукових проектів, у т.ч. міжнародних	+
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК» [86]	Приватний заклад (-)	-	+	Сертифікат відповідності вимогам ДСТУ ISO 9001:2009	-	Зареєстровано 16 наукових тем в УкрІНТЕІ, реалізація проекту TEMPUS «Мережа підприємців-випускників» («Entrepreneur Alumni Network»)	+
ВНЗ «Дніпропетровський гуманітарний університет» [87]	Приватний заклад (-)	+	+	-	-	-	-
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II [154]	Організація об'єднання громадян (-)	-	-	-	-	3 Науково-дослідні центри	-
Київський університет туризму, економіки і права [185]	Приватний заклад (-)	-	-	-	-	Науковий відділ, Студентське наукове товариство, затверджено загальноуніверситетську наукову-дослідну тему „Туризм як суспільний феномен: проблеми теорії (туризмологія) та практики (праксеологія) туризму»	+
Кіровоградський інститут комерції [188]	Приватний заклад (-)	-	+	-	-	-	-
Класичний приватний університет [298]	Приватний заклад (-)	-	+	-	-	Науково-дослідний інститут, Лабораторія експериментальної педагогіки і психології	+
Міжнародний гуманітарний університет [256]	Приватний заклад (-)	+	+	-	-	Науково-навчальний центр	+
Міжнародний Соломонів університет [258]	ТОВ (-)	-	-	-	-	Наукові підрозділи: Центр аналізу глобальних ринків, Центр соціологічних досліджень, Міжнародний центр хазароведення, Департамент iudaiki, Юридична клініка	-

Продовження табл. Ж.1

ПрАТ «ВНЗ «Київська гуманітарна академія» [350]	ПрАТ (+)	-	+	-	-	Науково-методична рада, затверджені щорічні плани наукової роботи за кафедрами.	-
ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом» [351]	ПрАТ (+)	-	+	-	-	Проведення науково-практичних конференцій та семінарів	-
ПрАТ «ВНЗ «Національна академія управління» [352]	ПрАТ (+)	-	+	-	-	Суспільно-науковий проект «Духовні цінності українського суспільства у світлі співпраці суспільствознавства і богослов'я»	+
ПВНЗ «Київський медичний університет УАНМ» [353]	Приватний заклад (+)	-	+	-	-	Проведення науково-дослідної роботи спільно з НАМН України	+
ПВНЗ "Хмельницький економічний університет" [354]	Приватний заклад (+)	-	+	-	-	Зареєстровано 1 науково-дослідницьку тему в УкрІНТЕІ: «Фінансово-економічні аспекти розвитку Подільського регіону»	-
ПВНЗ «Буковинський університет» [355]	Приватний заклад (+)	-	+	-	-	Зареєстровано 2 науково-дослідні теми	+
ПВНЗ «Галицька академія» [356]	Приватний заклад (+)	-	+	-	-	Науково-дослідна лабораторія випробувань програмних засобів	-
ПВНЗ «Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля» [357]	Приватний заклад (+)	+	+	Агентство із забезпечення якості освіти ПВНЗ Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля, Міжнародний та український сертифікати відповідності системи управління якістю органів сертифікації «ПРИРОСТ»- члену DQS Group» та «DQS-ULGroup»	-	Науковий відділ, 6 економічних наукових шкіл, 4 соціальні та гуманітарні наукові школи, 3 науково-дослідні центри	+
ПВНЗ «Донецький інститут соціальної освіти» [358]	Приватний заклад (+)	-	-	-	-	3 наукові видання, участь у міжнародних наукових конференціях	-

Продовження табл. Ж.1

ПВНЗ «Донецький університет економіки і права» [359]	Приватний заклад (+)	-	+	-	-	Рада молодих вчених	-
ПВНЗ «Європейський університет» [360]	Приватний заклад (+)	-	+	-	-	7 наукових шкіл	+
ПВНЗ «Київський інститут бізнесу і технологій» (у формі ТОВ) [361]	Приватний заклад (+)	+	+	-	-	Студентське наукове видання	-
ПВНЗ «Київський міжнародний університет» [362]	Приватний заклад (+)	-	+	-	-	3 Науково-дослідні інститути	+
ПВНЗ «Краматорський економіко-гуманітарний інститут» [363]	Приватний заклад (+)	-	+	-	-	Затверджено комплексні наукові теми за кафедрами	-
ПВНЗ «Кременчуцький університет економіки, інформаційних технологій і управління» [364]	Приватний заклад (+)	-	-	-	-	-	-
ПВНЗ «Макіївський економіко-гуманітарний інститут» [365]	Приватний заклад (+)	-	-	-	-	Зареєстровано 10 науково-дослідницьких тем в УкрІНТЕІ	+
ПВНЗ «Мистецький інститут художнього моделювання та дизайну імені Сальвадора Далі» [366]	Приватний заклад (+)	-	+	-	-	Студентське наукове товариство	-
ПВНЗ «Міжнародна академія екології та медицини» [367]	Приватний заклад (+)	-	+	-	-	Студентська наукова рада. Науково-дослідна лабораторія нових екологічних та медичних технологій.	-
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука» [368]	Приватний заклад (+)	-	-	-	-	Затверджено загальноуніверситетську комплексну наукову тему, реєстрацзарєєстровано в УкрІНТЕІ	+
ПВНЗ «Міжнародний інститут бізнесу» [369]	Приватний заклад (+)	-	+	-	-	-	-
ПВНЗ «Міжнародний інститут Менеджменту (МІМ-Київ) [257]	Приватний заклад (-)	-	+	-	-	Науковий центр «Центр інноваційних навчальних технологій МІМ-Київ», проведення індивідуальних науково-дослідницьких проектів студентів та викладачів, комплексних методологічних та методичних розробок для бізнесу, консалтингових проектів.	+ (DBA)
ПВНЗ «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая» [370]	Приватний заклад (+)	-	+	-	-	Проект TEMPUS «Knowledge transfer unit»	+

Продовження табл. Ж.1

ПВНЗ «Міжнародний університет бізнесу і права» [371]	Приватний заклад (+)	+	+	-	-	2 Науково-виробничі журнали	+
ПВНЗ «Міжнародний університет фінансів» [372]	Приватний заклад (+)	-	+	-	-	5 наукових тем кафедр, що відповідають науково-дослідній ініціативній темі університету «Науково-практичні засади розвитку фінансово-економічної діяльності та менеджменту підприємств, організацій і установ»	+
ПВНЗ «Нікопольський економічний університет» [373]	Приватний заклад (+)	-	+	-	-	-	-
ПВНЗ «Соціально-педагогічний інститут Педагогічна академія» [374]	Приватний заклад (+)	-	+	-	-	Затверджено 3 наукові теми.	-
ПВНЗ «Тернопільський інститут соціальних та інформаційних технологій» [375]	Приватний заклад (+)	-	+	-	-	Проект TEMPUS «Innovation Laboratories»	-
ПВНЗ «Український гуманітарний інститут» [376]	Приватний заклад (+)	-	+	-	-	Проведення науково-практичних конференцій та наукових студій	-
ПВНЗ «Університет економіки і підприємництва» [377]	Приватний заклад (+)	-	+	-	-	Проведення студентських наукових конференцій	-
ПВНЗ «Університет новітніх технологій» [378]	Приватний заклад (+)	-	+	-	-	Працюють наукові школи, зареєстровано в УкрІНТЕІ наукова тема, проведення науково-дослідно роботи спільно з Міжнародною академією екології та медицини	-
ПВНЗ «Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія» [379]	Приватний заклад (+)	-	+	-	-	Статус експериментального навчально-наукового комплексу МОН України. Наукова школа, Лабораторія когнітивної лінгвістики, Асоціація молодих вчених. Затверджено перспективний план наукової роботи на 2006-2020 рр., зареєстровано 1 комплексну наукову тему в УкрІНТЕІ, «Соціальний портрет педагога XXI століття».	+
ПВНЗ «Херсонський економічно-правовий інститут» [380]	Приватний заклад (+)	-	+	-	-	Затверджено основну тему науково-дослідної роботи: «Інвестиційно – інноваційна діяльність регіону: проблеми, досвід, перспективи»	-

Продовження табл. Ж.1

ТОВ «Академія адвокатури України» [468]	Приватний заклад (+)	-	-	-	-	Видається Вісник на Науковий часопис Академії	+
ТОВ «Бердянський університет менеджменту і бізнесу» [469]	Приватний заклад (+)	+	+	-	-	Концепція розвитку наукової діяльності. Затверджено план наукових заходів на 2015 р. 9 наукових тем зареєстровано в УкрІНТЕІ. 7 наукових шкіл.	+
ТОВ «Київська школа економіки» [185]	ТОВ	-	+	-	-	Науково-дослідницька установа «Київський економічний інститут», виконується 9 науково-дослідних проектів, у т.ч. 8 міжнародних	-
ТОВ «Львівський медичний інститут» [470]	Приватний заклад (+)	-	+	-	-	Зареєстровано 2 комплексні науково-дослідницькі теми в УкрІНТЕІ	-
Українсько-американський гуманітарний інститут «Вісконсинський міжнародний Університет (США) в Україні (спільний вз освіти з колективною власністю) [485]	Приватний заклад (+)	-	+	-	-	Внесено до Державного реєстру наукових установ, яким надається підтримка держави. Зареєстровано 4 фундаментальні науково-дослідні теми в УкрІНТЕІ	-
Харківський економіко-правовий університет у формі ТОВ [499]	ТОВ (+)	-	+	-	-	-	-
Харківський інститут управління у формі ТОВ [500]	ТОВ (+)	-	-	-	-	Затверджено загальноінститутську наукову проблему «Інвестиційно-інноваційна стратегія розвитку підприємств та організацій (регіональний аспект)», в рамках якої виконується 6 наукових тем за кафедрами.	-

Джерело: опрацьовано за інформацією, розміщеною на офіційних веб-сайтах приватних ЗВО

ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Київська гуманітарна академія»

Фізична адреса: 03680, Київ, вул. Козацька 120/4
Адреса знаходження: 01034, Київ, вул. Рейтарська 19а
E-mail: referent@kga.edu.ua;
www.kga.edu.ua

Тел.: (044) 278-24-73

Факс: (044) 278-18-92

Ліцензія МОН УКРАЇНИ Серія АЕ № 458719 від 28.07.2014 р.

Вих. № 443

« 10 » листопада 2015 р.

Довідка про впровадження

в ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Київська гуманітарна академія»
результатів дисертаційного дослідження Ірини Петрівни Прохор
за темою «Тенденції в управлінні приватною вищою освітою України в умовах
європейської інтеграції» на здобуття
наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю
13.00.06 – теорія і методика управління освітою

Результати дисертаційного дослідження І.П. Прохор за темою «Тенденції в управлінні приватною вищою освітою України в умовах європейської інтеграції» на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук використано в практичній діяльності Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад «Київська гуманітарна академія» наступним чином.

Враховуючи те, що складність, багатоаспектність управлінських проблем, що визначають характер практичних змін у розвитку приватної вищої освіти України, потребує запровадження передових освітніх управлінських моделей і технологій, які зумовлюють підвищення ефективності діяльності закладів вищої освіти приватної форми власності, засвідчуємо доцільність і високу практичну значимість дисертаційного дослідження І.П. Прохор на тему «Тенденції в управлінні приватною вищою освітою України в умовах європейської інтеграції».

Основні положення дисертації щодо розробки та запровадження системи внутрішнього забезпечення якості освіти, реформування механізмів фінансування приватного сектору вищої освіти були застосовані при розробці Концепції розвитку ПрАТ «ВНЗ «Київська гуманітарна академія» на 2014-2019 рр., Положення про організацію освітнього процесу у ПрАТ «ВНЗ «Київська гуманітарна академія» (протокол засідання Вченої Ради ПрАТ «ВНЗ «Київська гуманітарна академія» від 02 грудня 2014 р. № 4).

Висновки і рекомендації дисертації щодо управління приватною вищою освітою у світлі впровадження нового Закону України «Про вищу освіту», зокрема управління приватним закладом вищої освіти, враховані при розробці проекту Концепції створення першого в Україні Міжнародного освітнього консорціуму «Перший міжнародний корпоративний університет» в частині обґрунтування необхідності створення, надання рекомендацій щодо

концептуальних засад і мети діяльності Консорціуму (протокол засідання Вченої Ради ПрАТ «ВНЗ «Київська гуманітарна академія» від 08 квітня 2015 р. № 7).

Результати дослідження компаративного аналізу розвитку приватної вищої освіти країн ЄС та України були враховані під час розробки навчально-методичного комплексу дисципліни ОГПІ «Педагогіка вищої школи» для студентів спеціальності 8.02030302 «Мова і література» (англ., нім., франц.) галузі знань 0203 «Гуманітарні науки» освітнього рівня «Магістр», зокрема для підготовки методичних рекомендацій та конспекту лекцій до теми «Склад і структура сучасної вищої освіти України та країн ЄС» (протокол засідання кафедри романо-германської філології від 27 серпня 2014 р. №1; протокол засідання Науково-методичної ради ПрАТ «ВНЗ «Київська гуманітарна академія» від 29 серпня 2014 р. № 8).

Запропоновані І.П. Прохор рекомендації, форми роботи, категорії і поняття у галузі управління приватною вищою освітою, досвід діяльності приватних закладів вищої освіти Сполученого Королівства, Польщі раціонально трансформуються ректоратом та науково-педагогічним колективом у практику діяльності Академії.

Ректор

М.І. Молдованов

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИВАТНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
“ХАРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ ЕКОЛОГІЇ І СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ”

Україна, 61035, м. Харків, вул. Матросова, 3; тел./факс: (0572) 52-40-19
 E-mail: eko_soc@list.ru Код ЄДРПОУ 23763781

Вих. № 364 від «30» листопада 2015 р.

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження **Прохор Ірини Петрівни** на тему «Тенденції в управлінні приватною вищою освітою України в умовах європейської інтеграції» на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.06 – теорія і методика управління освітою

Науковий пошук Прохор І.П. спрямований на обґрунтування теоретичних основ управління приватною вищою освітою України в умовах європейської інтеграції. Дослідження дисертанта є актуальним для подальшого розвитку теорії і практики управління приватною вищою освітою в Україні з метою підвищення конкурентоспроможності вітчизняних приватних закладів вищої освіти як на українському, так і на європейському ринку освітніх послуг. У процесі дослідження були розроблені Методичні рекомендації для розробки внутрішньої системи забезпечення якості у приватному вищому навчальному закладі на основі аналізу нормативно-правової бази у галузі освіти та ключових документів агентств, акредитованих у Європейському реєстрі забезпечення якості вищої освіти (European Quality Assurance Register for Higher Education, EQAR), таких країн Європейського простору вищої освіти (European Higher Education Area, EHEA) як Австрія, Бельгія, Болгарія, Данія, Естонія, Італія, Косово, Литва, Нідерланди, Німеччина, Польща, Сполучене Королівство, Фінляндія, Франція, Хорватія, Чеська Республіка.

Засвідчуємо, що основні положення дисертаційного дослідження **Прохор Ірини Петрівни** на тему «Тенденції в управлінні приватною вищою освітою України в умовах європейської інтеграції» стосовно забезпечення якості освіти у приватних вищих навчальних закладах вдало використовуються ректоратом та кафедрами філології та соціології Приватного вищого навчального закладу «Харківський інститут екології та соціального захисту» в освітньому процесі та при розробці нормативних документів, зокрема «Положення про організацію освітнього процесу» (протокол засідання Вченої Ради ПВНЗ «Харківський інститут екології та соціального захисту» від 06 листопада 2015 р. № 2).

Ректор
М.П.

Коваленко О.М.

**ПРИВАТНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
“КРАМАТОРСЬКИЙ ЕКОНОМІКО-ГУМАНІТАРНИЙ
ІНСТИТУТ”**

84301, вул. Паркова, 43^а, м. Краматорськ, УКРАЇНА
Тел.: (06264) 4-26-45, 7-40-77, 5-45-25, 4-27-08, 5-66-02, Факс: (06264) 4-26-45, E-mail: info@kegi.com.ua
Р/р 2600066913 АТ “Райффайзен Банк Аваль” м. Київ, МФО 330805, ЕКПО 22031811

Вих. № 311
від: “31” листопада 2015 р.

Довідка про впровадження

в Приватному вищому навчальному закладі «Краматорський економіко-гуманітарний інститут» результатів дисертаційного дослідження
Ірини Петрівни Прохор за темою «Тенденції в управлінні приватною вищою освітою України в умовах європейської інтеграції» на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю
13.00.06 – теорія і методика управління освітою

Потужні процеси глобалізації економіки, швидкий розвиток наукових і технічних знань та інформаційно-комунікаційних технологій, необхідність глобальної конкурентоспроможності, зростання попиту на високоосвічені кадри, зокрема з багатьох спеціальностей і напрямів, які раніше були недоступні (право, бізнес, менеджмент, інформатика, навчання іноземним мовам), неспроможність державної системи освіти задовольнити значний попит на отримання знань, зокрема в економічній галузі, більші можливості та ринкові стимули щодо поєднання програм підготовки з різних спеціальностей, необхідність отримати вищу освіту в будь-який момент життя людини і за будь-яким терміном навчання та змістом навчальної програми зумовили формування приватного сектору вищої освіти України.

Шлях європейської та світової інтеграції, обраний Україною, зумовлює необхідність реформаційних процесів в освітній галузі, спрямованих на досягнення найкращих освітніх стандартів. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки, новий Закон України «Про вищу освіту», Угода про асоціацію між Україною та Європейським союзом, Програма діяльності Уряду на 2015-2016 роки, Стратегія реформування вищої освіти в Україні до 2020 року закладають підвалини нової парадигми управління освітою, в якій жорсткий контроль та пряме втручання в освітній процес поступаються місцем гнучкості, імплементації моделі врядування, відбувається перехід від державного до державно-громадського управління, чітко розмежовуються функції між центральними, регіональними та місцевими органами управління, зростає роль автономії та конкурентоспроможності закладів освіти, зокрема приватної форми власності.

Засвідчуємо, що основні положення дисертаційного дослідження **Прохор Ірини Петрівни** на тему «Тенденції в управлінні приватною вищою освітою

України в умовах європейської інтеграції» стосовно забезпечення якості освіти у приватних вищих навчальних закладах; форми роботи, категорії і поняття у галузі управління приватною вищою освітою; досвід діяльності приватних закладів вищої освіти країн Європейського простору вищої освіти (European Higher Education Area, EHEA); аналіз досліджень з розвитку приватної вищої освіти провідних науковців Інституту політики у сфері вищої освіти (Higher Education Policy Institute), Зальцбургського семінару (Salzburg Global Seminar), Європейського центру вищої освіти ЮНЕСКО (UNESCO/CEPES), Всесвітнього банку (World Bank), Міжнародного центру вищої освіти в Бостонському коледжі (Center for International Higher Education, Boston College), Програми дослідження приватної вищої освіти (Program for Research On Private Higher Education, PROPHE), методичні рекомендації щодо розробки системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти вдало використовуються ректоратом, економіко-гуманітарного факультету, зокрема науково-педагогічним складом кафедри педагогіки та управління освітою, відділенням професійної підготовки та курсів підвищення кваліфікації, при розробці нормативних документів з питань організації освітнього процесу, спеціалізованих курсів та освітніх програм під час підготовки до нового 2015-2016 навчального року (протокол засідання Вченої Ради ПВНЗ «Краматорський економіко-гуманітарний інститут» від 23 червня 2015 р. № 11).

Ректор

В.В. Лантух

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ВИЩОЇ ОСВІТИ

вул. Бастіонна, 9, м. Київ, 01014, тел./факс (044) 286-68-04,
e-mail: ihed@ukr.net, web-сайт: www.ihed.org.ua

17 серпня 2015 р. № 304

Довідка про впровадження
в Інституті вищої освіти НАПН України результатів
дисертаційного дослідження Ірини Петрівни Прохор
за темою «Тенденції в управлінні приватною вищою освітою України в умовах
європейської інтеграції» на здобуття
наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю
13.00.06 – теорія і методика управління освітою

Результати дисертаційного дослідження І.П. Прохор за темою «Тенденції в управлінні приватною вищою освітою України в умовах європейської інтеграції» на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук використано в практичній діяльності Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України наступним чином.

Висновки і рекомендації дисертації щодо забезпечення якості системи вищої освіти, зокрема досвід Сполученого Королівства та аналіз нормативно-правових документів агентств, акредитованих в Європейському реєстрі забезпечення якості вищої освіти (European Quality Assurance Register for Higher Education, EQAR), використані при підготовці інформаційно-аналітичного огляду «Розвиток системи забезпечення якості вищої освіти в Україні» (Київ, 2015) в частині Розділу 1.3. Європейський реєстр забезпечення якості вищої освіти та аналіз підходів до визначення ключових понять щодо забезпечення якості вищої освіти та Розділу 1.5. Механізми вдосконалення якості вищої освіти: досвід Сполученого Королівства (протокол засідання Вченої ради Інституту вищої освіти НАПН України від 30 березня 2015 р. № 4/12). Зазначений інформаційно-аналітичний огляд було спеціально підготовлено до засідання Колегії Міністерства освіти і науки України (рішення від 28 травня 2015 р., протокол № 5/7-4 «Про створення системи забезпечення якості вищої освіти в Україні»).

Директор

С.А. Калашнікова